

**The Project Gutenberg eBook of Kertomuksia kirkkohistorian alalta 1: Vanha aika,
by Mauno Rosendal**

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kertomuksia kirkkohistorian alalta 1: Vanha aika

Author: Mauno Rosendal

Release date: September 24, 2015 [EBook #50039]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KERTOMUKSIA KIRKKOHISTORIAN ALALTA 1:
VANHA AIKA ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

KERTOMUKSIA KIRKKOHISTORIAN ALALTA I

Vanha aika

Kirj.

M. ROSENDAL

K. F. Kivekäs, Oulu, 1887.
Oulun Uudessa Kirjapainossa.

SISÄLLYS:

Alkulause.

- I. Johdatus.
- II. Pakanamaailma.
- III. Israelin kansa.
- IV. Johannes Kastaja.
- V. Jesus Kristus, maailman Vapahtaja.

ENSIMMÄINEN OSA. Vanhan ajan kirkon vaiheita (vuoteen 600).

I. Apostolien aikakausi (vuoteen 100).

- I. Kirkon perustaminen ja sen aikaisimmat vaiheet.
- II. Stefanus.
- III. Kristinusko leviää Palestiinassa. Cornelius kastetaan.
Jaakop vanhempi kärsii marttyyrikuoleman.
- IV. Apostoli Paavali.
- V. Neron vaino.
- VI. Jerusalemin hävitys.
- VII. Katsahdus apostoliseen aikakauteen. Johannes.

II. Marttyyrikirkon aikakausi (100-323).

- I. Kristittyjen taistelu toisella vuosisadalla.
- II. Harhaoppisuutta: Ebionit, Natsarealaiset, Gnostikot.
- III. Katsahdus toisen vuosisadan kirkkoon.
- IV. Septimius Severus vainoo kristityltä.
- V. Montanuksen harhaoppi. Kirkkoisä Tertullianus.
- VI. Monarkkilaiset.
- VII. Uusia vainoja. Kirkkoisä Cyprianus.
- VIII. Aleksandrian katekeetikoulu.
- IX. Kirkkoisä Origines.
- X. Silmäys kristillisen kirkon oloihin marttyyriaikakauden loppupuolella.
- XI. Diokletianuksen vaino.
- XII. Donatuksen lahko.
- XIII. Kristinuskon lopullinen voitto taistelussa pakanamaailmaa vastaan.

III. Oppiriitojen aikakausi (323-600).

- I. Kristinuskon muuttunut asema Rooman keisarikunnassa.
- II. Erakot.
- III. Nicaean kirkolliskokous (321).
- IV. Konstantinus Suuri asettuu Ariukselaisten puolelle;
hänen kuolemansa.
- V. Kirkkoisä Atanasiuksen elämänvaiheet Konstantinus Suuren kuoleman jälkeen.
- VI. Basilius Suuri.
- VII. Gregorius Nazianzilainen; Konstantinopolin kirkolliskokous (381); Gregorius Nyssalainen.
- VIII. Milanon piispa Ambrosius.
- IX. Kirkon ensimmäinen verituomio.
- X. Johannes Krysostomus.
- XI. Kirkon käsitys p. raamatusta; kirkkoisä Hieronymus.
- XII. Antiokialainen ja Aleksandrialainen oppikunta; Nestoriuksen harhaoppi; Kolmas yleinen kirkolliskokous (431).
- XIII. Aurelius Augustinuksen nuoruudenaika.
- XIV. Kirkkoisä Augustinus.
- XV. Bonifacius kutsuu Vandalilaiset Afrikaan; Augustinuksen kuolema.
- XVI. Monofysitillinen harhaoppi; neljäs yleinen kirkolliskokous Kalcedonissa (451).
- XVII. Leo Suuri; Länsi-Roman valtakunnan perikato.
- XVIII. Länsimaiden munkkilaitoksen alku.
- XIX. Viides yleinen kirkolliskokous Konstantinopolissa (553).
- XX. Jumalanpalvelus ja juhlat.
- XXI. Papisto; Gregorius Suuri.
- XXII. Kristinuskon leviäminen pakanamaailmassa.

Alkulause.

Joka vähänkään on tarkastellut meidän aikamme pyrintöjä ja rientoja ei ole voinut olla huomaamatta, miten uskottomuus kaikkialla anastaa yhä suurempaa alaa ja miten se päivä päivältä asettuu yhä jyrkempään vastarintaan Jesuksen Kristuksen seurakuntaa ja kirkon vanhaa tunnustusta vastaan. Meidänkin syrjäiseen maahamme on tuo muka "vapaamielinen", "valistunut" ajanhenki ehtinyt kylvää myrkyllisiä siemeniään, siten houkutellen, kehottaen Suomenkin kansaa luopumaan siitä uskosta, joka on ollut meidän esi-isiemme ainoana horjumattomana turvana vastoinkäymisten ja koetusten, samoin kuin menestyksen ja onnen päivinä. Jota enemmän aika edistyy, sitä kiivaammaksi on taistelu maailman ja Jumalan valtakunnan välillä yltyvä, samoin kuin nimikristillisyyden välinpitämättömyys ja hengellinen velttous päivä päivältä käy yhä mahdottomammaksi. Kaikki enteet viittaavat siihen, että kovat päivät ennen pitkää joutuvat kristilliselle kirkolle, — päivät, jolloin jokaisen täytyy varmaan päättää tahtooko hän asettua Jumalan sanan vastustajain ja kirkon sortajain puolelle tahi uhrata kaikki totuuden ja Herran seurakunnan puolustuksessa. Herran sanan ennustukset ovat tässä kohden niin selvät, ettei niitä käy epäileminen, ja kaikki ajan merkit todistavat samaa. Sentähden vallitseekin uskonnollisella alalla mitä suurin levottomuus, ikäänkuin kiiruhtaisivat ihmiset kilvan etsimään taatun aseman, josta he parhaiten voivat ottaa osaa tuohon suureen, ratkaisevaan taisteluun. Kammoksuen kirkon monessa paikoin miltei kokonaan kuollutta, ulkomuotoihin jähmettynyttä hengellisyyttä, on moni Jesuksen tunnustaja eronnut sen yhteydestä, etsien turvansa lahkolaisuuden ja erikoisseurojen perustamissa yhtiöissä, siten unohtaen velvollisuutensa sitä kirkkoa kohtaan, jonka useampien jäsenten kuollut nimikristillisuus ja maallinen mieli nyt, jos milloinkaan, kehottaa kaikkia, jotka sydämmestään rakastavat Jesuksen evankeliumia ja Hänen tuloansa odottavat, sen yhteydessä uskollisesti taistelemaan syntiä ja maailmaa vastaan, jotta sen paheet poistuisivat ja tosi kristillisyyden henki yhä enemmän pääsisi sen jäseniä elähyttämään.

Vanhemmista ajoista asti on löytynyt lahkoja ja erikoisseuroja, jotka, erottuaan yleisen seurakunnan yhteydestä, pyrkivät edustaa oikeata kristillisyyttä, ja semminkin syntyi niitä niinä aikoina, jolloin kirkon hengellinen elämä alkoi kuihtua ja lakastua. Joka vähänkään on tutustunut kirkkohistoriaan, hän tietää, ettei meidän aikamme uskonnolliset lahkot ja yhtiöt edusta uusia mielipiteitä, vaan että samoja väitöksiä ja usein ihan samankaltaisia ilmiöitä tuon tuostakin ennen on ilmaantunut. Mutta mihin ne kaikki ovat joutuneet? Lyhyt oli heidän elinaikansa, ne hävisivät ennen pitkää näyttämöltä, jota vastoin kirkko, jota he soimaten moittivat, kaikkien erehdyksiensä uhallakin jäi eloon. Turvaten sen Herran sanaan, joka lupasi olla läsnä seurakuntaansa maailman loppuun asti, ovat kristikunnan jaloimmat sankarit, taistellen maailmaa, harhaoppisten hyökkäyksiä, lahkolaisten väitöksiä ja kirkon paheita vastaan, pysyneet kirkolle uskollisina, uhraten kaikki voimansa, usein henkensäkin sen palveluksessa. Mutta kuinka vähän muistetaan nyt enää näitä sankareita ja heidän opetuksiaan, kuinka vähän tunnetaan Herran seurakunnan menneitä vaiheita! Ja kuitenkin on meidän vaikea oikein käsittää ja arvostella oman aikamme uskonnollisia ilmiöitä, tietämättä, miten kristillinen tunnustus ja elämä aikojen kuluessa on kehittynyt ja muodostunut siksi, jommoisena se nyt esiintyy.

Ei löydy mitään laveampaa kansantajuisesti kirjoitettua suomenkielistä kirkkohistoriaa, jotta suuren yleisön on ollut mahdoton hankkia itselleen tietoja Jesuksen seurakunnan menneistä vaiheista. Vaikka hyvin tiedän kuinka vaikeaa on kansantajuisesti esitellä kirkkohistorian vaihtelevia tapahtumia, olen kuitenkin uskaltanut ryhtyä tämmöiseen työhön, jotta tämä kirjallisuutemme puute edes jossakin määrin tulisi poistetuksi. Rukoillen Herraa, joka heikoimmille ja puuttuvaisimmillekin sanoille voi siunauksensa antaa, että nämäkin kertomukset kirkkohistorian alalta kehottaisivat ainakin muutamia tarkastelemaan kristillisen kirkon vaiheita ja niistäkin oppimaan etsimään sitä Herraa, joka kaikkien inhimillisten paheiden uhallakin suojelee, auttaa seurakuntaansa, rohkenen nyt julkaista ensimmäisen osan eli Vanhan ajan. Jos Jumala suopi minun jatkaa tätä työtä, aion yleisen kirkkohistorian rinnalla koettaa esittää Suomenkin kirkon ja hengellisten liikkeiden tärkeimmät vaiheet ja pääpiirteet.

Muukalaisia sanoja ja vieraita nimiä olen kirjoittanut niiden kielten kirjoitustavan mukaan, joista ne ovat lainatut. Kuitenkin olen miten mahdollista karttanut niiden kirjainten käyttämistä, joita ei löydy Suomen kielessä. Semmoisten muista kielistä lainattujen nimien ja sanojen suhteen, jotka tavallisuutensa vuoksi ovat ikäänkuin kodistuneet meidän kielessämme, olen käyttänyt tämän kielen kirjoitustapaa. Raamatunlauseita käyttäessäni olen noudattanut käytännössä olevan kirkkoraamattumme kirjoitustapaa.

Yhtä yleinen, kuin pettävä ja vaarallinen on se uskonnollinen käsitystapa, joka, suosien tämän maailman pyrintöjä, sen nautintoja ja huveja, pyrkii sovittaa kristinuskoa maailmaan, jonka vuoksi olen kaikkialla koettanut saada rajaa Jumalan valtakunnan ja maailman välillä miten mahdollisesti tarkasti

terotetuksi. Jesuksen Kristuksen valtakunta "ei ole tästä maailmasta". Mihin määrään tässä samoin kuin muissa suhteissa olen kyennyt oikein arvostella kristikunnan menneitä vaihteita sen erehtymättömän sanan mukaan, joka on pysyvä vielä silloinkin, kun taivas ja maa hukkuvat, siitä ei tule minun lausuntoa antaa. Sen vain tiedän, että paljo puuttuu. Suokoon armon Herra kuitenkin siunauksensa tällekin vähäpätöiselle työlle, jonka silmämääränä on ollut Hänen nimensä kunnia!

Oulussa, Lokakuussa 1887.

M. Rosendal.

I.

Johdatus.

Herra meidän Herramme, kuinka ihmeellinen on sinun nimes kaikessa maassa! Ps. 8: 10.

Ei mikään käänne ihmiskunnan kehittämisessä tapahdu yhtäkkiä; sitä edeltämässä on aina valmistusaika, lyhempi tahi pitempi aina sen mukaan, miten suuret ja perinpohjaiset sen seuraukset tulevat olemaan. Ennenkuin historian ylevin ja tärkein tapahtuma, se, joka suuremmassa määrässä kuin mikään muu on muuttanut maailman oloja, tapahtui, valmisti Herra kautta vuosisatojen ihmiskuntaa tätä tapahtumaa vastaanottamaan. Pitkä ja vaivaloinen on kansojen retki synnin ja erehdyksien pimeillä ja eksyttävillä teillä; vuosituhannet kuluvat umpeen, ennenkuin "tietäjät idästä" näkevät tähden, jonka valossa he löytävät Betlehemin seimelle. Yhden ainoan kansan keskuudessa säilyy totuuden tieto, mutta tämäkin kansa, Israelin kansa, on tuon tuostakin nääntyä jumalallisen lain ikeen alle, jota se ei jaksa kantaa, taikkapa kokonaan eksyä pois oikealta, Jumalan osottamalta tieltä, ennenkuin tuon pitkän odotuksen "aika on täytetty". Kun tarkastelemme ihmiskunnan vaihteita ennen Vapahtajan syntymistä, esiintyy eteemme äärettömän laaja ja vaihtelevainen näköala, missä toiset ilmiöt näkyvät ainoastaan himmeästi, toiset taas selvästi, niinkuin tulisoitot yön pimeässä. Toiset kansat kukistuvat, sortuvat, toiset vetävät huomiomme puoleensa suurilla urotöillensä ja jaloilla voitoillansa; tuolla kuihtuva elämä ja henkinen kurjuus, tuolla taas edistymisen ja kukoistuksen, kunnes koko maailma vihdoinkin joutuu Rooman valtakunnan alaiseksi. Mutta kuinka vaihtelevaiset, erilaatuiset ja keskenään ristiriitaiset tämän suuren näytelmän eri kohdat ovatkin, tähtäävät ne kuitenkin samaan päämaaliin ja ennustavat kaikki, tavalla tahi toisella, sitä aikaa, jolloin "vaimon siemen on rikkipolkeva käärmeen päin." Ken oikein tutkii vanhan maailman historiaa oppii siinä kaikkialla käsittämään Herran tarkoituksen, sen Herran, joka äärettömässä rakkaudessaan ei tahtonut hyljätä ihmisiä, vaikka he olivat Hänen hyljänneet, ja joka kaikkivaltiaalla kädellensä, kaiken inhimillisen pahuuden uhallakin, johdattaa kansat pimeydestä totuuden valoon. — Kahdella eri tiellä valmisti Jumala ihmiskuntaa Vapahtajaa vastaanottamaan. Toisen tapaamme *pakanamaailmassa*, toisesta kertoo *Israelin kansan historia*. Silmäilkäämme likemmin näitä teitä.

II.

Pakanamaailma.

Koska he itsensä viisaaksi luulivat, niin he ovat tyhmäksi tulleet. Rom. 1: 22.

Ihmiskunnan historian ensimmäinen lehti kertoo meille tuosta onnellisesta, ihanassa Eedenissä vietetystä ajasta. Varustettuna hyvällä luonteella ja turmeltumattomalla voimalla olisi ihminen, noudattaen Luojaansa tahtoa, voinut säilyttää onnellisen asemansa ja yhä suurempaan täydellisyyteen kehittää sitä Jumalan kuvaa, miksi hän oli luotu; mutta ihmiset luopuivat Herran tahdosta, synty tuli maailmaan siittäen kuoleman ja levittäen kaikenkaltaisen onnettomuuden kauhua ympäri maanpiirin. Aadamin ja Eevan jälkeisistä katosi katoamistaan ainoan Jumalan tunteminen, kunnes he sokeudessaan alkoivat jumaloida heidän ympäröivän jättiläisluonnon voimia ja ilmiöitä. Vaikka vanhurskaan Jumalan tuomio vihdoinkin vedenpaisumisella hävittää ihmiset maan päältä, ei pelastuneen Noakin sukukaan herkeä pahuutta harjoittamasta, sillä syvään on synty juurtunut ihmisten sydämiin. Saavuttaaksensa

suurta nimiä ja pysyäkseen koossa rupeavat ihmiset rakentamaan *Baabelin tornia*, mutta Herra tekee tämän yrityksen mitättömäksi, sekoittaa kielet ja hajottaa heidät siten kaikkiin maihin. Näin syntyivät vähitellen eri kansat. Yhteisestä kodista ovat he alkuansa kaikki lähteneet, säilyttäen vielä turmeltuneessakin luonnossaan jonkunmoisen Jumalan kaipuun ja koettaen, vaikka kohtakin monella eri tavalla ja eri tiellä, rauhoittaa tyytymätöntä omaatuntoansa. Jumala jätti pakanat omia teitänsä vaeltamaan, mutta vaikka he näillä teillä yhä enemmän poistuivat Hänestä, pyrkivät he kuitenkin Hänen yhteyteensä, he kun tunsivat sydämissään, etteivät muulla tavoin voineet tulla toimeen. Ei ole löytynyt sitä kansaa, jolla ei olisi ollut jonkunmoista uskontoa, mutta toiselta puolen todistaa koko pakanamaailman historia, miten turhat kaikki inhimilliset yritykset ovat päästä pimeydestä totuuden valoon. Me emme puhukkaan noista raa'ista, historian ulkopuolella olevista kansoista, joiden henkinen kurjuus tekee kaiken kehkeymisen mahdottomaksi; niissäkin kansoissa, joiden keskuudessa henkinen elämä vanhan ajan kuluessa vietti suurimmat ja loistavimmat voittonsa, täytyi ihmisvoiman ja neron lopullisesti tunnustaa, että totuuden ja onnellisuuden tie ei ollut heidän löydettävissään. Erittäin *Kreikkalaisten* ja *Roomalaisten* historia on tässäkin kohden hyvin merkillinen ja opettavainen.

Ken ei ole ihailnut muinaisia Kreikkalaisia, ken ei ihmetellen muistele heidän urotöitensä, heidän taistellussaan sekä isänmaan vihollisia vastaan että aatteellisen elämän alalla? Minkä kansan isänmaanrakkaus on paremmin jalostuttanut sen poikia vaaran hetkenä uhraamaan kaikki isänmaan alttarilla, missä on löytynyt suurempia tiedemiehiä, missä ovat runoilijain säveleet kauniimmasti kaikuneet, missä ihannetaide niin kukoistanut kuin *Hellaan* kuuluisassa maassa? Ja kuitenkin leviää turmeluksen rutto aikojen kuluessa yhä laajemmalle tässäkin kansassa, ja historia, joka vasta kertoi sen voitoista, lausuu sille ennen pitkää kuolemantuomion. Mikä syynä? Kreikkalaisilta puuttui Jumalan ylönluonnollinen ilmoitus, he vaelsivat omia teitänsä, tietämättä että taivaassa asuu pyhä Jumala ja ymmärtämättä omaa itseänsä. He kyllä pyrkivät totuuden tuntoon ja pysyväiseen onnellisuuteen, mutta turhaan jännittivät he kaikki jalot voimansa päästäksensä pyrintönsä perille. Tosin oli viisas *Sokrates* kehottanut ihmisiä tuntemaan oman itsensä, joka on pelastuksemme ensimmäinen ehto, mutta hän ei käsittänyt, ettei ihminen omin voimin voi päästä siihenkään tajuntaan, että inhimillinen luonto on perin pohjin turmeltunut, ja vielä vähemmin voi hän johdattaa ihmisiä Jumalalta apua etsimään. Sokrateksen suuri oppilas *Platon* kyllä teki jumalalliset asiat mietiskelemisensä esineeksi, mutta hänenkään viisautensa ei päässyt pitemmälle kuin hämäriin aavistuksiin kaiken totuuden elävästä lähteestä. Ja jospa kohta muutamat oppineet ja viisaat hetkeksi olisivatkin voineet tyytyä Platonin jättiläisneron synnyttämiin ja muodostamiin aatteisiin, niin ei hänen oppinsa kuitenkaan millään lailla kelvannut johdattamaan pimeyden vallassa huokaavaa kansaa totuuteen, sillä hän tunnustaa itsekin: "korkein olento on vaikea löytää, ja varsin mahdotonta on tehdä se tutuksi suurelle yleisölle." Tässä on nimittäin kysymyksessä koko ihmiskunnan pelastus synnin orjuudesta, kysymys siitä, mistä koittaa valo koko maailman kansoille. Jota enemmän aika edistyi, sitä selvemmäksi kävi kaikille ajatteleville sen kurjuus ja viheliäisyys. Kreikkalaisten kauneimmatkin unelmat kadottivat lumousvoimansa, usko pakanallisiin jumaliin alkoi horjua, kreikkalaisen sivistyksen suurella taidolla ja huolella kasvatettu puu lakastui ja kuivui, ääretön siveettömyys ja tapainturmio valtasi kansan, epätoivon ja onnettomuuden synkät pilvet nousivat ihanan maan ennen niin kirkkaalle taivaalle, *Epikurolaiset* filosofit levittivät sitä hurjaa oppia, että siveyden ydin on siinä, että käytämme tätä lyhyttä elämänaikaa iloisiin nautintoihin, joita ei muka mikään huoli eikä murhe saa häiritä. Ne, jotka eivät ottaneet noudattaaksensa tätä neuvoa, kokivat tyydyttää itseänsä *Stoalaisten* viisaudella, joka kehotti ihmistä maltillisella ja tyynellä mielellä kärsimään tämän maailman kovimmatkin kohtalot ja siten muka sitä vallitsemaan siveellisen tahdon voimalla.

Kun roomalaiset kotkat valloittivat Kreikanmaan ja koko tunnettu maailma vihdoinkin joutui Rooman alaiseksi, ei roomalainen valtioviisauksaan voinut rakentaa salpoja tuolle päivä päivältä kasvavalle turmeluksen ja onnettomuuden tulvalle, joka uhkasi niellä kaikki pyörteeseensä. Kreikkalais-roomalainen sivistys paljastaa päinvastoin voimattomuutensa ja kykenemättömyytensä mitä selvimmällä tavalla, kun se lopuksi pukeutuu *skeptiläisen* filosofian muotoon, väittäen viisainta olevan epäillä kaikkea, koskei ihminen kuitenkaan voi mitään varmuudella tietää. Pilatuksen kysymys "mikä on totuus?" ilmaisee koko pakanamaailman kurjan tilan, se on koko hänen aikansa hätähuuto. *Neron* mainio opettaja *Seneca* lausuu aikansa siveellisestä kannasta: "Kaikki on täynnä rikoksia ja paheita. Joka päivä kasvaa himo synniksi, päivä päivältä vähenee häpy. Hillitsemätönnä paisuu pahuus, kunnioittamatta enää mitään hyvää ja pyhää. Pahe ei enää piilehdi, se on niin julkinen, on niin vallannut kaikkein sydämet, ettei viattomuus enää ole harvinainen — sitä ei ensinkään löydy." — Pakanamaailma "istui pimeydessä ja kuoleman varjossa." Se oli joutunut sille kannalle, jolla sen olisi ollut viheliäisyyteen ja epätoivoon hukkuminen, ellei ylhäältä olisi apua tullut. Haihtuneet olivat sen nuoruudentoiveet, uupuneet sen voimat, loppuneet sen neuvot; tuosta ennen niin voimakkaasta ja jalomielisestä nuorukaisesta oli tullut elämään kyllästynyt, haudan partaalla horjuva vanhus! Mutta juuri tämä sen oma, jospa kohta myöhään ja monessa kohden aivan vaillinaisesti käsitetty kelvottomuus tarjosi alaa jumalallisen rakkauden pelastustyölle.

Mutta pakanamaailmalla on ollut toinenkin varsin tärkeä merkitys kristinuskon suhteen. Mitä

pakanallinen sivistystyö vuosisatojen kuluessa oli saanut toimeen, se ei suinkaan ollut vähäarvoista, kun se joutui kristinuskon palvelukseen. *Aleksanteri Suuren* valloitusretket olivat levittäneet kreikkalaista sivistystä ja kreikkalaista kieltä itämaiden etäisimpiin osiin. Tämä sivistys, jota itämaiden ikivanha viisaus näin pääsi rikastuttamaan, levisi länsimaihinkin, rikkoen rajamuurit eri kansakuntien välillä ja siten vahvistaen sitä aikaa, jolloin kaikki kansat luovuttivat valtansa Rooman keisarikunnalle, jonka lopullinen ja tärkein tehtävä oli levittää kristinuskoa kaikkiin maihin. Maailman sivistysmuodot sulivat yhteen, tarjoen kristinuskolle tarpeellisia, varsin tärkeitä aineksia. Kreikan kieltä puhuttiin kaikkialla, ja tämä kieli, joka kauan oli ollut aatteiden palveluksessa ja jota runoilijat, tieteiden harjoittajat, puhujat ja filosofit olivat kehittäneet, taipui paremmin kuin mikään muu jumalallista totuuttakin ilmaisemaan. Suuren keisarikunnan eri osia yhdistämässä löytyi hyviä teitä, joita roomalainen valtioviisaus ja toimeliaisuus oli rakentanut legionein voittoretkiä varten, mutta suurempaa voittoa tarkoitti Hän, jolle on annettu kaikki voima taivaassa ja maan päällä, saavutettavaksi näillä teillä, sanoessaan opetuslapsillensa: "Menkää ja opettakaat kaikkea kansaa ja kastakaat heitä nimeen Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen ja opettakaat heitä pitämään kaikki kuin minä olen teille käsenyt."

Näin oli siis pakanoillekin pelastuksen hetki saapunut. Vanhat jumalat ovat kuolleet, elävän Jumalan "kasvoin valkeudessa pitää heidän vaeltaman." Raunioina ovat pakanamaailman suuret valtakunnat, itse Rooman keisarikunnassakin ilmaantuu kuoleman enteitä; vanhan maailman valtakunnat ovat tehneet tehtävänsä "taivaan valtakunta on lähestynyt."

III.

Israelin kansa.

Autuas olet sinä, Israel; kuka on sinun kaltaises? — 5 Moos. kirj. 33: 29.

Pienestä ja maailman silmissä vähäarvoisesta alusta valmistaa Herra usein kunniansa "avarat portit." Vähäisestä paimenperheestä kasvatti Hän pelastuksensa esikoiset, sen kansan, jonka keskuudessa maailman Vapahtaja syntyi. Israelin kansa on Jumalan oma kansa, liiton ja lain, ihmeitten ja lupauksen pyhä kansa. Erotettuna muiden kansojen epäjumalanpalveluksesta ja saastaisesta elämästä, säilytti Israel ainoan Jumalan tuntemisen ja kehittyi ylönluonnollisen ilmoituksen valossa täyttämään suurta tarkoitustansa jumalallisen pelastuksen palveluksessa. Itsensä- ja maailmankieltämiseen, uskoon ja jumalanpelkoon kasvattaa Herra alusta alkaen tämän "kalliin omaisuutensa kaikista kansoista". Muut kansat saavat vaeltaa omia teitänsä; Israelin tien määrää Herra.

Jo *Abrahamille* ilmoitti Jumala, mitä Hän tällä kansalla tarkoitti, antaen hänelle tuon suuren lupauksen: "sinun siemenessä pitää kaikki kansat siunatuiksi tuleman." *Egyptissä* kasvoi perhe kansaksi. Se kesti täällä räsitystä ja sortoa, jota ei mikään muu kansa olisi kestänyt, kesti masentumatta 400 vuoden mitä kovimman orjuuden, sillä sen kanssa oli "Abrahamin, Iisakin ja Jaakopin Jumala." Kun tämän kovan koetuksen aika vihdoin oli päättynyt, pelasti Herra palvelijansa *Mooseksen* kautta Israelin lapset orjuuden maasta ja johdatti heidän matkansa *Sinain* korpeen. Täällä erämaan hiljaisuudessa, minne eivät maailman viettelevät äänet kuulu, ilmoitti Herra kansallensa. Hän astui alas Sinain vuorelle, joka vapisi Hänen kunniastansa, antoi Israelin lapsille pyhän lakinsa ja vihki heidät pyhäksi kansaksensa. On kyllä totta, että kansa juuri täällä lankesi suureen syntiin, totta sekin, että Israelin lapset korvessa vaeltamisen aikana, vaikka Herra suurilla ihmeillä ja armonosotteilla johdatti heidän matkaansa, tuon tuostakin nurkuivat Häntä vastaan, olivat kiittämättömät ja tekivät syntiä, mutta kuinka syvään ja usein he lankesivatkin, kuinka vähän viehättävä tämä heidän retkensä monessa suhteessa onkin, niin varma on kumminkin ettei mikään kansa koko maan päällä ole niin merkillistä retkeä historiansa lehdille kirjoittanut. Se on, tämä retki, suuri ennustus, joka sisältää mitä tärkeimpiä opetuksia kaikille ajoille ja kaikille kansoille. Kaikkialla ilmaantuu Jumalan väkevyys, pyhyys ja armo sekä ihmissydämen turmelus ja inhimillisen voiman mitättömyys. Pääsiäislampaan veri pelastaa Israelin lapset kuolemasta Egyptin maassa, sillä se ennustaa Jesusta Kristusta, joka on vapauttanut meidät ijankaikkisen kuoleman maasta. Israelin vaellus korvessa *Kaanenin* maata kohden kuvaa kristityn vaellusta itsensäkieltämisessä taivasta kohti. Samoin kuin Israelin kansa oli velvoitettu noudattamaan Jumalan lakia, samoin kuin sen korvessa tuli oppia yhä paremmin täyttämään tämän lain vaatimuksia, tulee lunastetun ihmisen alati pysyä ja edistyä Jumalan liitossa. Täällä korvessa antoi Herra Israelin lapsille myös käskyt jumalanpalveluksesta, jonka menot, niinkuin tiedämme, olivat täynnä tulevan pelastuksen ennustuksia. Jota enemmän me pyhän raamatun valossa tarkastelemme Israelin vaellusta korvessa, sitä paremmin käsitämme, kuinka kaikki viittaa siihen hengelliseen valtakuntaan ja sen salaisuuksiin, jonka Kristus tuli perustamaan maailmaan. Suuret ja varsin

merkilliset ovat tosiaan ne opetukset, joiden kautta Jumala jo tämän kansan lapsuudenaikana sen keskuudessa valmistaa pelastustansa langenneelle ihmissuvulle! Tuota ääretöntä juopaa pyhän Jumalan ja syntisen ihmisen välillä täyttämässä ovat uhrin, joista suuren sovintopäivän uhri on painavin, vaikka kohta niiden merkitys täydellisesti ilmaistaan kansalle vasta suuren ylimmäispapin uhratessa sen ja koko maailman syntien sovinnoksi Golgatan ristillä. Vaan toivossa voi Israelin kansa jo muinaisuuden hämärässä omistaa uuden testamentin armolahjoja.

Kun vanha, Egyptissä kasvanut orjamielinen sukupolvi oli korvessa kuollut, johdatti Herra kansan Kanaanin maahan, siihen maahan, jonka Hän jo Abrahamille antanut oli ja joka paremmin kuin mikään muu soveltui Israelin suureen tarkoitukseen. Tähän maahan sai kansa nyt asettua, täällä kehittääkseen niitä opetuksia, joita se Herralta oli saanut, siunaukseksi tuleville ajoille. Mutta *tuomarein aika* osottaa selvästi, kuinka taipuvainen Israelkin oli lisäämään ihmiskunnan ääretöntä syntivelkaa, eikä *kuninkaiden aikakaan*, kuinka ulkonaisesti loistava ja mahtava sekä kuvaavista ennustuksista tulevasta taivaallisesta valtakunnasta rikas se alussa olikin, voinut kuin hetkeksi estää turmeluksen pahennusta. Kansa paadutti sydämensä, luopui tuon tuostakin Herrasta ja palveli epäjumalia, saattaen siten vanhurskaan Jumalan vihan päivän yhä lähestymään. Turhaan kehottivat Herran vitsaukset ja kuritukset Israelia parannusta tekemään, turhaan kaikui Hänen lähettämänsä profeetain varoittava uhkaava ääni pimeyden ruhtinas, joka pauloihinsa oli kietonut koko maanpinnan, levittää valtaansa *Jordanin* rannoillakin. Pyhä maa joutui toistamiseen pakanain haltuun, lupauksen kansa sortui toistamiseen pakanallisen ikeen alle vieraassa maassa. Mutta tämän pimeän ajan myrskyissä loistaa kuitenkin, jota suurempi onnettomuus on, sitä kirkkaammalla valolla, toivon tähti pilvien lomasta. Yhä selvemmiksi, yhä tarkemmiksi käyvät profeetain ennustukset luvasta *Messiaksesta*, taivuttaen Israelin lasten sydämiä odottamaan Häntä pelastajana synnin vallasta, jonka onnettomuutta he niin katkerasti olivat saaneet kokea. 70 vuoden kuluttua päättyi *Baabelin vankeuden aika*, ja Juutalaiset saivat palata kotimaahansa hävitettyä temppeliä rakentamaan. "Abrahamin, Iisakin ja Jaakopin Jumala" ei vielääkään ollut valaansa unhottanut, vaikka kohta Hänen vihansa oli julmistunut heidän langenneita lapsiansa kohtaan. Päinvastoin oli Hän juuri tämän kovan koetuksen aikana selvemmin kuin milloinkaan ennen julistanut heille yhä lähestyvän pelastuksen iloista sanomaa, ja ennenkuin vanhan testamentin profeetain ääni vaikenee, ilmoitetaan heille: — "kohta tulee temppeliinsä se Herra, jota te etsitte, ja liiton enkeli, jota te tahdotte; katso, hän tulee, sanoo Herra Zebaot."

Vaan minlainen oli tämän lupauksen kansan tila kun lupaus täytettiin? 400 vuoden kuluessa sai se vielä hyväksensä käyttää menneiden aikojen suuria opetuksia, ennenkuin Jumalan tuomio ja kirous kohtasi sitä pitemmäksi ajaksi, kuin milloinkaan ennen. Se on totta, että Juutalaisten esi-isien kunnia leimahtaa kirkkaaseen valoon *Makkabealaisten* jalossa taistelussa *Syrialaista* pakanallista julmuutta ja sortoa vastaan, totta sekin, että he tässä taistelussa vapauttivat maansa, mutta tätä kunniaa himmentämässä on vähän myöhemmin tapahtuva Roomalaisten ikeen alainen orjuus. Sitä ja koko tämän kansan muinaisuuden kunniaa himmentämässä on lopullisesti se seikka, että heidän ajatuksensa, heidän toivonsa olivat niin vieraantuneet Jumalan sanan ja lupauksen oikealle käsitykselle, etteivät he tunteneet Herraa, kun Hän tuli kansaansa pelastamaan. Kirjanoppineiden käsitys Jumalan valtakunnan salaisuuksista oli aivan pintapuolinen ja väärä, *farisealainen* omavanhurskaus esti jumalallisen armon säteitä paistamasta Israelin lasten kylmiin sydämiin, *sadusealaisen* epäuskon myrkylliset siemenet itivät pettyneessä kansassa. Inhimilliset lisäykset esi-isien lakiin olivat siittäneet järjennäköisen, orjamielisen käsityksen sen noudattamisen suhteen, siten estäen kansaa ymmärtämästä sen oikeata ydintä ja hengellistä sisällystä. Kadonnut oli profeetain ja jumalallisen innostuksen aika, hengellisen kuoleman kolkot tuulet puhalsivat lupauksen maassa. Ajan viheliäisyys sai kyllä "profeetain ja liiton lapsia" ikävällä odottamaan Messiasta, mutta he odottivat Häntä maallisena ruhtinaana, odottivat Häntä ilmestyväksi suurella ulkonaisella loistolla ja kunnialla sekä pelastajana maallisesta orjuudesta ja onnettomuudesta. Profeetain ennustukset taivaallisen valtakunnan laveasta ja hengellisestä merkityksestä olivat Jumalan tarkoituksille vieraantuneen kansan käsityksessä muodostuneet itse pintaisen ja ahtaan kansallistunteen vaatimusten mukaan. Israelin kansa tarvitsi tällä aikaa, jos milloin, apua ylhäältä, tarvitsi pelastajan synnin ja kuoleman vallasta.

Turmeltuneen, kaikenkaltaisen onnettomuuden rasittaman maailman keskuudessa elää ylönkatsottuna ja kurjana Israelin kansa, kelvottomana sekin hankkimaan apua nääntyvälle ihmiskunnalle, kykenemättömänä virittämään valoa tälle pimeälle ajalle. Ja kuitenkin ovat juuri tämän kansan lapset, joita tähän aikaan tapaamme siellä täällä koko sivistyneessä maailmassa, kaikkialla levittäneet sitä luuloa, että *Judeasta* on pelastaja tuleva, siellä onnellisemmän ajan aamurusko koittava. Niin todistaa Israel vielä nytkin, kaiken oman turmeluksensa uhallakin, olevansa Jumalan valittu kansa. Ja Hän, joka niin ihmeellisellä tavalla vuosisatojen kuluessa oli johdattanut kansansa vaiheet ja varjellut sitä, on sen keskuudessa säilyttänyt itselleen pyhän, jospa kohta pienen alan, missä Hän voi ilmaantua Israelin ja koko maailman pelastajana. Se on Israelin suuri, Jumalan sille suoma armo ja voitto, että sen keskuudessa on löytynyt se puhdas neitsy, jossa "Sana on tullut lihaksi," sekä että se ensimmäisenä kaikista kansoista on saanut kokea Jumalan armoa Jesuksessa Kristuksessa ja sitten julistaa evankeliumin sanomaa pelastetulle ihmissuvulle; mutta "kunnia on Jumalan korkeudessa."

IV.

Johannes Kastaja.

Katso, minä lähetän minun enkelini, joka minun eteeni pitää tien valmistaman. Mal. 3: 1.

Vanhan liiton aika oli päättynyt, uuden testamentin aamu koitti. Judean korvessa kuuluu ääni, joka huutaa: "tehkää parannus, sillä taivaan valtakunta on lähestynyt." Ääni on *Johannes Kastajan*, hänen, joka valmistaa tietä Herralle. Hän kutsuu kansan pois synnin tieltä, kehottaa sitä syntiänsä tunnustamaan ja sanoo varoittaen: "älkää ajatelko itsellenne sanoa: Abraham on meidän isämme — — — kirves on pantu puiden juurelle: sentähden jokainen puu, joka ei tee hyvää hedelmätä, hakataan pois ja tuleen heitetään." Niinkuin moni muu Herran valittu ase, on Johanneskin kehittynyt korven yksinäisyydessä, kaukana riehuvan elämän jokapäiväisistä ja saastaisista toimista. Pyhän Hengen voimalla hän iskee syvään kansan sydämiin, niin että "hänen tykönsä meni Jerusalem ja koko Judea, ja kaikki maakunta Jordanin ympäriltä, ja he kastettiin häneltä ja tunnustivat syntinsä." Johannes Kastaja on vanhan testamentin viimeinen ja suurin profeeta. Hänen edeltäjänsä ovat kyllä Pyhän Hengen valaisemina, sanan voimalla osottaneet kansalle elämän tien ja mitä selvimmillä ja ylevimmillä väreillä kuvanneet luvattua Vapahtajaa, mutta Johannes on ainoa heistä, jonka herätyshuutoa kannattaa tuo elävä totuus, että Messias jo seisoo kansan keskuudessa. *Esaías* oli puhunut "karitsasta, joka teuraaksi viedään," innostuksen kirkkaimpina hetkinä olivat hän ja muut profeetat vuosisatojen etäisyydestä nähneet Herran, mutta Johannes voi itse edessänsä nähdä ja sormellansa kansalle osottaa "Jumalan karitsaa joka pois ottaa maailman synnit". Jesus itse todistaa hänestä: "Totisesti sanon minä teille: kaikkein niiden seassa, jotka vaimoista syntyneet ovat, ei ole yhtäkään suurempata kuin Johannes Kastaja tullut". Ja niin korkea on hän kansankin silmissä, niin voimallinen hänen saarnansa, että se luulo syntyy kansassa, että hän on Messias. Mutta ylpeys on kaukana hänestä, hän pysyy nöyränä, ja juuri tämä nöyryys on hänen jaloutensa kauniin ominaisuus. Sentähden sanoo hän kaikille: "minä tosin kastan teitä vedellä; vaan minua väkevämpi tulee, jonka kengän nauhoja en minä ole kelvoinen päästämään: hän kastaa teitä Pyhällä Hengellä ja tulella." Kun Johanneksen opetuslapset näkivät, että hänen kuuliakuntansa väheni, koska kansa meni Jesuksen tykö, ja huomauttivat häntä tästä, ei hänen sydämissään synny kateuden tunteita, vaan iloa ja riemua. Hän tietää asemansa, tietää kenen kunnia on, hän muistaa kenelle "taivaat aukenivat." "Yljän", eikä hänen, "morsian" on, hän on vain "yljän ystävä," jonka "ilo on täytetty," kun hän saa "kuulla hänen äänensä?" Mikä kaunis miehuuden ja nöyryyden, innostuksen ja tyyneyden sopusointo tässä merkillisessä mieheessä!

Mutta ikäänkuin muistuttaaksensa meitä siitä, että Johannes Kastajakin oli syntinen ja erehtyväinen ihminen, kertoo evankeliumi hänen kerran lähettäneen opetuslapsensa Jesukselta kysymään, oliko Hän se, joka tuleva oli, vai pitikö heidän toista odottaman. Kolkossa vankilassa, missä profeeta silloin oli, oli jonkunlainen epäily Jesuksen suhteen herännyt hänen sydämissään. Hän arvosteli taivaan valtakuntaa vielä vanhan testamentin kaunalta eikä voinut täydellisesti tutustua siihen järjestykseen, missä uuden testamentin salaisuudet ilmaantuvat. *Herodeksen* irstaisesta hovista kuului tämän maailman synnillinen ilo Johanneksen vankihuoneeseen, pimeys ympäröi häntä, ja synkät ajatukset syntyivät hänen mielessänsä. Näin asiain ollen emme liioin saa oudoksua kiusauksen hetkellistä voittoa hänen kirkkaassa Pyhän Hengen valaisemassa sielussansa. Totuutta oli hän aina rakastanut, totuutta etsi hän nytkin ja sempätähden kysyi hän silloisessakin mielialassaan neuvoa Jesukselta, eikä etsinyt sitä muualta. Ja kun Johanneksen suotiin päättää rikkaan elämänsä Herran veri todistajana ja totuuden marttyyrinä, korottaa hänen kuolemansa silmämme lopuksi vankilan tuskista sitä sinertävää majaa kohti missä ei taistelua eikä kiusausta enää ole.

V.

Jesus Kristus, maailman Vapahtaja.

— niin on Jumala maailmaa rakastanut, että Hän antoi ainoan Poikansa, että jokainen, kuin uskoo hänen päällensä, ei pidä hukuman, mutta ijankaikkisen elämän saaman. Joh. 3: 16.

"Sana tuli lihaksi, ja asui meidän seassamme, ja me näimme hänen kunniansa niinkuin ainoan Pojan kunnian isästä, täynnä armoa ja totuutta." Näin todistaa apostoli, ja "me tiedämme hänen todistuksen todeksi." Jumalan ainoa Poika luopui taivaallisesta kunniantansa, tuli ihmisenä kirouksen maalle,

pelastaaksensa meitä synnin, kuoleman ja perkeleen vallasta. Hänessä kirkastetaan syntiselle maailmalle taivasten suurin salaisuus, se salaisuus, että "Jumala on rakkaus", Hänestä loistaa muuttumattomalla kirkkaudella ijankaikkisen elämän valo maailman pimeydessä, taaksepäin luomispäivään asti ja eteenpäin tuolle puolen ajan rajan. Hän on "maailman valkeus", Hän yksin on "tie, totuus ja elämä".

Koko Jesuksen elämä maan päällä, Betlehemistä Golgatan ristiin saakka, ilmaisee meille jumalallisen rakkauden käsittämätöntä syvyyttä. Kuuliaisena Isänsä tahdolle asettui Hän, jolla "on kaikki voima taivaassa ja maan päällä", syntisten palvelijaksi, otti päällensä ihmiselämän kaikki puutteet ja tarpeet, "nöyryytti itsensä, oli kuolemaan saakka kuuliainen, ristin kuolemaan asti". "Hän oli niin ylönkatsottu, ettei kenkään kehdannut katsoa hänen päällensä", kantoi orjantappurakruunua pyhän päänsä päällä, että me kunnian kruunun saisimme. Mutta niin kirkas on kuitenkin se valo ja sanomaton se suuruus, joka syvimmänkin alentamisen hetkinä loistaa Hänen kasvoistansa, niin verraton se pyhyys ja ylevyys, joka ilmaantuu kaikissa Hänen sanoissansa ja töissään, ettei mikään inhimillinen mitta riitä sitä määrittämään. Meidän ihmisten on tapana ihaella n.s. suuria henkilöitä ja heidän tekojansa, mutta jota likemmältä tarkastelemme heidän elämänsä uraa, jota oikeammin heitä arvostelemme, sitä enemmän huomaamme heissä virheitä ja puuttuvaisuutta. Puhtaimmatkin heistä ovat yhtyneet apostolin tunnustukseen: "sitä hyvää, jota minä tahdon, en minä tee, vaan pahaa, jota en minä tahdo, teen minä;" paraimmatkin heistä ovat vuodattaneet katumuksen kyyneleitä ja tunteneet voimansa riittämättömyyden. Ainoana koko ihmiskunnassa voi *Jesus Natsarealainen* kaikkina aikoina vihollisiltansakin kysyä: "kuka teistä nuhtelee minua synnistä?" sillä ei silmänräpäyksen syntinen ajatuskaan ole saastuttanut Hänen sielunsa. Hänen persoonansa säilyttää aina Häntä ympäröivän syntisen elämän kovimpienkin vastakohtien hetkinä siveellisen täydellisyytensä. Ei mikään tunne vaikka kuinka syvä, milloinkaan pääse häiritsemään Hänen sielunsa sopusointoa. Jesuksen rinnalla paljastaa paraskin inhimillinen viisaus, oppi ja tieto tyhjyytensä, mitättömyytensä. Kuinka yksinkertaiseen muotoon Herra ihmisten käsityksen riittämättömyyden vuoksi pukeekin puheensa, ilmaantuu niissä aina taivaallisen viisauden ihmeellinen rikkaus; kuinka lyhyet Hänen sanansa ja vastauksensa usein ovatkin, on niiden totuus aina täydellinen. Mitä ihmisvoima ja kyky aikojen kuluessa on toimittanut, se on kaikki katoavaista, olkoon sillä mikä nimi ja loisto hyvänsä eikä se voi ketään lopullisesti auttaa. Herran työ, Hänen lunastustyönsä maan päällä, on niin suuri, ettei yksikään kuolevainen voi sen suuruutta täydellisesti arvostella, ei yksikään kieli täällä sitä oikein kiittää. Sen vaikutukset ulottuvat ijankaikkisuuteen, missä lukemattomat lunastetut enkelein kielillä sitä loppumatta ylistävät.

Semmoinen oli pyhän raamatun todistuksen mukaan se Herra, joka köyhän ihmisen muodossa kerran vaelsi täällä maan päällä auttaen, neuvoen, opettaen ja lohduttaen syntisiä ihmisraukkoja. Maailma ei tuntenut Häntä, vaan kokosi Häntä vastaan kaiken vihansa ja tuomitsi Hänen pahantekijänä kuolemaan ristin puulla. Hirveässä sokeudessaan se ei tietänyt, että se tappoi elämän Herran, ei sittenkään, kun Hän, voittaen kuoleman, nousi haudastansa ja kirkastettuna astui ylös taivaasen. Vähäinen joukko vain seurasi Häntä ja uskoi Häneen, itki Hänen ristinsä juurella ja iloitsi Hänen tyhjän hautansa äärellä; vähäinen on vielä tänäkin päivänä Jesuksen ystäväin luku, vaikka Hänen valtakuntansa leviää kaukaisimpiinkin maihin, ja lähenemistään lähenee se hetki, jona "Hän on tuleva suurella kunnialla tuomitsemaan eläviä ja kuolleita". Mutta jospa kohta evankeliumi ristiinnaulitusta Vapahtajasta onkin maailmalle aina ollut hullutus ja semmoisena sille pysyy, niin on kuitenkin se valtakunta, jonka Jesus Kristus on perustanut, lopullisesti voittava ja ijankaikkisesti pysyvä, sillä niin on Hän itse luvannut, ja Hänen "sanansa pysyvät" vielä silloinkin, kun "taivas ja maa hukkuvat". Kristillisen kirkon historia todistaa kaikkina aikoina samaa, sillä vaikka sen jäsenet usein ovat kieltäneet Herransa ja kauas eksyneet Hänestä sekä opissa että elämässä, ei Hän kuitenkaan milloinkaan ole hyljännyt sitä seurakuntaa, jonka Hän verellensä osti, vaan on ollut ja on oleva sitä "läsnä joka päivä maailman loppuun asti". Hänessä on kristikunnan horjuva toivo aina löytänyt turvansa, eksyvä elämä ohjeensa, Hänestä on sammuva usko syttynyt uudelleen. Kun elämän ja kuoleman tärkeä kysymys heräsi ihmisten sydämissä ja maalliset tukeet alkoivat horjua, oli Jesuksen evankeliumi ainoa turva ja apu, joka ei pettänyt, eikä tämä vuosisatojen kokemus milloinkaan ole muuttuva. Usko on aina tajunnut ja on aina tajuava pyhän raamatun Kristuksen ei ainoastaan kirkon perustajaksi, vaan myöskin siksi "eläväksi kulmakiveksi", jonka perustukselle kirkko yhä edelleenkin on itsensä rakentava. Hän on ruumiin "pää", Hän on "totinen viinapuu", josta oksat saavat elonsa, "hyvä paimen", joka vartioitsee lampaitansa, "ylkä", jonka häitä seurakunta morsiamena odottaa, "kuningas", jonka valtakunnalla ei loppua ole. Ijankaikkisen rauhan ja autuuden sanoma on Hänen oppinsa, sillä Hän itse, rauhan ruhtinas ja elämän Herra, on sen sisällys, ja Hän kutsuu kaikkia murheellisia ja sorretuita luoksensa lohdutusta saamaan. Sanansa voimalla aukasee Hän vielä sokeiden silmät, saa kuurot kuulemaan, mykät puhumaan, kuolleet heräämään. Mutta kaikkien aikojen kristillinen kokemus todistaa myöskin, että me pääsemme tätä Herraa tuntemaan ja Hänen kanssansa voittamaan ainoastaan siinä määrässä, kuin me, itseämme kieltäen, otamme ristimme päällemme ja seuraamme Häntä. Kirkkohistorian sankareihin ja Herran tunnustajiin soveltuvat sentähden kaikkina aikoina Herran sanat: "maailmassa on teillä tuskaa", mutta he ovat "hyvässä turvassa", sillä he tietävät, että Hän "voitti maailman".

Kirkon tehtävänä on siis olla perustajansa ja Herransa kuvastimena, Hänen todistajanansa maan päällä. Miten se eri aikoina on täyttänyt tätä korkeata tarkoitustansa, kertoo meille kirkkohistoria. Maan päällä on Herran seurakunta vielä taisteleva seurakunta, mutta vaikka sen vaiheet aikojen kuluessa paljon vaihtelevat, vaikka sen perikato maailman silmissä monta kertaa on näyttänyt varmalta, ilmaantuu siinä kuitenkin, kun sitä Jumalan sanan valossa arvostelemme, pimeimpinäkin aikoina lopullisen ja täydellisen voiton enteitä.

Jesus sanoi:
minä olen maailman valkeus:
joka minua seuraa ei hän pimeydessä vaella,
mutta saa elämän valkeuden.

Joh. 8: 12.

ENSIMÄINEN OSA.

Vanhan ajan kirkon vaihteita (vuoteen 600).

I.

Apostolien aikakausi (vuoteen 100).

I.

Kirkon, perustaminen ja sen aikuisimmat vaiheet.

— sinä olet Pietari ja tämän kallion päälle tahdon minä rakentaa minun seurakuntani, ja helvetin portit ei pidä häntä voittaman. Math. 16: 18.

Ilolla ja riemulla olivat Jesuksen opetuslapset Hänen tyhjän hautansa äärellä saaneet kokea, että heidän Herransa, jonka kirjanoppineet ja ylimmäiset papit olivat tappaneet, oli voittanut kuoleman ja eli. 40 päivän kuluessa saivat he vielä monta kertaa nähdä Hänen ja kuulla Hänen puhuvan taivaan valtakunnasta, kunnes Hän vei heidät *Öljymäen* vuorelle, josta Hän kirkastettuna astui ylös taivaasen. Noudattaen Hänen käskyänsä, palasivat he Jerusalemiin odottamaan "Isän lupausta", josta Hän oli heille puhunut. Poissa oli nyt heidän rakas Mestarinsa, taivaan korkeuteen oli "pilvi Hänen vienyt heidän silmänsä edestä." Hän oli jättänyt heidät tänne ja uskonut heille suuren tehtävän maan päällä. Niin hämärää, niin kummallista oli heistä vielä kaikki, mutta he olivat "yksimieliset rukouksissa ja anomisessa."

Läheltä ja kaukaa kokoontui kansaa Jerusalemiin Helluntaijuhlaa viettämään, ja juhlapäivän tultua vaelsivat ihmiset temppeliin rukoilemaan. Mutta eräällä kadulla seisahtuivat väkijoukot, sillä ihmeellinen tapaus veti heidän huomionsa puoleensa. "Humaus tapahtui äkisti taivaasta," täyttäen sen huoneen, missä apostolit olivat. Ihmiset menivät tiedustelemaan, mitä tässä huoneessa, tapahtui. He

näkiivät siellä kummia, selittämättömiä. Huoneessa oli muutamia galilealaisia miehiä, jotka puhuivat "muilla kielillä," niin että tänne kaukaisista maisia saapuneet muukalaisetkin omalla murteellansa saivat kuulla "Jumalan suuria tekoja." Turhaan kysyivät hämmästyneet ihmiset toisiltansa tämän selitystä. Jumalallinen ihme oli tapahtunut: Pyhä Henki oli vuodatettu apostolein päälle, ja ainoastaan Hän voi tämän ihmeen selittää. Silloin korotti *Pietari* äänensä ja puhui kokoontuneelle kansalle. Se oli sama Pietari, josta evankeliumissa niin monta kertaa puhutaan, sama mies, josta Herra oli niin suuria ennustanut, mutta jota Hän myös niin monta kertaa oli ankarasti nuhdellut, — sama ja kuitenkin toinen. Tullut on "totuuden Henki" johdattamaan häntä totuudessa, valaisemaan hänen sieluansa taivaallisella kirkkaudella, tukemaan häntä ylönluonnollisella voimalla. Ohitse ovat epäilyksen, epätoivon ja hengellisen pimeyden synkät hetket, jotka niin monesti ennen olivat eksyttäneet häntä, poissa pelko, joka kerran vaaran hetkenä oli saanut hänen Jesuksen kieltämäänsäkin. Innostuneena mutta vakaana astuu hän esiin, alttiina alottamaan sitä suurta työtä, jonka Herra oli hänelle uskonut. Hän on "kastettu Pyhällä Hengellä ja tulella" "kallioksi," jonka päälle Herra rakentaa seurakuntansa. "Apost. Tekojen" 2:ssa luvussa kerrotaan meille tämä Pietarin uuden testamentin ensimmäisenä Helluntaipäivänä pitämä puhe. Se on lyhyt, mutta täynnä Pyhän Hengen voimaa ja ylönluonnollista valoa. Perustuen profeetain ennustuksiin, selittää apostoli sanankuulijoilleen sen ihmeen, jonka todistajina he itse nyt olivat, todistaen, että Jesus Natsarenus, jonka he "vääriin miesten kätten kautta olivat ristiinnaulinneet ja surmanneet, on Kristus ja Herra". Pietarin sanat "kävivät läpitse heidän sydämiensä"; he näkiivät minkä hirveän rikoksen he olivat tehneet ja kysyivät omantunnon tuskassa apostoleilta: "te miehet, rakkaat veljet, mitä meidän pitää tekemän". Taas korotti Pietari äänensä, lausuen sen kalliin nimen, jossa kaikki synnit annetaan anteeksi, kehoittaen heitä antaman kastaa itsensä Jesuksen Kristuksen nimeen. Vielä samana päivänä otettiin kasteen kautta lähes 3,000 henkeä kristillisen seurakunnan yhteyteen.

Tämä Helluntaipäivä on kristillisen kirkon syntymäpäivä. Pieni ja vähäpätöinen oli se joukko, joka silloin vihittiin taistelemaan totuuden ja valon taistelua synnin ja pimeyden valtaa vastaan — pieni ja vähäpätöinen tosiaan, jos sen voimia arvostellaan tavallisen laskun mukaan! Mutta se ei turvaakaan maallisiin apukeinoihin, vaan Herran väkevyyteen ja totuuden omaan vastustamattomaan voimaan, ja sentähden on sen voitto varma.

Nuori seurakunta herätti pian suurta huomiota Jerusalemissa. Ylimmäiset papit ja kirjanoppineet, jotka niin suurella huolella olivat koettaneet saada huhua Jesuksen ylösnousemisesta vaikenemaan, saivat taasenkin kuulla ihmeellisiä sanomia. Tempelissä olivat Pietari ja *Johannes* Kristuksen nimen voimalla parantaneet ramman, ja kansa oli sykkivin sydämin kuullut heidän julistavan pelastuksen sanomaa tästä "Jumalan Pojasta", joka kuolleista herätetty oli. Levottomuudella näkiivät Jesuksen katkerimmat veriviholliset, että kristittyjen luku päivä päivältä kasvoi. Mikä neuvoksi? Pietari ja Johannes pantiin kiinni, vietiin vankilaan ja tuotiin ylimmäisten pappein raadin eteen. Vaan turhaan koettivat Juutalaisten ylimykset rakentaa salpoja totuuden mahtavalle virralle, turhaan koettivat he uhkauksilla ja väkivallalla saada Jesuksen tunnustajia vaikenemaan. Pyhää Henkeä ei voi kenkään kahleilla sitoa, Hän murtaa ne! Tässä ei riittänyt ihmisneuvo eikä ihmisvoima. Voittosasti levisi Herran sana, yhä suuremmalla riemulla kaikui ristiinnaulitun Vapahtajan kiitos ja kunnia kristittyjen huuilta. Raadissa ruvettiin neuvottelemaan apostolein surmaamista, mutta farisealainen *Gamaliel* sai raadin jäsenet luopumaan tästä yrityksestä kun hän varoittaen lausui: "jos tämä neuvo eli teko on ihmisistä, niin se tyhjään rauke; vaan jos se on Jumalalta, niin te ette voi sitä tyhjäksi tehdä." Kuinka voittamattomat ja kurjat olivat tämän omissa silmissään niin mahtavan raadin tuumat, kun se vielä kerran uhaten kielsi apostoleita puhumasta Jesuksen nimessä ja pieksettyään heitä, laski heidät menemään. Ilolla kärsivät nämä tämänkin, sillä he tiesivät, kenen tähden he kärsivät, ja kiittäen ja ylistäen Herraa palasivat he Hänen viljavainiollensa elämän sanaa kylvämään.

Elleivät apostolit ja Jesuksen ensimmäiset tunnustajat olisi muuta maan päällä toimittaneet, kuin osottaneet, että he, totuutta puolustaen, uskalsivat alottaa taistelun koko maailmaa vastaan, olisivat he jo tälläkin ansainneet ikuisen kiitoksen. Ja kuitenkin on heidän kunniansa paljoa suurempi! Niin ihmeellisen kaunis on kristillisen kirkon aamukoitto, ettei sen vertaista historian lehdistä löydy. Näiden kristittyjen elämästä säteilee meitä kohtaan rakkaus, joka "ei käytä itseänsä sopimattomasti, ei omaansa etsi, ei vihaan syty eikä pahaa ajattele". Kaikki omaisuus on yhteinen, ei mikään eripuraisuus, ei mikään itsekkäisyys vielä pääse häiritsemään rauhan ruhtinaan valtakuntaa maan päällä. Kaikki ovat "yksi sydän ja yksi sielu". Ei milloinkaan ole toivon tähti niin kirkkaasti valaissut Herran tunnustajain tietä taivaallista kotia kohti, ei milloinkaan usko niin voimallisesti voittanut maailmaa kuin silloin. Herran kunnian ja Hänen kättensä töistä kerskaa tämä seurakunta, "auringon koitosta hänen laskemiseensa asti" kiittää se Hänen nimeänsä. Ylönluonnollisilla armolahjoilla asuu Herra seurakuntansa keskuudessa, vahvistaen sitä suurilla ihmetöillä, sillä pian on veristen vainojen päivä koittava, jolloin sen uskoa kysytään. Vähän aikaa saa se nauttia rauhaa maailmaltakin, ennenkuin Juutalaisten kostonhimo hylkää viisaan Gamalielin neuvon, ja verisen taistelun kauhut häiritsevät sen rauhaa Pyhässä Hengessä. Me seisahdumme kernaasti ihmettelemään tätä ylönluonnollista rauhaa keskellä riehuvan elämän häiriötä, ennenkuin käymme eteenpäin tulevien aikojen vaihteita katselemaan,

samoinkuin matkamies viipyy ihailemassa kirkkaan lähteen pintaa, missä sinertävä taivas kangastaa, ennenkuin hän jatkaa matkaansa taistelevan virran rannalla.

II.

Stefanus.

— joka henkensä kadottaa minun tähteni, hän pitää sen tallella. Luuk. 9: 24.

Jo varhain saivat Jesuksen tunnustajat kokea että maailma vihasi heitä kuolemaan asti, niinkuin se Herraakin oli vihannut. Veritodistajan nimi on ensimmäisiä kirkkohistorian lehdillä, ja lukemattomat ovat ne, jotka ovat antaneet henkensä Jesuksen nimen tähden. Monta kertaa ovat pimeyden voimat kokoontuneet Herran seurakuntaa vastaan, koettaen vereen tukehuttaa sen tulevaisuuden, monta kertaa ovat Jesuksen vihollisten riemuhuudot kaikuneet surmattujen kristittyjen haudoilla, mutta totuus on aina lopullisen voiton saanut. Juuri kuolemallaan ovat Herran tunnustajat voittaneet; historia todistaa, että "martyyrein veri on ollut kirkon siemen."

Jokapäiväisen elämän huolista kutsuu maailmakin usein ihmisiä ihailemaan suuria tekoja ja loistavia töitä, se seppelöittää sankareitaan ja pystyttää muistopatsaita heidän haudoilleensa; mutta katoavaiset ovat kumminkin lopullisesti sen suurimmatkin voitot, sen seppeleet lakastuvat, sen muistopatsaat murtuvat. Mutta kirkon historia tietää kertoa voitosta, joka ei milloinkaan katoa, kunnia, joka ei vähene. Jumalan valtakunnan vaiheet maan päällä viittaavat ijankaikkisuuteen, sen sankarein "kruunu" ei koskaan kadota kirkkauttaan. Todistajina ovat etupäässä Jesuksen veritodistajat ja ensimmäisenä heistä *Stefanus*.

Lyhyt on tämän miehen elämäkerta — lyhyt, ja kuitenkin sisältää se niin paljon. — Jo varhain — niin kertoo meille "Apost. Tekojen" kirjoittaja *Luukas* — täytyi apostolein luopua seurakunnan vaivaishoidosta, koska kristittyjen päivä päivältä karttuva luku ei myöntänyt heille aikaa tätä tointa jatkamaan. Silloin valittiin seitsemän miestä sanottua virkaa hoitamaan. Yksi näitä n.s. *diakoneja* oli Stefanus. "Täynnä uskoa ja väkevyyttä teki hän ihmeitä ja tunnustähtiä kansan seassa," vaan sai siten paljon vihamiehiäkin. Jerusalemissa löytyväin synagogain edustajat rupesivat vastustamaan häntä, ja kun hän Pyhän Hengen voimalla kumosi heidän väitöksensä ja heidän häveten täytyi myöntää, etteivät voineet vetää vertoja sille viisaudelle, joka hänen puheessaan ilmaantui, ottivat he hänen kiinni ja veivät hänen raadin eteen. Luukas ei täydellisesti kerro, minkä kysymyksen johdosta riita oli syntynyt, mutta sen verran käy selville, että keskustelu pääasiallisesti oli koskenut Mooseksen lain käsitystä ja profeetain ennustuksia, sanalla sanoen Juutalaisten uskonnon pääkohtia, joita Stefanus oli selittänyt uuden testamentin kannalta. Neljä vuotta aikuisemmin oli sama raati kokoontunut tutkimaan samankaltaista kysymystä. Silloin seisoi sen edessä Jesus Kristus, tällä kertaa se mies, joka ensimmäisenä Hänen tunnustajistaan oli kuolemallaan todistava uskonsa. Tutkinto alkoi. Väärät todistajat astuivat esille väittäen, että Stefanus oli "puhunut pilkkasanoja temppeleitä ja lakia vastaan." Muistiko tämä Stefanus jo heti oikeudenkäynnin alussa, miten hänen Herransa väärin todistajain todistusten nojalla oli kuolemaan tuomittu, poistiko taivaallisen ilon tunne siitä, että hän pian oli seuraava Herraansa ijankaikkisen autuuden majoihin, kaikki maalliset ajatukset, itse kuoleman kauhutkin hänen sielustansa — sitä ei mainita, mutta kun "Apost. Teoissa" kerrotaan, että "kaikki ne, jotka raadissa istuivat, katsoivat hänen päällensä ja näkivät hänen kasvonsa niinkuin enkelin kasvot", säteilee tämän vangin silmistä meitä kohti kirkkaus, joka ennustaa suurta voittoa. Ja kun hän sitten vastaa ylimmäispapin kysymykseen, ovatko syytökset oikeat, ja pitää tuon Luukaksen "Apost. Tekojen" 7:ssä luvussa kertoman puollustuspuheen, tunnemme hänessä Herran valitun välikappaleen, uskonsankarin, jota kunnian Jumala tukee. — Stefanuksen tarkoitus oli osottaa tuomareilleen ja muille sanankuulijoilleen, kuinka pimitetty Juutalaisten, tämän Jumalan oman kansan käsitys uskonnollisissa asioissa oli, ja johdattaa heitä käsittämään lain ja liiton hengellistä merkitystä. Ihmeellisellä taidolla kertoi hän Israelin kansan historian pääpiirteet, näyttäen, miten tämä kansa tuon tuostakin oli vastustanut Herraa ja eksynyt Hänen osottamalta tieltään. Liitonmaja korvessa vaeltamisen aikana ja Salomonin temppele ilmaisivat, kun niitä oikein käsiteltiin, muun muassa senkin suuren totuuden, että "taivas on Herran istuin ja maa hänen jalkainsa astinlauta", vaan ulkonaisiin menoihin jähmettynyt juutalaisuus ei uuden testamentin valossakaan päässyt tähän käsitykseen, ja sentähden puhui Stefanus turhaan, hän kun tältä kannalta asiaa käsittäen puolustihe sitä syytöstä vastaan, että hän olisi pilkannut temppeleitä, Varmaankin huomasi hän kuulijakuntansa katsannosta, etteivät hänen sanansa olleet vaikuttaneet mitä hän oli tarkoittanut, varmaankin pakotti läsnäolijain yhä karttuva kylmäkiskoisuus ja paatumus hänen lopettamaan, koska hän yhtäkkiä keskeytti puheensa ja hänen ajatusjuoksunsa johtui

muualle. Pyhä viha valtaa hänen sielunsa ja leimahtaa salamanliekinä hänen sanankuulijoihinsa. "Te niskurit ja ympärileikkaamattomat sydämmestä ja korvista! te olette aina Pyhää Henkeä vastaan" huudahtaa hän lausuen, että he, esi-isiensä tapaa noudattaen, ovat "pettäneet ja murhanneet vanhurskaan," jonka profeetalta heidän esi-isänsä olivat vainonneet. Vaikutus oli yhtä luonnollinen, kuin kamala. Juutalaisten ylpeät ylimykset, vihaan yllytetty kansa, joka kerskasi sukulaisuudestaan Abrahamin kanssa, sai kuulla näin ankaran tuomion suuresta rikoksesta syytetyn vangin huuilta! Tuo juhlallisen näkönen oikeudenistunto muuttui silmänräpäyksessä kauheasti meluavaksi kokoukseksi, nuo vakaat tuomarit, jotka tähän saakka olivat säilyttäneet jonkunmoisen tasapuolisuuden varjon, huusivat raivossa kostoja. Kun he "kiristelivät hampaitansa hänen päällensä," ei kukaan enää ajatellut oikeuden laillista jatkamista, ja Stefanus näki selvästi, mikä kohtalo häntä odotti. Hän ei aio mitään enää puolustukseksensa puhua, sillä hän tietää sen turhaksi, tahi oikeammin, hänen ajatuksensa ovat jo muualla. Tyyneenä seisoi hän tämän verihimoisen joukon keskellä, ikäänkuin tuo hirveä viha, jonka esineenä hän oli, ei ensinkään olisi tarkoittanut häntä. Taivasta kohti loi hän silmänsä ja siellä näki hän kirkkaudessa sen Herran, jota hän rakasti ja jonka kunniaksi hän oli valmis uhraamaan kaikki. [Ainoastaan kolmelle ihmiselle on kirkastettu Vapahtaja taivaasen astumisensa jälkeen ilmaantunut. Paitsi Stefanus saivat Paavali ja Johannes nähdä Hänen.] Kuinka hurjasti kostonhuudot kaikuvatkin, kuulemme kuitenkin hänen äänensä, kun hän vielä kerran puhuu kokouksellisissa ja sanomattomalla ilolla lausuu: "katso minä näen taivaan avoinna, ja Ihmisen Pojan seisovan Jumalan oikialla kädellä." Mutta taistelu ei vielä ollut loppuun taisteltu, voitto ei vielä voitettu! Taivaallinen näky katosi jälleen, kuoleman kauhut lähestyivät. Hillitsemättömän vihan vimmassa karkasivat kaikki yksimielisesti Stefanuksen päälle ja ajoivat hänen ulos kaupungista. Me tiedämme ettei Juutalaisilla ollut oikeutta tuomita ketään hengiltä, mutta heidän kostonhimonsa oli nyt niin kiihtynyt, ettei tämäkään seikka voinut sitä hillitä. Hyvin luultava on, että Stefanuksen viimeinen matka kulki samaa tietä, jota Jesus oli vaeltanut, kun Hän vietiin ristiinnaulittavaksi, vaan jollei niin ollutkaan laita, voimme erittäin hänen viimeisistä hetkistänsä päättää, ketä hän muisti ja ajatteli loppuun asti. Hänen seisossaan raadin edessä oli pyhä viha hetkeksi syttynyt hänen sydämmessään, mutta hetkeksi vain. Vapahtajan esimerkkiä noudattaen, kärsi hän sitten valittamatta sen äärettömän vääryyden ja vihan, jonka alaiseksi hän joutui. Kun murhaajain kivet alkoivat särkeä hänen jäseniään, rukoili hän: "Herra Jesus ota minun henkeni," ja laskettuaan polvilleen huusi hän suurella äänellä: "Herra älä lue heille tätä syntiä." Vielä hetkisen jatkavat murhaajat veristä työtänsä, kunnes heidän uhrinsa kuolema vihdoinkin saa heidän vihansa asettumaan ja he palajavat kaupunkiin. Ajatteliko kukaan heistä silloin, minkä hirveän rikoksen he olivat tehneet? Suliko yksikään sydän tässä joukossa, nähdessään sitä rakkautta verivihollisiin, joka kuoleman katkerimpana hetkenä ei ajatellut muuta kostoja heille, kuin että Jumala antaisi heidän syntinsä anteeksi? Aavistiko kukaan, minkä suuren voiton Stefanus kuolemallaan oli voittanut Jumalan valtakunnalle, minkä kunnian hän itse oli saavuttanut? Luukas ei mainitse mitään tästä; hän päättää Stefanuksen elämäkerran vain näillä sanoilla: "hän nukkui," siten ikäänkuin kehottaen meitä kirkon ensimmäisen marttyyrin kuolemaa muistaessamme ajattelemaan sitä rauhaa, joka on tallella kaikille niille, jotka loppuun asti pysyvät uskollisina.

Vanhoista ajoista asti on kirkossa säilynyt se luulo, että Stefanus oli nuori ja ulkomuodoltaan kaunis, mutta jos niin olikin, ilmaantuu hänen elämässään taivaallinen kauneus, joka ei tarvitse edellistä avuksensa, asettaaksensa silmiemme eteen henkilön, jonka ylevyyttä ja jaloutta eivät vuosituhannet voi himmentää. Hänen nimensä on kirkkohistorian kalliimpia, ja senpätähden viettää kristillinen kirkko vielä tänä päivänä erityistä juhlapäivää tämän suuren uskonsankarin muistoksi, siten kunnioittaen sitä Herraa, joka heikoissa ihmisissä voi väkevä olla.

III.

Kristinusko leviää Palestiinassa. Cornelius kastetaan. Jaakop vanhempi kärsii marttyyrikuoleman.

— teidän pitää minun todistajani oleman, sekä Jerusalemissa, että koko Judeassa, ja Samariassa, ja sitte maailman ääreen. Apost. Teot 1: 8.

Stefanuksen rohkea tunnustus ja sankarikuolema kiihotti hänen vihollisiaan mitä katkerimmasti vihaamaan kristityitä. Mutta kun ruvettiin vainoamaan kristillistä seurakuntaa ja siten koetettiin kokonaan se masentaa, lisäsi tämä vaino päinvastoin Jesuksen tunnustajain lukua. Kristityt pakenivat nimittäin Jerusalemissa, levittäen evankeliumin sanomaa Palestiinassa, vieläpä sen rajojen ulkopuolellekin. Näin pakottaa kaikkivaltias Jumala pimeyden valtaakin tarkoituksiansa palvelemaan ja perille saattamaan. Diakoni *Filippus* saarnasi kristinuskoa *Samariassa*. Myöskin Pietari ja Johannes, jotka muiden apostolein kanssa olivat, vainoa pelkäämättä, jääneet Jerusalemiin, saapuivat tänne,

saatuaan kuulla Herran sanan tässäkin maakunnassa päässeen vaikuttamaan ihmisten sydämissä. Pyhän Hengen saivat Samarialaisetkin, ja Jumalan sana levisi heidän ennen niin pimitetyssä maakunnassaan. Pietari ja Johannes palasivat Jerusalemiin, Filippus vaelsi *Gatsaan* päin ja tapasi matkallansa Etiopian kuningattaren kamaripalvelian, tämän palatessa Jerusalemista, missä oli käynyt rukoilemassa. Tämä mies oli — me voimme melkein varmuudella sen olettaa — n.s. proselyytti, s.o. juutalaisuuteen otettu ja Mooseksen lakia noudattava muukalainen. Hän istui vaunuissansa ja luki Esaias-profeetaa, kun Filippus, tuntien sydämessään Pyhän Hengen vaatimuksen, meni hänen luoksensa. Selitettään hänelle profeetan sanat "karitsasta, joka ei avannut suutansa" kastoi hän hänen Jesuksen opetuslapseksi. — Lähestymäisillään on se aika, jolloin kristinusko murtaa rajat kansojen väliltä ja kutsuu kaikkia ilman erotuksetta Jumalan armon osallisuuteen. Tähän saakka oli kirkon yhteyteen otettu ainoastaan Juutalaisia; nyt oli pakanoillekin pelastuksen hetki tullut.

Kovaa vainoa kestätyänsä jonkun aikaa, saivat kristityt nauttia verrattain pitkää rauhaa. Luukas mainitsee, että "seurakunnilla oli rauha kaikessa Judeassa, ja Galileassa ja Samariassa, ja enenivät vaeltain Herran pelvossa ja täytettiin Pyhän Hengen lohdutuksella". Saarnaten evankeliumia ja tehden ihmetöitä vaelsi Pietari seudusta toiseen. Matkoillansa tuli hän kerran Joppeen, missä hän viipyi kauan aikaa. Hän asui meren rannalla Siimon nimisen miehen talossa, joka ajan rakennustavan mukaan oli varustettu lakealla katolla. Eräänä päivänä — niin kerrotaan "Apost. Teoissa" meni apostoli katolle rukoilemaan, kunnes ruoka, jota hänelle paraikaa laitettiin, valmistuisi. Kello oli 12 päivällä. Aava meri välkkyi auringon loistossa hänen silmiensä edessä, tarjoten mitä kauniinta näköalaa ja kehottaen häntä kiittämään ja ylistämään koko maailman Herraa. Ihmeelliset tunteet valtasivat hänen sielunsa, "hän tuli horrokseen." Silloin näki hän taivaan aukenevan, huomasi "astian, niinkuin suuren liinaisen, neljältä kulmalta sidotun, joka laskettiin alas taivaasta maan päälle." Siinä oli "kaikenlaisia nelijalkaisia maaneläimiä ja metsillisiä, ja matelevaisia ja taivaan lintuja." Mitä tämä merkitsi? Pietari kuuli kummaksensa äänen, joka kehotti häntä tappamaan ja syömään. Hän vastasi: "en suinkaan, Herra; sillä en ole minä ikänä syönyt mitään yhteistä eli saastaista," mutta ääni sanoi: "mitä Jumala on puhdistanut, älä sinä sano sitä yhteiseksi." Näky katosi jälleen, kaikki oli entisellään. Ihmetellen katseli apostoli avaruuteen, epäillen, mitä hänen tulisi tästä ajatella. Kangastusko oli heijastanut hänen silmissään, untako oli hän nähnyt? Ei, se ei ollut mikään kangastus, ei mikään turha tavallinen uni! Jumala oli tällä näyllä tahtonut ilmaista apostolillensa, että pakanoillekin nyt elämän sana oli julistettava, ettei heidän saastaisuutensa estänyt heitä kuulemasta evankeliumia Hänestä, joka oli tullut syntisiä pelastamaan. Samassa ilmoitti Henki Pietarille, että kolme miestä etsi häntä. Hän astui alas katolta, näki miehet ja kysyi heiltä, mitä varten he olivat tulleet häntä tapaamaan. Miehet kertoivat, että roomalainen; sadanpäämies *Cornelius Caesareasta* oli, "pyhän enkelin" käskyä noudattaen, lähettänyt heidät häntä luoksensa pyytämään. He sanoivat tämän Corneliuksen olevan Jumalaa pelkääväisen miehen, joka halusi kuulla "sanoja" Pietarilta. Seuraavana päivänä lähti apostoli miesten kanssa Caesareaan; heitä seurasi muutamat "veljet" Jopesta. Vasten Mooseksen lakia oli hän ottanut vastaan pakanoita, vasten saman lain selvää sääntöä matkusti hän nyt pakanain luo! Pyhän Hengen valaisemana, käsittää hän nyt mitä Jumala tuolla merkillisellä näyllä Simonin talossa Jopessa tarkoitti eikä epäile enää.

Cornelius oli kutsunut luoksensa sukulaisensa ja ystävänsä kuulemaan tuota odotettua vierasta miestä. Jo saapui Pietari hänen taloonsa; Cornelius meni häntä vastaan, lankesi maahan hänen eteensä ja rukoili häntä. Roomalainen sotapäällikkö ylenkatsotun, köyhän juutalaisen jalkain juuressa, — Jumalan valitun, muista kansoista erotetun pyhän kansan jäsen saastaisen pakanan katon alla! Mitä jyrkimmät vastakohdat tapaavat tässä toisensa; vaan uusi aika on jo koittanut, vastakohdat poistetaan, sydämmet sykkivät rakkautta, saman Isän lapset tuntevat vihdoin toinen toisensa ainoan Pojan nimessä! Sanottuaan Corneliukselle, että hän (Pietari) oli vain ihminen, jota ei saa Jumalana kunnioittaa, astui Pietari hänen huoneesensa. Kuultuansa vielä kerran, että Cornelius ylönluonnollisen ilmoituksen johdosta oli käsenyt hänen luoksensa, ja kerrottuaan, miten Jumala hänellekin oli osottanut tahtonsa olevan, että hän, poiketen juutalaisen lain säännöstä, kävisi pakanoitten luona, alkoi apostoli tänne kokoontuneille julistaa pelastuksen sanomaa. Hän julisti rauhaa Jesuksen Kristuksen kautta, puhuen siitä Herrasta, joka oli ristiinnaulittu ja kuolleista ylösnoussut, elävitten ja kuolleitten tuomarista, jonka nimen kautta kaikki synnit annetaan anteeksi. Pyhä Henki tuli kaikkein päälle, vastustamattomaksi todistukseksi, että Jumala nyt tahtoi kutsua pakanatkin valtakuntansa alamaisiksi. Kasteen kautta otettiin tässä tilaisuudessa ensimmäiset pakanat kristillisen seurakunnan yhteyteen.

Jerusalemissa moittivat kristityt Pietaria siitä, että hän oli käynyt pakanain luona ja syönyt heidän kanssansa. Vaan kun hän heille kertoi kaikki, vieläpä senkin että Pyhä Henki oli tullut pakanainkin päälle, vaikenivat he, kunnioittivat Jumalaa ja lausuvat: "Jumala on antanut pakanoillekin kääntymyksen elämään."

Mutta näiden vuosien kirkkohistoria kertoo meille muutakin, ei ainoastaan kirkon rauhallista edistymistä. Se mainitsee nimen, joka herättää meissä kauhua ja inhoa, ja luo veriset näytelmät silmiemme eteen. Tämä nimi on *Herodes*. Se on Juutalaisten historiasta jo ennenkin tunnettu. *Herodes* oli sen kuninkaan nimi, joka, koettaessaan tappaa Jesus-lapsen, tahraasi muistonsa Betlehemin

lastenmurhalla. Hänen poikansa *Herodes Antipas* surmasi Johannes Kastajan. Viimemainitun veljenpoika *Herodes Agrippa* istui nyt valtaistuimella ja oli tullut Jerusalemiin. Sukunsa verenhimo ja hengellinen sokeus ilmaantuu hänessäkin mitä hirmuisimmalla tavalla. Luukas mainitsee että "hän otti muutamia seurakunnasta kiinni, vaivataksensa, ja mestasi Jaakopin, Johanneksen veljen, miekalla". Tämä Jaakop, tunnettu liikanimellä "vanhempi," oli ensimmäinen Herran 12 opetuslapsesta, joka kastettiin Mestarin kasteella kuolemaan. Kirkastuksen vuorella oli hän Pietarin ja veljensä Johanneksen kanssa nähnyt Jesuksen taivaallisessa kunniassa, Getsemanessa oli hän näiden molempain opetuslasten kera läheltä katsellut Herran kovaa taistelua vähää ennen Hänen kuolemaansa, ja muissakin tilaisuuksissa olivat nämä kolme opetuslasta olleet vapahtajan erinomaisen armon ja suosion esineinä. Muuten puhutaan Jaakop vanhemmasta uudessa testamentissa hyvin vähän eikä hänen kuolemastaankaan muuta mainita, kuin mitä vasta kerroimme. Mutta kun hänen päänsä putosi mestauslavalle, silloin sammui Herran uskollisen palvelian elämä, miehen, joka paljon oli kokenut ja suuria ihmeitä nähnyt. Autuas se, joka, seuraten Herraa, uskollisesti kantaa ristiänsä loppuun asti! — Kun Herodes huomasi että Jaakopin kuolema miellytti Juutalaisia, antoi hän ottaa Pietarinkin kiinni ja sulkea hänen vankihuoneeseen. Ahdistettu seurakunta rukoili Jumalaa, joka oli sen turva koetuksen ja murheen, niinkuin ilon ja riemunkin hetkinä. Eräänä yönä oli paljo kristityltä Jerusalemissa kokoontunut Marian, Johannes Markuksen äidin, huoneeseen. Vaikka päivä oli loppunut, pysyivät he vielä valveilla ja rukoilivat. Joku kolkutti ovelle. Mentiin katsomaan, kuka siellä oli. Ken voi kuvata heidän iloansa, kun Pietari astui sisälle? Hän kertoi heille, että Herran enkeli oli tullut vankihuoneeseen, kirkkaudellaan valaissut sen, puhutellut häntä sillä seurauksella, että kahleet olivat pudonneet pois hänestä, sekä että enkeli oli vienyt hänen ulos, hiljaa vaan voimallisesti poistaen kaikki esteet. — Aamulla lähetti Herodes Pietaria noutamaan vankihuoneesta, mutta turhat olivat hänen yrityksensä, sillä tällä kertaa oli Herra päättänyt toisin. — Vähän tämän jälkeen istui Herodes eräänä päivänä valtaistuimellaan Caesareassa, esiintyen kansalle mahtavassa kuninkaallisessa loistossa. Vietettiin juhlaa Rooman keisarin kunniaksi. Kansan huviksi oli toimitettu näytelmiä ja muita huveja, ja mieltymyksellä katseli kuningas juhlan iloa ja loistoa. Hän korotti äänensä ja puhui muutaman sanan. "Jumalan ääni eikä ihmisen, se on" huusi ihastunut kansa. Näin kauan, vaan ei kauemmin, sai tämä jumalaton kuningas nauttia maailman saastaista iloa ja lumoutua sen katoavaisesta loistosta. Paikalla saavutti hänen inhottava tauti, joka pian teki lopun hänen elämästään ja vaati hänet tilille vanhurskaan Jumalan eteen. — Kuinka surkea, kuinka synkän pimeä ja toivoton on tämän Herodeksen kuolema, jos sitä vertaamme esim. sen Herran palvelian loppuun, jonka hän muutamia päiviä ennen oli surmannut!

IV.

Apostoli Paavali.

— Jumalan armosta minä olen se, kuin minä olen, ja hänen armonsa minua kohtaan ei ole tyhjä ollut, vaan minä olen enemmän työtä tehnyt kuin muut kaikki; mutta en kuitenkaan minä, vaan Jumalan armo, joka minussa on. 1 Kor. 15: 10.

Kertoessaan Stefanuksen kuolemasta mainitsee Luukas, että "todistajat panivat vaatteensa yhden nuorukaisen jalkain juureen, joka kutsuttiin Saulus." Suostuen marttyyriin kuolemaan tahtoi tämä mies vartioimalla murhaajain vaatteita, jotka nämä, voidaksensa vapaammin toimittaa veristä työtänsä, olivat riisuneet yltänsä, olla avullisena heidän kauheassa toimessaan. Kotosin *Tarsus* nimisestä kaupungista *Kilikian* maakunnasta, oli *Saulus* jo nuorena tullut Jerusalemiin mainion Gamalielin koulussa oppiaksensa juutalaisen uskonnon syviä salaisuuksia käsittämään. Kuuliaasti oli hän antautunut farisealaisen opinjärjestelmän mitä ankarimpaan noudattamiseen, nuorukaisen innolla oli hän asettaunut sen palvelukseen. Natsarealaisten, ylönkatsottu, vaan kasvava joukko herätti hänessä kiihkoa ja katkeraa vihaa heitä vastaan. Me näemme hänen Stefanuksen kuoleman jälkeen "raatelevan seurakuntaa" Jerusalemissa, hänen kerrotaan käyneen huone huoneelta, ottaneen miehet ja vaimot ja panettaneen heidät vankeuteen. Ylimmäisten pappein ja kirjanoppineiden luona oli hän saavuttanut suuren maineen ja suosion, niin että hän, vaikka hän tähän aikaan luultavasti ei ollut kuin noin 30 vuoden ikäinen, ylimmäiseltä papilta sai valtakirjan *Damaskuksessakin* vangita ja kahleissa Jerusalemiin tuoda kaikki, jotka siellä tunnustivat Jesuksen nimeä. Muutamane apulaisineen lähti Saulus matkalle, täynnä rohkeutta ja intoa. — Jo välkkäyivät kuuluisan Damaskuksen kauniit rakennukset auringon valossa Sauluksen silmien edessä, kehottaen häntä toimintaan ja työhön. Muutama hetki vain, ja hän oli väsyttävän, ykstoikkoisen matkansa perillä! Mutta Jumala taivaassa oli toisin päättänyt. *Sauluksen*, fariseuksen, kuolemanhetki oli tullut, *Paavalin*, Jesuksen Kristuksen apostolin, elämä oli täällä alkava. Äkkiä leimahti häntä vastaan valkeus, kirkkaampi taivaalla loistavan auringon valoa, se

häikäsi hänen silmiänsä ja löi hänen pelosta vapisevana maahan. Sanomattoman hämmästyksen valtaamana kuuli hän äänen, joka sanoi: "Saul, Saul miksis minua vainoot?" Kaikki tämä tapahtui silmänräpäyksessä, mutta se oli tarpeeksi vakuuttamaan häntä siitä, että hän täällä oli tavannut jonkun, jota vastaan hän ei ensinkään mitään voinut. "Kuka sinä olet, Herra" kysyi hän, ja Herra sanoi: "minä olen Jesus, jota sinä vainoot: työläs on sinun potkia tutkainta vastaan." Saatuansa käskyn mennä kaupunkiin, missä hänelle oli sanottava, mitä hänen piti tekemän, nousi Saulus ylös jatkaaksensa matkaansa. Kuinka kaikki oli muuttunut! Hän, tuo äsken vielä niin ylpeä mies, joka aikoi komeasti ratsastaa Damaskukseen ja siellä Juutalaisten synagogassa esiintyä mahtavana ylimmäisen papin lähettiläänä kauhuksi kaikille kristityille, tulee nyt kaupunkiin itse pelosta vapisevana. Hänen matkakumppaninsa taluttavat häntä kädestä, sillä hän on sokea, etsii turvaa ja tarvitsee apua paremmin kuin kukaan muu. Kolme päivää oli hän tässä tilassa, ei syönyt eikä juonut, Pimeys peitti hänen silmänsä, onnettomuutta ja tuskaa täynnä oli hänen sydämensä. Oli siis totta, että Jesus Natsarealainen, jota hän oli ylönkatsonut, pilkannut, vihannut, oli Herra ja asui kunniassa korkeudessa. Yhtenä ainoana kauheana rikoksena esiintyi koko hänen mennyt elämänsä hänen muistissansa, täyttäen kuoleman kauhuilla hänen sielunsa. Oliko hänen epätoivoon nääntyminen vai voiko vielä lohdutusta ja pelastusta löytyä? Saulus rupesi rukoilemaan, vaan kova oli taistelu hänen sydämessään, ennenkuin hän oli valmis vastaanottamaan Jumalan armoa Jesuksessa Kristuksessa. Vihdoin saapui hänen luoksensa eräs kristitty nimeltä *Ananias*, "pani kätensä hänen päällensä ja sanoi: rakas veljeni Saul! se Herra lähetti minun, Jesus joka sinulle ilmestyi tiellä, jotas vaelsit, että sinä saisit näkys jälleen, ja Pyhällä Hengellä täytettäisiin." Nyt aukenivat hänen silmänsä, hän kastettiin Jesuksen opetuslapsiksi; ylönluonnollinen rauha ja kirkkaus poisti pimeyden varjot hänen sydämmestään. Herra oli kyllä sanonut Ananiakselle, että Saulus vielä oli paljon kärsivä Hänen nimensä tähden ja epäilemättä näki tämä nyt jo aavistuksessa lukemattomia vaaroja ja kovia koetuksia sillä uudella tiellä, jota hänen vastedes tuli vaeltaa, mutta hän tiesi myöskin olevansa Herran "valittu ase, kantamaan Hänen nimeänsä pakanain, ja kuningasten, ja Israelin lasten eteen," ja tämä tieto täytti hänen sielunsa ennen aavistamattomalla ilolla. Kaikki rikkaat luonnonlahjansa, syvän järkensä, hehkuvan mielikuvituksensa, väsymättömän voimansa, järkähtämättömän tahtonsa — koko elämänsä tahtoo hän tästä aikain uhrata sen Herran palvelukseen, jota hän tähän asti niin katkerasti oli vihannut, sillä Pyhä Henki on vihkinyt hänen totuuden palvelukseen. Niin valitsee ihmeitten Jumala välikappaleensa, niin paimentaa "sielujen piispa" "eksyneitä lampaita" maailman korvessa!

Damaskuksen kristityt, jotka hämmästyksellä olivat odottaneet Sauluksen tuloa sinne, saivat pian kummaksensa ja suureksi iloksensa kuulla hänen synagogassa saarnaavan Kristuksesta. Vaan jonkun ajan kuluttua, ja saatuansa jo täällä Damaskuksessa kokea uskottomain Juutalaisten väijyvää vihaa, lähti hän. Pyhän Hengen johdattamana, *Arabiaan*, siellä yksinäisyydessä kehittyäksensä suurta apostolista työtänsä varten. Meillä ei olisi minkäänlaisia tietoja tästä ajasta (sitä on arvosteltu noin 2-3 vuodeksi), ellei hän itse *kirjeessään Galatilaïsille* sivumennen siitä mainitsisi. Palattuaan Arabiasta, kävi hän Jerusalemissa, missä sama *Barnabas*, jonka kanssa hän sittemmin monessa paikassa teki työtä Herran viinamäessä, vei hänen apostolein tykö, kertoen heille että tämä Saulus, jonka paljas nimi vielä herätti kauhua Jesuksen tunnustajissa, oli tullut saman Herran uskolliseksi palvelijaksi. Pelkäämättä hän nyt Jerusalemissakin saarnasi Jesuksesta, kunnes Juutalaiset rupesivat ajattelemaan hänen surmaamistansa ja hän taas vetäytyi pois näyttämöltä. Hän meni syntymäkaupunkiinsa Tarsukseen, odottaen siellä sitä päivää, joka oli kutsuva hänen esille julkisuuteen. Vielä kerran, yhden ainoan kerran vain, sai hän nauttia lepoa ja rauhaa. Siitä hetkestä aikain, jolloin Barnabas sitten tuli pyytämään häntä ryhtymään evankeliumin julistamisen suureen työhön, oli hänen elämänsä loppuun asti alituista työtä ja taistelua.

Lähellä *Orontes*-virran suuta oli Syyrian suuri pääkaupunki *Antiokia*. Ollen sivistyneen maailman keskuudessa sekä tärkeänä yhdyssiteenä Itämaiden ja Länsimaiden välillä oli tämä kaupunki varsin tärkeä kristinuskolle ja sen levittämislle. Jo varhain oli täällä syntynyt kristillinen seurakunta, ja Barnabas oli tullut sen oloja järjestämään ja kristinuskoa täällä levittämään. Vaan nähdessään, kuinka suuri työala Antiokiassa oli, kävi hän Tarsuksessa Saulusta avuksensa käskemässä. Vuoden ajan he sitten tekivät työtä Antiokiassa, joka tuli kristinuskon toiseksi pääkaupungiksi. — Täällä ruvettiin Jesuksen tunnustajia ensiksi *kristityiksi* kutsumaan.

Mutta jo oli hetki tullut, jolloin Paavalin (tämä on tästälähin hänen nimensä) tuli matkustaa kaukasiin maihin pakanoille saarnaamaan pelastuksen sanomaa. V. 45 lähti hän *Barnabaksen* kanssa *ensimmäiselle suurelle lähetysmatkallensa*. Käytyään *Kypron* saarella, purjehtivat he *Vähään Aasiaan*, missä he saarnasivat evankeliumia *Pisidian Antiokiassa*, *Ikoniiumissa*, *Lystrassa* ja *Derbessä*. Paljon täytyi heidän tällä matkalla kärsiä sillä Juutalaiset, joiden synagogissa he ensin saarnasivat, olivat näilläkin seuduin yhtä kiivaita kuin kotimaassaan vastustamaan Kristuksen evankeliumia. He yllyttivät pakanoita "apostoleita" vainoomaan ja saivat Lystran kaupungin pakanalliset asukkaat, jotka vähän sitä ennen olivat tahtoneet Paavalia ja Barnabasta jumalina kunnioittaa, semmoiseen raivoon että nämä rupesivat Paavalia kivittämään. Kun luulivat hänen kuolleeksi, veivät he hänen ulos kaupungista. Surren seisoiivat kristityt hänen ympärillensä — mutta hän nousikin ylös! Herran käsi oli varjellut apostolia, joka heti

jälleen oli valmis lähetysointansa jatkamaan. Opettaen, neuvoen ja lohduttaen seurakuntia sekä muistuttaen heitä siitä, että "meidän pitää monen vaivan kautta Jumalan valtakuntaan tuleman," palasi Paavali merenrannalle ja purjehti takasin Antiokiaan. Jos kohta hän katkeraksi suruksensa oli tullut yhä enemmän vakuutetuksi siitä, että hänen "veljensä lihan jälkeen" ylpeydessä ja sokeudessa eivät tahtoneet nöyryyttää sydämiänsä vastaanottamaan evankeliumia Jumalan armosta Jesuksessa Kristuksessa, tiesi hän toiselta puolen että Jumala oli hänen kauttansa "pakanoille avannut uskon oven", tiesi Herran kutsuneen juuri hänen kaukaisissa maissa heille levittämään evankeliumin sanomaa. Kuuliaisena sen Herran kutsumukselle, jonka armo hänessä oli niin suuri ollut, tahtoi hän ilolla ja luottamuksella antautua tähän toimeen ja pelkäämättä mennä tulevien päivien vaaroja ja kärsimisiä vastaan.

Jonkun ajan kuluttua tuli Judeasta muutamia kristityitä Antiokiaan väittäen, ettei kukaan voi autuaaksi tulla, ellei hän sitoudu Mooseksen lakia noudattamaan. Jo ennenkuin pakanoita otettiin seurakunnan yhteyteen, huomaamme kristityissä kaksi toisistansa jossain määrin eroavaa katsantotapaa Mooseksen lain käsityksen suhteen. Toiset, niinkuin Stefanus ja Filippus — sittemmin Barnabas ja erittäin Paavali, edistivät vapaampaa mielipidettä, toiset taas riippuivat vielä orjallisesti kiinni vanhan testamentin vaatimuksissa. Kuten muistamme, oli Pietarikin ainoastaan jumalallisen ihmeen kautta tullut vakuutetuksi siitä, "ettei Jumala katso ihmisen muotoa, vaan että, joka häntä pelkää ja tekee vanhurskauden, hän on Hänelle otollinen". Selville saattamaan tätä tärkeätä kysymystä, joka oli kokonaan häiritä kirkon rauhan, lähtivät Paavali ja Barnabas Jerusalemiin. Täällä oli paljo farisealaisuudesta kääntyneitä, jotka ankarasti puolustivat pakanakristittyjen ympärileikkaamista ja Mooseksen lain noudattamista, ja kun apostolit ja seurakunnan vanhimmat kokoontuivat asiasta keskustelemaan, syntyi pitkä riita. Silloin nousi Pietari puhumaan. Hän muistutti kokoukselle, miten Herra hänen kauttansa oli kääntänyt ensimmäiset pakanat sekä että nämäkin olivat saaneet Pyhän Hengen lahjan todistukseksi, että Jumala oli "uskolla heidän sydämiensä puhdistanut." "Miksi te nyt kiusaatte Jumalaa", sanoi hän, "ja tahdotte opetuslasten kaulalle panna sen ikeen, jota ei meidän isämme emmekä me voineet kantaa? Waan me uskomme Herran Jesuksen Kristuksen armon kautta autuaaksi tulevamme niinkuin hekin." Kaikki vaikenivat. Ja kun Paavali ja Barnabas sitten kertoivat, mitä ihmeitä Jumala heidän kauttansa oli pakanoitteen luona tehnyt, kun Jerusalemin seurakunnan silloinen johtaja *Jaakop nuorempi*, "Herran veli," tuo tunnokas lainnoudattaja, perustuen profeetan ennustuksiin, asettui samalle kannalle, päätettiin yksimielisesti kirjoittaa pakanakristityille, että kokous oli tahtonut vapauttaa heitä Mooseksen lain noudattamisesta ja ainoastaan velvoittaa heitä välttämään epäjumalain saastaisuutta ja salavuoteutta, ja läkähäntä ja verta. Molempia edellisiä käskyjä teroitettiin siitä syystä, että pakanamaailma oli vaipunut suuriin synteihin erittäin 1:tä ja 6:ta käskyä vastaan, kahta jälkimmäistä määräystä taas tahdottiin säilyttää, koska melkein kaikissa seurakunnissa oli paljo juutalaiskristittyjä, ja koska kristillinen rauha sekä veljellinen rakkaus vaati, ettei heidän tarvitsisi nähdä pakanuudesta kääntyneiden veljiensä syövän ruokaa, jota he lapsuudesta asti olivat tottuneet pitämään saastaisena ja inhottavana.

Vielä samana vuonna (50) lähti Paavali *toiselle lähetyretkellensä*. Häntä seurasivat Luukas ja *Siilas*, eräs kristitty Antiokiasta. Vahvistettuaan Syyrian ja Kilikian seurakuntia uskossa, saapui hän Derbeen ja sieltä Lystraan. Viimmemainitussa kaupungissa tapasi hän nuorukaisen *Timoteuksen*, joka tästä aikain tuli hänen uskolliseksi seuraajaksensa ja avuksensa evankeliumin levittämisessä. Mitä hellimmällä rakkaudella sitoutui apostolin sydän aikojen kuluessa yhä lujemmin tähän mieheen. Paavali on kirjoittanut *2 kirjettä Timoteukselle*, joissa kaikkialla ilmaantuu se tosi ystävyys, millä hän aina muisteli tätä "rakasta ja vakaata poikaansa uskossa." — Lystrasta matkusti apostoli seuralaisineen *Frygiaan* ja *Galatiaan*, mutta kun "Henki kielsi heitä puhumasta Jumalan sanaa Aasiassa" eikä sallinut heidän vaeltaa *Bityniaankaan*, saapuivat he *Troaksen* kaupunkiin, epätietosina mitä heidän piti tekemän. Vaan yöllä sai Paavali näyssä tietää, minne Jumala nyt tahtoi heidät lähettää. *Makedonialainen* mies seisoi hänen edessänsä rukoillen: "tule Makedoniaan ja auta meitä." Aasia oli kyllä tyttärellensä Euroopalle antanut sivistyksensä aarteet, sille luovuttanut rikkautensa, vieläpä nöyrytynyt olemaan sen alamaisenakin, mutta tämä ei ollut tarpeeksi sille. Syvä jonkin paremman kaipuu vallitsi täälläkin, sillä kaikki nuo suuret maalliset edut olivat jo aikoja takaperin kaikkien ajattelevani silmissä paljastaneet mitättömyytensä tyydyttämään ihmishengen tarvetta. Nyt tuli Aasiasta pelastuksen sanoma; Jesuksen Kristuksen lähettäjä astuivat ensi kerran maalle Euroopan rannalle. Heidän matkansa kulki *Filippiin*, Makedonian kuuluisaan ja muistorikkaaseen pääkaupunkiin. Täällä perusti apostoli kristillisen seurakunnan, jonka ensimmäisinä jäsenenä mainitaan vaimo nimeltä *Lydia* ja hänen huonekuntansa. Erinomaisella rakkaudella näkyy Paavali sittemmin muistaneen tätä seurakuntaa. *Kirjeesssänsä Filippiläisille* kutsuu hän heitä "iloksensa ja kruunuksensa," ja heidän seurakuntansa oli ainoa, jolta hän otti vastaan lahjoja. Ja kuitenkin oli hän juuri täällä Filipissä saanut kokea mitä raainta vääryyttä ja väkivaltaa. Hän oli nimittäin Jesuksen nimen voimalla ajanut ulos pahanhengen eräästä vaimosta, joka noitumisillaan tuotti paljon tuloja isännilleen. Pettyneinä kurjan voittonsa suhteen, ottivat nämä Paavalin ja Siilaksen kiinni, veivät heidät esivallan eteen, syyttäen heitä siitä, että he muka olivat häirinneet kaupungin rauhaa ja opettaneet sen asukkaille uusia tapoja, joita "Roomalaisten ei sovi noudattaa." Suuressa kaupungissa löytyy aina niitä, jotka ovat halukkaat

panemaan toimeen katumeteliä, ja semmoinen syntyi nytkin. Kokoontui paljo ihmisiä, he hyökkäsivät Paavalin ja Siilaksen päälle, repivät heidän vaatteensa ja pieksivät heitä kovasti. Ja tämä tapahtui oikeuden valvojain silmien edessä, vieläpä heidän käskystänsäkin. Ilman mitään tutkintoa ja vasten kaikkea lakia heitettiin Paavali ja Siilas vankihuoneeseen. Näin huonolla kannalla olivat asiat suuressa kaupungissa sivistyneen maailman keskuudessa! Rooman keisarikunnan kurja tila ilmaantuu tässäkin mitä selvimmällä tavalla, selittäen meille tuon äsken mainitun makedonialaisen miehen rukousta Troaksessa. Niin, kristinuskon oli ainoa, joka tässä voi auttaa, vaan paljo vaadittiin tosiaan sen saarnaajilta, tällaisen turmeluksen ympäröimänä kun olivat. Mutta Herra oli heissä väkevä, ja maailman täytyi tunnustaa, ettei se milloinkaan ollut heidän vertaisiansa nähnyt. — Filipin kolkosta vankilasta kuului outoja ääniä. Nuo vieraat juutalaiset miehet eivät valittaneet ja vaikeroinneet eivätkä muutenkaan käyttäneet itseänsä, kuin muut vangit; iloisina he kiittävät ja ylistävät Jumalaansa, vaikka veri juoksee heidän haavoistansa ja epätietosta on, minkä kohtalon alaisiksi he lopullisesti joutuvat. Vangin vartia ihmetteli, mutta vielä kummempia oli hän pian näkevä. Yön pimeydessä kuuli hän maanjäristyksen, vankilan seinät tärisivät, ovet aukenivat, ja kun hän, peläten, että vangit olivat karanneet, aikoi tappaa itsensä, kuuli hän Paavalin huutavan: "älä sinulles mitään pahaa tee, sillä me olemme kaikki täällä." Ennenkuin aamu koitti, olivat hän ja koko hänen perheensä kasteen kautta tulleet Jesuksen opetuslapsiksi. — Saatuansa tietää, että Paavali oli roomalainen kansalainen, hämmästytti kaupungin esivalta, sillä Rooman lait suosivat erittäin jokaista semmoista. Peläten seurauksia, rukoilivat ylimykset näitä merkillisiä vankeja menemään ulos vankihuoneesta sekä matkustamaan pois koko kaupungista, jotta asia niin pian kuin mahdollista joutuisi unohduksiin. Paavali vaelsi nyt eteläänpäin ja tuli *Tessalonikaan*. Täälläkin perustettiin kristillinen seurakunta, josta apostolin *2 kirjeessä Tessalonikalaisille* vielä tänäkin päivänä muistuttavat, — Siilas ja Timoteus jäivät tänne Tessalonikaan, mutta Paavali meni *Ateenaan*. Tuntematon, yksin ja ilman yhtäkään ystävää, jolle hän olisi voinut tunteitansa ja ajatuksiansa ilmaista, käveli apostoli tämän maailman mainion kaupungin kaduilla. Hän katseli noita ihania rakennuksia, muistopatsaita, veistokuvia ja temppeleitä, jotka vielä nytkin, vaikka kuuluisan kaupungin mahtavuuden aika jo aikoja sitten oli mennyt, puhuivat kaunista kieltä korkeasta sivistyksestä, ihmisvoimasta ja nerosta. Mutta tämä ei miellyttänyt häntä, sillä kaikkialla näki hän todistuksia siitä, kuinka syvään Kreikkalaisetkin olivat vaipuneet pakanuuden erehdyksiin. Hän näki alttarin päällekirjoituksella: "tuntemattomalle jumalalle," hän kuuli Stoalaisten ja Epikuroilaisten selittävän huonoa viisauttansa, ja hän halusi puhua elävästä Jumalasta, joka "maailman teki ja kaikki mitä siinä on." Ateenan kansa "ei ollut mihinkään muuhun sovelias, kuin jotakin uutta kuulemaan" ja se vaatikin häntä julkisesti puhumaan, koska moni, jonka kanssa hän oli keskustellut, jo oli kertonut hänen kummallisesta opistansa. "He ottivat hänen ja veivät oikeuden paikkaan", tuohon kuuluisaan paikkaan, mistä pakanamaailman suurimmat puhujat taiteellisesti nerokkailla ja kauniilla sanoillansa niin monta kertaa olivat ihastuttaneet kansaa. Demostheneksen kansalaisille mieliksi puhuminen ei ollut mikään helppo tehtävä, mutta Paavalin sanat ilmaisivat niin ihmeen syvää totuutta, hänen silmänsä säteilivät niin ylönluonnollista kirkkautta, hänen pitäessään tuon merkillisen puheensa, jonka Luukas on meille säilyttänyt "Apost. Tekojen" 17 luvussa, että muutamat näistä ylpeistä Ateenalaisistakin nöyrytyivät kuninkaaksensa ja vapahtajaksensa tunnustamaan ristiinnaulitun Jesuksen. — Ateenasta matkusti apostoli *Korinttoon*, minne myös Siilas ja Timoteus Makedoniasta pian saapuivat. Tässä kaupungissa hän viipyi 1 1/2 vuotta suureksi siunaukseksi siellä perustamalle seurakunnalleen.

Neljä vuotta oli apostoli ollut tällä lähetysmatkalla, kun hän jälleen palasi Antiokiaan. Paljon oli hän tämän ajan kuluessa vaikuttanut. Evankeliumin valo koitti jo niissäkin maissa, jotka moneksi vuosisadaksi olivat määrättyt kristinuskon emämaiksi. Turmeltuneen pakanamaailman keskellä kuului jo monessa paikoin Herran ylistys ja kiitos niiden huulilta, jotka, taistellen syntiä vastaan, vaelsivat elämän kapealla tiellä. Ylpeilikö Paavali työstänsä, kerskailiko hän noista niin suurilla kärsimisillä voitetuista voitoistansa? Ei, vaan päinvastoin. Hän oli kutsuttu julistamaan Jumalan armoa syntisiä kohtaan, heikkoudestansa, eikä mistään muusta hän kerskasi, ja jota enemmän hän edistyi Pyhän Hengen koulussa, jota rikkaampina hänen suuren työnsä hedelmät esiintyivät, sitä selvempänä ja varmempana asui hänen sydämissään se tieto, että kaikki, mitä hän oli voinut, sen hän oli voinut saman jumalallisen armon kautta. Herran ylitykseksi, eikä omaa kunniaa etsien, oli hän työtä tehnyt, ja ettei hän pyytänyt kiitosta ihmisiltä eikä pitänyt itseänsä muita parempana, sitä todistavat kaikki hänen sanansa ja työnsä — koko hänen elämänsä.

Käytyänsä tervehtimässä Jerusalemin seurakuntaa, lähti Paavali v. 54 Luukaksen, *Tiituksen* ja Timoteuksen seurassa *kolmannelle lähetysmatkallensa*. Lähetystoimen keskuudeksi tuli *Efesus* kaupunki, missä hän viipyi 2 vuotta. Tällainen kristillinen seurakunta voitti niin paljon alaa, että pakanuuden valta Vähässä Aasiassa näytti kokonaan joutuvan perikatoon. Vainon tähden täytyi apostolin kuitenkin vihdoon täältä paeta. Hän meni nyt Makedoniaan ja Kreikkaan vielä kerran tervehtimään näissä maissa löytyviä seurakuntia. Palatessaan tältä matkalta, tiesi hän jo ettei hän tästä lähin enää saisi, niinkuin ennen, vapaasti kulkea paikasta paikkaan evankeliumia saarnaamassa, sillä jokaisessa kaupungissa, minne hän tuli, "todisti Pyhä Henki hänelle, että siteet ja murheet olivat hänen edessään," Ylentävää on seurata suuren uskonsankarin ja apostolin viimeistä matkaa Jerusalemiin. Kun hän saapui *Miletukseen*, kutsui hän sinne Efesus

jäähyväisensä ja vielä kerran neuvoaksensa heitä. Muistuttaen heille, kuinka hän "kaikella sydämen nöyryydellä ja monilla kyneleillä ja kiusauksilla" oli palvellut Herraa, ei hän epäillyt mennä Jerusalemiin, vaikka arvaamattoman suuret vaarat ja koetukset häntä siellä varmaankin odottivat; hän "tahtoi ilolla päättää juoksunsa ja sen viran, jonka hän Herralta Jesukselta saanut oli." Ennustaen kovia aikoja Efesuksen seurakunnalle, kehottaa hän sen opettajia holhoomaan Jumalan kalliisti lunastettua seurakuntaa, lohduttaen heitä lupauksella pyhitettyjen perinnöstä, Syvä kaipuu ja suru sai kyneleet kaikkien silmiin, mutta apostoli lankesi polvillensa ja rukoili heidän kanssansa, siten kehottaen heitä nytkin turvaamaan siihen Herraan, joka on murheellisten lohduttaja. Sitten nousi hän ylös matkaansa jatkamaan. Hänen ystävänsä saattoivat häntä satamaan saadaksensa vielä hetken olla suuren ja rakastetun opettajansa kanssa. Ankkuri nostettiin, laiva lähti liikkeelle, ja sen purjeet katosivat pian näkymättömiin. — Caesareassa viipyi Paavali muutamia päiviä almujenvartijan Filippuksen luona. Täkäläisten kristittyjen ajatukset johtuivat apostolia uhkaaviin vaaroihin. Eräs profeeta *Agabus* tuli Filippuksen taloon, satoi jalkansa ja kätensä Paavalin vyöllä ja sanoi: "niin sanoo Pyhä Henki, sen miehen, jonka tämä vyö on, pitää Juutalaiset niin Jerusalemissa sitoman ja antaman ylönsä pakanain käsiin." Opetuslapset, niiden joukossa Luukaskin, rupesivat rukoilemaan Paavalia luopumaan aiotusta Jerusalemin-matkasta, mutta hän ei horju, eivät rukoukset eivätkä kyneleet voi hänen päätöstänsä muuttaa, sillä hän tietää Herran tahdon, ja sentähden vastaa hän tuolla sankarin ylevällä luottamuksella, jonka kirkkaana kuvastimena hänen sielunsa on: "mitä te teette, että te itkette ja raskautatte minun sydäntäni? Sillä minä olen valmis en ainoastaan sidottaa, mutta myös kuolemaan Jerusalemissa Herran Jesuksen nimen tähden." Eteenpäin hän rientää, sillä noudattaen Herransa tahtoa ja esimerkkiä tahtoo hänkin "monen vaivan kautta Jumalan valtakuntaan tulla."

Jo kauan oli Juutalaisten viha Paavalia väijynyt. Kun hän saapui Jerusalemiin, leimahti se ilmi tuleen. He näkivät apostolin temppelissä, nostivat hirmuisen melun ja huusivat: "Israelin miehet, auttakaat! Tämä on se mies, joka kaikkia kaikissa paikoissa opettaa vastoin tätä kansaa ja lakia ja tätä sijaa." Paljo väkeä kokoontui, apostoli otettiin kiinni ja vietiin ulos temppelistä. Jo olivat Juutalaiset vihan raivossa hänen tappaa, kun roomalaisen sotajoukon päällikkö sotamiehineen saapui paikalle, antoi sitoa Paavalin ja vei hänen leiriinsä tutkittavaksi, koska hän ei täällä voinut saada selville, mitä pahaa hän oli tehnyt. Saatuansa luvan puhua leirin edustalle kokoontuneelle kansalle, korotti apostoli äänensä ja piti puheen. Hän puhui omille kansalaisilleen heidän omalla kielellänsä. Kaikki oli hänelle nuoruuden päivästä asti niin tuttua ja rakasta, ja kuitenkin aivan outoa, vento vierasta! "Lain ja liiton lapset" eivät usko eivätkä ymmärrä häntä, hänen kertoessaan heille tuosta ihmeellisestä kääntymisestä, he vihaavat häntä kuolemaan asti, kun hän sanoo Herran lähettäneen hänen pakanoille elämän tietä opettamaan, ja kovasti huutaen vaativat he hänen henkeänsä. Seuraavanakin päivänä sai Paavali raadin edessä, minne roomalainen sotapäällikkö, saatuansa kuulla hänellä olevan roomalainen kansallisoikeus, sotamiesten suojelemana lähetti hänen tutkittavaksi, yhä edelleen kokea Juutalaisten sammumatonta vihaa ja kostonhimoa. Kuinka katkeralla surulla hän elämänsä loppuun asti ajatteli oman rakkaan kansansa surkeata paatumisen tilaa, huomaamme monessa kohden hänen kirjeissänsäkin. Huomautamme tässä ainoastaan kirjeestä Roomalaisille, missä hänen ajatuksensa muun muassa pukeutuvat seuraavaan valitukseen: "Minä sanon totuuden Kristuksessa, ja en valehtele, että minulla on suuri murhe ja alituinen kipu sydämessäni. Minä olen pyytänyt kirottuna olla Kristukselta minun veljeni tähden, jotka lihan puolesta minun lankoni ovat."

Päästäksensä tästä vaikeasta oikeusjutusta, jota hän tietysti ei ensinkään käsittänyt, lähetti sotapäällikkö Paavalin roomalaisen maaherran *Feliks*in luo Caesareaan. Tänne saapui muutaman päivän perästä ylimmäinen pappi *Ananiaskin*. Tämä mies, joka on tahrannut nimensä peräti huonolla käytöksellään, oli suostunut siihenkin muutamain Juutalaisten esitykseen, että Paavali salamurhalla Jerusalemissa surmattaisiin, mutta kun yritys ei onnistunut, koetti hän nyt ystävineen kaikin keinoin saada maaherraa tuomitsemaan apostolin hengiltä. Mutta vaikka Feliks ei ollut mikään kiitettävä mies ja sitäpaitsi koetti pysyä juutalaisten suosiossa, ei hän kuitenkaan suostunut heidän vaatimuksiinsa, vaan kohteli Paavalia hyvinkin ystävällisesti. — Kaksi vuotta täytyi apostolin olla vankina Caesareassa. Kuinka pitkäksi mahtoi tämä aika käydä hänelle, joka oli tottunut väsymättömään työhön ja siinä löytänyt virvoitusta, kun kiusaukset vaivasivat häntä tahi ilo päästä tämän elämän tuskista Herran tykö taivaasen kokonaan valtasi hänen sydämensä. Paitsi sitä oli Herra hänelle sanonut, että hänen piti *Roomassakin* todistaman Hänestä, ja Paavali halusi ja toivoi niin pian kuin suinkin päästä tähän maailman pääkaupunkiin evankeliumia saarnaamaan. Kun *Festus* tuli maaherraksi Feliks sijaan ja uusia oikeudenistuntoja taas seurasi, kävi odotuksen aika apostolille liian pitkäksi, niin että hän, perustuen roomalaiseen kansallisoikeuteensa, vetosi keisariin. Rooman lakien mukaan oli tällainen vaatimus välttämättömästi noudatettava, ja Festus lähetti siis Paavalin sidottuna matkalle. Luukas, joka itse oli muassa, on meille kertonut tästä merkillisestä matkasta. Alussa oli ilma suotuista, mutta muuttui sittemmin myrskyisäksi. Tavallista korkeammalle kohosivat Välimeren aallot, ikäänkuin olisi se seikka, että tämän ajan jaloin ja suurin henkilö kahleissa vietiin julman Neron tuomitavaksi, saanut heidät vihasta kuohumaan; mutta taivaan Jumala salli matkan tulla niin vaivaloiseksi, salli laivan joutua haaksirikoonkin, tietäen uskonsankarin Paavalin nämäkin koetukset voitollisesti kestävänsä. Kun perikato jo näytti varmalta ja kaikki laivaväki pelosta vapisevana antautui epätoivoon, kuului laivan

kannelta apostolin ääni kehottavan rohkeuteen ja toivoon. Niinkuin Paavali oli vakuuttanut, pelastuivat kaikki erään saaren (*Maltan*) rannalle, mistä he sitten talven täällä viivyttyänsä, jatkoivat matkaansa Roomaan (v. 61).

Mitä Paavali ajatteli, kun "ikuisen kaupungin" komeat rakennukset alkoivat näkyä, mitä hän mietti kävellessään sen kuuluisilla kaduilla? Muutamat kristityt olivat tulleet häntä vastaanottamaan, mutta kuka muuten huoli hänestä, tuosta juutalaisesta vangista, joka, tavallisuuden mukaan sidottuna kahleilla roomalaiseen sotamieheen, vietiin vankilaan. Luukaksen kertomus on tässä hyvin lyhyt ja hän päättääkin sen jo pian, mainiten ainoastaan lopuksi, että "Paavali saarnasi Jumalan valtakunnasta ja opetti Kristuksesta kaikella uskalluksella". On meistä kuin tahtoisi hänkin luopua koettamastakaan likemmin kuvata tämän merkillisen miehen elämää, joka niin syvään oli "salattu Kristuksen kanssa Jumalassa."

Pian on kaksi vuosituhatta kulunut umpeen tästä ajasta, vaan vielä elää muuttumattoman valtavana ja jalona apostoli Paavalin nimi ja muisto. Monta johdatti hän elämänsä aikana totuuden tielle, mutta verrattoman suurempi on niiden luku, jotka sittemmin hänen kirjoituksissaan ovat löytäneet sen aarteen, jonka rinnalla kaikki maailman tavarat ovat viheliäisyyttä ja kurjuutta vain. Paavali on kirjoittanut 13 uuden testamentin kirjoista. Paitsi ennen mainittuja ovat seuraavat hänen tekemiänsä: *2 kirjeitä Korinttilaisille*, kirje *Efesiläisille*, *Kolossilaisille*, *Tiitukselle* ja *Filemonille*. Jumalan armo Jesuksessa Kristuksessa ja ihmisen vanhurskauttaminen uskon kautta on hänen oppinsa pääkohta. Siihen viittaavat, tavalla tahi toisella, kaikki hänen kalliit opetuksensa elämän tiestä. Joka sana näissä kirjeissä vakuuttaa meitä siitä, ettei hän vaivaloisella ja järjenmukaisella työllä, vielä vähemmin toisten ihmisten neuvon ja opetuksen kautta ole kantaansa saavuttanut, vaan että hän ammentaa välittömän ilmoituksen kirkkaasta lähteestä. Vaikka hän on niin nöyrä, että hän sanoo itseänsä "suurimmaksi kaikista syntisistä," ilmaisee hän kuitenkin joka kirjeessä sen totuuden, että Jesus Kristus itse on kutsunut hänen siihen apostoliseen virkaan, jolle hän on elämänsä pyhittänyt. Jos kukaan, niin esiintyy hän Jumalan valittuna, Pyhän Hengen valaisemana välikappaleena. Mikä vakuutuksen elävä voima, mikä rikkaus ja syvyys kaikissa hänen puheissaan ja kirjoituksissaan! Jos nuo ijankaikkiset totuudet, joita hän totuuden elävällä voimalla julistaa maailmalle, jo semmoisia puhuvat kieltä, jonka ylevyyttä eivät mitkään inhimilliset lauseet riitä tarpeeksi ylistämään, yhtyy niihin sitä paitsi hänen oma verrattoman rikas elämäkokemuksensa. Rauhattoman ajan jyrkimmät vastakohtat taistelivat siinä taistelussa, jota hän oli kutsuttu johtamaan, mutta kuinka sanomattoman vaikea hänen asemansa olikin, kuinka kova taistelu, eivät hänen voimansa kuitenkaan uupuneet ennen aikoja, sillä "Jumalan armo oli hänessä suuri." Jos tahdomme tietää, kummoinen sen mieliala on, joka elämän kovimmissakin myrskyissä säilyttää *uskonsa*, ei koetuksen synkimpinäkään hetkinä kadota *toivoansa* eikä milloinkaan karkoita sydämmestään *rakkautta* vihollisiakaan kohtaan, niin katselkaamme apostoli Paavalin elämää ja oppikaamme siitä, kummoisen Kristuksen seuraajan tulee olla. Herransa voimalla hän kaikki voittaa, ja kun hänen elämänsä lähestyy loppua ja marttyyrin kuoleman katkerat hetket odottavat häntä, kirjoittaa hän Timoteukselle kolkosta vankilastansa Roomasta: "minä jo uhrataan ja minun pääsemiseni aika lähestyy. Minä olen hyvän kilvoituksen kilvoitellut, juoksun päättänyt, uskon pitänyt. Tästedes on minulle tallelle pantu vanhurskauden kruunu, jonka Herra, vanhurskas tuomari, sinä päivänä minulle antaa." Kuka uskaltaa, tällaisia sanoja lukiessaan, kieltää, että löytyy usko, joka voittaa maailman, kuinka harvat sen sitten omistavatkin!

VII.

Neron vaino.

Autuaat ovat, jotka vanhurskauden tähden vainotaan; sillä heidän on taivaan valtakunta.
Matt. 5: 10.

Roomalaiset olivat hyvin vapaamieliset voitettujen kansojen uskontojen suhteen. Niinpä palveltiin tähän aikaan keisarillisessa Roomassa kaikenkaltaisia pakanallisia jumaluuksia, ja vapaasti harjoitettiin mitä erinkaltaisimpia pyhiä tapoja ja menoja. Kun Juutalaiset joutuivat roomalaisen ikeen alaisiksi, pysyivät heidänkin uskonnolliset olonsa entisellään. Alussa pitivät pakanat kristityitä juutalaisena lahkona eivätkä huolineet häiriten puuttua heidän uskonnollisiin asioihinsa, niinkuin esim. Feliksin ja Festuksen käytös Paavalia kohtaan selvästi osottaa. Mutta jota enemmän kristinusko aikojen kuluessa levisi, sitä suuremman epäluulon alaisiksi joutuivat sen tunnustajat pakanainkin silmissä. Kristityt eivät nimittäin, kuten kaikki muut, taipuneet kunnioittamaan ja palvelemaan keisaria valtakunnan suojelushenkenä, he eivät suostuneet ottamaan osaa pakanallisiin juhliin ja toimituksiin, eivät ottaneet

vastaan valtiovirkoja eivätkä tahtoneet mennä sotapalvelukseen, — sanalla sanoen pyrkivät kaikessa kokonaan erilleen muista. Näin asiain ollessa muuttui luonnollisesti heidän asemansa piankin. Pakanain viha puhkesi ensi kerran julkiseen vainoon *Neron* hallitessa (v. 64).

Tämä keisari, jonka riettaus ja julmuus on tullut sananlaskuksi, oli v. 54 astunut valtaistuimelle. Hän on turmeltuneen pakanamaailman miltei julmin ja inhottavin ilmiö; murhatöitä, rajatonta epäsiiveellisyyttä, kaikenkaltaisia rikoksia ja hulluuksia on koko hänen elämänsä täynnä. Kuinka Rooman kristillinen seurakunta, jonka vaiheet verellä ovat piirtäneet *Neron* nimen kirkkohistoriainkin lehdille, oli syntynyt, sitä emme varmuudella tiedä. Muutamain vanhojen tarujen mukaan olisi Paavali perustanut tämän seurakunnan, mutta näissä taruissa ei voi olla mitään perää, koska kristityitä jo silloin löytyi Roomassa, kun apostoli ensikerran tuli sinne. Hyvin epäluotettava on sekin kertomus, että Pietari ensiksi olisi julistanut kristinuskoa täällä, eikä katolisen kirkon väitöstä, jonka mukaan tämä apostoli olisi ollut Rooman seurakunnan ensimmäisenä piispanakin, millään lailla voida historiallisesti todistaa. Maailman pääkaupunkina oli Rooma vilkkaan liikkeen kautta yhteydessä valtakunnan eri osien kanssa, ja luonnollisinta on olettaa, että kristinusko tällä lailla tuli tännekin. Kuinka tukala tämän seurakunnan asema oli keskellä tuota ääretöntä tapainturmelusta, jonka pohjatonta lokaa Paavalikin etenki Roomalaiskirjeen 1:ssä luvussa niin hirveillä väreillä kuvaa, voimme helposti arvata, ja nyt joutui se vielä lisääsi mitä kovimman vainon alaiseksi. — Nero oli huvitettu näytelmistä ja kaikenkaltaisista hurjista leikeistä. Voidaksensa palatsistansa ihailla "Troijan paloa" syytti hän Rooman kaupungin tuleen. Toiset kertoivat tämän vallattomuuden syyksi, että keisari päätti hävittää Rooman rakentaaksensa sen entistä komeammaksi. Oli miten olikin, syntyi hirveä tulipalo, joka tuhaksi poltti suurimman osan kaupunkia. Kodittomain onnettomuus ei koskenut tirannin luonnottomaan sydämeen, mutta kuin kansassa alkoi levetä se huhu, että hän itse oli valkean syyttänyt, tuli hän levottomaksi. Hän oli kyllä maailman itsevaltiain, mutta semmoisenakin täytyi hänen pelätä noiden lukemattomain, kaiken omaisuutensa menettäneiden raunioilla vaikeroitsevain ihmisten kostoja. Mutta *Neron* kavaluus keksi pian hyvänkin neuvon. Hän alkoi syyttää kristittyjä tulipalon toimeenpanosta ja sai helposti epäluulon kääntymään tuota "taikauskosta ja turmiollista lahkoo" vastaan. Eikä hänen tarvinnut kehottaa kansaa vihaan kristityitä vastaan voidakseen uusilla hirmutöillä tyydyttää hurjaa mieltänsä. Keksittiin mitä julmimpia kidutuskeinoja heidän surmaksensa. Kansan huviksi heitettiin heitä petojen raadeltaviksi noissa suurissa julkisissa näytelmissä, joita ajan turmelus tahtoi niin veriseksi kuin suinkin, taikka verhottiin heitä villieläinten nahkoilla ja härsytettiin koiria heitä kuoliaaksi repimään. Toisia ristiinnaulittiin, toisia kuljetettiin keisarillisiin puistoihin, missä he pihkasiin vaatteisin puettuina syytettiin valaisemaan keisarin toimittamia kansanhuvitteluja, joita hän tapansa mukaan hoviherrojensa ja irstasten naisten seurassa tuli katsomaan. Silloin merkitsi nimi "kristitty" samaa kuin "kuolemaan-tuomittu", mutta turvaten Herraan ja halaten päästä Hänen kunniaansa kestivät Jesuksen tunnustajat urhoollisesti kaikki tuskat. Luultavasti ei tämä *Neron* vaino ulottunut ulkopuolelle Roomaa, vaan surmattujen luku oli kaikessa tapauksessa hyvin suuri, ja kristittyjen kovat ja syyttömät kärsimykset herättivät joskus mielihäpeää ja sääliäisyyttä pakanoissakin. Niinpä sanoo roomalainen historioitsija *Tacitus*, kertoessaan tästä kristittyjen vainosta: "heitä ei uhrattu yleisen hyödyn vuoksi, vaan yhden ihmisen julmuuden tyydyttämiseksi".

Luultavaa on, että Paavali ja Pietarinkin kärsivät marttyyrikuoleman Roomassa saman *Neron* hallitessa, vaikka myöhemmin, eli noin v. 67. Tätä näyttävät ainakin muutamat hyvinkin vanhat kertomukset näiden apostolein viimeisistä vaiheista todistavan. Mutta kun Luukas päättää Apost. Teot kertomalla, että Paavali Roomassa kaksi vuotta saarnasi evankeliumia, vaan ei mainitse mitään hänen kuolemastaan, niin emme saata olettaa apostolin kärsineen marttyyrikuolemaa heti vainon alussa. Muutamat kohdat Paavalin omissa kirjeissä todistavat samaa, josta syystä on tultu siihen päätökseen, että hän, päästyään ajaksi vapaaksi, toistamiseen joutui vankeuteen Roomaan. Sillä se että hän täällä vihdoin kärsi marttyyrikuoleman käy melkein varmuudella selväksi hänen toisesta lähetyskirjeestänsä Timoteukselle. Kertomuksen mukaan hän mestattiin miekalla, ja tämä on hyvin luultavaa, koska hän oli Rooman kansalainen.

Evankeliuminsa viimeisessä luvussa kertoo Johannes Vapahtajan ennen taivaasenastumistansa kerta sanoneen Pietarille: "koska sinä olit nuori, niin sinä vyötit itses ja menit, kuhunkas tahdoit; mutta koskas vanhenet, niin sinä ojennat kätes, ja toinen vyöttää sinun, ja vie, kuhunka et sinä tahdo", täten ilmoittaen hänelle, "millä kuolemalla hänen piti kunnioittaman Jumalaa". Että Pietari elämänsä loppuun asti muisti nämä sanat, sen tiedämme, sillä vielä vanhoilla päivillään hän kirjoittaa seurakunnille: "minä tiedän, että minun pitää pian tämän minun majani paneman pois, niinkuin meidän Herra Jesus Kristus minulle ilmoitti". Melkein epäilemätöntä on, että tässä on ristin kuolema kysymyksessä, sillä Herran vasta kerrotut sanat viittaavat selvästikin siihen, mutta missä ja milloin Pietari kärsi tämmöisen marttyyrikuoleman, sitä ei varmuudella tiedetä. Yleensä puhutaan uudessa testamentissa hyvin vähän tämän merkillisen apostolin myöhemmästä elämästä. Hän on kyllä itse kirjoittanut *kaksi lähetyskirjettä*, mutta niistä emme hänen ulkonaisten vaiheiden suhteen saa muuta tietää kuin että hän mahdollisesti saarnasi evankeliumia kaukaisessa *Babylonissakin*. Mutta kuinka hämärät hänen elämänsä viimeiset vuodet tässä kohden meistä ovatkin, sitä kirkkaammalla valolla loistaa meille vuosisatojen etäisyydestä

tämän niin rikkaassa määrässä armoitetun miehen hengellinen tila. Sen kuvastimena ovat hänen äsken mainitut kirjeensä, joissa ijankaikkisen elämän toivo niin ihmeen kauniisti säteilee meitä kohtaan, kehottaen meitä "ahkeroimaan, että me puhtaiksi ja nuhteettomiksi rauhassa löydettäisiin" sen Herran edessä, joka "ei viivytä lupaustansa." — Vanhojen kertomusten mukaan ristiinnaulittiin Pietari Roomassa samaan aikaan, kuin Paavali siellä kärsi marttyyrikuoleman. *Clemens Roomalainen*, eräs "apostolinen isä" (tällä nimellä nimitetään niitä, jotka olivat olleet apostolein opetuslapsia) kertoo hänen kuolemastaan seuraavaan tapaan: Peläten kuolemaa oli Pietari paennut vankilastansa Roomasta, kun Vapahtaja kaupungin ulkopuolella tuli häntä vastaan. "Minne sinä menet, Herra?" kysyi apostoli, ja Vapahtaja vastasi: "Roomaan vieläkin ristiinnaulittavaksi". Katkerasti itkien palasi Pietari kaupunkiin ja lohdutettuaan vaimoansa, joka ensiksi surmattiin, kärsi hän nyt marttyyrikuoleman. Nöyryydestä tahtoi hän tulla ristiinnaulituksi pää alaspäin. — Valitettavasti ovat kirkon säilyttämät kertomukset apostolein ja muiden merkillisten kristittyjen elämästä jo vanhimmista ajoista asti niin taruntapaisia, vieläpä selvästi totuudesta poikkeavia, ettei niihin ole paljon luottamista.

V. 68 päättyi Neron kurja elämä. Saatuansa kuulla Gallian ja Hispanian legionein nostaneen kapinan häntä vastaan ja lähestyvän Roomaa, pakeni hän eräälle maatilalle, missä vapautettu orja teki lopun hänen elämästään. Neron nimi herätti vielä tämän jälkeen kauhua kristityissä, sillä he odottivat häntä "antikristuksena" palajavaksi ennustamaan maailman loppua, jonka he luulivat olevan hyvin lähellä.

VIII.

Jerusalemien hävitys (v. 70).

— ne päivät pitää tuleman sinun ylitses, että sinun vihollises ympäröivät sinun ja ahdistavat sinun jolta kulmalta.

Ja maahan tasoittavat sinun ja sinun lapses jotka sinussa ovat, ja ei jätä sinussa kiveä kiven päälle; ettes sinun etsikkos aikaa tuntenut. Luuk. 19: 43-44.

Jo kauan olivat roomalaiset maaherrat saaliinhimollaan ja sorrollaan rasittaneet Juutalaisia, jotka sentähden monta kertaa olivat ryhtyneet aseisin sortajiansa vastaan. Mutta turhat olivat heidän kapinansa aina olleet, sillä Rooman sotajoukot pakottivat heidät joka kerta jälleen kuuliaisuuteen. Kovin oli sorto Neron asettaman maaherran *Gessius Floruksen* aikana, ja onneton kansa kokosi vielä kerran (v. 66), muinaisuutensa muistojen innostuttamana, kaikki voimansa särkeäkseen Rooman ikeen, joka niin raskaasti painoi sen niskoilla. Samaan aikaan olivat he lisänneet syntivelkaansa Jaakop nuoremman surmalla, siten lähestyttäen vanhurskaan Jumalan tuomion päivää. Heidän onnistui kuitenkin ensin pakottaa Roomalaiset poistumaan Jerusalemita, mistä myös siellä olevat kristityt, aavistaen kaupungin kovaa kohtaloa, pakenivat, vetäytyen syrjäiseen Jordanin toisella puolella olevaan *Pellaan*. Neron käskystä kokosi sotapäällikkö *Vespasianus* 60,000 miestä, marssitti ne Galileaan ja valloitti siellä monta kaupunkia. Uhkaavina lähestyivät roomalaiset kotkat vihdoin pyhää kaupunkiakin ja rupesivat sitä piirittämään. *Selotein* hurja ja vimmastunut joukko, joka oli yllyttänyt kansan kapinaan ja Jerusalemissa perustanut hirmuvallan, lisäsi onnettomuutta, ja kun sitten 20,000 miehen suuruinen *Idumealainen* ryövärijoukko väkivallalla tunkeusi kaupunkiin, nousi häntä äärettömän suureksi. Vasituinen piiritys alkoi huhtikuussa v. 70. Sitä johdatti Vespasianuksen poika *Titus*, sillä edellinen oli vähää ennen julistettu keisariksi ja palannut Roomaan. Pääsiäisjuhlan vuoksi oli kaupunkiin kokoontunut summattoman paljo väkeä ja jo heti piirityksen alussa tuli kova ruokatavarain puute. Päivä päivältä hetki hetkeltä kasvoi onnettomuus entistä kauheammaksi. Luonnottominkin ruoka oli herkkua, ja jos joku yön pimeässä oli uskaltanut hengen vaarassa mennä kaupungin ulkopuolelle kokoamaan vähän kasveja ravinnokseen, täytyi hänen, jos hän pelastui roomalaisilta etuvartiajoukoilta, ensimmäiselle häntä väkevämmälle luovuttaa kaikki. Eräs juutalainen *Josefus*, joka omin silmin näki nämä kauhistukset, on sittemmin jouduttuaan roomalaiseen vankeuteen, kirjoittanut kansansa historian ja siinä kuvannut myöskin kysymyksessä olevia tapahtumia. Lainaamme tähän muutamia otteita hänen kertomuksestansa Jerusalemin viimeisistä vaiheista:

"Varallisuus ei auttanut ketään, sillä nälän suurenessa kiihtyi kapinoitsijain ja ryövärein raivo ja vallattomuus. Jotka vielä olivat voimissa saivat kärsiä kovia kidutuksia, sillä heiltä vaadittiin väkivallalla ruoka-aineita, koska heidän ulkonäkönsä muka ilmaisi, että heillä semmoisia oli; nälkään nääntyvät saivat olla rauhassa, heillä kun selvästikään ei ollut mitään. Kurjaa oli ruoka, ja kyynelet kiertyivät silmiin, kun näki väkevemmän käyttävän voimaansa ja heikon vaikeroivan vain. Vaimot veivät ruuan miehiltänsä, pojat isiltänsä, ja — mikä oli kaikista surkeinta! — äiditkin ottivat leipäpalasen lastensa

suusta eivätkä enää armahtaneet rakkaita, kuihtuvia pienokaisiansa. Kun he tällä lailla ylläpitivät kurjaa elämäänsä, tulivat kapinan alottajat ryöstämään heiltä viimeisetkin murut. Katot olivat täynnä nälkään nääntyviä naisia ja lapsia, kaduilla makasi joukottain kuolleita vanhuksia. Hahmujen näkösinä vaelsivat pojat ja nuorukaiset kaupungissa, kunnes kuolleina kaatuivat maahan. Nuo kurjat ihmiset eivät jaksaneet kuolleita sukulaisiansa haudata, ja joka vielä olisi kyennyt sitä tekemään, kammoksui kuolleitten ääretöntä lukua sekä omaa epätietosta kohtaloansa. Ei itkuakaan eikä vaikeroimista enää kuulunut: nälkä tukehutti kaikki sydämmenliikutukset. Kuivin silmin katselivat kuolemaan vihityt uhrin niitä, jotka ennen heitä olivat päässeet lepoon. Äänetön hiljaisuus — kamalan kuoleman yö — vallitsi kaupungissa. Mutta kaikista hirmuisimmat olivat ryövärit, jotka puutteesta horjuvina juoksivat talosta toiseen, kuten hullut koirat, syöden lopuksi vanhoja heiniä ja kenkiäkin". Muiden hirveiden yksityiseikkojen ohessa kertoo Josefus seuraavankin kauhean tapauksen. Eräs korkeasukuinen ja rikas vaimo, kotosin *Pereasta*, oli sodan syttyessä paennut Jerusalemiin. Sotamiehet ryöstivät häneltä vähitellen kaikki, kunnes onnettomalla, joka turhaan oli koettanut saada heiltä surmansa, ei ollut muuta omaisuutta jäljellä, kuin pieni rintalapsi. Puoleksi mieletönnä onnettomuudesta ja tuskasta puhui vaimo lapsellensa: "onneton lapsi, miksi sinun säästäisin sodan, nälän ja kapinan päivinä? Ole minulle ruuaksi, kapinoitsijoille kostonhaltiaksi, maailmalle saduksi, joka ainoana vielä puuttui Juutalaisten onnettomuuksissa". Näin sanoen tappoi hän lapsensa ja rupesi sen lihaa ruuaksi keittämään. Nälän raivossa tulivat sotilaat jälleen, tunsivat hajun keitoksesta ja vaativat sen esille. Kauhuksensa näkivät nyt näyn, joka oli heillekin liian hirvittävä, ja kun lisäksi kuulivat kärsimisistä jähmettyneen äidin kylmästi lausuvan: "minun on lapsi, minun tekokin. Syökää, älkäätkä olko naista heikommat, äitiä tunnokkaammat", kiiruhtivat he vapisevina pois, "vaikkeivät suinkaan", niin sanoo Josefus, "kernaasti suoneet vaimolle tätäkään ruokaa". Ken ei tätä lukiessaan muista Vapahtajan sanoja: "voi rakkaita ja imettäväisiä niinä päivinä"!

Tämmöisiä näytelmiä, joiden kauhut saavat veren suonissamme hyytymään, nähtiin tähän aikaan pyhässä kaupungissa. Sen kostonpäivät olivat nyt täytetyt, vanhurskaan Jumalan tuomio tullut. Moni pitänee kertomustamme kaikkia inhimillisiä tunteita liiksi loukkaavana, mutta miksi koettaisimme unhottaa synnin seurauksia, miksi salata sen kauhuja? Ennustaahan Jumalan sana maailmalle vieläkin kamalampia tapahtumia, emmekä tiedä milloin koko tämän maailman syntimitta on täytetty ja sen viimeinen hetki tullut. Kristityn velvollisuus on niin tarkastella menneiden aikojen vaihteita, että ne todella tulevat olemaan hänelle opiksi ja varoitukseksi tässä pintapuolisessa ja kevytmielisessä maailmassa. Ajatellessaan Jerusalemin onnettomuutta, muistaa hän lohdutukseksensa myös, etteivät kristityt olleet siinä osallisina, ja luoden silmänsä tulevaisuutta kohti, toivoo hän luottamuksella, että kun Jumalan viimeinen suuri tuomio hävittää maailman eikä jätä kiveä kiven päälle, Jesuksen tunnustajat silloinkin pelastuvat hävityksen kauhistuksesta.

Säälien Jerusalemin onnettomia asukkaita, koetti jalomielinen Titus monta kertaa saada kaupunkia antautumaan. Mutta kun tämä ei onnistunut, vaan Juutalaiset yhä vieläkin puolustivat itseänsä tuolla toivottomuuden hurjalla urhoollisuudella, kaivatutti hän uudet vallitukset, joiden avulla hänen onnistui valloittaa tärkeä *Antonia* niminen linna. Lopuksi tekivät Roomalaiset suuren rynnäkönnön, jonka kautta melkein koko kaupunki joutui heidän haltuunsa. Ainoastaan *Siionin* linnassa ja temppelessä puolustivat juutalaiset vielä itseänsä. Kun eivät Roomalaisten piirityskoneet pystyneet särkemään temppelein vankkoja muureja, sytytettiin sen etupihat tuleen. Juutalaiset sotilaat vetäytyivät sisälle temppeleihin, minne Roomalaiset heitä miekka kädessä seurasivat. Täällä syntyi kova taistelu. Vihdoin heitti roomalainen sotilas palavan kekäleen kaikkein pyhimpään: tuhaksi paloi komea rakennus ja koko kaupunki tasoitettiin maahan. "Minä luulen sanoo Josefus, puhuessaan Jerusalemin hurjista puolustajista, että, jos Roomalaiset kauemmin olisivat viipyneet kostamasta näille vallattomille, kaupunki joko olisi vaipunut maan alle, taikka olisi vedenpaisumus tahi Sodomian salamat sen hävittäneet, sillä siinä löytyi paljoa jumalattomampi suku, kuin se jota nämä onnettomuudet kohtasivat". Eikä hän kuitenkaan ajatellutkaan tämän sukupolven verrattomasti suurinta rikosta! Hän ei tietänyt, kenen veri näin kovalla kostolla tuli heidän päänsä päälle, vaikka sanasta sanaan nyt toteutui mitä Herra itse oli Jerusalemissa ennustanut.

Kuusi kuukautta oli piiritystä kestänyt, Josefus arvaa taistelussa kaatuneiden, nälkään ja ruttoon kuolleiden luvun 1/2 miljoonaksi, vaan jos tässä onkin liikaa, oli heidän lukunsa kaikessa tapauksessa tavattoman suuri. Ne, jotka jäivät eloon, myytiin orjiksi taikka vietiin vieraisin maihin. Mitä Jumala jo Mooseksen ajoista asti oli ennustanut Israelin lapsille, jolleivät kuulisi "suuren profeetan" ääntä, oli nyt tapahtunut, Halveksittuina ja vainottuina, ilman kotoa ja isänmaata ovat he tästä ajasta saakka eläneet muukalaisina kaikissa maissa. Ei milloinkaan ennen ole Jumalan tuomio niin kauan ja raskaasti kohdannut tätä kansaa. Waan tätä ajatellessamme on meidän myöskin muistaminen, että Juutalaiset vielä nytkin, vaikka he eivät ole tunnustaneet Jesusta Kristukseksi, vaan jääneet Hänen seurakuntansa ulkopuolelle, kuitenkin yhä edelleenkin ovat Jumalan kansa. Jo se seikka, että he, vaikka hajoitettuina kaikkiin maihin ja vuosisatojen kuluessa mitä kovimman sorron alaisina, kuitenkin ovat olemassa kansana, vetää huomiomme puoleensa, sillä toista sen vertaista ilmiötä ei tiedä historia kertoa. Kovimpienkin kohtaloiden uhalla ovat he säilyttäneet kansallisuutensa, muinaiset muistonsa ja

tulevaisuuden toivon, vieläpä tuon omituisen ulkonäkönsäkin, joka niin helposti erottaa heidät kaikista muista ihmisistä. Etsiessämme Jumalan sanasta selitystä tähän historialle selittämättömään arvoitukseen, löydämme monen muun ennustuksen ohessa myös seuraavat Paavali apostolin sanat Rooman kristityille: "en minä tahdo salata teiltä, rakkaat veljet, tätä salaisuutta, (ettette itsellenne ylpeilisi), että paatumus on puolittain Israelille tullut, siihen asti kuin pakanain täydellisyys tulis, ja niin pitää kaikki Israel autuaaksi tuleman". Ihmeen selvällä tavalla yhtyvät raamatun muut ennustukset Juutalaisten tulevaisuudesta näihin merkillisiin sanoihin, julistaen tälle kansalle vielä arvaamattoman jalon ja suuren aseman Jumalan valtakunnan lopullisissa vaiheissa maan päällä. Tässä tulevaisuuden valossa tahtoo kirkkohistoria sentähden heidän pitkää alentumisen tilaansakin arvostella, kun se, Jerusalemin hävityksestä kerrottuaan, on pakotettu pitämään Jumalan omaa kansaa totuuden tieltä kauas eksyneenä muukalaisena, jonka vaiheet ovat sille vieraat. Kun kristityt kansat kerran veljenänsä uskossa Vapahtajaan tervehtivät tätä muukalaista, on kirkkohistoria jälleen antava Juutalaisille ensimmäisen sijan lehdollansa, niinkuin ennen kirkon varhaisimpina aikoina Abrahamin lapset olivat sen jaloimmat sankarit ja ylevimmät edustajat.

IX.

Katsahdus apostoliseen aikakauteen. Johannes.

— tämä on hänen käskynsä, että me hänen Poikansa Jesuksen Kristuksen nimen päälle uskoisimme, ja rakastaisimme toinen toistamme, niinkuin hän käskyn meille antoi. 1 Joh. 3: 23.

Voittosasti oli Jesuksen evankeliumi levinnyt maailmassa; pienestä sinapinsiemenestä oli tullut "suuri puu", joka levitti oksiansa kauas sen maan rajojen ulkopuolelle, missä sen juuret olivat. Rooman keisarikunnan suurimmissa kaupungeissa, niinkuin Antiokiassa, *Aleksandriassa*, Roomassa, Efesuksessa, Korintuksessa y.m. löytyi kristityltä seurakuntia, ja uusia syntyi aika ajalta. Lähetyssaarnaajina vaikuttivat etupäässä apostolit itse, vaikka varmoja tietoja useammista heistä meiltä puuttuu. Heidän merkillisimmistä apumiehistänsä tässä suuressa työssä olemme jo muutamia maininneet. Muistettavat ovat sitäpaitsi juutalainen *Apollos*, kotosin Aleksandriasta, joka saarnasi kristinuskoa Efesuksessa, ennenkuin Paavali sinne saapui ja jota arvellaan *Heprealaiskirjeen* tekijäksi, sekä *toisen evankeliumin* kirjoittaja *Johannes Markus*, jonka lähetystoimista, ensiksi Paavalin ensimmäisellä lähetysmatkalla ja sittemmin Barnabaksen seurassa Kypron saarella, Apost. Teoissa puhutaan. Pyhän Hengen valaisemina saarnasivat tämän aikakauden lähetyssaarnaajat erinomaisella voimalla Jumalan sanaa, todistaen sanoilla ja töillä, kenen sanansaattajia he olivat. He puhuivat muilla kielillä, tekivät ihmetöitä ja paransivat sairaita, eikä mikään inhimillinen viisus ja tieto riittänyt heitä vastustamaan. Ijankaikkisen totuuden välikappaleina, ylönluonnollisen valon lähettiläinä kylvivät he elämän sanaa ihmisten sydämiin eksyneessä ja pimeässä maailmassa. Täynnä koetuksia ja kärsimisiä oli heidän tiensä, marttyyrin kuolema usein heidän lopullinen palkkansa täällä, mutta voittosa oli heidän matkansa kuitenkin, sillä Herran väkevyys oli heissä suuri, eikä totuuden oma sisällinen voima, jonka edustajia he olivat, lannistunut, vaikka he heittivät henkensä taistelussa. Vastustamattomasti jatkoi se voittoretkeänsä maasta maahan, kansasta kansaan. Paitsi ylevää muistoansa jätti apostolein aikakausi ikuseksi perinnöksi vastasyntyville sukupolville uuden testamentin kirjat muuttumattomaksi ohjeeksi kirkolle kaikiksi ajoiksi. Nämä Pyhän Hengen välittömän valistuksen kautta syntyneet kirjat kuvaavat meille täydellisesti tätä merkillistä, kaikkia muita aikoja verrattomasti henkirikkaampaa ja jalompaa aikaa. Senvertaista kirjallisuutta ei kirkko sittemmin ole voinut synnyttää, sillä se ei milloinkaan myöhemmin samassa määrin ylönluonnollisella tavalla ole saanut kokea Pyhän Hengen välitöntä vaikutusta seurakunnassa. Kun muut aikojen kuluessa syntyneet uskonnolliset kirjat ja oppijärjestelmät tuon tuostakin ovat pettäneet ja vieneet kristikuntaa harhateille, ovat kristityt aina uudessa testamentissa löytäneet sen sanan, joka on "jalkaimme kynttilä ja valo meidän tiellämme". Itse vanhan testamentin jumalallinen sanakin saa vasta näissä uuden testamentin kirjoissa täydellisen selityksensä ja kaikiksi ajoiksi riittävän täyhteensä. Joka kerta kun kristillinen kirkko rupesi muita ohjeita seuraamaan, poistui se oikealta tieltä ja joutui vaarallisille, onnettomuutta tuottaville poluille, ja ainoastaan raamatun sana voi sille jälleen rauhan ja onnellisuuden tuottaa. Kuinka sanomattoman rikas se aika, joka tämmöisen sanan voi luoda! — Vaan toiselta puolen on meidän myös muistaminen, etteivät kaikki apostolisen aikakauden tuottamat kirjoitukset ole yhtä suuriarvoisia. Ainoastaan harvat henkilöt olivat kutsutut Pyhän Hengen välittömän valistuksen johtamina erehtymättä ilmaisemaan hengellisen elämän syvimpiäkin salaisuuksia. Kaikki muut voivat erehtyä, kuinka rikkaat heidän lahjansa, kuinka suuri heidän kokemuksensa hengellisissä asioissa olikin: heidän sanansa ei ollut Jumalan ehdotonta

sanaa. Todistuksena ovat apostoliset isät, joihin luetaan, paitsi jo ennen mainittu Clemens Roomalainen, *Barnabas Ignatius, Polycarpus, Hermas* ja *Papias*. Heidän kirjoituksistansa on monta säilynyt, vaan kuinka suuri juopa näiden ja uuden testamentin kirjojen välillä on, huomaa heti jokainen, joka vähänkään niitä silmäilee.

Alussa johtivat apostolit itse seurakuntia, mutta näiden yhä kasvava luku pakotti heitä monessa paikassa jo varhain muille uskomaan tämän tehtävän. Näitä heidän sijaisiaan kutsuttiin joko *presbytereiksi* (s.o. vanhemmiksi) tahi *piispoiksi* (s.o. kaitsoiksi). Vaikka jokainen seurakunnanjäsen, paitsi naiset, oli oikeutettu Jumalan sanaa julistamaan, huomaamme jo varhain että apostolit tahtoivat uskoa vakituisen saarnaviran muutamille henkilöille, joiden lahjat siihen paraiten soveltuivat. Niinpä sanoo Paavalikin "Jumalan kutsuneen muutamia apostoleiksi, muutamia opettajiksi" j.n.e. — Jumalanpalvelus oli yksinkertainen ja järjestetty vanhan testamentin tavan mukaan. Kristityt kokoontuivat joka päivä (tavallisesti jonkun yksityisen huoneesen) hartaudenhetkeä viettämään. Luettiin kappale vanhasta testamentista, myöhemmin evankeliumista tahi apostolein lähetyksistä, jonka jälkeen seurasi lyhyt kehoitus- ja varoituspuhe, yhteinen rukous sekä veisuu. Jumalanpalvelus päätettiin Herran ehtoollisella. *Sunnuntaita* vietettiin jo nyt pyhäpäivänä, koska Herra sinä päivänä oli noussut ylös haudasta ja kristillinen vapaus oikeutti Hänen tunnustajiansa luopumaan vanhan testamentin orjallisesta käsityksestä sabbatin suhteen. Juutalaiskristityt tahtoivat kuitenkin yhä edelleen säilyttää lauantain sabattipäivänä. Muita juhlia ja juhlapäiviä ei apostolisella aikakaudella luultavasti vielä vietetty. —

"Missä paljo valoa on, siellä varjojakin" — tämä sananparsi soveltuu apostoliseen aikakauteenkin. Apostolein kirjeistä tiedämme, kuinka vaikea kristittyjen asema keskellä maailman syntistä elämää oli. Turmeltuneen pakanamaailman paheet väijyivät seurakuntia kaikkialla, vietellen ja houkutellen kristityltä ottamaan osaa kevytmielisen, riettaan ja suruttoman elämän iloisiin huvituksiin. Moni vaipui törkeihin synteihin, jonka vuoksi kristillistä kuria usein täytyi ankaruudella käyttää. Langenneet suljettiin apostolein neuvon mukaan pois seurakunnasta, ja vasta todellista katumusta ja parannusta osotettuaan voivat jälleen päästä sen yhteyteen. Tämän ohessa ilmaantui siellä täällä tuon tuostakin vääriä käsityksiä opin suhteen, ja näistä erehdyksistä muodostui pian harhaoppisia mielipiteitä. Apostolisissa kirjeissä tapaamme sentähden usein varoituksia ja nuhteita tämän yhä karttuvan vääraoppisuuden johdosta, ja moni kristitty näki siinä antikristuksen vallan ja viimeisen tuomion enteitä. Mutta vaikka meidän täytyykin paljastaa tämmöisiä varjopuolia apostolisen aikakauden kirkossa, voi kirkkohistoria kuitenkin todistaa, ett'ei inhimillinen elämä Eedenin onnellisen ajan jälkeen milloinkaan ole ollut niin tarkoituksensa mukainen, kuin silloin. Kristinuskon kautta oli uusi valoisa aika koittanut ihmissuvulle. *Usko, toivo ja rakkaus* sai sydämet sykkimään ennen tuntemattomasta ilosta, luoden ihmisten silmät tästä katoavaisesta maasta taivaallista isänmaata kohti ja kehottaen heitä rukoilemaan sekä taistelemaan kaikkea pahaa vastaan jotta he pysyisivät valveilla, kunnes Herra tulisi suurella kunnialla taivaan pilvessä. Tämän ajan kristityt palvelivat Herraa "hengessä ja totuudessa", ja turhaan yhtyivät pimeyden myrskyt sitä kirkasta valoa sammuttamaan, joka heissä ilmestyi. Apostolinen aikakausi on kirkon perustamisen ja alun aikakausi, vaan samalla kertaa myös sen täydellisyyden aika, "Kun vanha maailma kuolee" lausuu kirkkoisä Augustinus, "ja kaikki lakastuu, asuu Kristus seurakunnassa, todistaen, että ihmiset Hänen kauttansa voivat saada uuden elämän".

Kauemmin kuin kukaan muu Herran 12 opetuslapsesta eli Johannes. Hän, tuo Jesuksen rakkain opetuslapsi, joka ehtoollisessa makasi Mestarin rinnalla ja jonka hoidettavaksi Herra ristissä riippuessaan uskoi äitinsä, jäi viimeisenä heistä todistamaan Hänestä. Kun toiset jo olivat muuttaneet Herran iloon, täytyi hänen vielä kauvan viipyä mailman taisteluissa; vasta noin 100 vuoden vanhana pääsi hän lepoon.

Jerusalemista tuli Johannes Efesukseen, mistä hän johti seurakuntia. Kysyttänee: kuinka sopi juuri helläsydäminen, hiljainen Johannes, jonka miltei neitsyeellinen luonto näyttää niin vähän soveltuneen toimintaan elämän myrskyisällä merellä, johtamaan kirkkoa yhä karttuvan taistelun ja sisällisen eripuraisuuden päivinä? Miksi viipyi niin kauan juuri sen opetuslapsen pelastuksen hetki, "jota Herra rakasti"? On kyllä totta, että "Jumalan ajatukset ei ole meidän ajatuksemme", vaan kuitenkin saatamme tässäkin, jos kohta ainoastaan "puolittain," käsittää Hänen tarkoituksensa, Mitä muut apostolit innostuksella ja voimalla olivat rakentaneet se tuli Johanneksen rakkaudella järjestää. Häntä kutsutaan "rakkauden apostoliksi" ja jos joku, niin on tämä nimitys oikeutettu. Pyhän Hengen koulussa ovat luonnollisen elämän itsekkäiset ja ahtaat ajatukset päivä päivältä aina enemmän poistuneet hänen sielustansa ja yhä kirkaammaksi on hänessä kirkastunut se totuus, että "Jumala on rakkaus". Tästä rakkaudesta kirjoittaa ja puhuu hän elämänsä loppuun asti, kehottaen kristityitä "rakastamaan häntä, joka ensin on meitä rakastanut", sekä teroittaen heihin sitä veljellistä rakkautta, joka on edellisestä eriämätön. Johannes on kirjoittanut *kolme lähetyksirjettä*, eikä meidän tarvitse lukea monta sanaa niistä, tietääksemme että ne ovat saman miehen kirjoittamia, jonka ihmeen syvää ja omituisen rikasta kirjoitustapaa me ihmettelemme *neljännessä evankeliumissa*. — Vielä elämänsä vanhoina päivinä sai Johannes kokea vainoa. Keisari *Domitianuksen* aikana ajettiin hän nimittäin maanpakolaisuuteen ja

oleskeli jonkun aikaa *Patmoksen* saarella. Täällä sai hän sen ilmestyksen, jonka hän Herran käskystä *ilmestyskirjassa* kertoo. Taivaan kirkkaudessa näki hän rakkaan herransa, kuuli ihmeellisiä sanoja siitä, mitä maailman viimeisinä aikoina tapahtuva on, ja sai luoda silmäyksen tulevaisen elämän syvimpiin salaisuuksiin. Patmoksen saarelta palasi hän jälleen Efesukseen, ja kristityt saivat vielä kuulla tuon tutun kehotuksen, jonka he niin monta kertaa olivat kuulleet hänen huuiltaan: "rakkaat lapsukaiseni, rakastakaat toinen toistanne".

Monta kaunista kertomusta on tästä apostolista kirkko säilyttänyt, vaan valitettavasti on niiden todenperäisyys usein hyvinkin epäluotettava. Kerromme kuitenkin yhden semmoisen. — Matkoillansa oli Johannes kerran tavannut erään nuorukaisen, jonka jalo ulkonäkö veti hänen huomionsa puoleensa. Hän jätti nuorukaisen Smyrnan piispan opetettavaksi ja jatkoi matkaansa. Jonkun ajan kuluttua kävi hän taas Smyrnassa ja kysyi heti piispalta, missä nuorukainen oli. Suureksi suruksensa sai hän nyt kuulla tämän ruvenneen lähellä olevan ryövärijoukon johtajaksi. Heti nousi apostoli ratsun selkään ja lähti yksin nuorukaista hakemaan. Tavattuaan muutamia ryöväreitä, pyysi hän heti päästä heidän päällikkönsä puheille. Kun tämä sai nähdä Johanneksen, lähti hän pakoon, vaan vanhus kiirehti hänen jälkeensä huutaen: "miksi lapseni pakenet minua, vanhaa isääsi? Armahda minua, lapseni, vielä on toivoa sinun pelastuksestasi ja Kristukselle pitää minun sinusta tili tekemän. Seisahdu ja usko, että Kristus on lähettänyt minun tänne"! Nuorukainen pysähtyi, loi silmänsä maahan ja rupesi katkerasti itkemään. Hän seurasi apostolia, joka antoi hänen takasin seurakunnalle.

Johanneksen kuolinvuodeksi arvellaan v. 100, ja luultavinta on, että hän päätti päivänsä Efesuksessa, missä hän niin kauan oli vaikuttanut sen Herran työssä, jonka iloon hän pitkän ja rikkaan elämänsä jälkeen nyt hiljaa siirtyi. Hänen kansansa päättyi apostolinen aikakausi, jonka vaiheita edellisissä kertomuksissa olemme koettaneet kuvata. Käsittäen väärin Herran Pietarille lausumat sanat: "jos minä tahtoisin hänen (Johanneksen) siihen asti olevan kuin minä tulen, mitä sinun siihen tulee?" olivat kristityt tulleet siihen luuloon, että Herra oli tuleva Johanneksen vielä eläessä. Mutta kun apostolin elämä sammuikin ja hän laskettiin hautaan, eikä Herra ollutkaan tullut, ilmaisi syvä huokaus kristittyjen surua siitä, että Herran tulemisen päivä kentiesi vielä oli hyvinkin kaukana. Niin hartaasti toivoivat tämän ajan kristityt taivaan valtakunnan täydellistä lähestymistä! Kuinka kaunis itse tämä erehdyskin! — Apostolisen aikakauden loppua on verrattu sabatti-illan rauhaan. Se kehottaa meitä vielä kerran luomaan silmämme tähän aikaan, jolle kirkkohistoria ei mielellään tahdo hyvästiänsä sanoa. Johanneksen kuolema on kuin kaunis iltarusko, joka viipty taivaalla, vaikka aurinko jo on mennyt majoillensa, Siinä loistaa vielä meitä kohtaan tämän aikakauden kirkas valo, ja tämän valon kirkastamana esiintyy hetken vielä kristillinen kirkkokin. Kun seuraava päivä koittaa, ei kirkko enää ole sama kuin ennen.

Sentähden ovat he Jumalan istuimen edessä ja palvelevat häntä päivällä ja yöllä hänen templissänsä. Ja se joka istuimella istuu asuu heidän päällänsä. Ilm. k. 7: 15,

II.

Marttyyrikirkon aikakansi (100-323).

I.

Kristittyjen taistelu toisella vuosisadalla.

Autuaat olette te, koska he pilkkaavat ja vainoovat tätä ja puhuvat kaikkinaista pahuutta teitä vastaan, valhetellen minun tähteni. Matt. 5: 11.

V. 98 astui *Trajanus* Rooman valtaistuimelle. Kuin tunnettu, on hänen hallituksensa keisarein aikakauden paraimpia ja jaloimpia aikoja. Hän on saanut liikanimen "isänmaan isä" ja sen hän monesta

syystä ansaitseekin. Trajanuksen oli tapa sanoa, että hän tahtoi hallita niin, kuin hän itse tahtoi tulla hallituksi, ja valalla oli hän senaatille vakuuttanut, ettei hän milloinkaan tahtoisi vahingoittaa rehellisten ihmisten henkeä tahi kunniaa. Ja kuitenkin on tämäkin keisari yksi niitä, jotka kovilla vainoilla ovat koettaneet masentaa kristinuskoa ja sen tunnustajia. Tämä on meistä ensin outoa, kummallista, vaan jos asiaa likemmin tarkastamme, käy syy meille piankin selväksi. Kristinuskon kautta oli kokonaan uusi aate esiintynyt maailmassa ja tämä aate oli vanhan pakanallisen katsantotavan mitä jyrkin vastakohta. Roomalainen valtioviisaus tajusi helposti, kuinka mahdotonta oli sovittaa kristittyjen kaikista muista oloista eroavia tapoja ja mielipiteitä pakanallisten ohjeitten mukaan järjestetyn yhteiskunnallisen ja valtiollisen elämän kanssa yhteen, ja erittäinkin käsittivät Rooman paraat hallitsijat tämän selvästi. Kristinuskon suurta tarkoitusta korottaa koko maailma Jumalan valtakunnaksi he eivät ymmärtäneet, vaan, arvostellessaan asiaa ainoastaan valtiolliselta kaunalta, pitivät he kristityitä valtiolle vaarallisina. Trajanus kammosi sitäpaitsi erittäin kaikkia seuroja ja yhdistyksiä, sillä hän arveli niiden jäsenten pyrkivän erilleen valtiosta, ja kielsi erityisellä lainsäädännöllä kaikki yksityiset kokoukset. Asiain näin ollessa oli luonnollista, että kristityitä ruvettiin tarkasti silmällä pitämään ja oikeuden edessä syyttämään lakien rikkomisesta. Usein olivat asianomaiset kuitenkin epävarmat, mikä menetystapa heidän suhteensa olisi käytännöllisin ja oikein. Ajan luonnetta ja kristittyjen asemaa Trajanuksen aikana hyvin kuvaava on eräs meille säilynyt kirje, jonka Bitynian silloinen maaherra *Plinius nuorempi* kirjoitti keisarille. Sen sisällys on seuraava: — "En ole milloinkaan ollut läsnä kristityitä tutkittaissa enkä tiedä, mistä ja mihin määrin on tapana heitä rangaista. Olen myöskin hyvin epävarma siitä, eikö heidän ikänsä olisi lukuun otettava, vai rangaistaanko nuoret samalla lailla, kuin täysi-ikäiset. Yhtä epätietonen olen senkin suhteen, annetaanko heille anteeksi, jos luopuvat uskostansa, vai onko itse nimi 'kristitty' rangaistava, jos kohta siihen ei liittyisikään mitään rikosta. Niiden suhteen, joita minun edessäni on kristityiksi syytetty, olen menetellyt seuraavaan tapaan. Olen kysynyt, ovatko kristityitä. Jos he sen myönsivät, uudistin kysymykseni toisen ja kolmannen kerran, uhaten heitä kuoleman rangaistuksella. Ne, jotka pysyivät tunnustuksessaan, vietiin minun käskystäni mestauspaikalle, sillä en epäillyt että heidän taipumaton uppiniskaisuutensa kaikessa tapauksessa oli rangaistava, mikä heidän tunnustuksensa sisällys olisiki ollut. Toiset käyttivät itsensä kuin mielipuolet; niistä tein luettelon ja lähetin heidät Roomaan, koska olivat roomalaisia kansalaisia, — Pian ilmaantui rikos monessa muodossa. Minulle annettiin itsensä ilmoittamattoman tekemä kirjoitus, joka sisälsi semmoistenkin nimiä, jotka kielsivät koskaan kristityitä olleensa. Kun he, noudattaen minun esimerkkiäni, rukoilivat jumalia sekä viinillä ja suitsutuksella, polvillaan palvelivat sinun kuvaasi, jonka minä tätä tarkoitusta varten olin asettanut muiden jumalankuvain joukkoon, ja sitäpaitsi kirosivat Kristusta, johon tosi kristittyjä ei milloinkaan voi pakottaa, pidin velvollisuutenani päästää heidät irti. Toiset, joita kristityiksi syytettiin, tunnustivat olevansa semmoisia, vaan kielsivät sen heti jälestäpäin. Kaikki palvelivat sinun ja jumalain kuvia ja kirosivat Kristusta." Kerrottuaan, kuinka hän kiduttamalla kahdelta nuorelta naiselta oli koettanut saada selkoa kristittyjen "rikoksista", jatkaa Plinius: "En ole heissä löytänyt muuta kuin rajatonta taikauskoa. Sentähden jätin tutkinnon toistaseksi ja päätin kysyä neuvoa sinulta. Asia näyttää sitä vaativan, koska tähän vaaraan joutuneiden luku on niin suuri. Sillä monta kaikista ikäluokista, säädyistä ja kummastakin sukupuolesta on tuotu ja tuodaan yhä edelleen tutkittavaksi. Rutto on tarttunut ihmisiin kaupungeissa, kylissä ja maaseudulla, vaan näyttääpä kuitenkin siltä, kuin jos voisi sen leviämistä estää. Pitkän ajan perästä alkavat ihmiset nimittäin ottaa osaa jumalanpalveluksiin temppeleissä; uhrieläimiä ruvetaan jälleen ostamaan. Tästä voi päätätä että useat vielä saattavat luopua erehdyksestensä, jos heille suodaan parannusaikaa." — Trajanus hyväksyi kaikin puolin maaherran esityksen ja määräsi, ettei kristittyjä saisi hakemalla hakea; ainoastaan niitä piti tuomita, joita oikeuden edessä syytettiin. Mutta heidän asemansa oli kuitenkin hyvin tukala, koska tietysti semmoisia aina löytyi, jotka olivat varsin halukkaat vetämään heitä oikeuteen, ja valitettavasti täytyy meidän myöntää, että moni kristitty pelosta luopui uskostansa. Jo ylläkerrottu Pliniuksen kirjekin todistaa, etteivät kaikki Herran tunnustajat olleet loppuun asti uskolliset. Veriseen taisteluun olivat tämän ajan kristityt vihityt, ja joka tahtoi pitää kristityn jaloa nimeä, hän ei saanut horjua tässä taistelussa, kuinka suuret sen koetukset ja vaarat sitten olivatkin. Nimikristityt eivät kelvanneet taistelemaan marttyyrein urhoollisissa riveissä, heidän täytyi luopua uskon sankarein kirkosta; eikä niiden luku, jotka olivat valmiit uhraamaan kaikki Herran tähden, sittenkään ollut pieni — se kasvoi päivävastoin päivä päivältä.

Toisen vuosisadan veritodistajista vetää Jerusalemin seurakunnan vanha paimen *Simeon* ensimmäisenä erityisen huomion puoleensa. Tämä mies, jota arvellaan Herran sukulaiseksi, oli Jaakop nuoremman marttyyrikuoleman jälkeen saanut hänen virkansa, ja kun osa Pellaan paenneita kristittyjä Jerusalemin hävityksen jälkeen palasi tähän esi-isien vanhaan, rakkaaseen kaupunkiin, oli hän niiden joukossa. Ollen yli sadan vuoden vanha, hän ei helposti viihtynyt muualla, vaikka rauniot vain nyt osottivat sitä paikkaa, missä pyhä kaupunki, tuo hänelle kaikista paikoista maan päällä rakkain, oli ollut. Trajanuksen vaino levitti kauhujaan Palestiinaankin, ja kun Juutalaiset, joiden vihaa kristittyjä vastaan ei heidän oma onnettomuutensaakaan ollut lieventänyt, täkäläisen roomalaisen maaherran edessä syyttivät Simeonia valtiolle vaarallisena Davidin huoneen perillisenä, otettiin vanhus kiinni ja ristiinnaulittiin. Näin muutti (v. 107) tämä paljon kokenut Herran palvelija 120 vuoden vanhana maallisen elämän taisteluista ja tuskista ijankaikkisen ilon majoihin. Kauan oli hän todistanut Herrasta,

kovimpienkin kohtaloiden uhalla pysyi hän uskollisena loppuun asti, kunnes hän, kaunistaen marttyyrikuolemalla Jesukselle pyhitetyn elämänsä, nyt lähti palkkansa perimään pitkästä ja hyvästä työstänsä. Kirkkohistoria ei kerro meille muuta tämän miehen elämän vaiheista, vaan eihän meidän tarvitsekaan tietää enempää asettaaksemme hänen marttyyrikirkon jaloimpain uskonsankarein rinnalle.

Veristen vainojen uhkaamana taisteli tämän aikakauden kirkko kovaa, vaan voitollista taistelua sortajiansa vastaan, ja lukemattomat kristityt uhrasivat siinä henkensä Herran kunniaksi ja siunaukseksi tuleville sukupolville. Trajanuksen ajoilta on vielä erittäin yksi näistä sankareista muistettava, nimittäin apostolinen isä *Ignatius*, jonka nimi jo ennen on mainittu. Hän oli ollut Jahanneksen opetuslapsi ja johti nyt piispana Antiokian seurakuntaa. Kun keisari v. 115 retkellään Parttilaisia vastaan kävi Antiokiassa, tuotiin Ignatius kristityksi syytettynä hänen eteensä, "Sinäkö olet se mies", kysyi Trajanus, "joka pahana henkenä uskallat vastustaa minun käskyjäni, houkutellen muitakin samaan onnettomuuteen?" Piispa vastasi: "pahat henget katoavat kauas Jumalan palvelioista. Minua vihataan, sillä minä tunnustan Kristuksen kuninkaakseni ja kannan häntä sydämissäni." "Tarkoitatko häntä, joka ristiinnaulittiin Pontius Pilatuksen aikana?" kysyi keisari. "Niin, juuri häntä, joka on ristiinnaulinnut synnin ja laskenut kaiken pahuuden vallan niiden jalkain alle, jotka kantavat häntä sydämissään", sanoi Ignatius, joka nyt tämän todistuksensa tähden tuomittiin Roomaan lähetettäväksi ja siellä kansan huviksi petojen eteen heitettäväksi. Ylistäen Jumalaa, Joka hänelle oli suonut kunnian kantaa kahleita, niinkuin apostoli Paavali, jätti jalo piispa hyvästi seurakunnallensa, sulkien sen rukouksissa Herran armoon, ja antoi vastustuksetta sitoa itsensä. Raakojen sotamiesten vartioimana vietiin hän nyt Seleusian satamaan, mistä matkaa jatkettiin meritse. Smyrnassa tapasi Ignatius lähettiläitä Vähän Asian seurakunnista, jotka olivat tulleet häntä tervehtimään, sekä sanotun seurakunnan piispan, ystävänsä *Polycarpuksen*. Mikä lohdutus hänelle voida näin matkan kovat kärsimiset unohtaa, saada puhua Herrasta ja uskonveljeinsä kanssa kiittää ja ylistää Hänen nimeänsä! Vaan enemmän kuin ystäväin rakkaus ja hellä osanotto tuotti iloa hänen sydämmelleen kuitenkin se ajatus, että hän pian oli uhraava henkensä Herran kunniaksi. Meille on säilynyt *seitsemän* Ignatiuksen tällä matkalla kirjoittamaa *kirjettä*, jotka muun ohessa kuvaavat, kuinka hartaalla ikävällä hän odotti marttyyrikuoleman hetkeä ja lopullista pelastustansa. Niinpä kirjoittaa hän Rooman kristityille: "minä melkein pelkään teidän rakkauttanne, koska toivomalla toivon verelläni saavani todistaa uskoani. Tämmöistä tilaisuutta päästä Jumalan tykö ei minulle toisti olisi tarjona. Jos olette tyyneinä, saatte ylistää Herraa, kun annatte minun tulla Hänen omaisuudeksensa. Rukoilen teitä jättämään minut pedoille hyvällä luottamuksella; olen Jumalan nisunsiemen, jonka niiden hampaat jauhavat pieneksi. Puhutelkaat niitä lempeästi, että he tulevat minun haudakseni, jotta ei minusta mitään jäisi kenellekään vaivaksi." Pitkän ja vaivaloisen matkan jälkeen, jota osittain kuljettiin maitse, osittain laivalla ja jonka kestäessä Ignatius oli tilaisuudessa tervehtiä seurakuntia Troaksessa, Filippissä y.m., saapui hän vihdoin rasituksista nääntymäisillään Roomaan (116). Tänne olivat muutamat Antiokian kristityistä kiirehtineet hänen edellensä, ja heihin yhtyi muitakin Jesuksen tunnustajia, jotka halusivat puhutella tuota jaloa opettajaa ja rukoilla hänen puolestansa. — Joukottain kiirehtivät Rooman asukkaat teatteriin, mistä nälkäisten petojen ulvonta kuului. Sinne vaelsi nyt Ignatiuskin. Säälikö kukaan niistä, jotka tässä suuressa väentungoksessa riensivät huvitusta etsimään teatterin verisistä näytelmistä, tuota vanhaa, petojen ruuaksi tuomittua miestä? Tuskinpa! Kristityitä hän ei saanut kauan puhutella; vartijat kiiruhtivat hänen kulkuansa, jotta hän aikanaan olisi saapuvilla. Jo istuvat katsojat odottaen paikoillansa, ja hetkisen kuluttua työnnetään Ignatius näyttämölle. Kun pedot hyökkäävät häntä vastaan ja verinäytelmiin ihastunut yleisö uteliaasti odottaa ratkaisevaa hetkeä, seisoo hän tyyneinä paikallansa näkemättä, kuulematta, mitä täällä tapahtuu. Hänen taivasta kohti luodut silmänsä, tuo suloinen hymyily hänen huulillansa todistavat, että hänen ajatuksensa ovat muualla. Pian ilmoittavat yleisön hurjat mieltymyksen osoitukset hänen saaneen surmansa. Näytelmä loppui, ja toiset samankaltaiset saivat Rooman kansan piankin tämän tapauksen unhottamaan, vaan kirkkohistoria ei sitä milloinkaan unhota, sillä se on lehdillensä ainaiseksi piirtänyt Ignatiuksen sankarikuoleman ja kalliina muistona säilyttänyt kertomuksen tämän jalon miehen elämänvaiheista, etenkin tästä hänen viimeisestä taistelustansa Jumalan kunniaksi.

Hadrianuksen hallitessa (117-138) rupesi kansa vaatimaan kristittyin surmaamista pakanallisissa juhlissa. Vähän-Aasian maaherran *Serenius Grannianuksen* ehdotuksesta kielsi tämäkin keisari kaikki väkivaltaiset yritykset kristityitä vastaan, vaan laillisen vainon tie oli kuitenkin jokaiselle heidän vihollisellensa yhä edelleenkin avoinna, niin että Jesuksen tunnustajat nytkin saivat paljon kärsiä. Mutta paljoa vaikeammaksi tuli heidän asemansa, kun *Markus Aurelius* v. 161 astui valtaistuimelle. Tämä keisari, jonka stoalaista ylpeyttä kristittyjen innostus ja nöyryys inhotti, ei ensinkään koettanut hillitä kansan vihaa heitä vastaan, vaan antoi vielä lisäksi käskyn hakea heitä ja kiduttamalla pakottaa heitä luopumaan Kristuksesta. Jota enemmän aika edistyi, sitä vaarallisemmaksi tuli näiden vaiheiden ohessa suuren keisarikunnan tila. Idässä uhkasivat Parttilaiset, pohjoisessa Germanialaiset; alituiset sisälliset kapinat, tuon tuostakin sattuneet nälkä- ja ruttovuodet, maanjäristykset sekä muut onnettomuudet lisäsivät kansan levottomuutta ja pelkoa. Viha kristityitä vastaan tuli entistä yleisemmäksi ja raivokkaammaksi. Mitä hirmuisimpia huhuja pantiin heistä liikkeelle; niimpä kerrottiin heidän seuroissansa tappavan pieniä lapsia ja juovan heidän vertansa, harjoittavan tavatonta epäsiiveillisyyttä

y.m. senkaltaista. Taikauskaisessa kansassa varttui ja vakaantui se luulo, että tuo yleiseksi tullut luopuminen esi-isien uskonnosta oli jumalien vihan synnä sekä niiden onnettomuuksien, joiden alaisena kansa näinä aikoina huokaili. Ei kristittyjen siveellinen elämä, ei heidän rauhallisuutensa ja ahkeruutensa, ei heidän auttavaisuutensa kaikkia kohtaan — ei mikään voinut suojella heitä kansan raivolta. Turhaan koetti *Justinus Marttyyrikin* kristinuskoa kirjallisesti puolustaa — keisari vastasi vainoomalla, ja v. 166 mestattiin tämä jalo mies Roomassa, missä niin moni muu samaan aikaan, uhraten kaikki kalliin uskonsa tähden, kuoli hyvä tunnustus huulillansa.

Kovimmin kohtasi vaino Vähän-Aasian kristityitä, joista erittäin Smyrnan seurakunnan jäsenet tässä suhteessa vetävät huomionsa puoleensa. Jääkööt tässä luettelematta nuo julmat räikkäykset ja hirveät kidutuskoneet, joilla Jesuksen tunnustajia täällä koetettiin pakottaa uskosta luopumaan; muistelkaamme sen sijaan kristittyjen urhoollisuutta tässäkin kovassa koetuksessa. Kirkkohistoria kertoo suuria näiden sankarein haudoilla. Todistakoot vanhan piispan Polycarpuksen, tuon ennen mainitun Ignatiuksen ystävän, viimeiset elämänvaiheet, miten täällä taisteltiin. Kun vimmastuneet pakanat olivat kyllästyneet tavallisten kristittyjen kuolemantuskia katselemaan, alkoivat he vaatia Polycarpuksen henkeä. Piispa oli vetäynyt eräälle maatilalle, mistä vainoojat hänen pian löysivät. Hän ei pelästynyt, kun he astuivat sisälle, eikä moittinut heitä, tarjosi päinvastoin heille ruokaa ja pyysi ainoastaan saada rukoilla pari tuntia. Polycarpus tuotiin kaupunkiin ja vietiin maaherran eteen. Tämä lausui: "ajattele toki korkeata ikääsi; vanna että luovut uskostasi ja huuda toisten kanssa: kuolkoot Jumalan kieltäjät." Vanhus loi silmänsä taivasta kohti ja huokasi, vaikka aivan toista tarkoittaen: "niin, kuolkoot jumalankieltäjät," ja kun maaherra sitten kehotti häntä Kristusta kiroomaan, vastasi hän: "kuusi ja kahdeksankymmentä vuotta olen Häntä palvellut, eikä hän koskaan ole minulle mitään pahaa tehnyt; kuinka voisin minä kirotta kuningastani ja Herraani?" "Minulla on petoja" sanoi maaherra. "Anna niiden tulla" kuului vastaus. "Tulella voin sinua rangaista" huusi maaherra, vaan Polycarpus vastasi tyynesti: "sinä uhkaat tulella, joka hetken vain palaa ja sitten sammuu, sillä et tiedä mitään tulevan tuomion ijankaikkisesta tulesta, joka jumalattomille tallella on. Mutta miksis viivyt? Tee, mitä tahdot." Tunnin aikaa oli tutkintoa jo kestänyt; kansa tuli levottomaksi ja alkoi huutaa: "heittäkää häntä pedoille, viekää roviolle! Hän on Aasian opettaja, kristittyjen isä ja meidän jumalien hävittäjä." Maaherra, jonka sydämme piispan jalo käytös oli syvään iskenyt, tuomitsi hänen kuitenkin vihdoon poltettavaksi. Roviolle astuessaan rukoili Polycarpus: "Herra Jumala, Jesuksen Kristuksen Isä, minä kiitan sinua, että tällä hetkellä tahdot tehdä minunkin osalliseksi Jesuksen Kristuksen kärsimisissä. Sinulle olkoon kunnia Jesuksen Kristuksen ja Pyhän Hengen kanssa ijankaikkisesti!" Tuli syttyi hitaasti, ja kun rovio vihdoon rupesi palamaan, eivät liekit koskeneetkaan Polycarpukseen, ikäänkuin jos olisivat tahtoneet karttaa tätä viatonta, ylevää uhria. Keihäällä pistettiin hän nyt kuoliaaksi (167). — Näin taistelee, näin voittaa ainoastaan se, joka on löytänyt elämän tien Kristuksen seuraamisessa.

Kymmenen vuotta myöhemmin (177) syttyi Galliassa uusi vaino kristityitä vastaan, jonka kestäessä etenkin *Lyonin* ja *Viennen* seurakuntia kovasti ahdistettiin. Tämän vainon lukemattomista uhreista mainittakoot erittäin: eräs nainen *Blandina*, joka, valittamatta kärsien kovimmatkin kidutukset ja todistaen: "minä olen kristitty, eikä meidän keskuudessamme mitään pahaa harjoiteta," sankarin urhoollisuudella uhrasi henkensä; 15 vuotias nuorukainen *Ponticus* sekä Lyonin vanha piispa *Potinus*.

Toisen vuosisadan viimeiset vuodet eivät kirkolle olleet niin myrskyisät kuin edelliset, vaan vaikea oli silloinkin kristittyjen asema monessa paikassa. Mutta kaikkien vaiheiden uhalla levisi kristinusko voitollisesti keisarikunnan eri osissa. Veritodistajain jalo esimerkki puhui voimakasta, jaloa kieltä; kaikista kansanluokista sai kirkko joka päivä uusia tunnustajia: vanhuksia, naisia, nuorukaisia, lapsia kokoontui joukottain totuuden veristä lippua seuraamaan. Mikä kaunis todistus kristinuskon omasta sisällisestä voimasta!

II.

Harhaoppisuutta: Ebionit, Natsarealaiset, Gnostikot.

— — — teidän sekaanne tulee väärä opettaja, jotka vahingolliset eriseurattovat, ja kieltävät sen Herran, joka heidän ostanut on, saattaen heillensä nopian kadotuksen. 2 Piet. 2: 1.

Kirkon taistellessa vihollisiansa vastaan, syntyi sen omassa keskuudessa vielä suurempia vaaroja, kuin vainojen tuottamat onnettomuudet olivatkaan. Tarkoitamme harhaoppeja, jotka jo varhain kylvivät valheen ja eripuraisuuden myrkyllisiä siemeniä Herran seurakuntaan. Jo apostolein aikana tapaamme

siellä täällä tämän harhaoppisuuden enteitä, mutta vasta toisella vuosisadalla alkaa se selvästi esiintyä, muodostaen erityisiä, kirkon ja raamatun opista enemmän tahi vähemmän poikkeavia lahkoja. Sen ilmiöt jakaantuvat alussa kahteen pääryhmään: toinen tähtää yksipuolisesti juutalaisuuteen, toinen taas perustuu pakanalliseen filosofiaan, johon se lainaa aineksia raamatusta, siten koettaen sulattaa kristinuskoa pakanallisen tieteen kanssa yhteen. Edellistä edustavat *Ebionit* ja *Natsarealaiset*, jälkimmäistä *Gnostikot*.

Kuten ennen on kerrottu, löytyi Jerusalemin seurakunnassa vanhimmista ajoista asti niitä, jotka puolustivat Mooseksen lain orjallista noudattamista juutalaisen tavan mukaan. Jerusalemin hävityksen jälkeen heräsi tämä käsitystapa, jonka yksipuolisuuden ja kiihkon apostolein oppi ja esimerkki oli saanut asettumaan, uuteen voimaan. Hadrianus oli nimittäin Jerusalemin raunioille rakennuttanut *Aelia Capitolina* nimisen kaupungin sekä kieltänyt Juutalaisia, joiden kapinoitsemisenhalua hänkin oli saanut kokea, siihen asettumasta ja erittäin uskonnollisia menoja siinä harjoittamasta, siten masentaaksensa heidän kansallistunnettansa. Tämä herätti juutalaiskristityissä innostusta sorrettua Mooseksen lakia puolustamaan ja muodosti *Ebionien* ja *Natsarealaisten* yhdistykset. Edelliset puolustivat ankarasti ympärileikkausta ja Mooseksen lakia, väittäen sen noudattamista välttämättömäksi autuuden ehdoksi kaikille kristityille, eivätkä tunnustaneet Paavalia apostoliksi, selvästikin siitä syystä, että hän niin jyrkästi poikkasi tästä katsantotavasta. Mutta vieläkin arveluttavampi oli se heidän väitöksensä, että Kristus oli vain ihminen, joka vasta kasteessa varastettiin jumalallisilla voimilla. Heidän käyttämässään n.k. Matteuksen evankeliumissa ei ensinkään löytynyt kertomusta Vapahtajan syntymisestä ja ylönluonnollisesta sikiämisestä, vaan se alkoi Johannes Kastajan historialla. Vähemmän ankarat olivat Natsarealaiset, jotka vaativat Mooseksen lain noudattamista ainoastaan juutalaisuudesta kääntyneiltä, puolustivat Paavalin apostolista arvoa eivätkä kieltäneet Kristuksen jumaluutta, vaan he takertuivat jo varhain Gnostikkojen pauloihin ja joutuivat siten vieläkin vaarallisemmille harhateille. Vielä neljännellä vuosisadalla tapaamme heitä Palestiinassa, Jordanin itäpuolella; Ebionien jäljet katoavat jo varemmin.

Siihen aikaan, jolloin kristinuskoko alkoi levitä maailmassa, olivat kreikkalais-roomalaisen sivistyksen kukat jo alkaneet lakastua. Vanhat uskonnot olivat jo aikoja sitten paljastaneet kelvottomuutensa eivätkä filosofein oppijärjestelmäkään enää voineet ihmisiä tyydyttää. Kaikille ajatteleville kävi vanhan maailman kykenemättömyys synnyttää jotain uutta päivä päivältä selvemmäksi, mutta ennenkuin pakanallinen tiede ja viisaus luopuivat herruudestaan, yhtyivät aikakauden nerokkaimmat ja voimakkaimmat henkilöt suureen työhön, jonka tarkoituksena oli luoda elähyttävää henkeä ja uutta voimaa vanhentuneisiin oppikaavoihin ja sivistysmuotoihin. Kooten kaikkialta aineksia tähän suureksi aiottuun rakennukseen, koettivat he sulattaa yhteen kaikki tunnetut sivistysaineet, kuinka erinkaltaiset nämä sitten olivatkin. Näin syntyi *uusplatonilainen filosofia* ja sille uskottiin pakanamaailman tieteellinen taistelu kristillistä tunnustusta ja oppia vastaan. Ajan hengen tahraamana kietoutui moni kristittykin tämän uuden viisaustieteen pauloihin, ja täten syntyi itämaalaisten unelmain, kreikkalaisen filosofian ja kristillisten aatteiden sekoituksesta tuo eriskummallinen, eri tahoille kauas haaraantuva uskonnollinen oppijärjestelmä, jonka vaihtelevat ilmiöt tunnetaan *gnostisism*in yhteisellä nimellä.

Mahdotonta olisi yhdessä jaksossa täydellisesti esitellä Gnostikkojen oppia. Siitä löytyy nim. niin monta toisistansa eroavaa järjestelmää, jotka eivät sovi yhteiseen kaavaan, jommoista senvuoksi ei olekaan. Gnostikot jakaantuvat kahteen pääluokkaan: *aleksandrialaiset* ja *syrialaiset Gnostikot*. Edellisten mietteiden pääkohdat, mikäli niitä voi yhteensovittaa, ovat seuraavat: Jumala on määräämätön, käsittämätön henkisyys; hän on tosin kaiken henkisen elämän alkulähde, vaan toiselta puolen persoonaton aate vain, joka ijankaikkisuudesta lepää tunnottomana, toimetonna. Itsetajuntaan pääsee tämä Gnostikkojen jumala vasta *aionein* kautta, jotka, lähtien hänestä ijankaikkisen luonnonlain pakosta, hänen kera muodostavat *valkeuden*, *puhtaan henkisyyden valtakunnan*. Tämän jyrkkänä vastakohtana on *aineen* eli *pimeyden* niinkään ijankaikkisuudesta olemassa oleva *valtakunta*. Muutamat aioonit vaipuivat heikkoudesta aineeseen, ja täten syntyneestä valon ja pimeyden aineksien sekoituksesta muodosti *demiurgi*, eräs alhainen aiooni, näkyväisen maailman. Ihmishenki semmoisenaan on puhdas ja valoisa, sen nykyinen saastaisuus riippuu siitä, että se on yhtynyt aineeseen, joka on syntinen ja paha. Vapahtaaksensa aiooneja pimeyden vallasta tuli korkein aiooni, Kristus, maailmaan, opettaen esimerkillään ihmisiä ruumiinkidutuksilla voittamaan aineen, jotta heidän henkensä, kuoleman kautta vihdoin kokonaan vapautettuna ruumiin kahleista, pääsisi palajamaan valkeuden valtakuntaan. Vaan pysyäkseen itse vapaana synnistä, ilmaantui Kristus valeruumiissa, jonka vuoksi hänen kuolemansakin oli ainoastaan valekuolema. Syrialaiset Gnostikot, jotka perustuivat *Soroasterin oppiin*, käsittivät valkeuden ja aineellisuuden valtakuntain keskinäisen suhteen vieläkin jyrkempänä, ijankaikkisesti sovittamattomana taisteluna, jota paitsi he muissakin kohden poikkisivat aleksandrialaisien veljiensä katsantotavasta. Jälkimmäisten etevin edustaja on *Valentinus*, eräs juutalaiskristitty, joka toisen vuosisadan keskipaikoilla vaikutti opettajana Aleksandriassa ja Roomassa; edellisistä mainittakoon *Saturninus*, jonka Hadrianuksen aikana tapaamme Antiokiassa.

Eräs kirkkohistorioitsija vertaa Gnostikkojen oppia kiehuvaan noitakattilaan, jonka savuisassa höyryssä esiintyy hurjasti muodostuneita kuvaelmia, ja tämä vertaus onkin hyvin satuttava, Heidän

rohkeat, hehkuvan ja hillitsemättömän mielikuvituksen kannattamat ajatuksensa luovat mitä kummallisimpia näköaloja, joiden synkät, unelmankaltaiset haaveet vaihtelevissa muodoissa kiitävät silmiemme ohitse. P. raamatun ylevä oppi elävästä, persoonallisesta Jumalasta, joka vapaasta rakkaudesta loi maailman, sen kertomus syntiinlankeemisesta ja ihmiskunnan turmeltuneesta tilasta, evankeliumi ihmisten pelastuksesta Jesuksessa Kristuksessa — kaikki muuttuu Gnostikkojen oppijärjestelmissä totuuden irvikuvaksi, joka ei voi tyydyttää omaatuntoa eikä järkeä, Ja tätä uutta, ihmishengen omatekoista viisautta kokivat muutamat n.s. oppineet nyt levittää kristikunnassa, koska heistä oli muka alentavaista uskolla omistaa raamatun yksinkertaista oppia. Mutta heidän viisautensa levitti pimeyttä vain pettyneiden ihmisten sydämiin, ryöstäen kaikilta, jotka siihen takertuivat, kristinuskon tarjoamat rikkaat aarteet sekä asettaen heidät turvattomina, toivottomina jatkamaan matkaansa elämän aavalla eksyttävällä merellä. Pian näkyivät seuraukset, Gnostikkojen alussa ankara elämä ruumiinkidutuksiesä ja kaikenlaisissa itsensäkieltämisissä synnytti vähitellen vastakohtansa, Monissa paikoin antautuivat he hurjaan epäsiiveellisyteen, väittäen lihan vallan siten helpoimmin masentuvan. Tälle kannalle asettuivat esim. *Kainiitat* ja *Nikolaiitat*, joiden hirvittävä epäsiiveellisyys herätti inhoa pakanoissakin. Asiain näin ollen täytyi kirkon koota kaikki voimansa estääksensä tätä turmeluksen tulvaa hävittämästä viheriöitseviä niittyjänsä. Mutta vaikka gnostisismi ei kestänyt taistelua totuuden puolustajia vastaan, vaan vähitellen katosi näyttämöltä, jätti se kuitenkin tuntuvia jälkiä Herran seurakuntaan, sillä vielä kauan tämän jälkeen tapaamme kirkossa poikkeuksia raamatun osottamalta tieltä, jotka muistuttavat Gnostikoista, todistaen kuinka vaikea kristikunnan oli päästä vapaaksi heidän vaarallisista verkoistansa.

Mitä likeisimmin sukua Gnostikkojen mietteiden kanssa ovat ne haaveet, joita tapaamme persialaisen *Manin* eli *Manichaeuksen* perustamassa harhaopissa. Matkoillansa oli hän länsimailla pintapuolisesti tutustunut kristinuskoon ja kotia palattuansa koetti hän esi-isiensä pakanalliseen uskontoon sovitella muutamia sen totuuksista. Persialaiset papit surmauttivat hänen inhottavalla tavalla (277), mutta hänen perustamaa lahkoansa he eivät saaneet masennetuksi. Manilaisia tapaamme myöhemmin aikoina monissa paikoin kristikunnassa.

III.

Katsahdus toisen vuosisadan kirkkoon.

— Olkaat aina valmiit vastaamaan jokaista, kuin teidän toivonne perustusta tutkistelee, joka teissä on, hiljaisuudella ja pelvolla. 1 Piet. 3: 15.

Täynnä vaaroja ja vaikeuksia oli tämä aika. Nuo veriset vainot, joista olemme kertoneet, vaativat joka päivä uusia uhreja, ja lisäksi rupesi pakanallinen tiedekin nyt kaikin keinoin koettamaan kumota kristinuskoa, jota paitsi yhä karttuva harhaoppisuus häiritsi kirkon rauhaa, tuottaen eripuraisuutta ja riitaa veljellisen rakkauden ja sopusoinnun sijaan. Jos milloinkaan niin vaadittiin tämän ajan kristityiltä totuuden jaloa, urhoollista tunnustamista sanoilla ja töillä ja sitä rakkautta, joka "kaikki kärsii, kaikki uskoo." Vaan kirkko ei kuitenkaan sortunut tässäkin taistelussa, sillä Herra taisteli sen puolesta. Marttyyrein jalo joukko ei ole ainoa todistamassa, että Hän nytkin oli läsnä seurakuntaansa: monet muut ilmiöt osottavat samaa. Niinpä viittaa esim. ajan kristillinen kirjallisuus kaikkien erehdyksien uhallakin tähän lohdulliseen totuuteen.

Jo ennen on puhuttu n.s. apostolisista isistä, jotka melkein kaikki elivät tänä aikakautena. Noudattaen suurten opettajainsa esimerkkiä, kirjoittivat he kirjeitä seurakunnille, opettaen ja neuvoen kristityitä oikein vaeltamaan elämän kaitasella tiellä sekä lohduttaen heitä koetuksen ja vainon hetkinä. On kyllä totta, että eivät heidän kirjeensä mitenkään voi vetää vertoja uuden testamentin kirjoille, totta sekin, että apostoliset isät monesti erehtyivät opissansa, mutta emme silti saa halveksia heidän merkitystensä kirkon historiassa. Päinvastoin löydämme heidän kirjoituksissaan monesti kalliita aarteita, joiden vertaisia ei joka aika synnytä.

Kuten jo mainitsimme, ei pakanamaailma enää tyytynyt ainoastaan niihin väkivaltaisiin keinoihin, joilla se alussa muihin ryhtymättä oli koettanut Jesuksen tunnustajia sortaa. Sen pajassa valmistui nyt toisiakin aseita, joiden avulla ruvettiin kristinuskoa kirjallisuudenkin alalla hätyyttämään. Kaikenkaltaisia valheellisia juttuja, joita niin halukkaasti kerrottiin kristityistä ja heidän elämästään, koettivat toiset kirjallisesti levittää. Sitäpaitsi tekivät filosofit parastansa tieteellisesti todistaaksensa kristinuskon muka kelpaamattomuutta ja kykenemättömyyttä tyydyttämään ihmisjärjen vaatimuksia. Tämän ohessa ilmaantui semmoisiakin kirjailijoita, jotka ivaten ja pilkaten kilvan pyrkivät samaa

tarkoitusta saavuttamaan. Viimemainituista ovat etenkin tunnetut *Celsus* ja *Lucianus*. Edellinen pilkkaa kristittyjen uskoa, joka edellyttää Jumalan alentuvan ihmisiä vihaamaan, vieläpä rakastamaankin. Jumala — niin hän arvelee — ei huoli ihmisistä enemmän kuin apinoista ja karpäsistä. Verraten kristityitä muurahaisiin ja matoihin, puhuu hän halveksimalla etenkin heidän uskostansa syntisiä armahtavaan vapahtajaan, väittäen koko tämän opin perustuvan valheelliseen satuun. Hänen sanansa ilmaisevat katkeraa vihaa kristityitä vastaan, joiden lukuisuus näyttää häntä arveluttavan. Lucianuksen iva on toista laatua. Häntä on kutsuttu tämän aikakauden Voltaireksi, sillä hän pilkkaa kaikkia uskontoja, säästämättä yhtä vähän vanhoja filosofeja kuin kristityitä. Viimemainituista kertoessa kirjoittaa hän muun muassa: "Näiden ihmisraukkojen päähän on pöllähtänyt se luulo, että heidän ruumiinsa ja sielunsa ovat katoamattomat ja että he saavat elää ijankaikkisesti; sentähden ylönkatsovat he kuolemaa, vieläpä sitä etsivätkin. Heidän ensimmäinen lainsäätäjänsä on luulotellut heille että he kaikki ovat veljiä, kun vain ovat eronneet meistä ja kieltäneet kreikkalaiset jumalat, sekä kehottanut heitä palvelemaan ristiinnaulittua sofistaa ja elämään hänen sääntöjensä mukaan. Jos joku kavala viekoittelija tulee heidän luoksensa ja tietää oikeat keinot, niin hän piankin voi rikastua ja sitten nauraa hän tyhmää kansaa."

Maailman hyökkäyksiä vastustamaan esiintyvät nyt *apologeetat* (puolustajat), näyttäen *puolustuskirjoissaan* toteen, kuinka syyttömät Jesuksen tunnustajat olivat kaikkiin niihin rikoksiin, joista heitä soimattiin, sekä todistaen tieteellisesti kristinuskon verratonta ylevyyttä kaikkien muiden uskontojen ja oppijärjestelmän rinnalla. Toisen vuosisadan apologetoista vetävät huomiomme puoleensa: *Tatianus*, *Atenagoras* *Teofilus Antiokiasta* sekä etenkin jo ennen mainittu Justinus Marttyyri, joka on heistä kaikista etevin. Tämä Justinus oli syntyperältään kreikkalainen, vaikka hän oli elänyt ensimmäiset vuotensa Samariassa, minne hänen vanhempansa olivat muuttaneet. Kauan oli hän, niinkuin hän itse kertoo, turhaan hakenut totuutta eri filosofein kouluissa, kunnes hän vihdoin antautui uusplatonilaisuuteen. Jo luuli hän tässä opissa löytäneensä, mitä etsi, kun hän kerta tapasi erään vanhan miehen, joka alkoi hänelle puhua kristinuskon syvistä totuuksista. Vanhuksen sanat iskivät syvään hänen sydämeensä ja herättivät hänessä vastustamatonta halua tutkimaan raamattua. Tästä kirjasta Justinus löysi, mitä hän niin kauan turhaan oli hakenut, ja tästä lähtien uhraisi hän koko elämänsä totuuden palvelukseen ja puolustukseen. Me tiedämme hänen pysyneen tälle totuudelle uskollisena loppuun asti, tiedämme hänen ansainneen Marttyyrin kunnianimen, jolla kirkko on tahtonut hänen muistoansa kunnioittaa, — Ensimmäisen puolustuskirjansa kirjoitti Justinus luultavasti jo v. 139 ja jätti sen silloiselle keisarille *Antoninus Piukselle*. Vaan turha oli hänen yrityksensä johdattaa Rooman hallitusta ja sen pakanallisia alamaisia käsittämään kristinuskon jaloutta ja sen tunnustajain siveellistä puhtautta. Vielä toisenkin puolustuskirjan ehti hän kirjoittaa ennenkuin hän verellensä kirkkohistorian lehdille piirsi vieläkin paremman todistuksen kristinuskon ylevyydestä. Linaamme tähän muutamia otteita Justinuksen puolustuskirjoista. "Me (kristityt) emme uhraa epäjumalan kuville, joita käsin tehdään, vaan me palvelemme totista Jumalaa, jonka Kristus on meille ilmoittanut. Meitä kyllä pidetään mielettöminä, koska omistamme tälle Kristukselle, joka ristiinnaulittiin Pontius Pilatuksen aikana, jumalallisen kunnioituksen, vaan he (vihollisemme) eivät voisi niin soimata jos tietäisivät ristin salaisuuden. Me, jotka ennen elimme siveettömyydessä, harrastamme nyt puhtautta; me, jotka muinoin turvasimme noitakeinoin, olemme nyt pyhittäneet elämämme hyvälle, luomattomalle Jumalalle; me, jotka ennen pidimme tavaroita ja rikkautta kaikkea muuta kalliimpana, annamme nyt vapaaehtoisesti omastamme tarvitseville; me, jotka kävimme sotaa toisiamme vastaan emmekä tahtoneet tietääkään niistä, jotka eivät kuuluneet meidän kansaamme, istumme nyt samassa pöydässä heidän kanssansa ja rukoilemme vihollistemme puolesta. Mitä, jotka vihan vimmassa meitä vainoovat, koetamme hyvyydellä lepyttää, ja me toivomme luottamuksella, että hekin voivat päästä saman onnen osallisuuteen, josta me nyt iloitsemme." Nämä sanat ovat rauhan sanoja keskellä taistelun kiihkoa, kristillisen rakkauden vakaata ja ylevää kieltä meluavan maailman myrskyissä. Ja jos kohtakin meidän täytyy myöntää että Justinus monesti erehtyy, vieläpä joskus esittää väärin kristinuskon päätotuuksiakin, sekä että hän liian rohkeilla vertauksillaan ja mielivaltaisilla oletamisillaan useinkin eksyy pois oikealta tieltä, on kirkkohistoria kuitenkin aina kalliissa muistossa säilyttävä hänen jalon taistelunsa totuuden puolesta aikana, jolloin Herran tunnustajilta vaadittiin niin paljon.

Mistä kirjailijoista, jotka toisella vuosisadalla puolustivat kirkon oppia laholaisia vastaan, on Polycarpuksen oppilas *Irenaeus* epäilemättä etevin. Jo varhain lähti hän Galliaan luultavasti vastustamaan tässäkin maassa löytyviä Gnostikkoja ja oli presbyterinä täällä, kun Lyonin ja Viennen seurakunnat joutuivat tuon kauhean vainon alaisiksi v. 177. Potinuksen jälkeen tuli hän Lyonin piispaksi ja kärsi marttyyrikuoleman v. 202. Vielä vanhoilla päivillään muistelee Irenaeus hellällä rakkaudella ja suurella kunnioituksella suurta opettajaansa. Niin kirjoittaa hän eräälle nuoruudenystävälleen, jota hän koettaa saada luopumaan Gnostikkojen petollisista paaveista: "Mitä elämämme aikuisimpina vuosina olemme kuulleet ja havainneet, se kasvaa yhteen sielumme kanssa, niin että vieläkin päivän selvästi muistan paikan, missä autuas Polycarpus istui, hänen tapansa ja ulkomuotonsa sekä puheensa, jotka hän seurakunnalle piti kertoessaan meille kanssakäymisestänsä Johanneksen ja muiden kanssa, jotka olivat nähneet Herran; — muistan selvästi kuinka hän kertoi heidän puheistansa, Herran sanoista ja ihmetöistä. Hänen puheensa olivat aina raamatun mukaisia. Tämmöisiä minä kuulin sen armon kautta,

jonka Jumala on minulle antanut; paperille en niitä kirjoittanut, vaan sydämmeeni, ja siinä minä niitä Jumalan avulla aina säilytän." Asettuen kokonaan kirkon säilyttämän suullisen kertomuksen ja p. raamatun perustukselle ei Irenaeus antau tieteellisiin tutkimuksiin ja väittelyihin uskonnon alalla, vaan puhuu uskon ja vakuutuksen yksinkertaista kieltä. Tuon tuostakin teroittaen lukijoillensa sitä totuutta, että me pääsemme oikeaan käsitykseen Jumalasta ainoastaan Häntä rakastamalla sekä jokapäiväisen pyhityksen kautta, kammoo hän kaikkia filosofillisia tutkimuksia, "sillä" — niin hän sanoo Paavalin kanssa — "tieto paisuttaa, mutta rakkaus rakentaa." Ainoastaan tältä kannalta tahtoo hän uskonnon syvimmätkin salaisuudet käsittää, ja sentähden säilyttää hän taistelussaan Gnostikkojakin vastaan tuon sydämmen lempeyden, joka on kristillisen kirjailijan kauniin ominaisuus Lukiessamme hänen kirjaansa "harhaoppisia vastaan" tiedämme hänen rukoilleen niiden puolesta, joita vastaan hän taisteli. Irenaeuksen lempeä ja rauhallinen mieliala ilmaantui kauniilla tavalla myöskin itä- ja länsimaiden kristittyjen välillä pääsiäisjuhlan viettämisestä syntyneessä riidassa. Asian laita oli seuraava. Vähän-Aasian seurakunnat, joissa löytyi paljo juutalaiskristittyjä, olivat säilyttäneet vanhan testamentin tavan syödä pääsiäislammasta Misan kuun 14 p:nä. Seuraavan päivän viettivät he sitten Herran kärsimisen muistoksi sekä 17 päivänä ylönousemisen juhlaa Länsimaiden kristityt eivät hyväksyneet tätä tapaa, koska pääsiäisjuhla siten saattoi sattua vietettäväksi minä viikonpäivänä hyvänsä Asia tuli puheeksi, kun Polycarpus Smyrnasta v. 160 kävi Roomassa Täkäläinen piispa *Annicetus* puolusti länsimaalaista katsantotapaa jota vastaan Polycarpus väitti itse viettäneensä pääsiäisjuhlaa Johanneksen kanssa vanhan tavan mukaan. He erosivat kuitenkin sovussa toisistansa, ja kysymys jäi tällä kerralla sikseen. Mutta v 196 syntyi sama riita jälleen ja tiili silloin hyvinki kiivaaksi Rooman silloinen piispa *Viktor*, joka saman kysymyksen johdosta oli riitaantunut Efesoksen piispan *Polycarpuksen* kanssa, kiihtyi kiivaudessaan niin että hän rikkoi kaiken yhteyden Vähän-Aasian seurakuntien kanssa. Silloin kirjoitti Irenaeus Viktorille kirjeen jossa muun muassa tapaamme seuraavat kauniit sanat: "Apostolit ovat säätäneet, ettei kenenkään omatunto saa loukkaantua ruo'asta tahi juomasta eikä määrätystä sabattitahi juhlapäivistä Mistä siis kaikki nämä riidat ja häiriöt? Me vietämme juhlaa, vaan vihan ja kiukun hapatuksessa, kun rikkirevimme Jumalan kirkkoa pitäen silmällä ainoastaan, mitä ulkonaista on, unhottaen uskon ja rakkauden." Riitaa Irenaeus ei saanut asettumaan, sitä kesti aina vuoteen 325, jolloin *Nicaean kirkolliskokous* sen vihdoin ratkaisi, mutta kirkkohistoria on aina muistava hänen ylevämielinen käytöksensä tässäkin tilaisuudessa, samoin kuin se suurella kiitollisuudella ja kunnioituksella yleensä muistaa hänen hyvää työtänsä kirkon palveluksessa ja siitä syystä omistaa hänelle etevän sijan *kirkko-isien* jalossa joukossa.

Jumalan palveluksessa seurattiin vielä apostolisen aikakauden yksinkertaista tapaa. Vaikka se mielipide oli yleinen, että kristityn sabatti on joka päivä eikä riipu säädetyistä ajoista eikä määrätystä paikoista, tahdottiin kuitenkin erittäin muistaa muutamia päiviä viikossa. Min vietettiin *keskiviikkoa* muistamalla Kristuksen kärsimisen alkua, *perjantaita* Hänen kuolemansa ja *sunnuntaita* Hänen ylönousemisensa muistoksi. Molemmat edelliset päivät olivat *surupäiviä*, joina paastottiin ja polvistuen rukoiltiin, viimeainittu sitä vastoin vietettiin *ilopäivänä*; silloin toimitettiin rukoukset seisaalta eikä paastottu. Kuten ennen on mainittu säilyttivät juutalaiskristityt lauantain (sabattipäivänä). He viettivät sitä ilopäivänä, jota vastoin länsimaiden seurakunnat, vastustaen tätä katsantotapaa, alkoivat sitä surupäivänä pitämään ja semmoisena viettämään. Muuten määrättiin jumalanpalveluksen menot ja kirkon juhларыhmä tarkemmin vasta myöhemmin aikoina, jonka vuoksi täydellisempi kertomus tähän kuuluvista asioista paraiten sopii esiteltäväksi toisessa paikassa.

Tähän aikaan, jolloin harhaoppisuuden synnyttämä eripuraisuus uhkasi erikoisseuroihin jakaa Herran seurakunnan, esiintyi myös yhä selvemmin *yhden katolisen* (yleisen) *kirkon* aate vastustamaan lahkolaisuuden harjoitettavaa vaikutusta. Vaan tällä aatteella oli vieläkin tärkeämpi ja syvempi merkitys: se ilmaisi nimittäin samalla tuota kristinuskon ylevää tarkoitusta yhdistää koko ihmiskunnan yhdeksi ainoaksi lammashuoneeksi, jonka paimen on Kristus. Jo tämän aikakauden etevimmät henkilöt, niinkuin Polycarpus, Irenaeus y.m. puolustavat jäykästi kirkon katolisuutta. Hengen sisällinen yhteys vaati kyllä yhteyttä ulkonaisissa oloissakin, mutta ajan pyrinnot tässä suhteessa tulivat toiselta puolen vaarallisiksi kirkolle, kun näet ruvettiin pitämään ei ainoastaan harhaoppeja, epäsiiveillisyyttä ja luopumista seurakunnasta, vaan myös jokaista poikkeusta yleisestä tavasta ulkonaisissa muodoissa, hallitustavassa ja jumalanpalveluksen menoissa irroittumisena kirkon ja samalla Kristuksen yhteydestä. Kirkon yksyyden aate esiintyi elävänä piispan persoonassa, jonka virkaa ruvettiin pitämään entistä suuremmissa kunnissa. Poiketen apostolisen aikakauden tavasta, antoi tämä aika sanotun nimen ainoastaan yhdelle joka seurakunnassa ja häntä pidettiin muita seurakunnan palvelijoita etevämpänä ja arvokkaampana. Tämä on sen katsantotavan ensimmäisiä enteitä, joka sittemmin saa kristikunnan vuosisatojen kuluessa polvistumaan paavin valtaistuimen edessä.

IV.

Joka rakastaa isäänsä taikka äitiänsä enämpi kuin minua, ei se ole minulle sovelias; ja joka rakastaa poikaansa taikka tytärtänsä enämpi kuin minua ei se ole minulle sovelias. Math. 10: 37.

Toinen vuosisata oli kulunut umpeen; verisenä nousi kolmannen vuosisadan aurinko taivaalle, ennustaen kristityille uusia taisteluja ja kärsimisiä. *Septimius Severus*, joka v. 193 oli tullut keisariksi, oli alussa hyvinkin ystävällinen kristityille, kunnes hänen mielensä yhtäkkiä muuttui aivan vastaiseksi. Syyksi väittävät muutamat seuraavan tapauksen. Eräs afrikalainen legioni saapui kerta keisarin luokse vastaan ottamaan hänen sille lupaaman palkinnon. Kaikki sotilaat esiintyivät seppelöityinä, paitsi yksi, joka kantoi seppellettänsä kädessä. Hän oli, näet, kristitty eikä tahtonut noudattaa toveriensa pakanallisia tapoja. Miehen käytös herätti Septimius Severuksessa epäluuloa kristittyihin ja heti kielsi tämä erityisellä lainsäädännöllä jokaista kristinuskoon kääntymästä. (202). Olipa syy mikä tahansa, kova vaino syntyi, jonka ääretöntä julmuutta Jesuksen tunnustajat etenkin Pohjois-Afrikassa saivat kokea. [Ruotsalainen runoilija Stagnelius on murhenäytelmässään "Marttyyrit", joka löytyy suomeksikin käännettynä, runollisesti kuvannut tämän vainon vaihteita.]

Luultavasti jo ennen v. 202 olivat Syyrian seurakunnat taasenkin joutuneet pakanain vainoovan vihan alaisiksi. Täältä levisi vaino ensiksi Aleksandriaan, missä lukematon joukko Jesuksen tunnustajia rovioilla, mestauslavalla, ristin päällä sekä muilla kidutuksilla surmattiin. He kärsivät urhoollisesti kaikki tuskat, ja heidän jaloutensa saavutti monesti pakanainkin kunnioitusta. Tämän vainon uhreista on etenkin eräs nuori nainen nimeltä *Potaminaea* tullut kuuluisaksi, ja moni kaunis kertomus hänestä säilyi vielä kauan tämän jälkeen kansassa, joka muisti häntä melkein ylönluonnollisena olentona. Herättäen huomiota yhtä paljon ihanalla ulkonäöllään kuin neitsyeellisellä puhtaudellaan, tuotiin *Potaminaea* tutkittavaksi heti vainon alussa. Raaka tuomari koitti ensiksi uhkauksilla ja kovilla kidutuksilla pakottaa häntä uskosta luopumaan, vaan kun tämä ei onnistunut, antoi hän käskyn polttaa hänet. Pilkaton seurasi Aleksandrian raaka yleisö jalon neitosen viimeistä matkaa, saadaksensa nähdä hänen kuolemantuskiansa, ja töin tuskin saattoi sotamies — hänen nimensä oli *Basilides*, — jonka vartioittavaksi *Potaminaea* oli uskottu, suojella häntä kansan raa'alta väkivallalta. Kiitollisuutta säteilivät kauniin uhrin silmät tälle miehelle, joka ainoana kaikista osotti hänelle sääliväisyyttä tämän kovan koetuksen hetkinä, ja *Basilides* kuuli hänen lausuvan: "kun minä pääsen pois, rukoilen Herraa että Hän palkitsee sinua siitä hyvästä, jota olet minulle osottanut." Kun ehdittiin määrätylle paikalle, laskettiin *Potaminaea* verkalleen jäsen jäseneltä, jotta hänen tuskansa kauemmin kestäisivät, kiehuvaan pikeen. Täten loppuivat vihdoin hänen kärsimisensä. — Muutaman päivän päästä mestattiin *Basilideskin*, jonka sydämissä *Potaminaean* jalo esimerkki oli virittänyt ijankaikkisen elämän valon. Hänkin kuoli uskonsa tähden ristiinraulittuun Vapahtajaan.

Länteenpäin kääntyivät nyt vainon myrskyt levittäen kauhujaan *Kartagonkin* nuoressa seurakunnassa. Tämän kaupungin vankilassa tapaamme tähän aikaan muiden muassa kaksi nuorta naista, *Vivia Perpetuan* ja *Felicitaan*, jotka uskoivat Vapahtajaan. Vastikään olivat he päättäneet sen opetus- ja koetusajan, jonka kirkko vaati pakanuudesta kääntyneiltä, ennenkuin nämä kasteen kautta otettiin kristillisen seurakunnan jäseniksi. *Perpetua* oli korkeasukuinen ainoastaan 21 vuoden ikäinen vaimo, jolle tämä maailma tarjosi mitä sillä on viehättävintä ja parasta. Muun muassa kutsui pieni rintalapsi, jonka hän sai ottaa mukaansa vankilaan, hänen ajatuksiaan takasin maailmaan, ja kun lisäksi hänen vanha, harmaapäinen isänsä, joka oli pakana, surusta masentuneena tuli vankilaan, rukoillen häntä luopumaan Kristuksesta, syntyi nuoren vaimon sydämissä kova taistelu. Voittaen kiusaukset, vastasi hän kuitenkin vanhuksen helliin rukouksiin: "en voi sanoa itseäni muuksi, kuin olen ja olen oleva: olen kristitty." Muutaman päivän perästä siirrettiin kristityt vangit siitä verraten hyvästä vankilasta, jossa heitä tähän asti oli säilytetty, pimeään luolaan. Täällä oli suuri joukko kaikenkaltaisia pahantekijöitä, joiden paatumus ja hurja raakuus teki kristittyjen tilan vielä surkeammaksi. Vanginvartijain iva ja säälimättömyys lisäsi heidän kärsimisiänsä. Tämöisten vaiheiden ohessa koitti näille Jesuksen tunnustajille se päivä, jona he kasteen kautta olivat otettavat seurakunnan yhteyteen — sen seurakunnan, jonka paljas nimi silloin herätti ylönkatsetta ja vihaa kaikkialla eikä tuottanut sen jäsenille muuta kuin tuskaa ja onnettomuutta maailmassa. Ja kuitenkin odottivat he ikävällä tätä hetkeä! Semmoinen oli marttyyrien usko ja rakkaus Vapahtajaan! Muutamat diakonit, jotka olivat päässeet sisälle vankilaan, kastoivat nämä kuolemaan vihityt uhrit kolmiyhteisen Jumalan nimeen sen taivaallisen valtakunnan alamaisiksi, jonka kirkkautta ja kunniaa kaikki ne saavat nähdä, jotka loppuun asti uskollisina pysyvät. Sanottuin diakonein onnistui toimittaa vangeille vähän parempi paikka eräässä toisessa vankihuoneessa, vaan täällä odotti *Perpetuaa* vielä tuskallinen taistelu. Sinne saapui nimittäin hänen isänsä, koettaen vielä kerta kyyneleillä ja rukouksilla muuttaa tyttärensä päätöstä. "Lapseni" huokasi vanhus "säili toki isäsi harmaita hiuksia! Säili isääsi, jos vielä ansaitsen kantaa tätä nimeä. Minä olen kasvattanut sinua, sinä olet ollut minulle veljiäsi rakkaampi, voi, älä tuota minulle tätä häpeää. Muista äitiäsi, sukulaisiasi, poikaasi, joka ei jää eloon, jos sinä kuolet. Karkota nuo korkeat ajatukset pois mielestäsi äläkä syökse meitä kaikkia onnettomuuteen." *Perpetua* vastasi: "kun seison

tuomioistuimen edessä, on kaikki päättyvä niin, kuin Jumala tahtoo; tiedäthän, ettemme ole omassa vallassamme, vaan Jumalan vallassa." Sortunein mielin lähti isä pois. Kun Perpetua sitten tuotiin tutkittavaksi, koetti maaherrakin hänen mieltänsä muuttaa, sanoen: "säälä isäsi harmaita hiuksia, säälä lastasi, uhraa keisarille!" Mutta vakavasti vastasi jalo vaimo: "isäni onnettomuutta kyllä suren yhtä paljon, kuin jos itse kärsisin hänen tuskansa, mutta omatuntoni ei salli minun muuta tunnustaa, kuin mitä sydämmeni uskoo." Lopuksi antoi maaherra vitsoilla piestä Perpetuan isää, jotta tytär sääliväisyydestä vihdoinkin taipuisi, mutta vaikka taistelu oli kova, ei Perpetua nytkään horjunut. Kristityt tuomittiin petojen eteen heitettäväksi, ja Perpetua vietiin takasin vankilaan. Vahvistaen uskoansa viimeiseen taisteluun, nautti hän Herran ehtoollisen muiden kuolemaan vihittyjen kanssa. Näiden joukossa oli, kuten yllä mainitsimme, Felicitaskin, joka vankilassa oli synnyttänyt lapsen. Kooten viimeiset voimansa erosivat nämä molemmat hengiltä tuomitut äidit pienokaisistansa, jotka he uskoivat ystävilleen hoidettaviksi, ja seurasivat muita marttyyrejä näytelmäpaikalle. Kansan huviksi olivat miehet puettavat Saturnuksen pappien, naiset Ceres jumalatarta palvelevain naispappein pukuun, mutta kristityt sanoivat: "annammehan vapaaehtoisesti elämämme, koska emme tahdo uhrata epäjumalille; miksi meitä siis tähän pakotetaan?" Asianomaiset pitivät anomusta kohtuullisena ja Jesuksen tunnustajat saivat esiintyä näyttämöllä omissa vaatteissaan. Jo kuului petojen kiljunta, marttyyrit suutelivat toisiansa ja veisaten ylistysvirttä sen Herran kunniaksi, jolle he olivat elämänsä pyhittäneet, odottivat he levollisina kuolemaa. Hetkinen vain — ja heidän tuskansa olivat loppuneet ja katoomattoman ilon päivä heille koittanut.

Septimius Severuksen vaino kesti monta vuotta, vaikkei se kuitenkaan ollut yleinen koko valtakunnassa. Niiden maakuntien joukossa, joissa kristityltä vainottiin, mainitaan Galliakin, missä, kuten jo on kerrottu, kirkkoisä Irenaeuskin silloin sai surmansa. — Tällä tavoin surmasi onneton keisarikunta, jonka perikatoa barbarein uhkaavat joukot, sisälliset eripuraisuudet ja yhä karttuva tapainturmelus valmistivat, vielä kauan jaloimpia naisiansa ja paraita miehiänsä sokeutensa uhriksi, ennenkuin se vihdoinkin käsitti, että kristinusko oli ainoa, joka voi sen perikatoa viivyttää.

V.

Montanuksen harhaoppi. Kirkkoisä Tertullianus.

Sentähden vyöttäkää teidän mielenne kupeet, olkaat raittiit, pankaat teidän täydellinen toivonne siihen armoon, kuin teille Jesuksen Kristuksen ilmestyksen kautta taritaan. 1 Piet. 1: 13.

Jos se kokemus, ettei mitään suurta ilman innostuksetta ole saatu toimeen, jo maallisissakin oloissa toteutuu, niin on tämä totuus vieläkin silmännähtävämpi hengellisellä alalla. Uskonnollista innostusta tapaamme aina Herran seurakunnassa kaikkialla, missä vain on ryhdytty työhön Jumalan kunniaksi. Kirkkaasti loistaa se meille apostolein elämästä ja heidän kirjoituksistansa, se säteilee meitä vastaan Jesuksen veritodistajain urhoollisesta kilvoituksesta ja uskonsankarein ylevästä työstä Herran viinamäessä, levittäen kaunista valoansa maan synkissä laaksoissa ja jalostuttaen ihmisten sydämiä uhraamaan kaikki taistelussa epäuskoa ja syntiä vastaan. Mutta kirkkohistoria todistaa myös, että uskonnollisen innostuksen valo ihmisten sydämissä on arka lahja, jota sen omistajain varovaisuudella tulee hoitaa ja ainoastaan Jumalan muuttumattomasti puhtaasen sanaan perustuvan uskon öljyllä ylläpitää, sillä jos sitä virittämään käytetään muita aineksia, menettää se kirkkautensa ja johdattaa harhateille. "Meillä on vahva profeetallinen sana", sanoo apostoli, "ja te teette hyvin, että te siitä vaarin otatte niinkuin kynttilästä, niin kauan kuin päivä valkenee ja kointähti koittaa teidän sydämissänne." Joka kerta kuin kristityt unohtaen tämän varoituksen poikkisivat Jumalan sanan opista ja mielikuvituksensa ohjaamina rupesivat Jumalan lupauksia ja ennustuksia selittämään, joutuivat he eksyttävälle poluille, kuinka harras heidän innostuksensa edistää taivaan valtakunnan lähestymistä sitten olikin. Tämä on kokemus, jonka totuutta kirkkohistoria lukemattomilla todistuksilla todistaa. Jo varhaan tapaamme kirkossa tämänkaltaisia poikkeuksia Jumalan sanan osottamalta tieltä, vaikka täten syntyneet erikoisseurat vasta myöhemmin ilmaantuvat. Ensimmäinen suurempaa huomiota herättävä tämänlaatuinen lahko on se, jonka keskuudessa *Montanuksen harhaoppi* kehittyi.

Montanus oli kotosin Fryygiasta, missä ikivanhoista ajoista asti oli harrastettu mielikuvitusta liikuttavia uskonnollisia menoja. Tämä taipumus ilmaantui, vaikka tietysti varsin toisessa, ijankaikkisen totuuden puhdistamassa muodossa täällä syntyneissä kristillisissä seurakunnissakin, jota paitsi se luulo, että Herran tuhatvuotinen valtakunta oli hyvin lähellä lisäsi täkäläisten kristittyjen uskonnollista intoa, kehottaen heitä vainojen kovina päivinä innostuksen hetkinä unohtamaan nykyisyyden tuskat. Toisen

vuosisadan keskipalkoilla esiintyi heidän keskuudessaan Montanus. Kerskatien erinomaisista ylönluonnollisista lahjoista, vieläpä väittäen olevansa Kristuksen lupaama parakleeta (lohduttaja), ennusti hän entisistä vainoista pelästyneille seurakuntalaisilleen uusia semmoisia, viehättäen sanankuulioitansa rohkeista vertauksista uhkuvalla saarnallaan. Montanus ennusti vanhurskaan Jumalan tuomion pian kohtaavan kirkon sortajia, kuvasi hehkuvilla sanoilla pian lähestyvän tuhatvuotisen valtakunnan kunniaa ja kirkkautta sekä kehotti kristityiltä urhoolliseen uskontunnustukseen ja kilvoitukseen. Montanuksen kautta — niin hän opetti — oli kirkko saavuttava suuremman täydellisyyden kuin milloinkaan ennen, sillä nyt oli se aika tullut, jolloin Henki Kristuksen lupauksen mukaan oli ilmoitettava ihmisille niitäkin salaisuuksia, joita ei Vapahtaja vielä saattanut opetuslapsilleen julistaa. Ollen kovin ankara itseänsä kohtaan, vaati Montanus kaikilta kristityiltä puhtautta ja nuhteetonta siveellisyyttä lausuen mitä kovimman tuomion niille, jotka eivät paastoomalla, marttyyrikuolemaa etsimällä sekä kaikenkaltaisella itsensäkieltämisellä harrastaneet ainoastaan hengellisen valtakunnan voittoa maan päällä. Kaikki maallinen ilo, oli se mitä laatua tahansa, oli hänen oppinsa mukaan syntistä; tosikristityn tulee sitä tarkasti karttaa samoin kuin kaikkien maallisten pyrintöjen pitää oleman hänestä kaukana.

Tämmöiset mielipiteet, joiden viehättäväisyyden Montanus sitä paitsi lumoavalla esitystavallaan sai vielä suuremmaksi, kokosivat hänelle tämän myrskyisän, uusia oloja valmistavan ajan vaiheissa paljon ystäviä, ensiksikin Fryygiassa, etenkin *Pepuzan* kaupungissa, ja sitten kaukana Wähän-Aasian rajojen ulkopuolellakin. Näistä ystäivistä mainitaan jo alussa kaksi naistakin, *Maximilla* ja *Priskilla*, jotka, kerskatien hekin ylönluonnollisista lahjoistaan, ennustivat Jumalan valtakunnan lopullisista vaiheista maan päällä. Niin väitti esim. Priskilla, että Herra oli ilmestynyt hänelle vaimon muodossa sekä sanonut, että taivaallinen Jerusalemi oli ilmaantuva Pepuzan kaupungissa, joka paikka siis oli pyhänä pidettävä. Montanukselaiset hylkäsivät kaiken erityisen pappissäädyn, puolustivat jyrkän yksipuolisesti aatetta jokaisen kristityn pappeudesta sekä väittivät tosi kirkon löytyvän ainoastaan siinä, missä Hengen ylönluonnolliset lahjat, joista etenkin ennustuksen lahja on tärkeä, ilmaantuvat ja ovat vaikuttamassa. Katolisen kirkon oppia, mikäli se tähän aikaan oli järjestetty ja määrätty, he eivät tahtoneet vastustaa, vaikka heidän yksipuolinen katsantotapansa monessa kohden siitä erosi. Etenkin tulee meidän muistaa, että he väärin käsittäen Pyhän Hengen virkaa seurakunnassa mielikuvituksensa pettäminä perustivat kaikki väitöksensä tuohon välittömään valistukseen, jonka taivaallista syntyperää he eivät milloinkaan epäilleet. Täten himmentyi heidän käsityksensä ja armovälikkäpalten, erittäin sakramentteihin, merkityksestä kalliista arvosta. Mutta jos meidän täytyykin myöntää, että tämmöisiä erehdyksiä ja niistä riippuvia varjopuolia löytyi Montanuksen perustamassa lahkossa, emme suinkaan silti saa halveksia sen suurta merkitystä kirkon historiassa. Montanukselaisten uskonnollinen innostus, joka ei epäillyt uhrata kaikkea Herran tähden, jalostutti Jesuksen tunnustajani urhoollisuutta, kehottaen kristityitä noudattamaan näiden uusien veritodistajain esimerkkiä, joiden oli tapana sanoa: "älä milloinkaan toivo saavasi kuolla vuoteellasi, vaan kuole marttyyrinä, sillä siten Hän kirkastetaan, joka kuoli meidän tähtemme," Kernaasti myönnettäköön että Montanukselaisten maltiton pyrkiminen saada verellensä tunnustaa uskonsa ei ole Hänen käskynsä mukainen, joka on elämän ja kuoleman Herra ja jonka tahtoon meidän tulee tyytyä silloinkin, kun innokkaimmatkin toiveemme pettyvät; vaan ken ei toiselta puolen ole altis antamaan heille tätä erehdystä anteeksi? Ja arvostellessamme heidän orjamielisen ankaraa kirkkokuriansa, joka piti vapaaehtoisia ruumiinkidutuksia kristillisen elämän nimenomaisena tuntomerkinä eikä epäillyt ehdottomasti sulkea jokaista törkeään syntiin langennutta ainaseksi seurakunnan yhteydestä, on meidän tässäkin muistaminen, että he täten pyrkivät säilyttämään kristikuntaa puhtaana siitä yleisestä epäsiiveellisyydestä, joka kaikkialta uhkasi sitä turmella. "Maailman suolana" vaikutti Montanuksen lahko kaikkien erehdyksiensä uhallakin paljon hyvää kirkossa, ja moni jalo henkilö löysi siinä ijankaikkisen elämän valon. Perpetua ja Felicitas, joiden urhoollisesta marttyyrikuolemasta edellisessä luvussa kerroimme, olivat montanukselaisia, ja tähän lahkoon kuului myös suuri kirkkoisä Tertullianus, joka tieteellisesti on esittänyt ja jäljestänyt Montanuksen omituiset mielipiteet. — Tämän miehen merkitystä kirkon historiassa sopii meidän siis tässä silmällä.

Septimius Florens Tertullianus syntyi Kartagossa toisen vuosisadan keskipaikoilla. Hänen vanhempansa, jotka olivat pakanoita, kasvattivat hänen asianajajaksi ja puhujaksi, jommoisen viran Tertullianus mieheksi tultuaan saikin. Surutonna eli hän maailman synneissä, kunnes hän keskiikäisenä kääntyi kristinuskoon. Toiset arvelevat marttyyrein jalon urhoollisuuden vaikuttaneen tämän muutoksen. Kääntymisensä jälkeen tuli Tertullianus syntymäkaupunkinsa seurakunnan presbyteriksi. Siellä hän kuoli v. 220. Hänen ulkonaisista elämänvaiheistaan on meillä varsin vähän tietoja. Sitä täydellisemmin kuvaavat tämän merkillisen miehen monet kirjoitukset hänen luonnettansa ja hänen rikkaan henkensä tilaa. Tertullianus oli voimakas henkilö, joka, ankara kun oli itseänsäkin kohtaan, jäykästi vaati siveellistä puhtautta kaikilta kristityiltä urhoollisesti taistellen Herran tunnustajissakin yhä karttuvaa tapainturmelusta vastaan. Kaikki voimansa ja rikkaat lahjansa pani hän alttiiksi säilyttääksensä kirkkoa puhtaana tämän epäsiiveellisen ajan myrskyissä ja estääksensä sitä hajoomasta erikoisseuroihin, joiden turmellusta tuottavia seurauksia ilmaantui kaikkialla. Montanukselaisten oppi, heidän siveellinen puhtautensa, heidän kehoituksensa kristityille kaikissa pysymään erillään maailman

saastaisista oloista tarjosi Tertullianuksen ankaralle, synkkämieliselle luonteelle niin paljon viehättävää, että hän takertui heidän lahkoonsa. Tätä askelta arvostellessamme on meidän muistaminen, etteivät Montanukselaiset vastustaneet kirkon oppia sekä ettei Tertullianuskaan huomannut että heidän väitöksensä ainakin muutamissa kohden paljon poikkesivat siitä. — Tertullianus vastusti kaikin voimin maailmallista tiedettä, väittäen sitä harhaoppien ja kaiken eksytyksen siittäjäksi. Jokaisen ihmisen hengessä asuu — niin hän opetti — Jumalan tunto, vaikka tämä tunto tulee täydelliseksi vasta Kristuksen kautta. Ainoastaan kirkolla uskovaisten yhteydellä on totuus, eikä yksikään pääse totuuden valoon kristillisen seurakunnan ulkopuolella. Ilman kirkkoa ei ole mitään autuutta. Hän on *katolisen kirkon* rajattoman vallan jyrkimpiä puolustajia. Tertullianus oli erinomaisen tuottelijas kirjailija, on muodostanut latinalaisen kirkkokielen ja on tämänkin kautta saavuttanut varsin tärkeän aseman kirkon historiassa. Hänen kirjoitustapansa on nerokasta ja voimakasta, täynnä syvää tunteellisuutta ja aaterikasta. Nuo tuon tuostaki esiintyvät jyrkät käänteet, miehen synkkämielinen luonne, jonka ankaruutta hän ei koeta hillitä, vaikuttavat, että hänen kirjoituksiltaan puuttuu tuo kirjoitustavan sulous ja lauseiden sopusointu, jotka viehättävät meitä monen muun tämän aikakauden kirjailijain teoksissa. Puolueeton arvostelija on kuitenkin pitävä näitä varjopuolia syrjäseikkana ja Tertullianuksen kirjoituksia lukiessaan aina myöntävä hänen olleen tiiman ajan aaterikkaimpia ja jaloimpia henkilöitä, jolle ainoastaan ani harva voi vertoja vetää.

Tertullianus oli ikäänkuin luotu apologetaksi. Omasta kokemuksestaan hän tiesi, kuinka kykenemätön pakanallinen viisaus oli antamaan sielulle rauhaa. Sitä enemmän oli hän kääntymisensä jälkeen tullut vakuutetuksi kristinuskon pyhittämästä voimasta. Senpätähden puolustaa hän täydestä sydämestään tätä uskoa, ylistäen sen jaloja vaikutuksia ihmiskunnassa. Linaamme tähän otteen hänen "Apologeticus" nimisestä pakanoita vastaan kirjoitetusta teoksestaan kuvaamaan Tertullianuksen kirjoitustapaa sekä niitä oloja, joissa hän eli:

"Nyt tahdon teille kuvata kristittyjen kaunista vaellusta. Me kristityt olemme yksi ruumis yhteisen uskonnon, jumalallisen oppimme sekä toivomme liiton kautta. Me kokoonnumme yhteisesti ikäänkuin suljetuissa riveissä Jumalaa ylistämään. Tämmöinen väkivalta on Jumalalle otollinen. Me rukoilemme myös keisarein, heidän virkamiestensä, maailman mahtavain sekä yleisen rauhan puolesta. Me kokoonnumme p. raamattua tutkimaan, me ravitsemme uskoamme pyhillä veisuilla, me tuemme toivoamme ja noudatamme vainonkin aikoina jumalallisten ohjeiden kuria. Kokouksissamme annetaan neuvoja, niissä vallitsee jumalallinen tarkastus, sillä olemme vakuutetut Jumalan läsnäolosta. Meitä johdattavat kokoneimmat vanhat miehet, jotka ovat saaneet tämän kunnian hyvän maineensa vuoksi eikä rahalla; sillä rahalla ei osteta mitään jumalallista. On kyllä totta, että meillä on jonkunlainen yhteinen rahasto, mutta me emme kokoa mitään rahalle alttiille uskonnolle. Kerta kuukaudessa antaa jokainen kohtuullisen rahasumman, jos tahtoo ja voi, sillä ei ketään pakoteta sitä tekemään. Näitä varoja ei käytetä huveihin eikä juominkeihin, vaan lahjoiksi köyhille sekä avuksi isättömille ja vanhoille. Ja siitä te meitä moittitte, että me rakastamme toinen toistamme teidän meitä vihatessanne. Me olemme valmiit uhraamaan henkemme toistemme puolesta, kun te sitä vastoin murhaatte toisianne. Te syytätte kristityltä kaikista sattuneista onnettomuuksista. Jos Tiber-joen vesi nousee liian korkealle, jos Niilivirta ei kostuta peltoja, jos nälkä taikka rutto sattuu, niin te heti huudatte: kristityt petojen eteen! Eiköhän semmoisia onnettomuuksia tapahtunut ennen kristittyjen esiintymistä? Warmaankin tapahtuu niitä nyt vähemmässä määrässä kuin ennen, sillä kristittyjen rukousten tähden on Jumala armahtavampi. Onnettomuudet tulevat teidän synteinne vuoksi. Mutta — niin väittänette — sehän todistaa meidän Jumalaamme vastaan, että mekin, jotka Häntä palvelemme, joudumme niiden alaisiksi. Tietäkää, että vasta ajan lopussa on palkinto ja rangaistus tuleva. Meille ovat nämä koetukset varoitukseksi, eikä meidän ole niin vaikea kuin teidän niitä kärsiä, kun eivät sydämemme ole kiinnitettyt maallisiin. Jos luulottelette itseänne, että nämä onnettomuudet tulevat meidän tähtemme, miksikä sitten teidän jumalanne eivät varjele teitä niiltä? Te syytätte meitä kelvottomiksi yhteiskunnan jäseniksi. Mutta mehän teemme kauppaa, harjoitamme maanviljelystä ja laivaliikettä sekä suoritamme veromme tunnon mukaan. Hullutuksissa vain emme tahdo olla osallisina; ainoastaan ravintolanisännillä, myrkkynuomain valmistajilla y.m. senkaltaisilla on syytä moittia meitä siitä, ettemme tuota heille mitään tuloja. Pahantekijöitten joukossa ei löydy kristityitä. Ainoastaan me olemme viattomia, sillä Jumala ja täydellinen mestari on meille viattomuutta opettanut. Meidän siveysoppimme on puhtaampi ja täydellisempi kuin teidän; meidän keskuudessamme ovat saastaiset ajatuksetkin eivätkä ainoastaan pahat teot kielletyt. Jumalan, emmekä maaherran tuomiota me pelkäämme. Useat teistä pitävät meitä filosofi-yhdistyksenä. Miksikä ette siis suo meille samaa vapautta, kuin filosofit nauttivat, etenkin koska olemme näitä siveellisemmät? Meitä verrataan filosofeihin siitä syystä, että nämä ovat lainanneet paljon meidän pyhästä kirjastamme. Heidän esimerkkiänsä noudattaen ovat muutamat, harhaoppiset ja gnostikot, sekoittaneet meidän uutta oppiamme filosofillisiin väitöksiinsä. Tämmöistä oppia emme hyväksy, vaan asetamme sitä vastaan uskontunnustuksemme. Mutta te pilkkaatte meitä, kun esittelemme puhdasta oppia, ja kuuntelette sitä vastoin mieltymyksellä filosofein väärentämää oppia. Ja vaikka tämä meidän oppimme olisi vääräkin, niin on se hyödyllinen ja parantaa meitä. Mitä syytä teillä siis on rangaista meitä siitä? Korkeintain sopisi teidän meitä siitä pilkata. Mutta — niin sanotte — miksi sitä valitatte, että me teitä vainoamme? Itsehän etsitte kärsimisiä, rakastatte kai siis niitä, jotka

semmoisia teille tuottavat. Me vastaamme: kärsimiset semmoisinaan eivät tuota meille iloa, vaan voitto riemun tuottaa, samoin kuin sota sotamiehelle on vaivaloista, mutta voitto riemuisa. Mutta me voitamme, kun me surmatahan. Teidän on tapana kunnioittaa urhojen niinkuin esim. Reguluksen kärsivällisyyttä, vaan meitä pidätte mielipuolina. Tehkää loppu meistä, hyvät maaherrat; pääsettehän kansan suosioon, jota enemmän kristityitä tuomitsette, ristiinnaulitsette, kidutatte! Veremme on kristinuskon siemen. Me kiitämme teitä, kun meitä tuomitsette, sillä olemme vakuutetut, että Jumala silloin julistaa meidät rangaistuksesta vapaiksi."

VI.

Monarkkilaiset.

— Tieto paisuttaa, mutta rakkaus rakentaa. 1 Kor. 8: 1.

Ensimmäiset kristityt omistivat itselleen uskon nöyryydellä ja kuuliaisuudella kristinopin syvät totuudet. Heidän ei ollut tarve ruveta näitä totuuksia tieteellisesti tutkimaan ja järjestettyyn oppikaavaan sovittamaan. Mutta jota enemmän aika edistyi, jota selvemmin raamatusta poikkeavia mielipiteitä alkoi ilmaantua Herran seurakunnassa, sitä tarpeellisemmaksi tuli myös puhtaan opin rajoittaminen kaikista erehdyttävistä mielipiteistä ja väitöksistä. Erittäin kehotti tuo pitkä taistelu Gnostikoita vastaan kirkon opettajia tähän työhön. Täten valmistui vähitellen se aika, jonka päätettävänä oli järjestää ja tarkemmin määrätä kirkon oppia. Vaan jo tämän tehtävän enteetkin, joista nyt on kysymys, ennustavat selvästi, kuinka vaarallinen ja vaikea tämä työ oli oleva. Moni koetti likemmin selittää ja kehittää kirkon oppia, vaan takertui itse arveluttaviin erehdyksiin. Kuta vaikeampi kysymys, sitä lähempänä tietysti erehdyskin, etenkin jos, niinkuin usein tapahtui, p. raamatun syviä totuuksia ruvettiin ihmisjärjen ahtaalla mitalla arvostelemaan. Niinpä ilmaantui esim. monta eksyttävää väitöstä Jumalan kolminaisuudesta, ja nämä väitökset synnyttivät pian järjestettyjä harhaoppeja, joita vastaan puhtaan opin puolustajat kauan saivat taistella, ennenkuin kirkon oppi tämän järjelle käsittämättömän kysymyksen suhteen vähitellen vakaantui.

Kirkon vanhemmat, opettajat olettivat kyllä, että Logos (Sana) ijankaikkisuudesta on ollut Isässä, vaan kun he kallistuivat siihen väärään katsantotapaan, että tämä Sana vasta luomisessa oli olemassa Hänestä persoonallisesti eroitettuna olentona, tuli se käsitystapa yhä yleisemmäksi, että jumaluuden toinen persoona on Isää alhaisempi. Tältä kannalta käsitettiin luonnollisesti myös Pyhän Hengen suhde Isään. Tämä katsantotapa, jonka mukaan Pojan ja Pyhän Hengen jumaluus tulee hyvin epäiltäväksi, synnytti pian vastakohtansa. Säilyttääksensä jumalallisen olennon yksyyttä, hylkäsivät, näet, toiset persoonallisen eroituksen jumaluuden eri persoonain välillä, kun eivät muulla tavoin voineet sanottua totuutta puolustaa. Vaan itse teossa joutuivat he täten vieläkin arveluttavamman erehdyksen puolustajiksi ja muodostivat harhaoppisia lahkoja, joiden edustajia yhteisellä nimellä nimitetään *Monarkkeiksi*.

Noin v. 200 ilmaantui Roomassa eräs *Teodotus*, kotosin *Bysantiumista*. Hän väitti että ei ole kuin yksi persoona jumaluudessa, nim. Isä, ja että Poika ja P. Henki, ovat vain jumalallisia *voimia*. Asettuen Ebionein kannalle piti hän Kristusta ainoastaan jumalallisilla voimilla varustettuna ihmisenä. Teodotuksen perustamaa harhaoppia, jonka puolustajia kutsutaan *Dynamikoiksi*, kehitettiin menestyksellä heidän Roomassa perustamassaan koulussa sekä muualla, ja moni jalo kristitty pettyi heidän oppinsa kautta. Näiden joukossa mainitaan *Natalis* niminen mies, joka esiintyi sillä väitöksellä, ettei kukaan "ennen näitä aikoja" ole kutsunut Kristusta Jumalaksi. Jonkun ajan kuluttua hän kuitenkin huomasi erehdyksensä ja luopui siitä. Enemmän kuin kukaan muu on *Paavali Samosatalainen*, joka v. 260 pääsi Antiokian piispaksi, kehittänyt Dynamikkojen oppia. Miehen röyhkeä käytös, hänen ylpeytensä ja itsekkäisyytensä herätti kuitenkin niin paljon mielipahaa häntä vastaan, että hän v. 272 pantiin pois viralta. Tästä alkaen lannistui vähitellen hänen lahkonsakin, mutta sen kylvävät harhaoppisuuden siemenet itivät ja tuottivat kirkolle myöhemmin suuria häiriöitä.

Toiseen suuntaan erehtyivät n.s. *Patripassianit*, joista *Praxeas* ja *Noétus*, molemmat kotosin Vähästä-Aasiasta, ovat etevimmät. Viimemainittu esiintyi Roomassa 3:nen vuosisadan alkupuolella ja sai täällä paljon ystäviä; itse Rooman silloinen piispakin asettui hänen puolelleen. Patripassianit opettivat, että Isä itse oli tullut ihmiseksi, kärsinyt ja kuollut maailman syntein sovittamiseksi. Heidän päätarkoituksensa, joka kyllä itsellään oli aivan oikeutettu, oli säilyttää Jumalan ilmestyminen Kristuksessa täydellisenä, mutta heidän yksipuoliselta kannaltansa oli varsin mahdotonta puolustaa puhdasta oppia. Tertullianus sanoi heistä: "he ovat ristiinnaulinneet Isan ja ulosajaneet Pyhän Hengen."

Vielä kolmannen Monarkilais-lahkon tuntee kirkkohistoria. Sen etevin edustaja on Ptolemaisin presbyteri *Sabellius*, joka eli kolmannen vuosisadan keskipoikailla. Hänen oppinsa mukaan (sitä kutsutaan *modalilaisuudeksi*) on Jumala alkuansa persoonaton yksyys, joka sittemmin kolmella eri tavalla on ilmestynyt maailmassa. Isä, Poika ja P. Henki ovat vain jumaluuden toinen toisensa perästä ilmaantuvia ilmestysmuotoja eivätkä suinkaan persoonallisia olentoja.

Alkamaisillaan oli nyt tuo pitkä riita Jumalan kolminaisuudesta — se riita, jonka vaihtelevat ilmiöt täyttävät niin monta lehteä seuraavien vuosisatojen kirkkohistoriassa. Monarkilaiset lahkot kyllä voitettiin ja katosivat vähitellen näyttämöltä, kun eivät niiden edustajat pystyneet puolustamaan mielipiteitänsä niitä kirkon suuria opettajia vastaan, jotka rupesivat heitä vastustamaan, mutta kun nämäkin takertuivat yksipuolisuuksiin ja erehdyksiin, jäi tämän tärkeän opin määrääminen myöhempien aikojen tehtäväksi. Valitettavasti teki kirkon opettajain katkeruus ja heidän sydäntensä kovuus tämän vaikean kysymyksen kehittämisen jo alussa vielä vaikeammaksi. Järjenmukainen arvostelu pääsi vallitsemaan ollen monessa paikoin tukehtua elävän uskon Herran seurakunnassa, eripuraisuus ja viha poisti rakkauden monen kristityn sydämmestä. Synkät pilvet nousevat kirkon tulevaisuuden taivaalle, mutta pilvien takana asuu Hän, jonka kaikkivaltias käsi nytkin on korotettu totuuden puolustukseksi.

VII.

Uusia vainoja. Kirkkoisä Cyprianus.

Älkää luulko, että minä olen tullut rauhaa lähettämään maan päälle: en ole minä tullut rauhaa, mutta miekkaa lähettämään. Math. 10: 34.

Septimius Severuksen kuoltua seurasi rauhallisenpi aika. Muutamat tämän aikakauden keisareista koettivat valtakunnan eri uskonnoista luoda jonkunmoisen yleisuskonnon, joka yhdistäisi kaikki uskonnolliset järjestelmät ja tyydyttäisi kaikkia ihmisiä. Kuinka turhat ja mahdottomat nämä yritykset itsessään olivatkin, tuottivat ne kuitenkin kristityille entistä levollisempia päiviä, tarjoten heille tilaisuutta järjestämään kirkon sisällisiä oloja sekä levittämään evankeliumin sanomaa maailmassa. Mutta tämä rauha oli yhtä vaarallinen kuin lyhyt. Se kokosi nimikristityitä kirkkoon, veltostutti kristittyjen kilvoitusta elämän kaitasella tiellä ja sai monen suruttomaksi petollisen maailman suhteen. Ja kuitenkin väijyi heitä nytkin pakanain viha, odottaen ainoastaan tilaisuutta leimahtaaksensa ilmituleen.

V. 249 korottivat legiionit *Deciuksen* valtaistuimelle. Hän oli jäykkäluontonen, muinaisroomalaisia tapoja harrastava henkilö ja hänen hartain toivonsa oli uudistaa Rooman entinen loisto ja mahtavuus. Pitäen esi-isien uskontoa valtakunnan paraana tukeena, päätti hän hävittää kristinuskon ihan juurinensa. Heti keisariksi päästyänsä sääti hän, että kaikkien kristittyjen tuli ottaa osaa valtion uskonnollisiin menoihin. Käsken noudattamista piti ankaran tarkasti valvottaman valtakunnan kaikissa osissa. Kristittyjen hämmästys ja pelko oli yleinen. Keisarin käskyläiset koettivat uhkauksilla ja väkivallalla pakottaa heitä kuuliaisuuteen, ja suruksensa täytyi Jesuksen tunnustajain monesti kokea, miten suuri nimikristittyjen luku tähän, aikaan oli. Joukottain kiiruhtivat toiset uskoansa kieltämään jo ennenkuin he olivat vangitutkaan, täten säilyttääksensä niitä maallisia etuja, joihin heidän sydämmensä oli kiinnitetty. Toiset hankkivat itselleen virkamiehiltä todistuksen että olivat noudattaneet keisarin käskyä, vaikkeivat olleetkaan sitä tehneet, täten koettaen tyydyttää omaatuntoansa hätävalheella ja petoksella. "Heissä toteutuivat," sanoo kirkkohistorioitsija Eusebius, "Vapahtajan sanat: huokeampi on kamelin käydä neulan silmän läpitse kuin rikkaan tulla Jumalan valtakuntaan." Mutta tapaammepa tänäkin aikana monta jaloa esimerkkiä Jesuksen tunnustajain taistelusta totuuden puolesta; monessa paikoin säteilee vielä nytkin muuttumattoman kirkkaasti meitä kohtaan marttyyriajan kirkas valo. — Deciuksen vaino ei rajoittunut, kuten edelliset, muutamiin paikkakuntiin ja kaupunkiin — se raivosi koko valtakunnassa ja on siis pidettävä ensimmäisenä *yleisenä vainona*. Keisarin kuoltua (251) odotti moni rauhallisempia aikoja, vaan turhaan, Deciuksen seuraaja valtaistuimella *Gallus* jatkoi vainoa. *Valerianus*, joka v. 253 tuli keisariksi, kohteli alussa kristityiltä lempeästi, mutta erään hänen suosittu neuvonantajansa onnistui pian kokonaan muuttaa keisarin mielen. Jo v. 256 kiellettiin kristityitä ankarasti rukouksia pitämästä ja piispoja uhattiin maanpaolla, elleivät taipuisi palvelemaan epäjumalia. Seuraavana vuonna kiihtyi vaino kiihtymistään. Julkaistiin näin kuuluva keisarillinen käsky: "Kristittyjen piispat, presbyterit ja diakonit ovat heti miekalla surmattavat, senaatorit ja ritarit menettäkööt arvonimensä ja omaisuutensa, ja jos tämänkin jälkeen pysyvät kristittyinä, ovat hekin kuolemalla rangaistavat, Sääty naiset ajettakoot maanpakoon; keisarillisen hovin kristityitä kohdeltakoon orjina, he

pantakoot kiinni ja lähetettäkööt keisarillisille mautille työtä tekemään." — Tämän vainon uhreista mainitaan muiden muassa Rooman piispa *Sixtus II* ja neljä hänen diakoniansa. He ristiinnaulittiin kristittyjen hautausmaalla. Urhoollisesti he tunnustivat uskonsa, voitollisesti he kuolivat.

Rauhaton oli aika, täynnä vaaroja ja vaikeuksia. Pakanamaailma valmistautui viimeiseen suureen taisteluun kristinuskoa vastaan, kooten kaikki voimansa, kaiken vihansa vihdoinkin masentaaksensa Jesuksen tunnustajat, ja tämän ohessa ilmaantui kirkossa yhä suuremmassa määrässä erimielisyyttä, eripuraisuutta ja riitaa. Jos mikään oli tämä aika tuskallinen kirkon opettajille, sillä heitä vastaan kokosi riehuvan taistelun myrskyisä meri kovimmat aaltonsa. Todistuksena on esim. kirkkoisä Cyprianuksen elämäkerta, jota nyt lähemme silmäilemään.

Tascius Caecilianus Cyprianus syntyi luultavasti Kartagossa kolmannen vuosisadan alussa. Ollen arvokasta sukua kasvatettiin hän pakanalliseksi viisaaksi ja rupesi asianajajaksi. Opillaan ja taidollaan saavutti hän maailman kunnioitusta runsaassa määrässä ja hänen rikkaan pöytänsä ympärille kokoontui paljo ystäviä. Mutta kaikki tämä kunnia ja loisto ei voinut tyydyttää, häntä eikä tuottaa hänen sydämmelleen sitä rauhaa, jota hän kaipasi. Päivä päivältä kävi hän yhä synkkämielisemmäksi, turhat, tyhjäät olivat hänestä maallisen elämän pyrinnot ja toimet, köyhä maailman kunnia, petolliset sen lupaukset, "Olin nääntyä elämän myrskyisällä, pimeällä merellä, minä horjuin sinne tänne enkä tietänyt minne kääntyä, kaukana kun harhaelin totuudesta ja valosta," kirjoittaa hän itse tätä aikaa muistellessaan. Uskollinen Vapahtaja, hengellisesti köyhäin ja murheellisten auttaja, loi valoa ja rauhaa hänen kolkkaan sydämeensä ja kutsui hänet työhön viinimäkeensä. V. 246 otettiin Cyprianus p. kasteen kautta kristillisen seurakunnan yhteyteen ja kaksi vuotta myöhemmin valittiin hän Kartagon piispaksi. Pitäen itseään varsin kelvottomana näin painavaa virkaa hoitamaan, koetti hän kaikin voimin estää vaalia, mutta kun kansa rukoillen, vaatien pyysi häntä piispaksensa, suostui hän vihdoin, vaikka vastahakoisesti, sen pyyntöön.

Cyprianus oli syvänluontonen henkilö, hän vihasi kaikkea pintapuolisuutta, kaikkea teeskentelemistä. Mitä enemmän hän Pyhän Hengen kurittamana ja opettamana tutustui kristinuskoon, sitä selvemmäksi kävi hänelle se totuus, että Jumala vaati meiltä koko meidän sydämmemme. Seuraten tätä vaatimusta ja noudattaen Tertullianuksen esimerkkiä, jonka kirjoituksia hän ahkeraan luki, alkoi Cyprianus ankarasti vastustaa nimikristillisyyttä ja kaikkea sitä epäsiveellisyyttä, johon Kartagon seurakunta tuon verrattain pitkän ulkonaisen rauhan aikana oli sortunut. Opillaan ja esimerkillään herätti hän tosikristillisyyden uuteen eloon seurakuntalaistensa sydämissä, teroittaen heille kristityn kalliita velvollisuuksia sekä vaatien heitä taisteluun syntiä vastaan. Eikä Cyprianus suotta varoittanut seurakuntalaisiaan, ei hän joutavia puhunut muistuttaessaan heille sitä totuutta, että kristityn elämä on taistelua, tie Kristuksen seuraamisessa ristin tie!

Armossaan oli Herra muutaman vuoden kuluessa suonut tunnustajilleen ulkonaista rauhaa ja lepoa, mutta moni heistä oli, kuten mainitsimme, suruttomuuteen uupuneena alkanut solmia liittoa maailman kanssa, siten unohtaen Hänen, jonka sana varoittaen, uhaten kieltää meitä rakastamasta maailmaa ja sen tavaroita, Kaikkina aikoina on kristittyjen kokemus todistava rauhan ja menestyksen päivien olevan taistelun ja koetuksen aikoja vaarallisempia, ja marttyyrien aikakausikin, jonka veriset näytelmät usein täyttävät mielemme kauhistuksella, opettaa meille samaa. Kun Herran vanhurskaat tuomiot synnin tähden kohtaavat ihmisiä, kun Hänen valittuinsa usein täytyy ulkonaisestikin kärsiä enemmän kuin maailman lasten, oppikaamme pitämään tätäkin armona, sillä Herra kääntää kurituksensa siunaukseksi kaikille niille jotka Häntä pelkäävät. Tätä totuutta sai Kartagon seurakuntakin taas kokea Deciuksen verisen vainon sitä kohdatessa. — Cyprianuksen seurakuntalaisia vietiin joukottain vankilaan, toisia kidutettiin, toisia surmattiin missä oli hän itse, tuo jalomielinen, rohkea paimen, joka saarnoillaan oli kehottanut seurakuntaansa urhoollisesti taistelemaan maailmaa vastaan? Uhkasihan Deciuksen vaino juuri piispoja, juuri he olivat ennen muita surmattavat — eikö historia tiedä kertoa mitään mainion Cyprianuksen käytöksestä näinä aikoina? Me oudoksumme hänen vetäytymistään pois tuon verisen taistelun näyttämöltä ja pakenemistaan syrjäiseen paikkaan, minne vainon myrskyt eivät ulottuneet, emmekä saa kummastella, että häntä tästä kovasti moitittiinkin. Turhaan koetti piispa puolustaa itseään, sillä vaikka hän väitti noudattaneensa Herran tahtoa ja omantuntonsa ääntä, ei häntä uskottu. Kristityt sanoivat häntä pelkuriksi, petturiksi, pakanat pilkkasivat häntä ylönkatseellisesti. Vielä vaikeammaksi kävi Cyprianuksen asema vainon päätyttyä hänen ryhtyessään järjestämään seurakuntansa häiriytyä oloja. Kaikkialla keisarikunnassa oli suuri joukko kristittyjä vainon uhatessa heikkoudesta ja pelosta luopunut Kristuksesta ja katuvaisina pyrkivät he nyt kirkon yhteyteen jälleen. Noudattaen entistä ankaraa mielipidettänsä vastusti Cyprianus niitä, jotka laiminlyöden kirkkokurin vaatimuksia olivat valmiit heti suostumaan luopuneiden ottamiseen seurakuntaan. Oli näet niitä, jotka osotettuaan rohkeutta vainon aikana ylpeytensä viettelemänä kokivat kartuttaa hyvää mainettansa osottamalla lempeyttä luopuneita kohtaan. Häiriötä lisäämään ilmaantui Roomassa presbyteri *Novatianuksen* perustama erikoisseurakunta, joka tunnustaen ainoastaan "puhtaita" seurakunnan jäseniksi ehdottomasti sulki kaikki luopuneet ainaiseksi kirkon yhteydestä. *Novatianukselaiset* sanoivat: eihän kirkko voi säilyä "puhtaitten yhtiönä," jommoisen sen tulee olla, jos luopuneitakin suvaitaan sen

keskuudessa. Rooman piispa *Cornelius* oli toista mielipidettä luopuneiden suhteen, samoin kuin Cyprianus, jonka seurakunnassa Novatianukselaiset saivat monta ystävää. Kuinka vaikea oli Cyprianuksen asema, kun hän, noudattaen omantuntonsa ääntä ja perustuen Jumalan sanaan, vastaanotti luopuneita kirkkoon, ja lahkolaiset tuomiten lausuiivat: sille miehelle ei kirkon puhtaus ja pyhyys maksa paljo! Kuinka vaikeat ja katkerat olivat hänen toimensa ja huolensa kirkkokurin suhteen, vihamiesten soimaten huutaessa: kyllä hän nyt on ankara ja vaativa, kun on vaara ohitse!

Näiden vaiheiden ohessa syntyi Kartagossa kova rutto, joka tempasi pakanoita ja kristittyjä joukottain tuonelaan. Kuolla tautiin ajalla, jolloin marttyyrikuolema oli tarjona milloin hyvänsä, ei tuottanut ihmisten kunnioitusta eikä loistavaa nimeä historian lehdillä — tätä vaaraa sopi siis kristityn häpeämättä paeta. Näin arvelivat useimmat, kiiruhtaen pois kaupungista. Kaduilla oli joukottain kuolleita, huoneista kuului kuoleman kanssa taistelevasta vaikeroimiset! Kristillisen rakkauden pakottamana jäi Cyprianus taistelutantereelle. Nöyränä, kunniaa etsimättä, hoiti hän väsymättömällä alttiiksiantavaisuudella yhtä hellästi vihollisia kuin ystäviä, yhtä huolellisesti pakanoita kuin kristittyjä. Niidenkin, jotka olivat väittäneet hänen pelosta paenneen Deciuksen vainoa, täytyi nyt yksimielisesti hänestä todistaa: hän ei pelkää kuolemaa, ikäänkuin ihmeen kautta jäi hän eloon.

Joku kysynee: kentiesi oli Cyprianuksen mieli niin masentunut noista alituisista riidoista ja taisteluista, kentiesi tunsu hän elämänsä kuorman niin raskaaksi, että hän tahallaan viipyi Kartagossa siten lyhyen taudin kautta päästäksensä tämän elämän tuskista. Vastaamme: Cyprianus oli mies, jota ei sovi arvostella tavallisella mitalla, ja jota etemmäs pääsemme hänen elämäkerrassaan, sitä paremmin käsitämme hänen oppineen tyytymään Herran tahtoon, tuottipa se hänelle sitten maailman kunniaa tahi pilkkaa. Lainaamme tähän otteen hänen juuri ruton aikana kirjoittamasta kirjastaan "kuolevaisuudesta". "Ainoastaan tuolla ylhäällä on tosi rauha, pysyväinen lepo, alituinen ijankaikkinen turva. Siellä on asuntomme, kotimme: ken ei kernaasti kiiruhtaisi sinne päästäksensä. Siellä odottaa meitä suuri joukko rakkaitamme, lukuisa paljous isiä, veljiä, lapsia. Siellä ovat apostolit kirkkaudessa, siellä profeetat ilossa; siellä on marttyyrein lukematon joukko, seppelöitynä voiton seppeleillä taistelun ja kärsimisen jälkeen; siellä ovat riemuitsevat neitsyet, siellä palkitut armeliaat. Halatkaamme päästä sinne, toivokaamme että pian ehtisimme heidän tykönsä, että saapuisimme Kristuksen luo. — Tätä maallista elämää seuraa taivaallinen, kurjuutta kunnia, katoavaisuutta ijankaikkisuus." — Näin ei pelkuri ja velvollisuuksiinsa kyllästynyt ajattele. Sanat ovat Herran kilvoittelijan, joka on löytänyt "ahtaan portin" ja Kristuksen seuraamisessa tahtoo uskollisesti kantaa ristiänsä loppuun asti.

Näinä aikoina, jolloin uusia harhaoppisia seurakuntia tuon tuostakin ilmaantui, vaati kirkon yksyyden aate vakaita, nerokkaita puolustajia. Cyprianus on näistä etevimpiä. Suurimmassa teoksessaan "kirkon yksyydestä" väittää hän jyrkästi, ettei kirkon ulkopuolella löydy pelastusta eikä autuutta. "Irroitettuna auringosta sammuu säde, eroitettuna puusta kuivuu oksa" lausuu hän muun muassa tästä puhuessaan. Hän tuomitsee kaikkia lahkolaisia paljon ankarammin kuin luopuneita, jotka katuvaisina syntisinä pyrkivät päästä takasin kirkon yhteyteen. Kernaasti myönnämme Cyprianuksen usein innostuksen kiihkossa liika jyrkästi puolustaneen mielipidettään tässä kohden, mutta itse kirkon yksyyden aate, joka ajan eripuraisuuksien ja ristiriitaisuuksien uhalla kangastaa hänen toivossaan, on korkeammassa merkityksessä oikeutettu, jos kohtakin sen toteuttaminen ulkonaisten muotojen ja sääntöjen kautta on mahdoton.

Cyprianuksen elämänvaiheista mainittakoon vielä hänen riitansa Roomaa piispan *Stefanuksen* kanssa lahkolaisten kasteesta. Edellinen ei myöntänyt harhaoppisten lahkossa toimitetulle kasteelle minkäänlaista merkitystä, vaati vain lahkolaista, joka pyrki kirkon yhteyteen, uudestaan kastettavaksi. Viimmemainittu sitä vastoin puolusti harhaoppisen toimittamaa kastetta oikeaksi, kun se vain oli toimitettu Herran asetussanojen mukaan. Stefanus oli ylpeä ja vallanhimoinen mies, joka koki pakottaa kaikkia tahtoansa noudattamaan, ja kun Pohjois-Afrikan piispat, seuraten Cyprianuksen esimerkkiä, eivät taipuneet noudattamaan hänen vaatimuksiaan, rikkoi hän kaiken yhteyden heidän kanssansa. Uudet vainot keskeyttivät riidan, kunnes Nicaean kirkolliskokous (325) lopullisesti ratkasi kysymyksen kasteesta Stefanuksen puolustaman mielipiteen mukaan.

Cyprianus oli mies sanan syvemmissä merkityksessä. Hänen ei ollut tapana vaikeroida, kuinka kipeästi riehuvan taistelun iskut kohtasivatkin häntä, eikä hän vaipunut epätoivoon, vaikka hänen kauniimmat toiveensa usein pettyivät. Urhoollisesti säilytti hän asemansa ja piispallisen arvonsa loppuun asti. Elämän myrskyissä tuki häntä ijankaikkisen ilon toivo, joka ei anna häpeään tulla, ja tällä toivolla, jonka hänen rikas mielikuvituksensa puki mitä kauniimpiin sanoihin, lohdutti hän murheellisia ystäviäänkin.

Valerianuksen vaino raivosi. Kristityltä vaadittiin luopumaan jumalanpalvelusta pitämästä, heitä kiellettiin käymästä marttyyrein haudoilla y.m. Cyprianus, joka ei totellut näitä keisarillisia käskyjä, kutsuttiin maaherran tutkittavaksi. Pienestä maaseutukaupungista, minne hän ensin (257) vietiin, kirjoitti hän viimeiset kirjeensä seurakuntalaisilleen. Ne puhuvat urhoollisen kristityn, kokeneen paimenen, nöyrän marttyyrin ylevää kieltä. Seuraavana vuonna tuotiin Cyprianus Kartagoon.

Kiitollisuutta, kunnioitusta säteili häntä kohtaan seurakuntalaistensa kasvoista, hänen heitä viime kerran tervehtiessään, ja monen pakanankin silmässä välkkyi kyynel, nämä kun säilyttivät rakkaassa muistissa, miten tuo jalomielinen, nyt kuolemaan vihitty mies oli heitä ruton aikana samoin kuin monesti sittemmin auttanut. "Pyhä keisari käskee sinun uhraamaan" lausui maaherra. "Sitä en tee" kuului piispan vastaus. "Tyydy siis seurauksiin" jatkoi edellinen. "Tee mitä lakisi käskee! näin selvässä asiassa ei tarvita selityksiä" vastasi Cyprianus, joka kuultuaan tuomionsa: "miekalla mestattava" lausui: "Jumala olkoon kiitetty!" Rukoillen valmistihe hän tuohon viimeiseen kovaan taisteluun, sitoi itse peitteen silmillensä ja laskeutui polvilleen. Kun mestaajan miekka välkkyi syysauringon valossa ja Cyprianuksen pää putosi mestauslavalle, silloin ei enää kukaan rojhennut epäillä hänen urhoollisuuttansa, kaikki hänen vihamiehensä vaikenivat — yksimielinen oli kunnioitus. Mutta ihmisten kiitosta hän nyt kaipasi vielä vähemmän kuin milloinkaan ennen — hän oli saanut paremman palkan!

VIII.

Aleksandrian katekeetikoulu.

— viisaus on parempi kuin päärlty, ja kaikki mitä ihminen hänellensä toivottaa, ei ole hänen vertaisensa. San. 8: 11.

Muistuttaen muinaisuuden urotöistä ja viitaten tulevaisuutta kohden kukoisti Niili-virran suulla Aleksanteri suuren perustama kuuluisa Aleksandrian kaupunki. Ollen sivistyneen maailman keskuudessa, itä- ja länsi-maiden rajalla, soveltui tämä kaupunki täydellisemmin kuin mikään muu edustamaan aikakauden eri pyrintöjä, kuvastamaan sen varjopuolia samoin kuin ilmaisemaan sen syvintä, kristinuskon herättämää tarvetta. Täällä löytyi juutalaisia rabbineja, itämaiden haaveksiviin unelmiin mieltyneitä viisaita kaukaisilta mailta, kreikkalaisia filosofeja, roomalaisia valtioviisaita ja lakimiehiä, ja jo varhain oli, kuten olemme nähneet, Jesuksen evankeliumi täälläkin virittänyt valoa moneen sydämmeeseen? Kokien säilyttää Aleksandrian mainetta piti moni Rooman keisari kunnianansa suosia sen tieteellistä harrastusta, jolle ei mikään muu kaupunki koko valtakunnassa näyttänyt voivan vetää vertoja, Näin kaikin puolin suosittuina pukivat Aleksandrialaiset ajatuksensa mitä vaihtelevaisimpiin, monipuolisimpiin muotoihin, ja useat näistä tuottivat kristinuskolle suuria vaaroja. Täkäläiset kristityt tutustuivat pian uusplatonilaisten filosofein väitöksiin, ja moni heistä takertui gnostisismin petollisiin verkkoihin, kuten ennen olemme kertoneet. Tuliko Jesuksen tunnustajain asiain näin ollen paeta pois täältä Egyptin maalta jumalanpalvelukselle sopivampaan paikkaan, niinkuin Jumalan kansa muinoin murrettuaan orjuutensa kahleet vaelsi erämaahan Herralle juhlaa pitämään, vai oliko tämän uuden sukupolven velvollisuus toinen? Sen tehtävä oli sama, vaan kuitenkin aivan toisen laatuinen. Suuri profeeta, josta Mooses oli ennustanut Israelin lasten läheystyessä Kananin rajoja, oli tullut johdattamaan Jumalan valittuja Egyptin orjuudesta lupauksen maahan, mutta tämä Egypti, synnin orjuuden maa, on kaikkialla maan päällä — uuden liiton Israel ei saavuta kotimaataan vaeltamalla paikasta paikkaan. Sen retki on toisenkaltainen kuin vanhan testamentin kansan, sen johtaja Moosesta suurempi. "Hyvä paimen", joka sanansa valossa paljastaa ihmissydämmelle tämän maailman kurjuuden, tekee suurempia ihmetöitä kuin Mooses, Hän luopi omaisillensa korven etäisyyden ja hiljaisuuden meluavan Egyptin keskelle, opettaen heitä palvelemaan Jumalaa "hengessä ja totuudessa" itse pakanaudenkin keskuudessa. Jalosti taisteli moni Herran tunnustaja Aleksandriassa vainojen kovina aikoina totuuden puolesta, todistaen rohkealla tunnustuksellaan tahi verisellä marttyyrikuolemallaan Herran voimallista läsnäoloa täälläkin, ja sitäpaitsi ryhtyivät toiset noudattaen ajan vaatimuksia tieteellisesti järjestämään ja esittelemään kristinuskon totuuksia. Jo toisen vuosisadan keskipalkoilla tapaamme täällä Aleksandriassa ensimmäisen kristillisen oppilaitoksen, tuon sittemmin kuuluisan "*katekeetikoulun*", joka kauan levitti valoaan kaukaisiin maihin. — Vaikka useimmat kirkon opettajat perustuen sakramentin jumalalliseen voimaan puolustivat lasten kastetta oikeutetuksi ja tarpeelliseksi, vaativat he täysikasvaneilta, jotka halusivat tulla Jesuksen tunnustajiksi, huolellista valmistusta ja pitemmän ajan kuluessa osotettua vakaata tarkoitusta kuolla maailmasta ja elää Kristukselle, ennenkuin nämä p. kasteen kautta otettiin kirkon yhteyteen. Näiden n.s. *katekumenein* opettaminen ja siveellinen kasvattaminen uskottiin seurakunnan kokeneimmille ja luotettavimmille jäsenille, joiden tuli tarkasti valvoa oppilaittensa siveellistä elämää ja heidän kehittymistään kristinuskon oikeassa käsittämisessä. Jos katekumeni käyttäytyi epäsiiveellisesti, oli huolimaton ja kevytmielinen, jos hänen mielensä ja halunsa oli maailmaan ja sen menoihin, ei hän saanut koulunkäyntiään jatkaa. Näin huolellisesti ja ankarasti valvottiin ja tutkittiin marttyyrien aikakaudella kaikkia niitä, jotka tahtoivat vanna uskollisuuden valan kirkon Herralle! — Alussa vaadittiin katekumenein opettajilta ainoastaan tuota yksinkertaista kristillistä viisautta, joka ei tarvitse tieteellistä oppia, inhimillistä viisautta

avuksensa voidakseen neuvoa ihmisiä elämän tietä vaeltamaan, mutta aikojen kuluessa, kun pakanallisia viisaita yhä useimmin nähtiin kirkkoon pyrkivien joukossa, vaadittiin opettajilta (näitä sanottiin *katekeetoiksi*) oppia ja tieteellistä sivistystä, jotta voisivat kumota oppilaittensa vastaväitöksiä sekä, sovittaen opetuksensa heidän kantansa mukaan, johdattaa heitä pimeydestä totuuden valoon. Tämän tarpeen synnyttämänä alkoi Aleksandrian katekeetikoulu kasvattaa katekumenein opettajia ja on semmoisena vaikuttanut arvaamattoman paljon tämän aikakauden kirkon hyväksi. Mutta vielä suuremman maineen on se saavuttanut herättämällä tieteellistä harrastusta jumaluustieteen alalla, sillä se on siten valmistanut sitä aikaa kirkon historiassa, jonka päätehtävänä oli tieteellisesti järjestää sekä tarkasti rajoittaa kirkon tunnustusta kaikista noista eksyttävistä harhaopeista, joiden rehottava rikkaruoho seuraavina vuosisatoina oli kokonaan tukehuttaa puhtaan opin. Vaan älkäämme kuitenkaan silti olettako näiden aleksandrialaiden oppineiden aina oikein esittäneen kristinuskon salaisuuksia. Päinvastoin tapaamme heidän kirjoituksissaan monasti suuria virheitäkin. Todistuksena on koulun ensimmäinen kuuluisa opettaja *Clemens aleksandrialainen* (k. 217), jonka syvät mietteet filosofian suhteesta kristinuskoon tosin osottavat suurta oppia ja nöyrää, kristinuskon valaisemaa mieltä, mutta samalla ilmaisevat eksyttäviäkin ajatuksia. Pitäen p. raamattuun perustuvaa uskoa ainoana totuuden tuntoon johdattavana tienä sekä puolustaen kristinuskon verratonta ylevyyttä kaikkien inhimillisten ja omatekoisten oppijärjestelmän rinnalla on hän opillaan ja nerollaan kuitenkin saavuttanut etevän sijan tämän aikakauden kirkkoisien jalossa rivissä.

X.

Kirkkoisä Origines.

Meidän elinaikamme on seitsemänkymmentä vuotta, taikka eninnäkin kahdeksankymmentä vuotta, ja kuin se paras on ollut, niin se on tuska ja työ ollut. Ps. 90: 10.

Monella eri tavalla on kirkon suuria henkilöitä ja heidän työtänsä Jumalan valtakunnan palveluksessa usein arvosteltu, ja jos kukaan niin on se mies, jonka elämäkertaa nyt lähdemme silmäilemään, antanut aihetta mitä ristiriitaisimpiin keskusteluihin ja lausuntoihin. Niin katoamattoman selvästi on hän piirtänyt nimensä kirkkohistorian lehdille, niin tuntuva, merkillinen on hänen vaikutuksensa ollut, että tulevien vuosisatoina monet oppiriidat ja taistelut uskonopin alalla suureksi osaksi riippuvat siitä, miten hänen oppiansa selitettiin ja arvosteltiin. Tämä mies on *Origines*. Älköön kuitenkaan kukaan tästä päättäkö hänen uskonoppinsa olleen kirkon edellisten opettajain mielipiteitä selvemman, oikeamman; päinvastoin tapaamme juuri hänen kirjoituksissaan usein raamatusta poikkeavia, varsin eksyttäviä ajatuksia. Origineksen merkitys on hänen jättiläisneronsa ja tavattoman tietonsa synnyttämä, ja jos häntä ainoastaan tältä kannalta arvostellaan, ei kukaan kiellä hänen olleen marttyyriajakauden suurimman kirkkoisän, olkootpa mielipiteet hänen kristillisestä kannastaan kuinka erinkaltaiset tahansa.

Origineksen rikkaat luonnonlahjat kehittyivät ja kypsyivät alituisten koetusten ja vaarojen ohessa. Jo nuorena harjaantui hän käsittämään kristittyjen elämää ristin tieksi, jo pienenä poikana tutustui hän noihin hirmuisiin verinäytelmiin, jotka tuon tuostakin kohtasivat Jesuksen tunnustajia. Hänen isänsä *Leonidas*, joka oli oppinut mies ja uskollinen kristitty, opetti poikaansa inhimillisen tiedon ja viisauden aarteita kokoamaan, vaan hänen hartain toivonsa, hellin huolensa oli kuitenkin saada jumalallisen totuuden siemeniä itämään lapsen sydämissä. Leonidaan työ ei ollut turhaa, hänen toivonsa ei pettynyt. Verrattoman nopeasti edistyi Origines tieteissä ja ylönluonnollisen valon valaisemina välkkivät hänen kirkkaat silmänsä ijankaikkisten totuuksien voittaessa yhä suurempaa alaa hänen sielussaan. Hän ei viihtynyt ikäistensä leikkipaikoilla, hän oleskeli aatteiden yli-ilmoissa, tyydyttäen mielikuvitustansa ja harjoittaen voimiaan kaukana tämän maallisen elämän lapsellisista ja turhista oloista. Usein nuhteli Leonidas poikaansa tämän osottaessa mitä vastustamattominta halua päästä syvimpiäkin hengellisiä salaisuuksia käsittämään sekä kehotti häntä tyytymään raamatun yksinkertaiseen tajuntaan, vaan salaa kiitti hän Jumalaa Origineksensä hämmästyttävästä edistymisestä. Huolellisesti koettaen poistaa kaikki ylpeät ajatukset nuorukaisen sydämmestä, salasi hän häneltä ilonsa; — vasta päivän työn loputtua, kun Origines enkelein vartioimana nukkui viattomuuden unta, kuulematta, näkemättä maailman viettelyksiä, uskalsi isä suudellen poikansa rintaa, tuota "P. Hengen temppeleä" ilmaista miten suuret hänen toiveensa lemmittynsä tulevaisuudesta olivat.

Vanhemmaksi tultuaan pääsi Origines kotikaupunkinsa Aleksandrian mainioon katekeetikouluun, jonka opettajana kuuluisa Clemens silloin oli. Täällä hän päivä päivältä saavutti yhä suurempaa

mainetta, vaikka hän tähän aikaan vielä oli varsin nuori. Mutta rauhaton oli aika, ja niiden jotka silloin uhrasivat elämänsä kristillisen tieteen edistämiseksi täytyi usein keskeyttää lukunsa lohduttaaksensa vankilaan vietyjä tahi kuolemaan tuomituita sukulaisiaan ja ystäviään, tietämättä, milloinkaan heidän oma elämänsä oli vereen sammutettava. V. 202 kohtasi Septimius Severuksen vaino, josta ennen on kerrottu, Aleksandrian kristityiltä. Origines oli siihen aikaan 17 vuoden ikäinen. Saatuansa tietää, että hänen isänsäkin oli heitetty vankilaan, tahtoi hän heti rientää hänen luoksensa, vaan kun hänen äitinsä piilotti häneltä vaatteet, täytyi Origineksen tyytyä kirjoittamaan isällensä. Kehottaen häntä urhoollisuuteen lausui hän hartaamman toivonsa olevan saada marttyyrinä uhrata nuoren elämänsä Kristuksen kunniaksi. Kiittäen Herraa sai Leonidas marttyyrikruunun, jota hänen mainio poikansa ei milloinkaan voittanut, vaikka hän toivoen, hakien sitä etsi! — Hellällä rakkaudella piti Origines huolta turvattomasta äidistensä ja kuudesta orvoksi jääneestä sisarestansa hankkien heille elatusta opettamalla nuorukaisia. Lujalla tahdollaan kesti hän nämäkin vastukset, kunnes hänelle koitti parempi aika aineellisen toimeentulon suhteen. Peläten vainoa oli näet katekeetikoulun johtaja Clemens paennut kaupungista, ja Aleksandrian piispa *Demetrius*, joka tajusi Origineksen loistavan neron ja suuret tiedot, nimitti hänen tähän virkaan (203). Nuorukainen rupesi nyt innokkaasti lukemaan ja opettamaan ja hänen maineensa levisi kaukaisiin maihin. Häntä ei suotta sanottu "timantt mieheksi", sillä ääretön oli hänen työkykynsä eikä mikään kysymys, kuinka vaikeata laatua se sitten olikin, voinut lannistuttaa hänen voimiansa taikka rakentaa salpoja hänen väsymättömälle tietohalullensa. Ainoastaan ruumiillisissa nautinnoissa noudatti hän kohtuutta ollen tässä suhteessa kovin ankara itseänsä kohtaan. Tällä tavoin kului muutamia vuosia, joiden vieressä Origineksen nero kypsyi yhä aaterikkaammaksi ja valtavamaksi. Tuon tuostakin sattuneiden vainojen raivotessa hän kyllä etsi marttyyrikuolemaa, jonka ylevyyttä ei suurinkaan tieteellinen maine ja kunnia voinut häneltä himmentää; — vaan turhaan hän pelkäämättä kävi kristityitä vankiloissa tervehtimässä ja lohduttamassa, turhaan puhui hän mestauspaikoilla rohkeita kehotussanoja kuolemaan tuomituille uskonveljilleen: ristiinnaulittu kuningas ei asettanut häntä veritodistajain valittuun joukkoon!

Keisari *Caracallan* vainotessa Aleksandrian koulua meni Origines Palestinan Caesareaan, missä hän perusti samankaltaisen oppilaitoksen, joka veti vertoja itse tuolle mainiolle Niilin rannalla olevalle mallikoululle. Paitsi tiedemiehenä ja opettajana vaikutti Origines uudessa isänmaassaan paljon saarnaajana: läheltä ja kaukaa tulvasi ihmisiä ihaillemaan ja ihmettelemään hänen loistavaa ja syvää esitelmäänsä.

Origineksen jumaluusoppi on siksi monipuolinen ja eri tahoille haaraantuva, ettei hänen uskonnollista kantaansa käy yhdessä jaksossa täydellisesti esittäminen. Mainitsemme tässä ainoastaan muutamia hänen uskonoppinsa pääkohtia:

P. raamatusta, jonka jumalista alkuperää Origines innostuksella puolustaa, sanoo hän löytyvän kolmenkaltaisen merkityksen: kirjaimellisen merkityksen, jota hän nimittää raamatun ruumiiksi, siveellisen totuuden eli sen sielun sekä raamatun hengen eli sen mystilliset, salaiset totuudet. Raamatun selittäjän velvollisuus on ruumiista tunkeutua sieluun ja siitä pyrkiä itse ytimeen s.o. henkeen. Ei kukaan kieltäne tätä ajatusta pääasiallisesti yhtä oikeaksi kuin se on syvä ja (ainakin tässä muodossa) ajan kehkeymiskantaa korkeampi, mutta valitettavasti johdatti se ajattelijan arveluttaville poluille. Origines vieraantui yksinkertaisesta kansasta, arvelun ainoastaan oppineita kykeneviksi Jumalan sanaa käsittämään, hän unohti että taivaan valtakunta on hengellisesti köyhäin ja mieltä liiallisesti raamatun tieteelliseen selittämiseen. On kyllä totta, että hän juuri raamatun tutkimisen alalla on suuria toimittanut kokoamalla aineksia tulevien aikojen tutkijoille ja rakentamalla heille monessa kohden hyvän perustuksen, mutta tästä hänen työstänsä ovat myös hänen monet erehdyksensä juuret etsittävät. Mielikuvituksensa peittämänä selittää Origines usein Jumalan sanaa mielivaltaisesti ja aivan väärin ja näihin vääriin selityksiin perustuvat hänen jumaluusoppinsa virheet. Mitä vaikeampi kysymys, sitä rohkeammin pyrkii hän päästä sen perille, silloinkin kun Jumalan sana selvästi vaatii häntä luopumaan yriyksestä.

Jumalasta puhuessaan koettaa Origines tarkasti poistaa kaikki, joka voisi alentaa ja supistaa korkeimman olennon äärellisyyden ahtaiden näköpiirien mukaiseksi. "Yhtä vähän kuin ihmissilmä, joka sietää ainoastaan lampun himmeätä valoa, saattaa katseellansa käsittää auringon kirkkauden, yhtä vähän voi ihmisjärki muodostaa Jumalan olentoa ilmaisevan käsitteen" lausuu Origines, väittäen niitä raamatunpaikkoja, jotka puhuvat Jumalasta rajoitetun inhimillisen käsityskylyn mukaan, vertauksen tapaisiksi lauseparsiksi, joiden kirjaimellisesta käsityksestä meidän tulee koettaa mieleemme vapauttaa. Ajatus on syvä ja itsessään varsin oikea, mutta kun Origines ryhtyy Jumalan ilmoituksia p. raamatusta tältä kannalta selittämään, viepi hän meidät usein aavalle, sumujen peittämälle merelle, missä yksinkertainen lapsellinen usko kadottaa ankkurinsa. Vaan vieläkin arveluttavampi on se väite, johon hän johtuu, koettaessaan selittää kolminaisuuden, tuon ihmisjärjelle selittämättömän salaisuuden syvyyttä, kun hän opettaa jumaluuden toisen persoonan, Sanan, olevan Isää alhaisemman. Miten suuri hänen ansionsa tämän vaikean kysymyksen suhteen ylimalkaan onkin, missä määrässä hän nerokkailla ajatuksillaan johdattikin myöhempiä opettajia tuota kirkon tunnustuksessa välttämättömän tarpeellista

oppikaavaa Jumalan kolminaisuudesta valmistamaan, varmaa on toiselta puolen, että juuri hänen eksyttävä käsityksensä Pojan suhteesta Isään on ihmisten sydämiin kylvänyt niitä harhaoppisuuden siemeniä, joiden myrkyllisiä vaikutuksia me sittemmin vuosisatojen kuluessa tapaamme kristikunnassa.

Ajatellessaan Jumalan luomistyötä johtuu Origines käsittämään sitä ijankaikkisuudesta tapahtuvaksi, sillä "Jumala ei ole milloinkaan saattanut olla vaikuttamatta". Perustuen tähän väitökseen edellyttää hän jokaisen ihmissielun olleen olemassa yli-ilmoissa ennenkuin ruumis, jonka vankilaan se langettuaan sortui, luotiin. [Origineksen vastakohtana tämän lopullisesti ratkaisemattoman kysymyksen suhteen on Tertullianus, jonka opin mukaan ihminen siitessään perii vanhemmiltaan sekä ruumiin että sielun.] Ken ei tässä huomaa gnostisismin vaikutusta Origineksen ajatusjuoksuun, jospa kohta hän onkin vapaa sen liiallisuuksista. Kirkon oppia ruumiin ylösnousemisesta hän ei vastusta, vaikkei hän toiselta puolen tämänkään kysymyksen suhteen kiellä aatteellisen kantansa johdonmukaisuutta, jyrkästi kun vastustaa toisten kirkonopettajain käsitystä kirkastetun ruumiin sukulaisuudesta aineellisuuden kanssa. Yhtä vähän kuin Origines pelkää luoda silmänsä ijankaikkisuuden syvyyteen jommoisena se oli ennen kaikkea aikaa, yhtä vähän hänen sielunsa kammoksuu lähteä järjen mitalla arvostelemaan niitäkin salaisuuksia, jotka ovat tuolla puolen viimeisen päivän rajaa. Vaan kun hänen rohkea mielikuvituksensa häneltä sammuttaa Jumalan sanan kynttilän, eksyvät hänen jalkansa outoja teitä vaeltamaan. Ja kun hän palajaa tältä matkaltansa, luulee hän äärettömästä etäisyydestä nähneensä, miten Jumalasta luopuneet, ijankaikkiseen kadotukseen tuomitut ihmissielut, vieläpä perkelekin ja hänen enkelinsä lopullisesti palajavat Jumalan luokse, niin että Hän sanan täydellisimmässä merkityksessä on "kaikki kaikissa." Tämä Origineksen opin kohta soveltuu hyvin hänen käsitykseensä synnistä, joka käsitys, sanottakoon hänen syvälle pyrkivästä nerostaan mitä tahansa, on arveluttavan pintapuolinen. Saatamme sanoa koko tämän tärkeän kysymyksen, jonka oikeasta käsityksestä jokaisen ihmisen uskonnollinen kanta lopullisesti riippuu, kokonaan jääneen syrjälle mainion kirkkoisän oppineesta järjestelmästä.

Kyllä niitä aina löytyy, jotka rohkeasti arvostelevat suurempienkin henkilöiden elämän-työtä, ylöpeästi tuomiten heitä silläkin tuomiolla, jota Jumala ei luovuta muille, ja Origineksen suhteen on tämä tuomio usein mitä ankarimmassa muodossa lausuttu. Mutta ajatellessamme miten uskollisesti hän kantoi ristiänsä aikana, jolloin Herran tunnustamiseen vaadittiin sydämen koko rakkaus, kääntyvät ajatuksemme toisaalle, kuinka sydäntä masentavaisilta Origineksen erehdykset sitten kuuluvatkin. Kirkkohistorian todistaessa hänen oppinsa olleen himmentämättä hänen kristillisen elämänsä kaunista todistusta, käännyimme lohdutettuina silmäilemään hänen vanhuutensa päiviä. Ja nämä muistuttavat meitä taas tuosta innostuneesta aleksandrialaisesta nuorukaisesta, joka Septimius Severuksen vainon aikana toivoi saavansa kuolla Kristuksen kunniaksi, muistuttavat meitä siitä Origineksesta, jonka hartain halu sittemmin aina oli marttyyrikuoleman kautta päästä Herran iloon. Deciuksen vainon aikana — niin kertoo meille kirkkohistoria — pantiin Origines muiden kristittyjen kera Caesarean vankilaan, niissä häntä kovien kidutusten kautta koetettiin saada kristinuskosta luopumaan. Miehuullisesti hän kesti kaikki tuskat ja ainoastaan Deciuksen kuolema pelasti hänen marttyyrikuolemasta. Muutamia vuosia myöhemmin (254) kuoli hän 70 vuoden vanhana Tyroksessa niiden kovien kidutusten seurauksista, joita hän vainon aikana oli kärsinyt, — Origineksen oli tapana sanoa: "kärsiä on rakastaa," ja arvostellessamme hänen pitkää väsymätöntä työtänsä Jumalan seurakunnan palveluksessa, jätämme lopullisen tuomion sille Herralle, joka lausui: "sentähden että hänelle paljo syntiä anteeksi annettiin, niin hän paljon rakasti."

X.

Silmäys kristillisen kirkon oloihin marttyyriaikakauden loppupuolella.

— te olette valittu suku, kuninkaallinen pappeus, pyhä kansa, omaisuuden kansa, ilmoittamaan sen voimaa joka teitä pimeydestä hänen ihmeelliseen valkeuteensa kutsunut on. 1 Piet. 2; 9.

Valerianuksen kuoleman jälkeen saivat kristityt nauttia pitempää ulkonaista rauhaa kuin milloinkaan marttyyriaikakauden kestäessä. Hänen poikansa *Gallienus* myönsi heille *täydellisen uskonvapauden* lainsäädännöllä, jonka mukaan valtio otti suojellaksensa kristinuskkoa (260). Tämän rauhallisen ajan koittaessa sopii meidän silmäillä kristittyjen elämää ja kirkon tilaa marttyyriaikakauden loppupuolella, ennenkuin ryhdymme kertomaan pakanuuden viimeisestä ponnistuksesta kristinuskkoa vastaan, jolloin kaikkia entisiä vainoja kovemmat päivät kohtasivat Herran tunnustajia ja mitä kauheimmat verinäytelmät kaikkialla kristikunnassa vetävät kaiken huomion puoleensa.

Jumalallisine totuuksineen ja ylevine aatteineen oli kristinusko luonut uuden, pakanallisista mielipiteistä kokonaan poikkeavan katsantotavan maailmaan. Sen ytimenä oli itse tuo jumalallinen totuus, joka ei saata solmia liittoa pimeyden ruhtinaan kanssa, jonka ikeen alle ihmiskunta syntiinlankeemuksen kautta oli sortunut; — sen tehtävä oli päinvastoin herkeämättä taistella maailmaa vastaan ja Pyhän Hengen voimalla rakentaa sitä hengellistä rakennusta, jonka kulmakivenä Jesus Kristus on. Senpätähden muodostui kristittyjen elämä pakanallisten olojen mitä jyrkimmäksi vastakohdaksi.

Jos luomme silmämme kristittyjen perhe-elämään, jommoisena se ilmaantuu marttyyrikirkon aikakaudella, esiintyy eteemme aivan toinen näköala kuin pakanoiden kodeissa, Jos mahdollista toimitettiin avioliiton vihkiminen kirkossa, missä aviopari sitä ennen nautti Herran ehtoollisen. Se solmittiin kuvaamaan tuota "suurta salaisuutta," josta apostoli puhuu, sillä marttyyriakauden kristityt eivät perustaneet maallisen onnensa vaiheita tämän maailman peittäviin lupauksiin, heitä kun joka päivä muistutti siitä, ettei heidän kotinsa ollut täällä. Moni jalo kristitty piti oikeampana elää naimatonna kuin mennä avioliittoon siten välttääksensä monta kärsimistä, joita alituiset vainot tuottivat perheellisille, ja löytyipä niitäkin, jotka väärin selittäen apostoli Paavalin neuvoja avioliiton suhteen pitivät sitä syntinäkin, mutta kristillinen perhe-elämä jäi kaikkien vastaväitösten uhallakin todistamaan Hänestä, joka tahtoo pyhittää mitä Hän on perustanut. Itse Tertullianuskin, joka, kuten olemme nähneet, edustaa mitä ankarinta mielipidettä kristityn velvollisuudesta itsensäkieltämisessä seurata Kristusta, puhkeaa lausumaan: "onnellinen, kirkon vihkimä, p. ehtoollisen vahvistama avioliitto! Enkelit vartioitsevat sinua ja taivaallinen Isä tuntee sinun omaksensa!" — Kristittyin kodeissa ei näy noita kalliissa vaatteissa ja koristuksissa kopeilevia vieraita, joiden lukuisat parvet täyttävät rikkaiden pakanoiden huoneet syntisen ilon kevytmielisellä melulla. Jos talo on varakas, tapaamme siinä kyllä vieraita, mutta aivan toisenkaltaisia. Sinne saapuu joka päivä suuri joukko orpoja, köyhiä, sairaita, sillä kaikki semmoiset ovat tervetulleet, täällä kuin vallitsee kristillinen "rakkaus joka ei omaansa etsi." Päivä aljetaan ja päätetään rukouksella, kaikki askareet ja työt toimitetaan Herran nimeen. Äiti puhuu pienokaisillensa lasten ystävystä Jesuksesta, isä kasvattaa heitä, "kurituksessa ja Herran nuhteessa." Veljinä ja sisarina kohdellaan palkollisia, ja nämä tekevät tehtävänsä ilolla, eivätkä ostetun palvelijan orjamielisellä pelolla, niinkuin pakanain luona laita on. Kristinusko on rikkonut rajamuurit eri säätyluokkain väliltä: rikkaat ja köyhät, isäntäväki ja palvelijat, vapaat ja orjat, missä näitä vielä löytyy muistona pakanuuden oloista, kaikki tuntevat toisensa veljiksi ja sisariksi sen Herran palveluksessa, joka "ei katso ihmisen muotoa." Hävitetyt ovat nuo siveyttä loukkaavat koristukset ja epäjumalain kuvat, joita perheen pakanallisten esi-isien aikana tavattiin huoneissa; uudet kristinuskon tuomat suojelushenget vartioivat nyt taloa: uskon, toivon ja rakkauden näkymättömät haltijattaret. On kyllä totta, että kauheat sanomat kristittyjen kärsimisistä vankiloissa ja mestauspaikoilla usein häiritsevät perheen rauhaa, totta sekin, että keisarin virkamiehet milloin tahansa saattavat astua sisälle tuomaan kenen hyvänsä tutkittavaksi tahi surmattavaksi, vaan täällä ei pelätä kuolemaa, tuli se sitten hirvittävässäkin muodossa, toinen kehottaa toista urhoollisuuteen, isäntä palvelijaansa, poika isäänsä, vanhemmat lapsiansa! Marttyyrikruunua pidetään tämän elämän kauniimpana voittona, ja haudan toisella puolella koittaa muuttumattoman ilon kirkas päivä! Näin ajattelivat, elivät ja kuolivat marttyyriakauden kristityt. Alituisten vaarojen ja kärsimisten uhallä "löydettiin heidän uskonsa paljoa kalliimmaksi kuin katoava kulta, joka tuleksa koetellaan."

Hengellisessä säädysssä oli vähitellen suuria muutoksia tapahtunut. Yhä yleisemmäksi pääsi kirkossa se katsantotapa, jonka mukaan *pappissäättyä* pidettiin *maallikoista* tarkasti erotettuna luokkana, jos kohta se väitös että papiksi-vihkiminen tuottaa vihitylle ylönluonnollisia hengellisiä lahjoja vasta seuraavina vuosisatoina selvästi esiintyy. Tämän ohessa syntyi papistossakin eri arvoluokkia ennustamaan tuota surkeata vallanhimoa ja maallista mieltä, joka myöhempinä aikoina on pappissäädyn miltei nimenomaisena tuntomerkkinä. Ei siinä kylliksi että piispoja ruvettiin pitämään presbytereitä ja diakoneja etevämpinä, edellistenkin, suhteessa toisiinsa tapaamme jo marttyyrikirkon aikana samankaltaisen kunnianhimon merkkejä. Kaupunkein piispat kohosivat maaseutujen piispoja mahtavammiksi, riistäen näiltä pian itse piispan nimenkin, ja jota kuuluisampi kaupunki oli, sitä suurempaan arvoon pääsivät he kansankin silmissä, jos vain muuten jalosti edustivat kirkkoa. Niinpä saavutti pääkaupungin piispa maakunnan muita piispoja suuremman arvon; hänen tuli vihkiä heidät virkaan ja siten vahvistaa kansan vaalin, johon hän muuten vaikutti hyvinkin paljon, sekä kutsua kokoon maakunnan kirkolliskokoukset, joiden puheenjohtajana hän oli. Marttyyriakauden loppupuolella omistivat nämä pääkaupunkien piispat itselleen erityisen arvonimenkin: heitä kutsuttiin nim. *metropoliitoiksi*. — Tämä on ajan varjopuolia, vihollisen nisuin sekaan kylvämiä ohdakkeita, jotka ainoastaan odottavat sopivampaa aikaa kasvaaksensa vaarallisia hedelmiä Herran seurakunnalle. Marttyyrikirkon verisessä vainiossa ne työläästi itivät.

Veritodistajain jalo tunnustus ei saattanut olla pakanoihin vaikuttamatta: yhä lukuisammin he pyrkivät sorretun kirkon yhteyteen. Tiedämme että näitä kääntyneitä huolellisesti valvottiin, ennenkuin p. kasteen kautta pääsivät täydellisesti nauttimaan kristinuskon siunauksia. Koetusajan loputtua katekumenit julkisesti lupasivat luopuvansa perkeleestä ja maailmasta, vahvistaen lupaustaan piispalle

kättä antamalla. Sitten lausuvat he tunnustuksensa, jonka jälkeen he kasteen peson kautta otettiin seurakunnan yhteyteen. Tavallisesti toimitti piispa kasteen, vaan jollei hän ollut saapuvilla, saattoi presbyteri tahi diakonikin sen tehdä. Viimmemainitussa tapauksessa ei kastetta kuitenkaan pidetty täydellisenä, ennenkuin siihen oli liitetty jo tähän aikaan tavallinen piisallinen *vahvistus*, johon kuului käten laskeminen kastetun pään päälle [osottaa P. Hengen antamista.] sekä öljyllä voiteleminen [kuvaa kastetun hengellistä pappeutta].

Mitä jumalanpalveluksen ulkonaisiin menoihin tulee, tyytyi tämä aikakausi vielä apostolisen ajan yksinkertaisiin tapoihin. Usein kokoontuivat kristityt marttyyrein haudoille hartaudenhetkiä viettämään, siten ikäänkuin paremmin muistaaksensa taistelevan ja riemuitsevan seurakunnan yhteyttä. Kuuluisat ovat Rooman katakombit, pitkät holvintapaiset maanalaiset käytävät, joihin tšekäläiset kristityt hautasivat kuolleen ja usein kokoontuivat jumalanpalvelusta pitämään. Vähitellen ruvettiin kirkkoja rakentamaan, vaan nämä olivat vielä kaikkea komeutta ja ulkonaista loistoa vailla. — Jumalanpalveluksen alkaessa nähtiin diakonein osottavan kullekin kirkkoon saapuneelle hänen määrätyn paikkansa. Ne jotka epäsiiveellisyytensä tahi vainojen aikana osotetun heikkoutensa vuoksi olivat seurakunnasta erotetut ja nyt pyysivät päästä sen yhteyteen jälleen, jäivät ovelle seisomaan; puettuina suruvaatteisin rukoilivat he seurakunnalta syntinsä anteeksi. Jumalanpalveluksen alkaessa täytyi heidän lähteä pois kirkosta. Muista erotettuina seisoivat määrätyllä paikallaan tämän ensimmäisen asteen läpikäyneet, toiseen katumusluokkaan kuuluivat langenneet, samoin kuin katekumenitkin. Kuorissa istui piispa korkeammalla paikalla ja lähellä häntä presbyterit. — Jumalanpalvelus alkaa. Keskellä kirkkoa lukee "lectori", seisoen korotetulla paikalla, kappaleen vanhasta testamentista, jonka jälkeen joku diakoni veisuntapaiseen nuottiin esittää luvun psalmtarista, seurakunnan hiljaa veisatessa jokaisen värsyn alkua. Toisen diakonin luettua kappaleen Ap. Teoista, Paavalin lähetykskirjeistä sekä evankeliumeista, nousee koko seurakunta seisaalta kuulemaan presbyterein varoitus- ja kehotuspuheita, joita nämä kukin vuorossaan pitävät luettujen raamatunpaikkojen johdosta. Lopuksi puhuu piispa seurakunnalle. Tämä on jumalanpalveluksen ensimmäinen osa. Sen päätyttyä poistuvat katumuksen alaiset langenneet sekä katekumenit kirkosta. Nyt seuraa joku diakonin toimittama rukous, jota seurakunta seisaalta kuuntelee; ainoastaan viimeiseen katumusluokkaan kuuluvat langenneet, jotka saavat olla kirkossa kunnes Herran ehtoollista aljetaan jakamaan, ottavat polvistuen osaa siihen. Pyhä rauha, äänetön hiljaisuus vallitsee kaikkialla diakonin rukoillessa kirkon, koko maailman, papiston, piispojen ja maallisen esivallan puolesta. Marttyyrit eivät muistaneet ainoastaan ystäviään rukouksissaan, he ajattelivat rakkaudella verivihollisiaankin, noudattaen Hänen esimerkkiänsä, joka rukoili: "Isä anna heille anteeksi, sillä he eivät tiedä mitä tekevät." Tämän rukouksen päätyttyä jaetaan vihitty leipä ja viini (varat koottiin vapaaehtoisilla lahjoilla) seurakunnan jäsenille. Joko piispa, presbyteri tahi diakoni antaa leivän ehtoollisvieraan käteen sanoen: "Kristuksen ruumis," diakoni taritsee viinin lausuen: "Kristuksen veri, elämän juoma;" ehtoollisvieraat vastaavat: "amen," polvistuvat ja vastaanottavat piispan siunauksen. Diakonin tervehdys "menkää rauhaan" päättää toimituksen, ja seurakunta lähtee hiljaa pois kirkosta. Jumalanpalveluksen jälkeen vievät diakonit Herran ehtoollisen sairaille ja vangeille.

Marttyyrein jumalanpalvelus muodostui siis pääpiirteissään meidän jumalanpalveluksemme kaltaiseksi, etenkin jos otamme huomioon siellä täällä jo esiintyneen muitakin pyhiä tapoja, jotka yhä selvemmin viittaavat meidän kirkkoissamme käytännössä oleviin juhlamenoihin. Vaikka meidän täytyykin myöntää heidän aikakautensa opettajain, vieläpä etevimpien kirkkoisienkin monesti erehtyneen opin suhteen, vaikka esim. käsitys p. ehtoollisesta usein esiintyy hyvinkin eksyttävässä muodossa, ken ei ole altis olettamaan marttyyrien jumalanpalveluksen olleen todellisemman ja syvemmän kuin meidän aikamme nimikristittyjen hartauden harrastukset ovat. Kuinka moni, joka meidän aikoinamme silloin tällöin uhraa Herralle joutilaan hetken, joskus käy kirkossa ja noudattaen vanhaa tapaa määrätyllä päivällä polvistuu alttarin eteen, soisi omalletunnonleen tätäkään kurjaa lohdutusta, jos Herran seurakunnalle jälleen koittaisi vainojen aika? Varmaankin olisi kristittyjen luku silloin monessa paikoin hyvinkin pieni! Marttyyrit kävivät kirkossa kestääkseen elämän kovissa taisteluissa, he pyrkivät kuolla synnistä ja elää Kristukselle, jossa olivat löytäneet kaiken ilonsa. Kidutukset, veriset vainot odottivat heitä maailmassa, mutta vakaina, ylönluonnollisen voiman tukemina astuivat he ulos kirkosta, ollen valmiina milloin hyvänsä nöyrästi, vieläpä kiitoksellakin uhraamaan henkensä Herran kunniaksi. Hyvin tavallista on arvostella näitä kristittyjä meidän aikamme pintapuolisen ja kevytmielisen katsantotavan mukaan. Niinpä on esim. usein arveltu heidän karttaneen ja kammoksuneen näytelmiä, soittajaisia y.m. maallisia huvituksia, joihin moni nykyisin kiiruhtaa melkein suorastaan kirkosta, ainoastaan siitä syystä, että tämmöisissä tilaisuuksissa silloin ei ollut tarjona kuin törkeän pakanallisen epäsiiveellisyuden turmelevia nautintoja. Vaan tämmöinen arvostelu on kristillisyyden kannalta yhtä väärä, kuin se osottaa peräti pintapuolista käsitystä marttyyriajan luonteesta. Mielellään myönnämme kristinuskon aikojen kuluessa vaikuttaneen paljon Jumalasta irroitettun elämänkin ilmiöihin pakottamalla näitä pukeutumaan ulkonaisesti siiveellisempiin muotoihin, vaan tämä ei suinkaan myönnä kristityille suurempaa oikeutta ottamaan osaa maailman huveihin. Missä Jesus ei ole, siellä ei saata Hänen tunnustajansakaan viihtyä, ja vasta silloin kun asiaa tältä kannalta arvostelemme, tiedämme mistä syystä marttyyriajakauden kristityt vaativat toinen toistansa kokonaan luopumaan maailmasta. Jos he olisivat etsineet noita

"sivistyttäviä nautinnoita", joita meidän aikamme nimikristityt pakanain kera ihailevat, niin varmaankin turhaan etsisimme noita tuhansia jaloja esimerkkiä itsensä kieltämisestä ja urhoollisuudesta Kristuksen tunnustamisessa, joita marttyyrit verellensä ovat piirtäneet kirkkohistorian lehdille. Heidän muistonsa on oikeutettu vaatimaan että heitä arvostellaan sen kristillisyyden kannalta, joka ei suostu palvelemaan kahta herraa. Nimikristillisyyden tyhjää sääliväisyyttä he tosiaan eivät kaipaa!

XI.

Diokletianuksen vaino.

Minun rakkahani! älkää oudoksuko sitä hellettä, kuin teille tapahtuu, että teitä koetellaan, niinkuin teille jotakin outoa tapahtuisi;

Vaan iloitkaat että Kristuksen kanssa kärsitte, että tekin ajallansa hänen kunniansa ilmestyksessä iloitsisitte ja riemuitsisitte. 1 Piet. 4: 12-13.

40 vuotta olivat Jesuksen tunnustajat Valerianuksen kuoltua saaneet nauttia rauhaa. Jo alkoivat kertomukset veritodistajain kärsimisistä vähitellen haihtua tämän ulkonaisesti onnellisemmän sukupolven muistista, pilvetön oli taivas ja vaaroja aavistamatta saapuivat pakanat joukoittain kuolleitten epäjumalainsa rappiotilaan joutuneista tempeleistä kristittyjen elävää Jumalaa palvelemaan. Mutta samoin kuin tyynein kesäpäivä, jolloin auringon helle on kuumimmallaan, usein ennustaa kovinta rajuilmaa, niin nytkin. Alkoi kuulua outoja, pelottavia huhuja — ne toteutuivat: julmemmin kuin milloinkaan ennen raivosi pakanamaailman viha äkkiarvaamatta kristittyjen riveissä.

Voidaksensa paremmin hallita suurta valtakuntaa, jonka perikatoa kaikki ilmiöt ennustivat, jakoi *Diokletianus* keisariksi tultuaan (284) hallitsiavaivat kahtia. Itse hän otti itämaat hallitaksensa ja valitsi apulaisuksensa valtiotoimissa *Galeriuksen*; länsimaat uskoi hän *Maximianukselle*, joka avuksensa sai *Constantius Oloruksen*. Voimakkaasti ryhtyi Diokletianus hallitukseen pakottaen etevämmällä nerollaan ja miehekkäällä luonteellaan hallituskumppaninsa sovinnolliseen yhdysvaikutukseen kuuluisan roomalaisvallan suojelukseksi ja sen edistämiseksi loistossa ja mahtavuudessa. Dalmatialaisesta orjasta oli hän kelvollaään päässyt korkeimpiin sotavirkoihin, kunnes hän vihdoinkin oli kohonnut koko roomalaismaailman herraksi. Näiden vaiheiden ohessa oli hänen jäykkä luontonsa kehittynyt tuoksi ylpeän hallitsijan rajattomaksi mielivaltaisuuksi, joka vaatii ehdotonta kuuliaisuutta käskyillensä. Hän rakasti loistoa ja komeutta ja koki ylentää keisarillisen arvon Jumalalliseksi majesteetiksi, jota kaikkien tuli lähestyä suurimmalla kunnioituksella.

Saattaaksensa paremmin kuin Roomassa, missä senaatin ja väestön muinaisista ajoista peritty mahtavuus häntä loukkasi, järjestää hovinsa itämaan mallin mukaan, oli Diokletianus valinnut *Nikomedian* pääkaupungikseen. Täällä löytyi paljo kristittyjä. Näitä vallanhimoinen keisari monesta syystä vihasi ja karsain silmin katseli hän heidän täällä rakentamaa uutta komeata kirkkoansa, joka vastikään oli saatu valmiiksi. Kernaasti olisi hän jo heti keisariksi tultuansa ryhtynyt hävittämään tuota valtiolle, Rooman vanhalle uskonnolle ja kaikille sen yhteiskunnallisille oloille vaarallista lahkoo, joka päivä päivältä saavutti yhä suurempaa alaa keisarikunnassa, voittaen puolellensa lukemattomia ei ainoastaan alhaisista luokista, vaan kansan ylimmistäkin kerroksista, mutta valtiollisista syistä hän ei uskaltanut ruveta kristittyjä vainoimaan, Vaikka useat näiden vihollisista häntä siihen kiihottivat. Vasta luotetun neuvonantajansa julman ja raa'an *Galeriuksen* kehotuksesta antautui Diokletianus, valtioviisauden vaatimuksista enää huolimatta, vähitellen kokonaan kiivautensa ja katkeran vihansa valtaan. Helmikuun 23 p. 303 ryntäsi sotaväki *Nikomedian* kirkkoon, ryöstivät sen ja hävittivät maan tasalle. Seuraavana aamuna julkaistiin keisarillinen käsky, jonka mukaan valtakunnan kaikki kirkot olivat hävitettävät sekä p. raamatut poltettavat. Nyt seurasi verinäytelmä, jonka julmuudelle ja säälimättömyydelle eivät marttyyriakakauden entiset vainotkaan voi vetää vertoja. Tämä vaino on pakanamaailman viimeinen ponnistus, sen kuolemantaistelu: helpolla se ei aio luovuttaa vanhaa valtaa voittajalle, jota se tähän asti on halveksinut. Vainon kauhuista lausuu kristillinen kirjailija *Lactantius* (k. 380), jota kauniin kirjoitustapansa vuoksi nimitetään kristityksi Ciceroksi: "Jos minulla olisi sata kieltä ja sata suuta, jos ääneni olisi luja kuin vaski, en sittenkään voisi luetella kaikkia julmuuksia, kaikkia niitä kidutuksia ja räökkäyksiä, joilla koetettiin näitä vanhurskaita ja viattomia uhreja kiusata."

Pitkän rauhan siittäjä velttous ja lihallinen suruttomuus oli kyllä synnyttänyt epäsiiveillisyyttä ja maallista mieltä Jesuksen tunnustajissa, mutta sama Herra, joka taas tahtoi heidän uskoansa koetella,

oli nytkin läsnä seurakuntaansa, tukien sitä voimallaan kuten menneinä aikoina. Kaikki todistaa marttyyriajakauden ylevän hengen vielä tämänkin vainon verisissä vaiheissa jalostuttavan kristittyjen taistelua totuuden puolesta. Etenkin valtakunnan itäisessä osassa raivosivat keisarin käskyläiset mitä julmimmalla tavalla. Yhdessä päivässä surmattiin monessa paikoin sadottain kristittyjä. Toisia kidutettiin kauheasti ja kun jo olivat puolikuolleina, koetettiin heitä taasen saada virkistymään, jotta heidän tuskansa kestäisivät hyvin kauan. Mahdotonta on luetella kaikkia niitä kidutuskoneita, joilla pakanallinen julmuus ja hurja irstaisuus nyt kilvan toimittivat hirmuista työtä. Lukiessamme kristittyjen sanomattomista kärsimisistä tämän vainon aikana valtaa kauhistus sydämmemme, ja miltei epäillen Herran armoa on moni kysynyt: miksi täytyi näiden kristittyjen kärsiä näin äärettömän paljon? Vaan taistelun kauhuista viittaa kirkkohistoria niihin siunauksiin, joita näidenkin veritodistajain urhoollinen tunnustus on tuottanut kirkolle, ja kysymykseen: minkä vuoksi laupias Jumala on sallinut näin kovien vainojen kohdata ihmiskunnan jaloimpia henkilöitä, vastaa Hänen sanansa osottamalla kristittyjen yhteyttä sen Herran kanssa, jonka elämä maan päällä Betlehemin seimestä Golgatan ristiin saakka oli täynnä verrattominta tuskaa ja katkerinta kärsimistä. Syynä on maailman ääretön turmelus, missä ei kukaan pääse voittamaan paitsi saman Herran seuraamisessa, jos kohta tämä seuraaminen, kaikkiviisaan Jumalan ohjaamana kuin se on, eri aikoina ja eri oloissa ulkonaisessa suhteessa esiintyy monella eri lailla niidenkin elämänvaiheissa, jotka Herra tuntee omiksensa. Juuri tästä ristin suuresta salaisuudesta on marttyyrein aikakausi sanoilla ja töillä niin voimakkaasti saarnannut maailmalle, että se vielä tänä päivänä kehottaen kysyy jokaiselta kristityltä: tahdotko kärsiä Herrasi tähden?

Diokletianuksen vainon uhreista keisarikunnan itäisessä osassa ovat etenki seuraavat henkilöt tunnetut: Nikomedian piispa *Antimus* sekä Kartagon seurakunnasta *Viktoria* ja *Hilarius*. Viimmemainittu, joka vielä oli varsin nuori, vastasi pelkäämättä maaherran uhkauksiin: "tee mitä tahdot, minä olen kristitty" ja meni iloisenä kuolemaan. Viktorian vanhemmat olivat pakanoita ja kokivat kaikin tavoin saada tytärtänsä uskosta luopumaan. Kun tämä ei onnistunut, koetti hänen veljensä pelastaa häntä väittämällä hänen olevan mielenriippa, vaan Viktoria lausui: "juuri minulla on oikea mieli enkä aio siitä luopua," Maaherran kysymykseen; "tahdotko seurata veljeäsi?" vastasi hän: "en, sillä minä olen kristitty ja ainoastaan ne jotka noudattavat Jumalan käskyjä ovat minun veljiäni." Katkeran mutta voitollisen kuoleman kautta pääsi hänkin tämän elämän tuskista kirkastetun Vapahtajansa iloon. — Roomassa mestattiin muiden kera 13 vuoden ikäinen tyttö nimeltä *Agnes*, jonka jalosta käytöksestä kirkon säilyttämässä tämän aikuisissa kirjoituksissa usein puhutaan. [Näistä kertomuksista ovat keskiajan legendat sepittäneet mitä kummallisimpia taruja. — Agneksen kunniaksi rakennettiin Roomassa jo neljännellä vuosisadalla kirkko, joka uudestaan rakennettuna v. 626 P. Agneksen kirkon nimellä on säilynyt meidän aikoihimme saakka.] — Muuten ei vaino ollut niin kova valtakunnan läntisessä osassa, sillä jalomielisen Konstantius Cloruksen onnistui sen vainoa täällä paljon hillitä.

Näiden vaiheiden ohessa oli Diokletianus valtio toimiin ja verenvuodatuksiin kyllästyneenä luopunut hallituksesta (305) ja hänen esimerkkiänsä seurasi pian Maximianuskin, mutta kristittyjen asema tämän kautta ei muuttunut. Päinvastoin ylti vaino jos mahdollista entistä kovemmaksi julman Galeriuksen sitä johtaessa. Näiden vuosien kirkkohistoria ei tiedä muuta kertoa kuin uusista kidutuksista ja verenvuodatuksista, kunnes mestaajain miekat sanan alkuperäisimmässä merkityksessä lopuksi tylstyvät ja koko pakanamaailma väsyneenä ikäänkuin huokailee: tämä taistelu on turha! Itse hirmuinen Galeriuskin, joka elämänsä loppupuolella sortui inhottavaan tautiin, näkyy jo ajatelleen samaan suuntaan, sillä vähää ennen kuolemaansa lakkautti hän vainon (311) lainsäädännöllä, jossa hän muun ohessa lausuu: "Tarkoitukseni on ollut koettaa pakottaa kristittyjä esi-isien uskontoon, vaan koska useimmat heistä eivät luovu mielipiteistään, oikeutan heitä rukoilemaan valtion puolesta mitenkä itse tahtovat."

Verisempi, pilkallisempi ja yleisempi kuin milloinkaan ennen oli vaino tällä kertaa ollut, mutta sitä lähempänä oli lopullinen voittokin. Muutama vuosi vain, ja koko pakanamaailma luovuttaa valtakunnan ja kunnian sille sankarille, jolle on annettu "kaikki voima taivaassa ja maan päällä."

XII.

Donatuksen lahko.

Katso minä tahdon oikeudelle käydä sinun kanssas, että sinä sanoit: en minä ole syntiä tehnyt. Jer. 5: 33.

Voittosasti olivat kristityt taistelleet; Diokletianuksen vainon kauhut olivat asettumaisillaan ja lopullisen rauhan enteet kaikkialla havaittavissa, jos kohta pakanain hurja verenhimo vielä siellä täällä raivosi. Vaan harventuneet olivat Jesuksen tunnustajani rivit, lukemattomia uhreja oli vaino vaatinut. Ylistäen Jumalaa, joka oli heitä koetuksen päivinä tukenut, kertoivat kristityt toisillensa veritodistajain urhoollisuudesta, kunnioittaen heidän muistoansa. Mutta löytyipä niitäkin, jotka haikein sydämmin vetäytyivät syrjälle uskaltamatta ottaa osaa tuohon yleiseen kiitos- ja ylistysveisuun, jonka säveleet nyt kaikuivat kaikkialla kristikunnassa. Omantuntonsa soimaamana huokasi moni Jesuksen tunnustaja, joka vaaran hetkenä oli luopunut uskostansa, epätoivoon sortuneena: minä olen pettänyt veljeni, rikkonut valani, kieltänyt Kristuksen. He kyllä tiesivät marttyyrikirkon, jonka katsantotapaa lukemattomani veritodistajain veres muisto jalostutti, nyt vielä vähemmin kuin ennen laskevan leikkiä synnin kanssa! Etenkin pidettiin suurena, miltei anteeksi antamattomana rikoksena, jos joku oli suostunut jättämään raamatuita pakanoille poltettaviksi, ja Diokletianuksen vainon lakattua tuli ilmi että hyvinkin moni oli langennut juuri tähän syntiin. Viimmemainittuja luopuneita, joita kutsuttiin "*traditores*", kohteli kirkko hyvin ankarasti samoin kuin se yleensä tarkasti valvoi kaikkein langenneiden parannusta ja katumusta, ennenkuin se antoi heidän rikoksensa anteeksi ja jälleen laski heidät Herran armovälikappaleita täydellisesti nauttimaan. Sitä ohjasi sen Herran sana, jonka edessä ei yksikään ihminen ole vanhurskas, miten jalosti tämä sitten onkaan taistellut Jumalan valtakunnan puolesta, sen Herran, jonka armo ja lohutus on tarjona kaikille katuvaistulle syntisille. Mutta kun uskosta luopuneiden luku oli kovin suuri ja monen katumus ja parannus näytti hyvinkin epäiltävältä, heräsi uuteen eloon tuo Novatianukselaisten ennen muinoin edustama, sittemmin unohduksiin jäänyt katsantotapa, jonka mukaan luopuneita ei millään ehdolla saisi ottaa seurakunnan yhteyteen. Etenkin Pohjois-Afrikassa, missä Novatianukselaisten ja Montanukselaisten ankarat mielipiteet olivat paljon vaikuttaneet, ruvettiin kovasti valittamaan kirkkokurin lannistumista, ja täällä syntyi erikoislahko, joka pian herätti yhä suurempaa huomiota. Sen jäsenet ovat kirkkohistoriassa tunnetut *Donatukselaisten* nimellä.

V. 311 valittiin eräs *Caecilianus* Kartagon piispaksi. Häntä syytettiin traditoriksi samoin kuin sitä piispaa, joka oli hänen virkaan vihkinyt. Kansan viha kiihtyi kiihtymistään etenkin koska eräs kristitty rouva, jota uusi piispa oli moittinut hänen marttyyrein vaatteille y.m. senkaltaisille omaisuuksille osottamasta liiallisesta kunnioituksesta, veritodistajain jalojen muistojen innostuttamana, alkoi häntä soimata pelkuriksi, joka kyllä rauhan aikana saattaa esiintyä hyvinkin muka ututterana Herran palvelijana, mutta vaaran hetkenä osottaa aivan toista mieltä. Syntyi kiihkosa riita. Ankaran kirkkokurin puolustajat alkoivat jyrkästi vaatia Caecilianuksen erottamista virasta, vaan kun heidän ei onnistunut saada seurakunnan enemmistöä puolelleen, kokoontuivat kaikki tyytymättömät kirkolliskokoukseen, joka sulki piispan kirkon yhteydestä ja valitsi *Majorinuksen* hänen sijaansa. Tämä kuoli muutaman viikon kuluttua, ja nyt ryhtyi *Donatus*, jonka mukaan lahko on saanut nimensä, sitä johdattamaan.

Asettuen Novatianukselaisten kannalle vaativat Donatukselaiset ehdotonta puhtautta näkyväiseltäkin kirkolta, väittäen että kaikki kuolleet jäsenet ja kaikki luopuneet ainaiseksi ovat suljettavat sen yhteydestä. Tämän ohessa oli heidän moitteensa Caecilianuksen piispaksi vihkimisen suhteen johdattanut heidät siihenkin yksipuoliseen ja väärään käsitykseen, että armovälikappalten voima riippuu toimittajan mielentilasta. Kaste, Herran ehtoollinen, samoin kuin muutkin pyhät toimitukset — niin he opettivat — eivät vaikuta mitään, jollei toimittaja kuulu "pyhään yhteyteen." Tämä katsantotapa, joka, kuten tiedämme, ei suinkaan ole uusi ja joka sittemmin monessa eri muodossa tuon tuostakin on esiintynyt kirkossa, luovuttaa Jumalan kaikkivaltiaan sanan voiman ihmisille eikä suinkaan ole omiansa tuottamaan siunausta puolustajilleen. Unohtaen että "ei yksikään voi muuta perustusta panna, vaan se kuin pantu on, joka on Jesus Kristus," eksyivät Donatukselaiset perustamaan autuutensa toivon omaan pyhitykseensä sekä seurakuntansa luultuun puhtauteen, siten sortuen hengelliseen ylpeyteen, jonka surkeat seuraukset kaiken heidän ankaran kirkkokurinsa ja uskonnollisen innostuksensa uhallakin päivä päivältä esiintyivät yhä selvemmin. Turhaan saarnasi Donatus mitä ankarinta itsensäkieltämistä, vaati lahkolaisiansa luopumaan kaikista toimista, jotka jollain lailla saattoivat vietellä heitä maailmaan, turhaan koki hän mitä korkeimmaksi rakentaa rajamuurin valtion ja kirkon välillä siten säilyttääksensä seurakuntansa puhtaana ja pyhänä. Montanukselaiset sortuivat epäsiiveellisyyteen ja heidän hurja raakuutensa, heidän julmat veriset tekonsa turmelivat ennen pitkää kokonaan sen monessa kohden hyvän työn, johon he alkuansa tähtäsivät. Kuten vasta saamme nähdä, tuotti heidän lahkonsa, joka saavutti paljon jäseniä Pohjois-Afrikassa, tšekäläiselle katoliselle kirkolle myöhemminä aikoina suuria vaaroja ja onnettomuuksia. Varoittavana opetuksena miten "Herra seisoo ylpeitä vastaan" on heidän nimensä säilynyt kirkkohistoriassa, joka heistä on lausunut paljon kovemman tuomion kuin se, millä he itse muinoin kirkkoa tuomitsivat.

Kristinuskon lopullinen voitto taistelussa pakanamaailmaa vastaan.

Jos he sotisivat sinua vastaan, ei kuitenkaan heidän pidä sinua voittaman: sillä minä olen sinun tykönäs, sanoo Herra, vapahtamassa sinua. Jer. 1: 19.

Galeriuksen kuoltua pääsi hänen apuhallitsijansa, verihimoinen *Maximinus*, joka säälimättä oli ottanut osaa kristittyjen vainoomiseen, valtaistuimelle. Kernaasti olisi hän yhä edelleenkin jatkanut verenvuodatuksia, ellei Galeriuksen kristittyjen suojelukseksi antama lainsäädäntö, jonka länsimaiden silloiset keisaritkin olivat allekirjoittaneet, olisi häntä siitä estänyt. Sen sijaan koetti hän salaisilla ja kavalilla keinoilla muulla tavoin masentaa kristinuskkoa. Niinpä määräsi hän kouluissa luettavaksi erään mitä törkeintä herjausta Kristusta vastaan sisältävän "acta Pilati" nimisen kirjan, jota aivan perättömästi väitettiin Pilatuksen tekemäksi. Samassa tarkoituksessa koetti hän minkä voi enentää pakanallisen jumalanpalveluksen loistoa, auttaen sen jo aikoja sitten kadonnutta lumousvoimaa lainaamalla sen avuksi kaikenkaltaisia itämaalaisia uskonnollisia menoja. Hulluutensa ja vihansa ohjaamana ryhtyi hän vähitellen kristityltä julkisestikin hätyyttämään, kieltäen heitä käymästä marttyyrien haudoilla sekä vaatien heitä uhraamaan epäjumalille. Monen Jesuksen tunnustajan täytyi jälleen kärsiä kovia kidutuksia uskonsa tähden; muutamia surmattiinkin.

Kauan olivat Aasian asukkaat huokaelleet julmien, tuhlaavaisten ja vallanhimoisten keisarein ikeen alla. Tuon tuostakin sattuneet rutto- ja katovuodet lisäsivät onnettomuutta. Ennen hedelmälliset ja kukoistavat maakunnat olivat suureksi osaksi autioina, lukuisat mierolaisparvet kulkivat paikasta toiseen kerjäten leipää ja harjoittaen väkivaltaisuutta. Ainoat, jotka auttoivat onnettomia, noudattivat siveellisyttä ja tukivat horjuvaa valtakuntaa, olivat kristityt — ja heitä sorrettiin, vainottiin! Näin oli synty paaduttanut pakanamaailman, ja kuitenkin tarjottiin sille vielä nytkin pelastusta! — — Vähän paremmalla kannalla olivat länsimaan olot, ja täältä tuli kristityille vihdoinkin apu noiden alituisten vainojen sorrosta. Konstantius Cloruksen kuoltua olivat legionit korottaneet hänen poikansa *Konstantinuksen* valtaistuimelle. Hurskaan äitinsä Helenan kasvattamana oli tämä keisari jo lapsena tutustunut kristinuskoon, jonka maalliseksi tukeeksi Herra oli hänen valinnut. V. 312 marssitti Konstantinus sotajoukkonsa Italiaan, missä Maximianuksen poika *Maxentius* oli anastanut hallituksen. Tämä sotaretki oli oleva ratkaiseva kristinuskon tulevaisuudelle Rooman keisarikunnassa. Lähestyessään vastustajansa sotajoukkoa näki Konstantinus taivaalla ristin välkkyvän, johon kirkkailla kirjaimilla oli piirretty: "tässä merkissä olet sinä voittava." Monesta syystä täytyy meidän epäillä kertomuksen todenperäisyyttä, jos kohta kirkkohistorioitsija Eusebius vakuuttaa keisarin itse vielä vähää ennen kuolemaansa siitä hänelle puhuneen. Vaan oli miten olikin, se ainakin oli Jumalan sallimus, että julma Maxentius voitettiin tappelussa ja että Konstantinuksen pääseminen yksinvaltiaaksi nyt oli miltei taattu. Miten tärkeä tämä voitto oli kristityille tuli jo samana vuonna ilmi. Yhteisesti Illyrian hallitsijan *Liciniuksen* kanssa julkasi Konstantinus näet säädännön, jonka mukaan kaikki uskonnot olivat suvaittavat Rooman keisarikunnassa. Seuraavana vuonna kävivät voittajan aikeet kristinuskon suhteen vieläkin selvemmiksi Milanossa annetun uuden suvaitsemispäätöksen kautta, joka myönsi jokaiselle vapauden milloin hyvänsä kääntyä kristinuskoon. Valtakunnan itäisessä osassa täytyi Jesuksen tunnustajain kuitenkin vielä muutamia vuosia kärsiä vainoa. Voitettuaan Maximianuksen oli Licinius päässyt Nikomedian herraksi, vaan hänen mielensä alkoi pian yhä enemmän kääntyä kristittyjä vastaan samoin kuin hänen ja Konstantinuksen välinen ystävyys kävi yhä kylmemmäksi, kunnes se vihdoinkin muuttui katkeraksi vihaksi. Turvaten pakanalliseen puolueeseen rupesi Licinius sortamaan ja vainoamaan kristittyjä, joita Konstantinus kaikin tavoin koetti suosia. Sota oli välttämätön. Viholliset sotajoukot, jotka nyt lähestyvät toinen toistansa valmiina taistelemaan viimeiseen asti, eivät siis edusta ainoastaan kahta valtiollista puoluetta: taistelu on ratkaiseva paljoka tärkeämmän kysymyksen kuin se onko Licinius vai Konstantinus pääsevä valtakunnan yksinvaltiaaksi, se on määräävä onko pakanaisuus vai kristinuskko lopullisesti voittava Rooman keisarikunnassa. Ristinmerkki lipussaan marssi Konstantinus Liciniusta vastaan, joka kysytyään neuvoja ennustajilta ja egyptiläisiltä uhripapeilta kehotti sotajoukkoaan urhoollisesti taistelemaan "uutta Jumalaa" vastaan. Viimmeisen kerran kangasti pakanaisuuden vanha unelma "voittamattomista jumalista" kristinuskon vihollisten silmissä. Se haihtui vereen *Adrianopolin* (Heinäk. 3 p.) ja *Kalcedonin* (Syysk. 18 p. 323) tappeluissa, missä Liciniuksen sotajoukot kokonaan voitettiin. — Konstantinus "suuri" oli yksinvaltiainen Rooman keisarikunnassa, kristinuskon voitto ratkaistu.

* * * * *

Tähän päättyy marttyyrikirkon aikakausi, jonka jaloudelle me monessa suhteessa turhaan saamme etsiä vastakohtaa tulevien ajanjaksojen kirkkohistoriasta. Kaikkien erehdyksien uhallakin, joita siinä ihmisten synnin vuoksi ilmaantuu, sisältää tämä aika niin paljon todellista ylevää ja suurta, etteivät Jesuksen katkerimmat vihollisetkaan pysty sen kunniaa himmentämään. Vastustamattoman selvästi todistaa se meille kristinuskon verrattomasta voimasta, ollen vielä meidän aikoinammekin historian jaloimpia todistuksia p. raamatun, jumalallisesta totuudesta. Se kirkko, joka voitollisesti kesti taistelussa vanhaa pakanamaailmaa vastaan, on yhä edelleenkin voittava, näyttäkööt uudemman ajan

pakanuus ja epäusko miten vastustamattomilta tahansa. Marttyyrein aikakausi kehottaa Jesuksen tunnustajia urhoollisesti taistelemaan totuuden puolesta, koetuksen synkimpinäkin hetkinä luottamaan Häneen, jonka lupaukset ovat varmat ja totiset. Tämä opetus on Ignatiuksen, Polycarpuksen, Irenaeuksen, Cyprianuksen y.m. veritodistajain jälkeisille sukupolville antama suuri perintö, heidän kunniansa kautta vuosisatojen. Vaan älkäämme milloinkaan unohtako, ettei näiden jalojen sankarien kunnia ole heidän oma kunniansa, vaan sen Herran, jonka palveluksessa he taistelivat ja vuodattivat verensä, sillä ainoastaan näin ajatellessamme voimme oikein kiittää Häntä, joka on heidät ottanut tämän elämän taisteluista ja tuskista ikuisen iloonsa.

Ole uskollinen kuolemaan asti,
niin minä annan sinulle
elämän kruunun.

Ilm. k. 2: 10.

III.

Oppiriitojen aikakausi 323-600.

I.

Kristinuskon muuttunut asema Rooman keisarikunnassa.

Älkääät maailmaa rakastako eli mitään kuin maailmassa on. Jos joku maailmaa rakastaa, ei hänessä ole Isän rakkaus. 1 Joh. 2: 15.

"Läntisen valtameren rannoilta niihin välkkyviin vesiin saakka, mistä aurinko nousee, olivat ihmiskunnan asiat sodan ja rauhattomuuden vallassa. Tylyt kädet, aina aseissa, eivät osanneet muuta kuin lyödä ja haavoittaa. Tämän raivon tahtoi Jumala hillitä, Hän opetti kansat nöyrytykseen yhteistä lakia noudattamaan, muuttumaan kaikki Roomalaisiksi — Reinin ja Tonavan seuduilla, kultaisen Tajon rannoilla, Pon rikkaissa kaupungeissa ja Niilin höyryisillä aloilla. Yhteinen laki ja arvo yhdistää heidät kaikkialla: orjain kahleet ovat muuttuneet veljeyden siteeksi. Jokaisessa maailman paikassa elämme kansalaisten tavalla, niinkuin olisimme samassa kyläkunnassa, saman kotipesän ääressä kasvaneet." Näin arvostelee tämänaikainen kristitty runoilija *Prudentius* (k. 405) Rooman valtakunnan merkitystä inhimillisen kehkeytymisen historiassa, nähdessään kristinuskon leviämistä ja vakaantumista tuossa suuressa keisarikunnassa, jonka alaisena koko sivistynyt maailma on. Valtio ja kirkko eivät enää taistele toinen toistansa vastaan, ne ovat tehneet liiton yhdessä edistääksensä ihmiskuntaa, ja tämän uuden, rauhallisen ajan tultua esiintyy kristinuskon asema maailmassa aivan toisena kuin menneinä päivinä. Kaikki on muuttunut. Väijytyn lahkoon sorretuista syrjäkaupungeista ja kylistä ovat kristityt astuneet valtaistuimen juurelle yksissä Rooman keisarin kanssa maailmalle lakeja laatimaan. Nuo ennen ylönkatsojat ja köyhät Jesuksen tunnustajat saavuttavat päivä päivältä yhä suurempia maallisia etuja; ei vaaraa eikä pelkoa missään, kaikkialla ystävyttä vain ja menestystä tarjona. Kummastelisimmeko sitä, että kristityt ylistäen kiittivät Jumalaa suuresta voitostansa? Oudoksuisimmeko että he suuremmalla luottamuksella kuin ennen loivat silmänsä maallistakin tulevaisuuttansa kohtaan? Emme suinkaan. Sotilas, joka voitollisesti on taistellut isänmaansa puolesta, on oikeutettu iloitsemaan sen pelastuksesta, ja hänen velvollisuutensa on luottamuksella ruveta valmistamaan sen sarkoja rauhan kylvöjä kasvamaan. Jalossa taistelussa olivat Jesuksen tunnustajat puolustaneet kirkkoa Herran vihollisia vastaan ja voittaneet sille ulkonaisestikin taatun aseman maailmassa — ken kieltää heidän ilonsa olleen oikeutetun? Vaan toiselta puolen on meidän muistaminen että monet suuret vaarat, joita marttyyriajakauden verinäytelmät olivat omiansa poistamaan kirkosta, juuri nyt uhkasivat Herran seurakuntaa. Ennen merkitsi nimi "kristitty" samaa kuin "kuolemaan tuomittu", eikä maallisia etuja

ollut tarjona niille, jotka silloin pyrkivät kirkon yhteyteen. Senpätähden oli nimikristittyjen luku marttyyrein aikakaudella aina pieni ja jos se joskus noina silloin tällöin sattuvina rauhallisina väliaikoina oli karttamaisillaan, pakotti uusi vaino kaikki teeskenteleväiset piankin vetäytymään pois Jesuksen tunnustajani taistelevasta joukosta. Nyt oli aivan toisin. Valtio suosi kristittyjä kaikin tavoin, heillä oli tarjona paljoa suurempia etuja kuin pakanoilla, joita hallitus kyllä suvaitsi, vaan kaikkialla kuitenkin lapsipuolina kohteli. Näin asiain ollen tulvasi kirkkoon joukottain pakanoita maallista kunniaa ja onnea saavuttamaan, ja täten lisääntyi nimikristittyjen luku vuosi vuodelta yhä arveluttavammassa määrässä. Tämän ohessa tuotti valtion sekaantuminen kirkon oloihin suuria haittoja ja häiriöitä kristinuskolle. Kirkon virkamiehet, joiden valitseminen ja virkaan asettaminen suureksi osaksi riippui keisarista, pitivät usein päätehtävänänsä olla hänelle mieliksi, laiminlyöden velvollisuutensa sitä Herraa kohtaan, jonka laumaa he olivat asetetut kaitsemaan. Kunnianhimo, maailmanrakkaus, ihmispelko, petollisuus turmeli monesti heidän vaikutuksensa seurakunnan palveluksessa, vietellen kristikuntaa antautumaan omatekoisille teille, joilla ristin salaisuus unohtui ja kristillinen elämä oli kokonaan kuihtua, kuinka innokkaasti ja ahkerasti kirkon oppia koetettiin tarkkaan määrätä ja p. raamatun mukaan kehittää. Ja juuri tässä viimeisessä työssä, jonka ihmeteltävän suuret ja nerokkaat tulokset muodostavat tämän aikakauden kauniimman muistopatsaan, ilmaantuvat nuo valtion puolelta kirkkoa uhkaavat vaarat mitä selvimmällä tavalla, kun näet keisarit, joiden tarkoitusten puhtaus ja kristillinen kanta yleensä usein oli hyvin epäiltävä, anastivat itselleen yhä suuremman vallan oppiriitoja ratkaistaessa.

Oppiriitojen aikakausi on taistelun aika sekin, vaikka toisessa merkityksessä kuin edelliset vuosisadat. Taistellen ulkonaista väkivaltaa ja sortoa vastaan todisti marttyyrikirkko verellä uskonsa, sen sankarit voittivat panemalla henkensä alttiiksi Herran kunniaksi. Oppiriitojen kirkonhistoria kuvaa meille toisia näytelmiä taisteluja, joita ratkaistaan kynällä. Edellinen aikakausi innostuttaa meitä verisillä urotöillä, jälkimmäinen vetää huomiomme puoleensa nerokkailla väittelyillään ja oppineilla keskusteluillaan. Jos toisiinsa vertaamme näitä molempia ajanjaksoja, kallistuu voitto epäilemättä edellisen puolelle, vaan älkäämme silti toistakaan halveksiko, sillä sen merkitys kirkon kehkeytymisen historiassa on määräämättömän tärkeä ja suuri. Kuinka pintapuolinen kristittyjen usko silloin usein olikin, miten himmentynyt heidän toivonsa miten jäätynyt heidän rakkautensa, ilmaantuu siinä kaikkien paheiden uhallakin sen Herran kunnia, "jonka valtakunnalla ei loppua ole." Kirkon tehtävä ei ole sama eri aikoina, vaikka kyllä kaikki tosikristillinen työ aina tähtää samaan päämaaliin, ja tämä tulee meidän muistaa, jos mielimme oikein arvostella kirkkohistorian vaihtelevia ilmiöitä, Tältä kannalta tahdomme siis tarkastella oppiriitojen kirkkoakin ja niitä henkilöitä, jotka tämän aikakauden kuluessa tekivät työtä Herran viinamäessä. — Marttyyrejä vainosi maailman viha, näitä todistajia väijyy sen ystävyys. Voitto on nyt yhtä vaikea ja yhtä tärkeä kuin ennenkin, vaikka taistelutanner on muuttunut.

II.

Erakot.

Ota vaari minun huudostani, minun kuninkaani ja minun Jumalani; sillä sinua minä rukoilen. Ps. 5: 3.

Ken on tuo harmaapäinen vanhus, joka kaukana toimivan elämän vaiheista yksinänsä oleskelee korvessa, valittaen tuskaansa, huoaten huoliansa erämaan autioille rotkoille? Pahantekijäkö, joka täällä on etsinyt piilopaikan, vai mielipuoliko, joka kammoksuu ihmisten seuraa? Matkustajat, jotka joskus kulkevat hänen kolkon asuinpaikkansa ohitse, kertovat hänestä kummia. Hän on ruokottoman näkönen, eläimen vuota vain peittää hänen kuihtuneet jäsenensä, eikä hänellä ole muuta omaisuutta kuin pääkallo, jota hän synkästi katselee, ja tiimalasi, jonka juokseva santa kertoo sekin maallisen elämän katoavaisuudesta. Kaikki muistuttaa kuolemasta paitsi Jesuksen nimi vanhuksen huulilla. Vaan ei mikään rikos eikä tavallinen ihmiskammo ole johdattanut miehen askeleita erämaan etäisyyteen, vapaaehtoisesti on hän tullut tänne välttääksensä maailman viettelyksiä sekä uhrataksensa koko elämänsä Jumalalle. Liikkuvan elämän kirjavat näytelmät, nuo tuhannet viettelevät äänet maailman suurella torilla eivät suoneet lepoa hänen levottomalle, väsyneelle sielulle, ja sentähden on hän paennut erämaahan, koettaaksensa ruumiinkidutuksilla ja alituisilla rukouksilla saavuttaa rauhaa omalletunnollensa. Hän on yksi noita kummallisia ilmiöitä, joita nimitetään *erakoiksi*.

Surulla oli Jesuksen ystäväin jo marttyyriakaudella monesti täytyntä kokea, miten siveellinen velttous ja maallinen mieli usein oli kokonaan päästä vallalle kirkossa, ja vainojen loputtua ilmaantui epäsiiveellisyys yhä selvemmin Herran seurakunnassa. Tämän ohessa eli siellä täällä kristikunnassa yhä

edelleen tuo vanhoista ajoista peritty katsantotapa, jonka mukaan ihmisen ruumis semmoisena on saastainen ja paha. Näin asiain ollen vetäytyi moni kristitty erämaahan, saadaksensa täällä palvella Jumalaa hengessä ja totuudessa. Kuuluisin kaikista erakoista on "pyhä" *Antonius*. Hän oli kotosin Egyptistä, missä hän vanhempainsa luona oli viettänyt onnellista nuoruutenaikaa, perehtyen jo lapsena kristinuskon totuuksiin. 18 vuoden ikäisenä jäi hän isättömäksi ja vähän sen jälkeen kuoli hänen äitinsäkin. Antonius peri vanhempansa suuren omaisuuden, vaan hänen halunsa ei ollut maailman katoaviin aarteisiin. Kirkossa kuuli hän kerta saarnattavan rikkaasta nuorukaisesta; sanat iskivät syvään hänen sydämeensä, hän jakoi kaiken omaisuutensa köyhille, erosi maailman iloisista seuroista, jotka eivät milloinkaan olleet häntä miellyttäneet, ja lähti puhuttelemaan erämaan erakoita, joiden tuttavuuteen hän jo kauvan salaa oli pyrkinyt. Karkottaen sielustansa nuoruutensa iloiset muistot sekä riistäen rikki kaikki ystävyyden ja rakkauden siteet, jotka vielä kiinnittivät hänen sydämensä maailmaan, asettui Antonius asumaan eränsen hänen kotikylänsä läheisyydessä olevaan syrjäiseen vanhaan hautakammioon täällä taistellaksensa lihan himoja vastaan. Mutta jota ahkerammin hän koetti mielestensä poistaa kaikki syntiset ajatukset sitä voimattommaksi tunsikin hän itsensä. Alituisista rukouksista, paastoomisista ja kidutuksista joutui hän pian kokonaan kiihkosan mielikuvituksensa valtaan, niin että hän luuli silmillänsä näkevänsä vihollisen milloin missäkin muodossa koettavan saada hänen omaksensa. Kerta kun ystävänsä tulivat häntä katsomaan oli hän tainnuksissa. He kantoivat hänen kylään, vaan Antonius ei enää viihtynyt ihmisten parissa. Kovasti oli hän yksinäisyydessä taistellut, katkerat olivat hänen päivänsä erämaassa olleet, mutta sinne hän kuitenkin jälleen palasi. 20 vuotta eli hän tämän jälkeen erään vanhan vuorilinnan raunioissa, kehittäen kristillistä kokemusta sisällisen taistelun kuumassa liekissä. Läheltä ja kaukaa saapui ihmisiä hänen luoksensa ihmettelemään tuota pyhää miestä sekä kysymään häneltä neuvoja hengellisissä asioissa, Diokletianuksen vainon raivotessa nähtiin tämä merkillinen mies Aleksandriassa missä hän kehotti marttyyrejä urhoollisuuteen, lohdutti murheellisia ja auttoi sairaita. Pakanatkin pitivät häntä jonkunmoisena ylönluonnollisena olentona, eikä kukaan uskaltanut häntä vahingoittaa. Palattuaan takasin erämaan hiljaisuuteen, kehotti hän kaikkia, jotka tulivat häntä puhuttelemaan, uhraamaan "kaikki Jumalalle, joka ihmisten tähden ei ole ainoata Poikaansa säästänyt". Noudattaen Antoniuksen esimerkkiä kiiruhtivat lukuisat kristityt erämaahan täten pyhittääkseen elämänsä Herralle, vaan ei kukaan heistä saavuttanut hänen mainettansa. Ja kuitenkin oli Antonius aivan oppimaton mies, hän ei osannut kirjoittaa eikä lukea!

Karttauksensa ihmisten uteliaisuutta ja kiitoslauseita vetäytyi Antonius jonkun ajan kuluttua kauemmas erämaahan, missä harvat ystävät vain joskus kävivät häntä tervehtimässä. Kauan täytyi hänen vielä odottaa, ennenkuin Herra vihdoinkin vapautti hänen elämän harhauksista, taisteluista ja tuskista. Vasta 105 vuoden vanhana pääsi hän lepoon (356).

Monessa paikoin lähestyivät erakot toisiansa, muodostaen jonkinmoisia pieniä yhteiskuntia erämaan yksinäisyyteen. Kuuluisin näistä on se yhdistys, jonka *Pakonius* (k. 348) perusti Tabennae nimisellä Niili-virrassa olevalla saarella. Niiden sääntöjen kautta, joita hän määräsi seuralaistensa noudatettaviksi, muuttui erakkoelämä vähitellen järjestetyksi *munkkilaitokseksi*. Asuen yhteisesti *luostarissa*, jonka johtajaa nimitettiin *abbotiksi*, tuli tšekäläisten *munkkien* viettä aikaansa rukoilemalla sekä työtä tekemällä (maanviljelystä ja käsitöitä). Tämän luostarin läheisyydessä syntyi pian pienempiä, emäluostariin kuuluvia munkki-yhdistyksiä, joiden asujanten luku nousi tavattoman korkeaksi (50,000). — Palestiinassa perusti *Hilarion* (k. 378) Gazan luona luostarin. Siihen kuului luostareita Syyriassakin. Äärettömän nopeasti levisi munkkilaitos itämaissa, vaan tšekäläiset luostarit eivät likimäärinkään saavuttaneet sitä historiallista merkitystä kuin länsimaiden munkkiyhdistykset, sillä epäsiiveellisyys turmeli niissä ennen pitkää kokonaan kaiken hengellisen harrastuksen. Ollen tähän aikaan kirkossa yhä karttuvan ylöllisen ja kevytmielisen elämän vastakohtana ehtivät itämaidenkin erakot ja munkit kuitenkin vaikuttaa paljon hyvää kristikunnassa, ennenkuin heidän oma, kaikkialla havaittava turmeluksensa selvästi osottaa heidän alusta alkaen rakentaneen väärälle perustukselle.

Meidän selväjärkisen ja käytännöllisen aikamme ihmisten on vaikea käsittää erakkojen työtöntä, tavallisen laskun mukaan kokonaan hyödytöntä elämää kaukana toimivan kristikunnan viljavainiosta, missä Jesuksen tunnustajat väsymättömällä työllä kokevat edistyttää Jumalan valtakuntaa, noudattaen hänen käskyänsä, joka sanoi: "eloa on tosin paljon, mutta työväkeä on vähän. Rukoilkaat sentähden elon Herraa, että hän työväkeä lähettäisi hänen eloon". Kernaasti myönnämme p. raamatun selvästi osottavan kristityn velvollisuuden olevan uskollisesti vaikuttaa siinä asemassa, johon Jumala on hänen asettanut keskellä maailman turmelusta todistamaan siitä Herrasta, joka ei ole käskenyt ketään pakenemaan pois maailmasta, vaan päinvastoin taistelemaan sitä vastaan, sekä että erakkojen katsantotapa jo tästäkin syystä on varsin väärä. Ja vielä arveluttavammaksi käy heidän erehdyksensä, kun tiedämme heidän pitäneen vapaaehtoisia ruumiinkidutuksia, paastoomista y.m. senkaltaisia pyhityksen miltei nimenomaisena tuntomerkinä sekä täten ainakin osaksi eksyneen perustamaan autuutensa toivon omiin hyviin töihinsä eikä yksinään Jumalan armoon Jesuksessa Kristuksessa. Mutta esiintykööt nämä ja muut erakkoelämän varjopuolet miten selvästi hyvänsä, ne eivät kuitenkaan voi meiltä salata niitä tosikristillisyyden säteitä, jotka tähän aikaan välkkyvät erämaassa, monen kirkkaan kynttilän sammussa synnin uneen kirkon taistelutantereella tuolla riehuvassa maailmassa. Suurta on

tahtoa kokonaan kuolla maailmasta ja elää Jumalalle, jaloa *voida* uhrata kaikki, johon sydän on mieltynyt, saavuttaaksensa ijankaikkisen elämän. Erakot ovat osottaneet tahtovansa ja voivansa kokonaan luopua maailmasta, emmekä saata kuulla heidän valituksiansa, nähdä heidän kovaa taisteluansa syntiä vastaan, joka heitä täälläkin väijyy, ajattelematta: täältä erämaan hiljaisuudesta on moni huokaus löytänyt tien sen Jumalan taivaasen, joka tutkii ja näkee ihmissydämmen aivoitukset ja armahtaa kaikkia, jotka häntä avuksensa huutavat taistelussa hengellisiä vihollisia vastaan. Montako eksynyttä lammasta hyvä paimen on löytänyt erakkojen autiosta erämaasta sen tietää yksin Hän, "jonka tuomioistuimen eteen meidän kaikkien pitää ilmestymän, että jokainen sais sen jälkeen kuin hän ruumiissansa tehnyt on, olkoon se hyvä eli paha".

III.

Nicaean kirkolliskokous (325).

Alussa oli Sana, ja se Sana oli Jumalan tykönä, ja Jumala oli se Sana. Joh. 1: 1.

Taisteluun on Herran seurakunta maan päällä vihitty; myrskyisällä merellä, jolla alituiset vaarat sitä uhkaavat, on sen kulkeminen kotimaatansa kohtaan, kunnes se vihdoin saapuu ijankaikkisen rauhan satamaan tuolla uuden Jerusalemin rannalla. Vasta siellä saa laivaväki virittää lopullisen voiton riemusäveleitä — matka on pitkä ja vaarallinen, alati tulee heidän taistella jotta nuo kuohuvat aallot eivät turmelisi laivaa ja estäisi sen kulkua. Ja kun myrsky on asettunut, kun merenpinta on tyyni ja laivanväki levollisena levähtää taistelun vaivoista, peittävät sumut usein heiltä näköalan; muutamat kehottavat muuttamaan matkan suuntaa, eripuraisuus, riita häiritsee matkustajain sopua, toiset vaativat sitä, toiset tätä. Jo on laiva kokonaan eksyä ja joutua haaksirikkoon, mutta näkymätön käsi taittuu peräsimeen, ohjaten eksyneet oikealle tielle. — Marttyyrein aikakausi oli myrskysä aika, jonka kestäessä vihan ja vainon aallot raivoten uhkasivat kirkkoa; — kun nämä vaarat olivat ohitse, salaavat oppiriitojen sumut kristikunnalta tuon tuostakin totuuden tien, mutta Jumalan Henki liikkuu nytkin vetten päällä poistaen sumut, ja Sana luo valoa inhimillisten eksytysten pimeässä.

Jo varhain oli, kuten tiedämme, kirkossa ilmaantunut vääriä väitöksiä kolminaisuusopin suhteen. Niitä edustivat paitsi Monarkkilaiset kirkkoisä Origineskin, joka opetti että Poika on Isää alhaisempi. V. 318 syntyi Aleksandriassa samaa kysymystä koskeva harhaoppi, joka, ollen vaarallisempi kuin mikään edellinen, kauan häiritsti kirkon rauhaa. Asettuen Origineksen yllämainitun erehdyksen perustukselle sekä vastustaen Sabelliuksen oppia, joka taasen ei myöntänyt olevan ensinkään mitään persoonallista eroitusta Isän ja Pojan välillä, esiintyi tšekäläinen presbyteri *Arius* saarnaamaan uutta oppia, jonka mukaan Sana ei olekaan samaa ijankaikkista olentoa kuin Isä, vaan on Hänen luomansa, samoin kuin kaikki muutkin olennot, vaikka kohta näistä ensimmäinen sekä se, jonka kautta Isä on luonut koko näkyväisen maailman, Monesti on ihmisjärki sittemmin samaan tapaan koettanut selittää raamatun oppia Kristuksesta, ja etenkin meidän aikamme epäusko on juuri tältä kannalta kokenut kumota kirkon oppia, eksyttäen tuhansia sieluja tyytymään Vapahtajaan, jolta on riistetty jumaluus. Kernaasti myönnämme Jumalasta langenneen ihmisen helpommin voivan käsittää Pojan suhdetta Isään tällä tavoin kuin nöyrtyä uskomaan tuota raamatun suurta salaisuutta, että Poika on samaa ijankaikkista olentoa kuin Isä ja kuitenkin eri persoona jumaluudessa, vaan tämä ei todista muuta kuin inhimillisen järjen kykenemättömyyttä luoda selitystä ijankaikkisuuden syville kysymyksille. Kiitettäköön tuota ihmisten keksimää oppia, jonka mukaan Kristus ei olekaan Jumalan vertainen, vaan ainoastaan muita luotuja täydellisempi olento, miten nerokkaaksi hyvänsä ja yhtykööt kaikki tämän maailman viisaat vastustamaan kirkon ikivanhaa uskoa jumalalliseen Vapahtajaan: kehoja, kurjia ovat tämmöiset väitteet kaikille niille, jotka Jumalan armosta ovat päässeet näkemään kadotetun tilansa ja etsivät pelastusta synnin, perkeleen ja kuoleman vallasta. He tietävät syntinsä niin suuriksi, ettei mikään voima taivaassa eikä maan päällä voi heitä niistä puhdistaa paitsi Hän, joka, "vaikka hän oli Jumalan muodossa, ei lukenut saaliiksi Jumalan kaltainen olla, vaan alensi itsensä, otti orjan muodon päällensä ja tuli muiden ihmisten vertaiseksi."

Tästä tärkeästä kysymyksestä, joka mitä likeisimmästi koskee kristinuskon sisimpään ytimeen, syntyi nyt ankara taistelu. Arius sai paljon ystäviä, vaikka Aleksandrian piispa *Aleksanteri* erotti hänen virasta ja sulki hänen kirkon yhteydestä (321). Saatuansa tietää, minkä suuren häiriön Ariukselaisten päivä päivältä kasvava lahko oli tuottanut itämaiden kristityille, sekä turhaan koetettuaan kehottaa taistelevia puolueita rauhalliseen sopimukseen, päätti Konstantinus Suuri kutsua kokoon yleisen kirkolliskokouksen, missä riita oli ratkaistava. Kokouspaikaksi määräsi hän Nicaean kaupungin

Vähässä-Aasiassa. Tänne saapui etenkin valtakunnan itäisestä osasta lukusa joukko piispoja, yhteensä noin 300, sekä lukemattomia presbyterejä, diakoneja ja kirkonpalvelijoita. Nähtiinpä täällä vielä sankareita veritodistajain riveistä, joiden kuihtuneet jäsenet "kantoivat Jesuksen Kristuksen merkkejä" sekä erakoita erämaan etäisyydestä. Avauspäivä oli Heinäkuun 6 p. Äänetöinnä odottivat kristikunnan edustajat keisarillisessa palatsissa, missä keskustelut olivat pidettävät, keisarin tuloa. Ensin saapuivat valtakunnan korkeimmat virkamiehet ja hetkisen kuluttua astui Konstantinus Suuri kokoussaliin. Kaikki nousivat sijoiltaan ja Caesarean piispa Eusebius, sama mies, jonka kirjoittamasta kirkkohistoriasta ennen olemme puhuneet, tervehti keisaria ylistyspuheella, jonka liialliset kiitoslauseet selvästi ilmaisevat, kuinka suuressa määrässä ihmispelko ja maallinen mieli jo tähän aikaan olivat tahranneet kirkon menneistä päivistä perityt yksinkertaiset, jumalanpelon ja sydämenhartauden synnyttämät tavat. Konstantinus vastasi: "Toivoni on täytetty nähdessäni teidät, ystäväni, täällä kokoontuneina; siitä kiitän maailman kuningasta, joka paitsi paljon muuta hyvää on minulle tämänkin armon suonut. Me olemme täällä yksimielisesti koossa eikä mikään vihollinen ole onneamme häiritsevä. Tyhjäksi on jumalankieltäjään väkivalta tehty, eikä perkele ole onnistuva muulla tavoin häväistä Jumalan lakia. Kirkon sisällinen eripuraisuus on sotaa ja verenvuodatuksia vaarallisempi. Korkeimman avulla voitettuani viholliset, en luullut minulla muuta tehtävää olevan kuin kiittää Jumalaa niiden kera, jotka minun kansani olivat päässeet vapaiksi. Mutta kuultuani teidän eripuraisuudestanne, älysin asian varsin tärkeäksi ja sentähden päätin kutsua teidät kokoon, jotta pahe minun kauttani poistettaisiin. Minä iloitsen nähdessäni teidät täällä, mutta vasta silloin tiedän yritykseni onnistuneen, kun olen tullut vakuutetuksi hyvästä sovustanne, jota teidän Jumalan pyhinä tulee muillekin opettaa. Älkääät siis kauan miettikö, te Jumalan ystävät ja huonekuntalaiset, te meidän yhteisen Herramme ja Vapahtajamme hyvät palvelijat; kiiruhtakaat poistamaan tämän eripuraisuuden syyt ja avaamaan kaikki epäilyksen solmut rauhassa seipitetyillä uskonlauseisilla. Siten tekisitte mitä Jumalalle otollista on ja tuottaisitte minulle, teidän kanssapalvelijallenne, mahdottoman suuren ilon."

Pidettyään tämän puheen sekä määrättyään Corduban piispan *Hosiuksen* puheenjohtajaksi, ryhtyi Konstantinus nyt johtamaan tätä *ensimmäistä yleistä kirkolliskokousta*, jonka suurta merkitystä kristillisen kirkon historiassa hän ei aavistanutkaan. Sievä, majesteetillinen käytöksensä, sointuva äänensä, purppurainen, kalliilla koristeilla varustettu pukunsa, loisto ja komeus, jonka vertaista kristityt eivät milloinkaan ennen olleet nähneet — kaikki teki suuren vaikutuksen läsnäolijoihin. Miten surkeata, vaarallista! Konstantinus suuri oli tähän aikaan vielä pakanuuden ylimmäispappina ja hänen käsityksensä täällä ratkaistavista kysymyksistä oli silminnähävästi arveluttavan pintapuolinen, ja kuitenkin pidettiin häntä miltei puolijumalana, jonka neuvoja ja vaatimuksia kaikkien tulisi nöyrästi noudattaa.

Keskustelu alkoi. Ariukselaiset olivat enemmistössä, ja kun keskipuolue, jota Eusebius Caesareasta ja Nikomedian samanniminen piispa johtivat, kallistui heidän puolelleen, näytti heidän voittonsa varmalta. Vasta-väitteet olivat laimeita, keuhkoja; on meistä kuin olisi totuuden Henki jättänyt harhailevan kristikunnan oman onnensa nojaan. Ja kuitenkin on Herran asia täällä ajettava, kristinopin ydin säilytettävä puhtaana siunaukseksi tuleville sukupolville! Niin, asia on Herran, ja sentähden on Hän nytkin läsnä seurakuntaansa! Eräs nuori diakoni — *Atanasius* on hänen nimensä — pyytää sananvuoroa. Hän on oleskellut Antoniuksen luona erämaassa, kuullut erakkojen huokauksia, nähnyt heidän taistelevan syntiä vastaan. Nämä muistot yhtyvät hänen omaan kokemukseensa — hän tietää, ettei Ariuksen Kristus kelpaa tyydyttämään särjettyä sydäntä, rauhatonta omaatuntoa, eikä kaikki maailman mahti eikä vastustajainsa lukuisuus saa tätä hänen uskoansa horjumaan. Turhaan ponnistivat Ariukselaiset kaikki voimansa säilyttääksensä äsken vielä taatun asemansa: Atanasiuksen jalot puheet, hänen selvät, raamatusta otetut todistuksensa sekä loistava puhelajansa kumosi heidän väitöksensä. Keisarinkin suostuttua Atanasiuksen puolustamaan oppiin, päätti kokous lopullisesti että kirkon tunnustukseen oli otettava oppikaava, jonka mukaan *Poika on samaa ijankaikkista olentoa kuin Isä sekä Hänestä ijankaikkisesti syntynyt*. Keisarin uhkauksien pakottamina allekirjoittivat ariukselaiset piispat muiden kera tunnustuksen paitsi kaksi, jotka samoin kuin Ariuskin ajettiin maanpakoon.

Kuten ennen on mainittu, ratkaistiin täällä Nicaeassa myöskin riita pääsiäisjuhlan viettämisestä sekä Stefanuksen ja Cyprianuksen välillä syntynyt, kiistan alaiseksi jäänyt kysymys harhaoppisten kasteesta. Pappien oikeudesta elää avioliitossa syntyi vilkas ja kiiwas keskustelu. Vihdoin onnistui egyptiläisen piispan *Pafnutiuksen*, joka vainojen aikana oli kärsinyt kovia kidutuksia ja jota kaikki kunnioittivat ankaran kirkkokurin puolustajana, kumota niiden vastaväitökset, jotka, väärin käsittäen papin asemaa maallisten olojen suhteen, sanoivat, hänen avioliittonsa olevan Jumalan sanan vaatimuksia vastaan. Noudattaen vanhaa tapaa sitoutuivat korkea-arvoisemmat papit kuitenkin naimattomuuteen.

Muiden kysymysten ohessa keskusteltiin papiston eri arvoluokistakin. Rooman, Aleksandrian, Antiokian sekä Jerusalemin piispat ovat — niin päätti kokous — pidettävät muita piispoja arvokkaampina. Heitä kutsuttiin *patriarkoiksi*.

Kaksi kuukautta kesti tämä merkillinen kokous. Sen keskustelut ja päätökset paljastivat usein kristikunnan monessa suhteessa turmeltuneen tilan sekä tuota maailman kunniaan ja valeloisteeseen

mieltyntä katsantotapaa, joka tämän aikakauden kuluessa sittemmin yhä suuremmassa määrässä ilmaantuu Jesuksen tunnustajissa. "Saattoi uskoa näkevänsä Kristuksen valtakunnan kuvan" huudahtaa Eusebius kertoessaan siitä juhlasta, jonka Konstantinus vietti kokouksen aikana sattuneen valtaistuimelle-astumisensa päivän johdosta, sekä muistaessaan sitä suosiollista lempeyttä millä papistoa tässä tilaisuudessa kohdeltiin. Ihastuksensa saa hänen kysymään: "onko tuhatvuotinen valtakunta nyt tullut?" ja moni muu Herran seurakunnan paimen ajatteli samaan tapaan! Haikeat tunteet valtaavat sydämmemme näitä lukiessamme, ja moni kysynee epäillen: miten kelpaavat tämän aikakauden kristityt puolustamaan totuutta ja vastustamaan maailmaa, kun maallinen mieli ja maailmanrakkaus näin on päässyt heissä valloille? Vastaus kuuluu: jos mikään, niin todistaa juuri Nicaean kokous, missä miltei pakanallinen keisari ja kunnianhimoiset hovipapit edustivat kirkkoa ja vastustaen Ariusta puolustivat oikeata oppia, sen Herran voimasta, joka synnin ja kaiken inhimillisen heikkouden uhallakin voittosasti johdattaa seurakuntaansa ja on taisteleva sen puolesta päivien loppuun asti.

IV.

Konstantinus Suuri asettuu Ariukselaisten puolelle; hänen kuolemansa.

Parempi on uskaltaa Herran päälle Imin luottaa päämiehiin. Ps. 118: 9.

Niistä henkilöistä, jotka ottivat osaa Nicaean kokoukseen, on Atanasius epäilemättä etevin. Tämän mainion miehen aikuiseimmat elämänvaiheet ovat hyvin vähän tunnetut. Tiedämme vain hänen jonkun aikaa oleskelleen Antoniuksen luona erämaassa sekä siellä harjaantuneen erakkojen ankaraan elämään. V. 319 ryhtyi hän diakonina Aleksandrian seurakuntaa palvelemaan ja semmoisena esiintyi hän Nicaean kokouksessa, missä hän palveli koko kristikuntaa, Herran voimalla jalosti edustaen tuota suurta taistelua totuuden puolesta, josta vasta olemme kertoneet, Aleksanterin kuoltua valittiin Atanasius Aleksandrian piispaksi (326). Ainoastaan vastahakoisesti suostui hän vastaanottamaan tämän viran, hyvin oivaltaen, ettei Nicaeassa toimeensaatu sovinto ollut luotettava, sekä että vastapuolueen koko viha ennen pitkää oli kääntynyt juuri häntä vastaan. Kaikin voimin koettivat Ariukselaiset saavuttaa entisen valtansa, käyttäen mitä viekkaimpia keinoja päästäksensä tarkoitustensa perille. Heidän johtajanansa näissä juonikkaissa yrityksissä oli Eusebius Nikomediasta, jonka ylpeys oli saanut kovan iskun ariukselaisuuden eduksi Nicaean kokouksessa tekemänsä välittämisehdotusten tyhjiin rauetessa, eikä hän säästänyt voimiansa kostaaksensa Atanasiukselle. Apuna oli hänellä keisarin sisar *Konstantia*, joka oli hyvin mieltynyt Ariukselaisiin ja lakkaamatta rukoili veljeänsä noudattamaan lempeyttä heitä kohtaan. Juonet onnistuivat: Arius sai luvan esiintyä hovissa, esitti Konstantinuksen hyväksyttäväksi uuden oppikaavan, jonka suuri joukko itämaan piispoista arveli varsin oikeaksi. Siihen mielistyi keisarikin, joka, peruuttamalla Nicaean kokouksen lausuman tuomion, puolusti Ariuksen ottamista kirkon yhteyteen. Kaikki olivat valmiit suostumaan kristikunnan mahtavan suojelijan vaatimukseen; Atanasius yksin pani ankaran vastalauseen, ja niin suuren vaikutuksen teki "jumalallisen miehen" käytös vielä nytkin keisariin, että yritys sillä kertaa raukesi tyhjään. Mutta leppymätön oli Ariukselaisten viha. Keksien kaikenlaisia syytöksiä ja sepittäen jos minkäkaltaisia kanteita Aleksandrian piispaa vastaan, onnistui heidän vihdoinkin kokonaan muuttaa Konstantinuksen mieli. Vaikka Atanasius selvästi näytti toteen kaikkien häntä vastaan tehtyjen syytösten perättömyyden, vaikka hänen virkamiehensä näiden vehkeiden ohessa monesti mitä surkeimmalla tavalla paljastivat epärehellisyytensä ja halpamielisen kostonhimonsa, kävi Konstantinus yhä kuurommaksi oikeuden vaatimuksille. Seuraus oli, että Atanasius tuomittiin virkansa menettäneeksi ja ajettiin maanpakoon Gallian maakunnan Trier nimiseen kaupunkiin.

Ariukselaiset olivat voittaneet. Heidän vaarallisin vastustajansa oli poistettu näyttämöltä ja riemastuneina odottivat he Ariuksen palajamista maanpaosta. Jerusalemissa kokoontuneet piispat valmistivat hänen ottamistansa kirkon yhteyteen, ja tämä juhlallisuus oli toimitettava Aleksandriassa. Sikäläisen kansan uhkaava käytös pakotti kuitenkin Konstantinuksen, joka nyt kokonaan oli takertunut Ariukselaisten verkkoihin, ensin kutsumaan Ariuksen luoksensa sekä vaatimaan häneltä uutta tunnustusta. Tämä sepittikin semmoisen, valalla vakuuttaen sen olevan kirkon opin mukaisen. Asia näyttää kuitenkin arveluttaneen keisaria, sillä ennenkuin laski Ariuksen menemään lausui hän: "jos sinulla on oikea usko, niin olet vannonut hyvän valan; mutta jos tunnustuksesi on väärä, niin tuomitkoon Jumala tässä asiassa valasi mukaan". Pakottiko omatunto sillä hetkellä häntä vertaamaan Ariuksen ja hänen puolueensa vehkeilevää ja huikentelevää käytöstä puhdasoppisuuden järkähtämättömän puolustajan menettelyyn, jonka jaloutta hän turhaan oli koettanut mielestäänsä karkottaa? Vaikea on tätä varmaan väittää, vaan siltä ainakin näyttääpi. Peläten Aleksandrian

seurakuntaa, missä Atanasiuksen jalo henki vielä oli vireillä, ei Konstantinus uskaltanut vahvistaa itamaalaisten piispojen päätöstä, jonka mukaan Arius siellä oli otettava kirkon yhteyteen, vaan määräsi Konstantinopolin piispan toimittamaan juhlallisuuden. Ollen oikeauskoisuuden puolustajia koetti tämä saada keisaria luopumaan vaatimuksesta, mutta turhaan: Konstantinuksen päätös oli muuttumaton. Rukoillen Jumalaa estämään harhaoppisen vehkeilijän ottamista seurakunnan yhteyteen odotti piispa Ariuksen tuloa. Mutta tämä ei saapunutkaan kirkkoon. Äkillinen kuolema oli temmannut hänen pois elävien joukosta (336). Kaikki hämmästyivät. Oikeauskoiset pitivät kohtausta Jumalan tuomiona; Ariukselaiset väittivät että hän oli saanut surmansa noitakeinojen kautta.

Seuraavana vuonna päätti Konstantinus Suurikin päivänsä, jättäen vaiherikkaan elämänsä jälkimaailman tuomittavaksi. Monenkaltainen on tämä tuomio ollut. Yksimielisesti häntä kaikki kyllä kiittävät viisaaksi hallitsijaksi, joka, aavistaen aikansa syvimmän tarpeen sekä käsittäen kristinuskon suuren uudistuttavan voiman, tiesi sen vastustamisen turhaksi ja valtiolle vahingolliseksi, mutta jos hänen käytöstään punnitaan kristinuskon vaa'alla, ei arvostelu suinkaan ole yhtä selvä. Kirkkohistorioitsija Eusebius, joka omin silmin näki keisarin hankkeet ja toimet ja siis oli tilaisuudessa läheltä arvostelemaan hänen uskonnollista kantaansa, ei ensinkään tiedä rajoja ylistyssanoillensa ja kiitoslauseillensa, asettaen tämän ensimmäisen kristityn hallitsijan kirkon suurimpain pyhimysten rinnalle. Epäilemättä on Konstantinus monessa tilaisuudessa selvästi osottanut, että Kristuksen oppi oli vaikuttanut hänen sydämeensä; sen todistaa paitsi hänen hellä huolenpitonsa kirkosta moni jalo lausunto, moni sydämen tarpeesta lähtenyt hartaudenosotus, jonka todenmukaisuutta emme saa epäillä. Etenkin ovat kertomukset Konstantinuksen viimeisistä päivistä sitä laatua, että ainoastaan julki väärentäminen uskaltaa väittää hänen kristillisyytensä aina olleen ainoastaan valtioviisauden salaamaa teeskentelyä. Mutta kaikki tämä ei kuitenkaan riitä puhdistamaan häntä noista monista oikeutetuista syytöksistä, jotka tahraavat hänen mainettansa ihmisenä ja kristittyinä. Vähemmän arveluttava on se seikka että Konstantinus vasta kuolinvuoteellansa antoi kastaa itsensä, sillä tämä ei suinkaan ehdottomasti todista hänen tähän asti halveksineen kristinuskoa tahi epäilleen sen totuutta, kuten moni on olettanut. Kirkossa oli se käsitys hyvin yleinen, että kaste pesee ihmisen puhtaaksi kaikista synneistä välittämättä kastetun mielentilasta, ja sentähden päätti moni jättää kasteensa kuolinpäiväänsä asti, jotta syntiset himot eivät enää ehtisi saastuttaa puhdistettua sielua. Mutta ajatellamme Konstantinuksen julman kavalaa käytöstä vihollisiansa kohtaan (hän esim. surmautti Liciniuksen, vaikka oli luvannut hänen säästää) sekä hänen osottamaa kovasydämmisyyttä mestattaessaan puolisonsa, jalon poikansa y.m. sukulaisiaan, täytyy meidän tunnustaa: näin ei menettele kristitty, jonka sydämen Herran Henki on saanut uudistaa. Ja jos joku väittänee Konstantinuksen siihen aikaan vielä olleen vieraan kristinuskon vaatimuksille, jääpi kuitenkin moni seikka esim. Atanasiuksen kova kohtalo todistamaan häntä vastaan elämänsä loppuun asti, samoin kuin koko hänen käytöksensä ariukselaisen riidan vaiheissa selvästi osottaa hänen pintapuolisesti vain omistaneen uskontonsa syvät totuudet. Konstantinusta on kiitetty siitä ettei hän ryhtynyt väkivaltaisiin keinoihin pakottaaksensa pakanallisia alamaisiaan kääntymään kristinuskoon, vaan suvaitsi heitä kristittyin rinnalla, vaikka hän viimeainituille soi suurempia etuja, ja varmaan on tämä arvostelu aivan oikea. Mutta toisella alalla olisi hänen pitänyt säälimättä taistella pakanuutta vastaan saavuttaaksensa kristityn keisarin nimen sanan syvemässä merkityksessä, ja tämä ala oli hänen oma sydämmensä. Vaan eipä näytä siltä kuin olisi hän ollut harjaantunut tässä taistelussa.

Epäilemättä ovat menneiden aikojen Konstantinus suuresta usein lausumat liialliset kiitoslauseet olleet omiansa valmistamaan aseita kirkon vihollisille, sillä nämä ovat väittäneet kristittyjen tallalla peittäneen hänen vikojaan voidaksensa sanoa Nicaean kokouksen päätöstä Kristuksen jumaluudesta totuutta harrastavan miehen toimeksi. Itsessään väitös kyllä on varsin mitätön, mutta se muistuttaa meille miten epäluotettava kaikki inhimillinen suuruus ja kunnia on, jos sen avulla ryhdytään jumalallisia totuuksia puolustamaan, ja myöntää täytyy monen kristityn kirjailijan ainakin suureksi osaksi erehtyneen juuri Konstantinus suuren suhteen. Ensimmäisen kristityn keisarin nimi on monesti saanut kauniimman kaiun kuin hän olisi ansainnut. Hänen uskollinen kantansa esiintyy päinvastoin monessa tilaisuudessa hyvinkin epäiltävänä, jos hänen elämänsä vaiheet punnitaan kristinuskon vaa'alla. Ja tältä kannalta tahdomme mekin häntä arvostella, huomauttamalla ettei Jumalan valtakunnan voitto riipu ihmisistä, vaan siitä Herrasta, jonka tarkoituksia tämän maailman mahtavatkin ovat pakotetut palvelemaan, ovatko he sitte suuremmassa tahi vähemmässä määrässä itse omistaneet jumalallisen totuuden pyhittävän voiman.

V.

Kirkkoisä Atanasiuksen elämänvaiheet Konstantinus Suuren kuoleman jälkeen.

Konstantinus suuren kuoltua jakoivat hänen kolme poikaansa Konstantinus, Konstans ja Konstantius valtakunnan keskenänsä siten, että molemmat edelliset saivat länsimaat, viimmemainittu itämaat. Eripuraisuus veljien välillä synnytti ennen pitkää verisiä näytelmiä, uudistaen pakana-ajan kauhuja kristityn Rooman vasta rauhoitetuissa maissa. Tuntuvia vammoja iski taistelu kirkonkin oloihin. Vallanhimon ja maailman rakkauden pettämänä sortui moni seurakunnan paimen tuohon inhimillisten himojen kuohuvaan pyörteeseen, missä usko eksyy, toivo uupuu, rakkaus sammuu. Etenkin olivat itäisen kirkon olot huonolla kannalla, siellä kun Ariukselaiset saavuttivat yhä suurempaa valtaa, kietoen kaikki pauloihinsa. Konstantius oli julma ja keho hallitsija; kavalat hovipalvelijat olivat hänen neuvonantajansa ja heihin liittyi viekas Eusebius Nikomediasta, joka vastikään oli päässyt Konstantinopolin piispaksi. Jos tämä kaupunki jo Konstantinus suuren täällä hallitessa oli Ariukselaisten juonien pesäpaikkana, edustaapi se tähän aikaan vielä surkeammalla tavalla harhaoppisuuden siittämiä paheita. Tämmöinen oli itäisen valtakunnan ja sikäläisen kirkon pääkaupunki, tämmöiset niiden johtavat henkilöt! Mimmoiset päivät Atanasiukselle näin asiain ollen koittivat, kun hän länsimaiden keisarien suosimana sai luvan palata maanpaosta, on helppo arvata. Riemulla vastaanotti Aleksandrian seurakunta rakkaan piispansa, tunnetulla jänteveydellään ryhtyi tämä työhön. Jalojen muistojen kuuluisa kaupunki Niilin rannalla, tuo marttyyriaikakauden mainehikas taistelupaikka, kristillisten oppijärjestelmän vanha koti vetääpi jälleen huomiomme puoleensa. Mutta muuttunut on aika: Jesuksen tunnustajat rakastavat maailmaa ja karttavat ristiä; kaikkinaisten opetusten viettelemänä, pettämänä he eivät enää halaja Jumalan sanan terveellistä rieskaa, vaan ovat eksyneet harhaoppisuuden mutkaisille teille. Onko Atanasiuskaan, tuo oikeauskoisuuden tähän asti horjumaton pylväs ja urhoollinen marttyyri, karttava yleisen turmeluksen tarttuvaa ruttoa? Onko hän kestävä loppuun asti? Vastauksen antaa miehen elämäkerta, jommoisena se Konstantinus suuren kuoleman jälkeen esiintyy kirkkohistorian lehdillä. Sen pääpiirteet ovat seuraavat.

V. 341 kokoontuivat ariukselaiset piispat Antiokiaan. Pää tarkoituksena oli saada Atanasius pois viralta. Sepitettiin neljä eri tunnustuskaavaa ilmaisemaan kokouksen muka suurta harrastusta selvittää kirkon oppia, mutta miltä kannalta täällä arvosteltiin asioita käypi selväksi jo siitakin kokouksen lausunnosta, että muka olisi alentavaista noudattaa Ariuksen mielipiteitä, hän kun oli vain halpa presbyteri. Mikä tärkeä syy valmistaa uusi oppikaava! Tarkoituksena saavutettiin: Atanasius erotettiin virasta ja eräs Gregorius valittiin hänen sijaansa. Aleksandrian seurakunta teki vastarintaa, sotaväen suojelemana vihittiin uusi piispa virkaansa. Väkivallan pakottamana oleskeli Atanasius jonkun aikaa Aleksandrian lähitienoilla kirjoittaen piilopaikastaan kiertokirjeen piispoille, jossa hän valittaen puhuu vihamiestensä vääryyksistä. Sitten matkusti hän Roomaan, jonka piispa otti puolustaaksensa häntä. Sitä paitsi puolusti läntisen valtakunnan hallitsija Konstans (Konstantinus oli jo ennen kuollut) oikeauskoisuutta, Mutta näiden vaiheiden ohessa Atanasius ei turvannut ihmisiin, vaan Jumalaan ja omantuntonsa hyvään todistukseen. Ja sentähden tähtäsivät vihollisten kovimmat iskut juuri häneen, kaikki kun näkivät ettei ihmisten suosio eikä heidän vihansa saaneet tämän uskonsankarin mielipiteitä horjumaan. Tuommoiseksi muodostuu usein suurten henkilöiden kohtalo. "Jota ylevämpi elämä sitä suurempi tuskakin" lausuu eräs runoilija, ja nämä sanat soveltuvat tähänkin. Kummastelisimmeko ajattellessamme Atanasiuksen kärsimisiä näinä halpamielisinä aikoina, jolloin kavalat juonet ja raaka väkivalta kilvan hijoivat aseitaan saadaksensa hänen vaikenemaan, hänen joskus kiihtyneen lausumaan katkeria sanoja noista kirkon kelvottomista ylimyksistä ja tekopyhistä, joiden kehnot hankkeet päivä päivältä kävivät yhä selvemmiksi? Tämmöisiä lauseita tapaamme esim. tuossa hänen yllämainitussa kiertokirjeessään; ken ei ole altis antamaan hänelle niitä anteeksi?

Äkkiarvaamatta muuttuivat olot. Veljensä uhkaamana kääntyi Konstantius oikeauskoisuuden puolelle, antaen paenneille piispoille luvan palata kotia. Atanasius ei ensinkään uskaltanut luottaa tähän lupaukseen, ennenkuin Konstantius eri kirjeellä käski hänet tulemaan. Pakolainen lähti matkalle ja saapui Konstantinopoliin (348), missä keisari ystävällisesti otti hänen vastaan. Riita näytti vihdoinkin päättyneen, ja sanomattomalla ilolla tervehtivät Aleksandrialaiset jälleen jaloa paimentansa. Mutta petollinen oli rauha, ilo lyhyt. Konstans murhattiin ja Konstantius pääsi koko Roomalaismaailman herraksi. Heti alkoivat Ariukselaiset hieromaan uutta liittoa hänen kanssansa, eikä aikaakaan, niin olivat he kokonaan voittaneet hänen puolellensa. Kaikki Nicaean tunnustuksen puolustajat ajettiin maanpakoon. Ariukselaiset koettivat vihdoinkin kokonaan masentaa kaiken vastarinnan, ja sentähden vainosi heidän vihansa entistä kiivaampana sanotun tunnustuksen pääpylvästä, Atanasiusta. Mutta hän ei horjunut, järkähtämättömänä puolusti hän totuutta vielä nytkin, tekemättä vähintäkään myönnytystä harhaoppisuuden eduksi. "Älkäämme palvelko aikaa, vaan Herraa" kirjoitti hän tähän aikaan erälle ystävälleen, joka, kammoksuen taistelun vaaroja, kieltäytyi vastaanottamasta hänelle tarjottua piispanvirkaa.

Tämmöinen mies oli ennen muita kukistettava, sorrettava! V. 355 saapui kaksi keisarillista virkamiestä Aleksandriaan. Heidän tarkoituksensa oli viekkauksella houkutella Atanasiusta pois

kaupungista, saadaksensa hänen surmatuksi seurakunnan tietämättä. Kun petos ei onnistunut, ryhdyttiin väkivaltaisiin keinoihin. Helmikuun 9 p. 356 ryntäsi 5000 miehen suuruinen sotajoukko Aleksandrian kirkkoon, missä Atanasius paraikaa toimitti jumalanpalvelusta. Tyyneenä viiپی piispa paikallansa, kunnes seurakunta oli pelastunut. Itse pääsi hän ikäänkuin ihmeen kautta pakoon.

Atanasius aikoi ensin lähteä keisarin puheille, mutta huomattuaan että hänen henkeänsä väijyttiin, etsi hän turvapaikan erämaan erakkojen luona. Konstantius raivosi: elävänä tahi kuolleena oli tuo uppiniskainen, taipumaton piispa tuotava hänen luoksensa! Riemuten huusivat pakanat: "eläköön keisari ja Ariukselaiset; me olemme heidän puolellansa". Erämaahan marssi sotajoukko Atanasiusta etsimään. Se saapui Tabennaen luostariin, missä vainottu piispa oli. Mutta turhaan koetti päällikkö pakottaa munkkeja ilmaisemaan hänen piilopaikkansa — kernaammin olisivat he antaneet hakata itsensä kappaleiksi kuin pettäneet jalon miehen. Horjumatta puolusti Atanasiuksen seurakuntakin uskoansa. Useoita rääkättiin, toisia vietiin nääntymään erämaahan, vaan urhoollisesti kestivät nämä tunnustajat kaikki tuskat, kiittäen ja ylistäen Herraa, jonka totuuden puolesta he taistelivat. On meistä kuin näkisimme iltaruskon taivaan ranteella; se virtaapi marttyyriakauden laskeneesta auringosta. Ei ollut Atanasius turhaan tehnyt työtä Aleksandrian seurakunnassa!

Jonkun ajan kuluttua siirtyi uskonsankari kauemmas erämaahan. Oleskellen Egyptin äärimmäisillä rajoilla sepitti hän useoita kirjoituksia Ariukselaisia vastaan, selittäen, kehittäen kirkon sorrettua tunnustusta. Ulkona maailmassa kerskasivat viholliset voitostansa, maalliset edut houkuttelivat monen Nicaean tunnustuksen ystävänsäkin luopumaan oikeasta uskosta; harhaoppisuus on vallalla Herran seurakunnassa. Mutta tuon tuostakin saapuu neuvoja, kehoituksia oikeauskoisuuden sorretuille puolustajille. Lähetyskirjeitä tuodaan erämaasta; niiden alla on Atanasiuksen nimi. Nuoruutensa muistojen innostuttamana on hän niitä kirjoitellut; luja usko, horjumaton toivo, palava rakkaus antavat sanoille ihmeellisen voiman. — Atanasiuksen seurassa oli muutamia uskollisia ystäviä, ja erakkojen jalo esimerkki kehotti heitä kilvoittelemaan hyvää kilvoitusta. Tähän eivät kuuluneet meluavan maailman kevytmieliset äänet, täällä palveltiin Herraa hengessä ja totuudessa. Vihollisparvet eivät löytäneet tietä tänne; hiljaa lähestyi vain historian haltijatar — kuunteli ja piirsi aikakirjojihinsa kauniin kertomuksen siitä, miten täällä kirkon sydän silloin sykki.

Kuusi vuotta oleskeli Atanasius erämaassa. Niiden vieressä olivat Ariukselaiset riitaantuneet keskenänsä ja keisari horjui eri puolueiden välillä, tietämättä mihin liittyä. Toiset opettivat ettei Poika ole Isän kaltainenkaan, toiset taas kokivat pelastaa edes oikeauskoisuuden varjon vastustamalla tätä ariukselaisuuden johdonmukaista johtopäätöstä, vaikka he kyllä eivät myöntäneet Pojan olevan Isän vertaisen. Edellisiä kutsuttiin *Anomoealaisiksi*, viimmemainituista *Semiariukselaisiksi*. Myötäänsä pidettiin keskusteluita ja kokouksia, mutta häiriö kävi päivä päivältä yhä arveluttavammaksi. Sillä kannalla olivat asiat Konstantiuksen kuollessa (361). Sattuva on erään pakanallisen historioitsijan, *Ammianus Marcellinuksen* arvostelu tästä keisarista. Hän sanoo hänen sekoittaneen taikauskoa tuohon "yksinkertaiseen Kristus-uskontoon", virittäneen lukemattomia turmiollisia riitoja sekä häirinneen valtakunnan kyytijärjestystä lähettämällä piispoja kokouksesta toiseen.

Olemme nähneet, miten kristityt noiden alituisten riitojensa kautta, olivat ikäänkuin kiihottamalla kiihottaneet vanhaa pakanuutta virkistymään uuteen eloon. Se oli kyllä kuolemaan tuomittu eivätkä mitkään kohtaukset enää saattaneet valmistaa sille pysyväistä kotia Rooman keisarikunnassa, mutta vielä sitä kuitenkin oli olemassa eikä se tarvinnut kuin sopivaa hetkeä tarttuaksensa ruostuneisiin aseisinsa vielä kerta häytyttääksensä Jesuksen tunnustajia. Ja tämmöinen hetki joutuikin pian, valtaistuimelle kun nousi *Julianus*. Tätä onnetonta hallitsijaa, jolle on annettu liikanimi *Apostota* (uskosta luopunut), oli kyllä lapsuudesta saakka kasvatettu kristinuskoon, mutta mitä surkeimmassa muodossa oli sitä häneen tyrkytetty, ja juonia, kavaluutta, väkivaltaisuutta vain oli hän tavannut sen tunnustajissa. Nuo myrkylliset siemenet itivät nuorukaisen luonnosta jalossa sydämessä: hän alkoi halveksia, ylönkatsoa, vihata noita kurjia imartelijoita, vaikka hän vielä oli vaiti, huolellisesti salaten kaikilta ajatuksensa. Mutta muistiinsa hän kätki kristittyin kaikki synnit, vartoen hetkeänsä. Etsien ravintoa tyhjälle, isovalle sielulle, luki hän ahkeraan vanhojen pakanallisten kirjailijain teoksia, ihastuen niihin ihastumistaan. Rooman muinaisuus, nuo pakana-ajan toimittamat suuret urotyöt, esiisien urhoollisuus ja yksinkertaiset tavat lumosi hänen sydämensä ja sai sen sykkimään. Keisariksi päästyänsä päätti Julianus kuolleista herättää Rooman muinaisuuden sekä kukistaa kristinuskon, joka siltä oli valtikkan riistänyt. Miten turhaa, mahdotonta!

Väkivaltaisesti Julianus kuitenkin ei tahtonut menetellä, hän valitsi toisia välikappaleita päästäksensä tarkoitustensa perille. Säilyneet pakanalliset temppelit avattiin jälleen, ränstyneitä korjattiin, uusia rakennettiin, ja väsymättömällä innolla ryhtyi keisari itse pakanuuden ylimmäisenä pappina uhraamaan ja jumalanpalvelusta johtamaan, Sairas- ja köyhäinhuoneita valmistettiin; "kirotut Galilealaiset [Tällä haukuntanimellä tarkoitti Julianus kristityitä.] älkööt olko ainoat köyhiä auttamassa" oli keisarin tapana sanoa. Kouluja perustettiin, filosofeja ja puhujia, joista viimmemainituista etenkin *Libanius* pääsi Julianuksen suosioon, kutsuttiin Konstantinopoliin edistämään hänen yritystään, "uudistamaan Rooman vanhaa kunniaa ja saamaan sen asukkaita luopumaan kapinasta kuolemattomia

jumalia vastaan". Ivalla ja ylönkatseella koki häntämän ohessa masentaa kristinuskon tunnustajia, levittämällä heistä jos minkäkaltaisia juttuja, pilkaten heitä kielellä ja kynällä. Uskonnollisten puolueiden kiistoja hän ei suinkaan koettanut estää; näyttääpä päinvastoin siltä kuin olisi hän kehottanut kristityiltä niitä jatkamaan, vaikka kyllä toiset arvelevat tätä väitöstä perättömäksi. Oli miten olikin: kaikki maanpakoon ajetut piispat kutsuttiin takasin, ja täten pääsi Atanasiuskin jälleen virkaansa.

Kuusi vuotta oli hän ollut poissa. Erämaan hiljaisuudessa on hänen mielensä tyyntynyt, hän on lempeämpi, hellempi kuin ennen. Mutta yhtä horjumaton kuin menneinä päivinä on hänen uskonsa, yhtä vakaat mielipiteensä. Ei korkea ikänsä eivätkä vaarat ja kärsimiset ole lannistaneet hänen voimiansa: työhön hän jälleen ryhtyy. Mutta hänen ensimmäisenä toimenansa on nyt julistaa rauhan sanomaa kaikille kristityille: hän kutsuu harhaoppisia palajamaan kirkon yhteyteen, luvaten vastaanottaa heidät, kun vain katuvat erehdyksensä, rikoksensa ja yhtyvät hänen kanssansa noudattamaan Nicaean tunnustusta. Kehotus on saman Atanasiuksen, joka ennen nuoruuden tulisella innolla taisteli Ariukselaisia vastaan ja sittemmin uhrasi miehuutensa paraat voimat samalle taistelulle! Esiintyikö hän suurempana Nicaean kokouksessa, missä uskonsa kesti tuon vaikean koetuksen oppineiden vastustajain koettaissa häntä eksyttää, kuin nyt vanhuutensa päivinä? Oliko hänen käytöksensä Konstantiuksen hallitessa, jolloin toivonsa ei sammunut, vaikka oikeauskoisuuden tulevaisuus näytti niin synkän toivottomalta — oliko taistelunsa silloin ylevämpää laatua kuin näinä aikoina, jolloin hän kehotti Ariukselaisia parannukseen ja sovintoon? Atanasiuksen ystävät olisivat vastanneet näihin kysymyksiin soimaamalla häntä heikoksi, ja tiedämme monen heistä rikkoneen kaiken yhteyden hänen kanssansa — mutta kirkkohistoria tuomitsee toisin. Se todistaa hänen nyt vielä jalommin kuin milloinkaan ennen puolustaneen Nicaean tunnustusta, kehottaen meitä muistamaan apostolin sanoja: "usko, toivo ja rakkaus pysyvät; vaan suurin niistä on rakkaus".

Pian huomasi Julianus tämmöisen miehen olevan hyvinkin haitallisen. Poiketen käytöksestään kristityitä kohtaan käski hän Atanasiuksen heti lähteä takasin maanpakoon, uhaten rangaista Egyptin maaherraa, jollei "tuo Rooman jumalain vihemies" pikimmiten olisi poissa. Taas täytyi Atanasiuksen erota seurakunnastaan. Tyyneenä, nöyränä lähti hän yliseen Egyptiin (362), lausuen murheellisille ystävilleen: "olkaat huoletta, tämä ei ole kuin pilvi, joka pian menee ohitse".

Julianus ei ollut suotta kiihottanut pakanoita vihaamaan Jesuksen tunnustajia, eikä aikaakaan, niin hän ei enää voinut heidän raivoansa hillitä. Monessa paikoin kidutettiin ja surmattiin kristittyjä säälimättä. Mutta hänen pyrintönsä herättää Rooman muinaisuus uuteen eloon ei ollut kuin pettava kangastus, eksyttävä unelma, jonka toteuttaminen oli mahdottomia mahdottomampi. V. 363 kaatui Julianus taistelussa eräällä sotaretkellä Uus'-Persian valtakuntaa vastaan. Kuollessaan sanotaan hänen lausuneen: "sinä voitit Galilealainen!" Hedelmättömäksi jäi hänen elämänsä, "oudoksi kummitukseksi ihmiskunnan historiassa". Mitä ankarimmalla tuomiolla ovat kristityt monesti tuominneet tätä onnetonta hallitsijaa, lukuunottamatta mitä kirkko oli rikkonut häntä vastaan, ennenkuin hän rupesi sitä sortamaan, ajattelemta että hän monine jaloine omaisuuksineen on oikeutettu vaatimaan meiltä sääliväisyyttä, jos kohta ei muutakaan!

Keisari *Jovianus* kutsui Atanasiuksen takasin, ja näyttipä nyt siltä kuin koittaisivat tälle kärsimisiin harjaantuneelle miehelle vihdoin rauhalliset päivät, sillä vaikka seuraava keisari *Valens* oli mieltynyt ariukselaisuuteen, ei hän kuitenkaan vainonnut Nicaean tunnustuksen puolustajia. Mutta vielä kerta täytyi hänen kuitenkin paeta vainoa, ennenkuin hänen kärsimistensä mitta oli täytetty. V. 367 saivat näet Ariukselaiset Valensin pakottamaan kaikkia Konstantinus suuren virasta erottamia piispoja lähtemään maanpakoon. Turhaan rukoili Aleksandrian seurakunta armoa vanhalle paimenelleen: hänen täytyi lähteä! Neljä kuukautta piileili Atanasius isänsä hautakammiossa, kunnes Valens peruutti tuomionsa. Hän kuoli Aleksandriassa v. 373. 46 vuotta oli hän ollut piispana, vaan tämän ajan kuluessa oli hän ollut 20 vuotta maanpakolaisena.

Tämmöinen on Atanasiuksen elämäkerta. Se ei tarvitse puolustusta esiintyäkseen uskonsankarin elämäkertana, miten vaillinaisesti sen olemmekin kertoneet. Atanasius oli Jumalan valittu välikappale taistelussa totuuden ja puhtaan opin puolesta ja semmoisena on hän luettava tämän aikakauden suurimpain kirkkoisien joukkoon. Uskollisesti, urhoollisesti hän kesti kovimmatkin koetukset elämänsä loppuun asti, ja muuttumattoman jalona on hänen nimensä aina säilyvä kirkkohistorian lehdillä. Erehtyväinen ihminen hänkin oli, mutta yksi niitä, joiden kautta kaikkivaltias Jumala toimittaa suuria seurakuntansa voitoksi taistelussa sen vihollisia vastaan. — Atanasius on saanut kunnianimen "puhdasoppisuuden isä".

— — puukeaat teitänne niinkuin Jumalan valitut, pyhät ja rakkaat, sydämmellisellä laupiudella, ystävyydellä, nöyryydellä, hiljaisuudella ja pitkämielisyydellä. Kol. 3: 13.

Synnin tahraamana esiintyy kirkko ariukselaisen riidan aikana. Kauas eksyivät Jesuksen tunnustajat silloin monesti totuuden tieltä, sekottaen ihmisten keksimää oppia menneiden aikojen hyvään tunnustukseen. Velvollisuuksiinsa kyllästyneinä nukkuivat Siionin vartijat joukottain muureilla, toiset solmivat liittoa vihollisen kanssa, tehden hänelle yhä suurempia myönnytyksiä. Siellä täällä vain välkkyä uskon miekka jonkun sankarin kädessä. Hän ei aio peräytyä, miten kova taistelu onkin, ja jos alakuloisuus joskus valtaapi hänen sydämmensä, ei hän kuitenkaan herkeä totuutta puolustamasta — eikä aikaakaan niin on hän jälleen voittanut hetkisen heikkoutensa: vakaa luottamus säteilee hänen silmistänsä, todistaen sen Herran voimasta, jonka palveluksessa hän on. Atanasius ei ole totuuden ainoa puolustaja ariukselaisen riidan vaiheissa: muitakin jaloja uskonsankareita tapaamme silloisessa kirkossa, jos kohta heidän lukunsa verrattuna vastustajain lukusaan joukkoon onkin pieni. Todistuksena on muiden kera kirkkoisä *Basilius suuri*.

Hän syntyi Caesareassa v. 330. Hurskailta vanhemmiltaan oppi hän jo varhain rakastamaan totuutta ja karttamaan syntiä ja etenkin isän-äitinsä *Makrina*, joka oli kokenut Diokletianuksen vainon kauhuja sekä pakolaisena monta vuotta oleskellut erämaassa, kylvi monta hyvää siementä nuorukaisen sydämmeen. Ensimmäisen opetuksensa sai Basilius Caesarean koulussa ja jatkoi sitten jonkun aikaa lukuansa Konstantinopolissa. Tietohalunsa johdatti vihdoin hänen askeleensa Atenaan, tuohon sivistyksen ikivanhaan pääkaupunkiin, missä tieteet vielä nytkin kukoistivat. Täällä liittyi hänen sydämmensä lujilla siteillä *Gregorius Nazianzilaiseen*, jonka kanssa hän jo Caesareassa oli tutustunut. Eikä tämä ystävyys milloinkaan muuttunut, se kesti kautta elämän kunnes kuolema heidät erotti. Näinä eripuraisuuden aikoina, jolloin kristityt soimasivat, pettivät, vainosivat toinen toistansa, oppivat nämä nuorukaiset kunnioittamaan, puolustamaan ja rakastamaan toisiansa; heidän liittonsa oli solmittu Herrassa, jonka totuudelle he olivat päättäneet elämänsä uhrata. Karttaen kaikkia kevytmielisiä seuroja ja huvituksia tutkivat he ahkeraan klassillisen muinaisuuden jaloja tuotteita, vaan tämän ohessa joivat he viisautta p. raamatun elävästä lähteestä. Basilius vertaa pakanallista sivistystä puun lehtiin, kristinuskoa sen hedelmiin. Näitä hedelmiä poimiessa ja säilyttäessä viljeli hän tiedettä vain välikappaleena, neuvoen muitakin asettamaan kaiken tietonsa ja taitonsa tuon korkeimman totuuden palvelukseen. Näin kului muutamia vuosia. Niiden vierieessä liittyivät ystäväin sydämmet yhä kiinteämmin toisiinsa, käsi kädessä he kehittyivät, kypsivät toimittamaan suurta työtänsä Herran viinamäessä. "Emme tunteneet kuin kaksi tietä: toinen johdatti kouluun, toinen kirkkoon. Teateriin ja muihin julkisiin huvituspaikkoihin annoimme muiden vaeltaa" kirjoittaa Gregorius muistellessaan näitä onnellisia aikoja ja ylistyspuheessaan Basiliuksen muistoksi lausuu hän muun ohessa: "En voi kyyneleitä vuodattamatta ajatella ystävyyttämme. Sama toivo hehkui meissä, samaan maaliin pyrimme, nimittäin oppia saavuttamaan. Kateuteen emme milloinkaan sortuneet: kilpailumme oli jalo kilvoitus. Ystävinä me taistelimme, emme siitä, ken oli voittava paraimman palkinnon, vaan kumpi meistä saisi sen toiselle omistaa, sillä kumpikin piti ystävänsä onnen omana onnenansa. Me olimme yksi sielu kahdessa ruumiissa. — Maallinen, katoavaisia halajava rakkaus ei itsekään saata olla kuin katoavainen, kuten kevään kukat. Tuli palaa niin kauan kuin viritysaineita riittää; niiden loputtua se sammuu. Yhtä vähän saattaa maallisiin perustuva rakkaus kestää, sen elinehdot kun ovat katoavaista laatua. Mutta puhdas, jumalallinen rakkaus, joka tähtää katoamattomiin, on juuri sentähden ikuinen, ja mitä palavammin se pyrkii tosi autuuteen, sitä voimakkaammin vetää se ijankaikkisuuden ystävät puoleensa, yhdistäen heidät toisiinsa". Kuullessamme tällaisia sanoja riehuvan taistelun myrskyissä, on meistä kuin olisimme kuohuvalta mereltä saapuneet tyyneeseen lahdelmaan, jonka vieno kalvo säteilee auringon valossa.

Päätettyään koulukäyntinsä palasi Basilius kotikaupunkiinsa. Hänelle tarjottiin edullinen opettajapaikka eräässä koulussa, vaan hän ei antaunut tälle uralle. Ei maailma häntä huvittanut, tiedemiehen kunniaa hän ei pyytännyt eikä hän sitävarten ollut Atenan koulua kulkenut. Kristinuskon valaisemana oli hän tutkinut pakanuuden kirjallisuutta ja hyväksensä käyttänyt muinaisuuden syvimmat mietteet, sen ylevimmät aavistukset, mehiläisen lailla kukkasista imenyt hunajaa hyljäten myrkyä, ja kieltäen itsensä oli hän jo aikoja sitten päättänyt uhrata koko elämänsä Herralle. Sentähden hän ei viihtynyt Caesarean maallisen mielen tahraamissa oloissa, vaan lähti matkalle Syyriaan, Palestinaan, Egyptiin, perehtyäkseen munkkien Jumalalle pyhitettyyn elämään. Mitä olivat Konstantinopolin uljaat rakennukset, mitä Atenan tieteet ja taiteet erakkojen tyyneen, hiljaisen, vaan utteran, hartaan taivasta kohti vaeltamisen rinnalla! Turhuutta vain ja kurjuutta!

Tällä matkalla irtautui Basiliuksen sydän irtautumistaan maailmasta. Kotia palattuaan lahjoitti hän kaiken omaisuutensa (vanhempainsa kuoltua oli hän saanut suuren perinnön) köyhille ja muutti asumaan Vähä-Aasian Pontus nimiseen syrjäiseen, vaan kauniiseen maakuntaan, saadaksensa siellä maailman häntä häiritsemättä tutkia ijankaikkisen elämän suurta kysymystä. Meidän maallisia etuja

etsivä aikamme pitäisi tämmöisiä uhrauksia aivan liiallisina, miltei hullutuksena, mutta Basiliuksen esimerkki jääpi ihmisten vastaväitösten uhallakin kauniiksi kehotukseksi kaikille kristityille, kieltäen heitä rakastamasta maailmaa ja sen tavaroita. Meidän on näet muistaminen ettei hän, kuten moni hänen aikakautensa kristitty, minkään itsetekoisien lain orjana luopunut omaisuudestaan, vaan sydämmensä vapaasta halusta, sillä maalliset rikkaudet olivat hänestä arvottomat, eikä niistä luopuminen tuottanut hänelle hetkistä kaipaustakaan. Noudattaen erakkojen katsantotapaa viihtyi hän paremmin yksinäisyydessä muutamain ystävain seurassa kuin kirkon suuressa taistelussa ulkona maailmassa, vaan silti hän ei suinkaan kieltäynyt ottamasta siihen osaa, Herran sitä vaatiessa. Täten kehittyi hän tuoksi "suureksi" Basiliukseksi, jonka nimi on kirkkohistorian jaloimpia.

Ariukselainen riita häiritsi kirkon rauhaa, eksyttäen lukemattomia kristittyjä uskomaan ihmisten neuvoja ja kylväen eripuraisuuden siemeniä Herran seurakuntaan. Haikeilla tunteilla oli Basiliuksen jo kauan täytynyt nähdä näiden paheiden saavuttavan yhä suurempaa valtaa kristikunnassa ja tämä kokemus koski kipeästi hänen lempeään sydämmeensä. Kernaasti olisi hän ainaseksi jäänyt asumaan ihanaan vuoristoonsa, mutta Herra oli päättänyt johdattaa palvelijansa askeleet kirkon suurelle taistelutantereelle käyttäöksensä häntä sorretun totuuden puolustajana. Kärsimisten ja koetusten kovassa koulussa oli Basilius täydentävä kasvatuksensa!

Caesarean piispa kutsui Basiliuksen luoksensa ja vihki hänet presbyteriksi. Urhoollisesti ryhtyi tämä puolustamaan Nicaean tunnustusta Ariukselaisia vastaan, voimiansa säästämättä paimensi hän seurakuntaansa. Tämän ohessa koki hän minkä voi lempeydellä ja rakkaudella kirkosta poistaa tuota onnetonta eripuraisuutta, jonka turmiolliset vaikutukset olivat nähtävinä kaikkialla. Mutta miten hartaasti hän toivoikin rauhallisten päivien koittavan Herran seurakunnalle: myönnytyksillä harhaoppisuuden eduksi hän ei milloinkaan koettanut sovintoa ostaa. Totuus oli hänelle kaikkea muuta rakkaampi.

V. 370 kuoli Caesarean piispa ja Basilius valittiin hänen sijaansa. Asemansa kävi päivä päivältä yhä vaikeammaksi. Moni oikeauskoinen, jonka sydämmessä pitkälinen riita oli siittänyt kiihkoa ja katkeruutta, moitti hänen taisteluaan Ariukselaisia vastaan laimeaksi, ja nämä puolestaan vihasivat häntä leppymättömästi, hyvin käsittäen, miten vaarallinen hän suurine tietoineen ja ylevine mielipiteineen oli heidän tarkoituksilleen. Mutta Basilius ei uupunut, vaikka rauhattoman ajan myrskyt kaikkialta uhkasivat häntä, Urhoollisesti puolusti hän asemaansa, uskollisesti hän Jumalan sanan voimalla vartioitsi Siionin muureja. Valens kävi levottomaksi, ja v. 372 saapui Caesarean keisarillinen prefekti *Modestus* piispaa varoittamaan. "Sopiiko sinulla olla parempi usko kuin keisarilla?" kysyi virkamies ylenkatseellisesti, uhaten Basiliusta omaisuuden menettämällä, maanpaolla, kidutuksilla ja kuolemalla, ellei tämä lakkaisi Ariukselaisia vastustamasta. Vakaana vastasi piispa: "miten voitaisiin minun omaisuuttani ottaa, minulla kun ei semmoista ole? Maanpakoa en pelkää, sillä enhän ole sidottuna mihinkään paikkaan: maa on Herran ja minä olen vain matkamies. Kidutuksille olen tunnoton, sillä olen irroittanut itseni ruumiista. Ja kuolema? Sehän veisi minun luokse Jumalan, jolle elän ja jonka totuudessa vaellan. Minä olen suurimmaksi osaksi jo kuollut: pitkään aikaan en ole muuta tehnyt kuin kiiruhtanut hautaa kohti". Kummastellen lausui *Modestus*: "niin ei ole kukaan vielä minulle puhunut", vaan Basilius lisäten vastasi: "sitten et milloinkaan ole piispaa puhutellut". Valensiinkin, joka vähän tämän jälkeen kävi Caesareassa taivuttaaksensa piispaa kuuliaisuuteen, teki miehen jalo käytös niin syvän vaikutuksen, että rangaistukset jäivät sikseen. Basilius jäi hiippakuntaansa, vaikka keisari tuomitsi hänen maanpakoon! Eikä yksikään uskaltanut häneen koskea. Häntä ympäröivät näkymättömät suojelijat, joita vastaan ihmiset eivät voi mitään!

Oppiriitojen näin häiritessä Rooman keisarikuntaa uhkasivat barbarein hurjat joukot sen rajoja. Alkamaisillaan on *kansainvaellus*, tuo suuri, perinpohjaisia muutoksia valmistava kohtaaminen ihmiskunnan historiasta, joka oli riistävä valtikan tähän asti voittamattoman Rooman kädestä, juurtajaksain hävittävä koko roomalaismaailman sekä perustava uusia valtakuntia sen raunioille. Ensimmäisenä niistä vieraista kansoista, jotka nyt astuvat historian näyttämölle, vetävät Länsigotilaiset huomiomme puoleensa. Jo varhain olivat nämä kristittyjen vankien kautta tutustuneet kristinuskoon, ja v. 348 vihittiin *Ulfilas* heidän piispaksensa. Hän vaikutti kauan tämän maan kansan keskuudessa, toimittaen sille raamatunkäännöksenkin. — *Hunnilaisten* ahdistamina lähestyivät Länsigotilaiset Tonavan rantaa, pyytäen Itä-Rooman keisarilta turvapaikkaa virran eteläpuolella. Valens luovutti heille Moesian maakunnan, vaatien heitä vain tunnustamaan ariukselaisuuteen. Mutta päästyänsä kerta Rooman alueelle eivät barbarit tyytyneet vähään. Ryöstäen, polttaen vaelsivat he paikasta toiseen uhaten pian itse Konstantinopolia. Valens lähti heitä vastaan, mutta hänen sotajoukkonsa antautui epätoivoon: "Jumalan Poika on meitä vastaan, miten me saatamme voittoa" kuului sotilasten riveistä. Jouduttuaan tappiolle *Adrianopolin* verisessä tappelussa (378) pakeni Valens eräaseen majaan. Sen syyttivät voittajat tuleen ja onneton keisari sai surmansa liekeissä.

Vaiensin kuolema oli kova isku ariukselaisuudelle: seuraava keisari *Teodosius Suuri* hävitti sen ainaseksi Rooman valtakunnasta. Nicaean tunnustuksen lopullista voittoa Basilius ei kuitenkaan saanut nähdä. Uudenvuoden-päivänä 379 kutsui Herra tämän uskollisen palvelijan luoksensa. — Piispana

ollessaan oli hän käyttänyt suuret tulonsa sen mainion armeliaisuuslaitoksen ylläpitämiseen, jonka hän Caesareassa oli perustanut köyhien ja sairasten kodiksi. Se säilyi vielä kauan hänen kuolemansa jälkeen, ja lukemattomat täällä turvapaikan löytäneet onnettomat siunasivat hänen muistoansa. Mutta pysyväisemmän muistopatsaan on hänelle kirkkohistoria pystyttänyt, todistaen hänen olleen tämän aikakauden jaloimpia kirkkoisia. Basilius oli oikeauskoinen sanan syvemmissä merkityksessä. Hän oli vaatimaton, nöyrä, helläsydäminen kuin ani harvat, ja kuitenkin urhoollinen sankari, horjumaton totuuden puolustaja. Ihmeen kauniisti kuvaa hänen elämänsä kristityn vaellusta taivasta kohti. — Basiliuksen kirjoituksista ovat etenkin hänen kirjeensä tunnetut. Niitä on säilynyt 428.

VII.

Gregorius Nazianzilainen; Konstantinopolin kirkolliskokous (381);
Gregorius Nyssalainen.

Autuaat ovat ne ihmiset, jotka sinun pitävät väkenänsä ja sydämestä vaeltavat sinun jälkees.

Jotka käyvät itkun laakson läpitse ja tekevät siellä kaivoja: ja opettajat monella siunauksella kaunistetaan.

He saavat yhden voiton toisen jälkeen, että tunnettaisiin oikea Jumala Sionissa. Ps. 84: 6-8.

Samoin kuin Basilius kehittyi *Gregorius Nazianzilainenkin* koetusten kuumassa pätsissä. — Onnellisesti kuluivat hänen elämänsä aikuisimmat vuodet Nazianzissa, missä isänsä oli piispana. Etenkin juurtuivat hänen hurskaan äitinsä *Nonnan* neuvot ja opetukset, joita tämän kristillinen elämä ja ylevä esimerkki elähyttäen jalostuttivat syvään lapsen sydämeen, ollen hänelle hyvänä tukeena nuoruudenajan viettelyksissä tuon kevytmielisen turmeltuneen Atenan vaarallisissa oloissa, niissä hän, kuten ennen on kerrottu, ystävänsä Basiliuksen kera tutki kreikkalaista tiedettä. Hellän luonteensa palavalla rakkaudella muisteli Gregorius siellä armasta kotiansa ja koulunkäyntinsä päätyttyä viihtyi hän paraiten vanhempainsa ja sisarustensa keskuudessa, vaikka hän kyllä usein vetäysi yksinäisyyteen tutkiaksensa Jumalan sanaa. V. 361 vihittiin hän papiksi ja saarnasi ensi kerran seuraavana vuonna. Jonkun ajan kuluttua kuoli hänen rakkain veljensä *Caesarius* sekä sisarensa *Gorgonia*. Molemmat olivat antaneet sydämensä Herralle ja usein oli Gregorius heidän kanssansa keskustellut ijankaikkisen elämän salaisuuksista, yhdessä olivat he monesti kokeneet sitä iloa ja rauhaa, jota ei maailma voi antaa. Katkera oli hänen surunsa ja sitä lisäämään sattui samaan aikaan yleisiä onnettomuuksia, niinkuin ruttotauteja, maanjäristyksiä, raesateita y.m.s. sekä häiriöitä kirkon ja valtiollisen elämän alalla. Nöyränä alistui Gregorius Kaikkivaltiaan tahdon alle, lausuen: "ei yksikään joka ei anna itseään varoittaa ja kurittaa tule terveeksi. Olla kurituksen alaisena ei siis olekaan onnettomuuden tuntomerkki, mutta onnettomista onnettomin on se, joka ei ota viisastuakseen rangaistuksesta".

Jonkun vuoden kuluttua kuoli Gregoriuksen isä, eikä aikaakaan niin siirtyi Nonnakin parempaan elämään. Kolkolta, toivottomalta näytti yksinjääneelle, ikävään ja kaipuun sortuneelle kaikki: hänen voimansa uupuivat ja hän vetäytyi yksinäisyyteen Seleuciaan. Ulkona maailmassa vallitsi epäusko ja synti, puhdasoppisuuden puolustajat vähenivät vähenemistään, poissa oli Atanasius, poissa jo Basiliuskin, tuo ystävistänsä paras, luotettavin! Gregorius ei enää viihtynyt yksinäisyydessäkään, hän oli kokonaan sortua epätoivoon. Millainen hänen mielialansa tähän aikaan oli, kuvaavat seuraavat eräissä hänen Seleuciasta kirjoittamassa kirjeessään löytyvät sanat: "Ei ole minulla enää Basiliusta eikä Caesariusta; poissa ovat nämä minun samalla kertaa hengelliset ja maalliset veljeni. 'Isäni ja äitini ovat minun hyljänneet' niin saatan Davidin kanssa valittaa. Ruumiini on heikontunut, vanhuus saapuu pääni päälle. Huolet käyvät yhä raskaammiksi, yhä monipuolisemmiksi ja minulle karttuupi työtä liiaksi. Ystäväni pettävät minun. Kirkolta puuttuu kelvollisia paimenia; siveellisyys häviää, häpeämättä astuvat paheet julkisuuteen. Pimeäksi käypi tie, en löydä mitään tulisoittoa matkaa valaisemaan. Kristus nukkuu. Mitä tehdä? Oi, löytyypi vain *yksi* pelastus näistä onnettomuuksista — kuolema! Ijankaikkisuuttakin kammoksuisin, jos johtopäätökseni perustuisivat nykyisiin oloihin".

Kristitynkin elämässä on kolkkoja hetkiä, jolloin Herra ikäänkuin kokonaan salaa häneltä armonsa, surun ja murheen mustat pilvet peittävät tulevaisuuden taivaan ja toivottomuuden synkkä yö valtaa sydämen. Tämmöisiä hetkiä vietti Gregorius Seleuciassa, mutta Jumala oli häntä läsnä, sillä Hän rakastaa kaikkia, joiden uskoa Hän koettelee. Pian oli tämä Herran miltei masentunut palvelija astuva

julkisuuteen sekä ryhtyvä urhoolliseen taisteluun totuuden puolesta. Kummastelisimmeko tuommoista äkkiarvaamatta tapahtuvaa muutosta miehen koko katsantotavassa? Emme suinkaan. Se ei ole hänen ansionsa, vaan sen Herran, joka on murheellisten virvoittaja, heikkojen väkevyy.

Teodosius Suuren keisariksi päästyä virkosi oikeauskoisten toivo uudelleen. Konstantinopolissakin, missä Ariukselaiset olivat anastaneet kaiken vallan, ruvettiin kokoamaan Nicaean tunnustuksen puolustajani harvalukuisia, hajoitettuja rivejä. Mutta johtaja puuttui. Mistä sankari, joka uskaltasi asettua johtamaan kauan sorrettujen taistelua, kusta mies, joka Jumalan Hengen voimalla loisi elonvoimaa puhdasoppisuuden kuolleeseen ruumiiseen? Yksimielisesti päätti oikeauskoinen seurakunta kutsua Gregoriuksen paimenekseen. Yksinäisyydestään muutti tämä nyt suuren pääkaupungin rauhattomiin oloihin julistamaan Jumalan pyhää sanaa turmeltuneen, paatuneen maailman keskuudessa. Oikeauskoisilla ei ollut kuin yksi pieni kirkko [Sitä nimitettiin tästä alkaen "ylösnousemisen kirkoksi", luultavasti siitä syystä, että oikeauskoisuus siinä ikäänkuin heräsi kuolleista.] ja siinä rupesi Gregorius saarnaamaan. Hän kehotti sanankuulijoitaan luomaan silmänsä omiin sydämiinsä, jotta näkisivät miten vihollinen oli heidät pettänyt. Synnintunnosta, katumuksesta hän puhui, neuvoen heitä nöyryyteen, joka on kristillisen elämän ensimmäinen tuntomerkki. Uhaten soimasivat häntä hänen vastustajansa, mutta Gregorius vastasi kehottamalla seurakuntaansa anteeksiantamaan kaikille vihollisille sekä koettamaan rakkaudella ohjata eksyneitä oikealle tielle. Hänen sanansa olivat kokeneen paimenen, Jumalan Hengen valaiseman kristityn sanoja, mutta kevytmielisen kaupungin asukkaita ne eivät miellyttäneet. Gregorius oli vartaloltaan pieni, hänen laihat kasvonsa, joihin kovat koetukset olivat painaneet jälkensä, herättivät pilkkaa ja ivaa. Sitä paitsi oli hänen äänensä karkea, sointumaton, eikä hän milloinkaan yrittänytkään tyydyttää kuulijainsa maallista mieltä noilla hienoilla vertauksilla ja sukkelilla lauselmilla, joilla tämän ajan saarnaajat monesti höystivät seurakunnille tarjoamaansa kehoa ruokaa. Kovia sanoja sai Gregorius Nicaean tunnustuksen puolustajiltakin usein kuulla, sillä oikeauskoisuus oli monenkin sydämessä jähmettynyt kuolleeksi uskonnoksi: heitä loukkasi hänen elävä, omaantuntoon tähtäävä saarnansa; ja kiihtymistään kiihtyi Ariukselaisten viha, he kun aivan odottamatta olivat saaneet näin etevän vastustajan. Mutta jalosti kesti tämä kaikki vastukset, kunnes Konstantinopolin uskonnolliset olot ennen pitkää kokonaan muuttuivat.

Jouluaattona v. 380 saapui Teodosius kaupunkiin. Kaikesta huomattiin tämän keisarin aikovan kerrassaan tehdä loppu noista kirkon alituisista rettelöistä, sen vuosikymmeniä kestäneistä uskonnollisista kiistoista, ja miehen koko käytös osotti hänen voivan saattaa tarkoituksensa perille. Säikähtyneinä hajosivat Ariukselaisten papit sinne tänne, ei yksikään heistä rohjennut esiintyä uskonsa puolustajana, mutta yksinkertainen kansa, joka oli luottanut heidän sanoihinsa, yritti vastarintaa, Teodosius kutsutti Gregoriuksen luoksensa ja sotajoukon suojelemina kulkivat he sitten yhdessä Konstantinopolin pääkirkkoa kohti. Keisari oli uljaan näköinen, luottamusta, iloa säteilivät hänen vilkkaat silmänsä, mutta väsyneeltä, murheelliselta näytti tuo vanha kokenut paimen hänen rinnallansa. Gregorius oli sairas: siitkö hänen alakuloisuutensa? Vai epäilikö hän Teodosiuksen tarkoituksia? Eiväthän ruumiilliset tuskat ennenkään olleet estäneet häntä iloitemasta totuuden voitosta eivätkä keisarin aiheet millään tavoin olleet omiansa herättämään epäilystä, levottomuutta! Ei Gregorius näitä saattanut ajatella — mitä hän siis huolehtien mielti? Hän tiesi voiton olevan vain ulkonaista laatua, tiesi ettei se voinut tuottaa tälle kääntymättömälle seurakunnalle sitä Henkeä, joka on elävän kristillisyyden voima ja ydin. — Kun saavuttiin kirkkoon, lausui keisari Gregoriukselle: "ota tämä kirkko pyrintösi palkinnoksi, ei minun, vaan Jumalan kädestä." Vanhus kyllä suostui ruveta saarnaamaan tässä kirkossa, vaan haikein sydämin ryhtyi hän työhön. Hän ei ollut maallisia etuja pyytännyt eikä hän enää toivonut iloa maan päällä: koko hänen käytöksensä osottaa hänen ikävällä ikävöinneen vain sitä rauhaa, jota ei mikään synti enää häiritse. Ijankaikkisuuden toivo, jolla Herra tämän elämän kärsimisissä oli häntä lohduttanut, ei ollut altis suomaan muille tunteille alaa hänen sydämessään. Taivaallisen isänmaan kaipuu teki Gregoriuksen työhön kykenemättömäksi, vaikka hän äsken vielä niin suurella uutteruudella oli hoitanut paimenvirkaansa. Ken mieltä häntä siitä tuomiten moittia?

Ratkaisemaan kirkon oppiriitoja kutsui Teodosius kristikunnan *toiseen yleiseen kirkolliskokoukseen*. Se pidettiin *Konstantinopolissa* v. 381. Hyläten sekä Semiariukselaisten että Anomoelaisten harhaopit vahvisti kokous Nicaeassa tehdyn oppikaavan Kristuksen jumaluudesta, — Näiden kokousten päätökset ovat n.s. *Nicaealais-Konstantinopolilaisen tunnustuksen* sisällyksenä.

Yhteydessä tämän kysymyksen kanssa otettiin puheeksi myös oppi Pyhästä Hengestä. Miten epävarmat mielipiteet tässä kohden vielä olivat, todistavat esim. seuraavat Gregorius Nazianzilaisen edellisenä vuonna lausumat sanat: "muutamat pitävät P. Henkeä vain jumalallisena voimana, muutamat luotuna olentona; toiset väittävät Hänen olevan itse Jumalan; useat epäilevät kokonaan mitä mielipidettä heidän tulisi kannattaa, kuten sanovat kunnioituksesta p. raamattua kohtaan, joka ei anna täydellistä vastausta tähän kysymykseen". Tuomiten harhaoppiseksi erään afrikanlaisen piispan *Macedoniuksen*, joka opetti P. Hengen muka ei olevan kuin luodun olennon, laati kokous sen päätöksen, että "*Pyhä Henki käypi ulos Isästä ja on palveltava samalla kunnioituksella, kuin Isä ja Poika*". Tähän tapaan oli jo Atanasius opettanut ja samaa mielipidettä kannattivat Basilius suuri ja Gregorius

Nazianzilainen.

Paljon olivat siis Nicaean ja Konstantinopolin kokoukset vaikuttaneet kolminaisuusopin kehittämisen suhteen, vaan paljo vielä puuttui, ennenkuin kirkon tunnustus tässä kohden oli lopullisesti määrätty, ja sen ymmärsivät kaikki ajattelevaiset jo tähän aikaan. Toisen yleisen kirkolliskokouksen ratkaistavana oli näet muiden kysymysten ohessa Laodicean piispan *Apollinariksen* (k. 390) Kristuksen persoonaa koskeva harhaoppi, joka jos mikään oli omiansa huomauttamaan kirkon oppineita siitä, että vasta oli päästy puolitielle. Ollen Nicaean tunnustuksen mitä innokkaimpia puolustajia luuli Apollinaris opin Kristuksen jumaluudesta häviävän, jos Vapahtajan inhimillisen luonnon esittelyä ei jollain tavoin koetettaisi kirkon tunnustuksessa supistaa. Hän opetti: Jesuksella ei ole kuin muilla ihmisillä inhimillistä henkeä, vaan ainoastaan ruumis ja sielu. Joka ei myönnä jumalallisen luonnon (sanan) Hänessä saavuttaneen inhimillisen hengen aseman, hän onpi — niin väitti Apollinaris — pakotettu olettamaan Vapahtajan olevan kaksi-persoonallisen olennon, jonka eri osia (inhimillinen luonto ja jumalallinen) ei mitenkään voi sovittaa yhteen.

Tämän harhaopin, joka vasten raamatun selvää todistusta kieltää Kristuksen inhimillisen luonnon täydellisyyden, hylkäsi kokous; vaan mitenkä Vapahtajan persoona eli Hänen luontojensa suhde toisiinsa oli käsitettävä, sitä se ei yrittänytään lausua. Se ei pystynyt sitä tekemään — siihen tarvittiin syvempää valistusta. Tämän kysymyksen selvittäminen jäi myöhempien aikojen tehtäväksi.

Kunnioittaen Gregoriuksen jaloa työtä Herran seurakunnan palveluksessa, etenkin hänen suurta ansiotaan puhdasoppisuuden kehkeymisessä, vaati kansa, pyysi keisari hänen vastaanottamaan Konstantinopolin piispanviran. Hyvin vastahakoisesti hän siihen suostui, ja uudet rettelöt, uudet riidat saivat hänen mielensä yhä synkemmäksi. Vihamiehensä väittivät hänen vasten kirkkolakia päässeen piispaksi, maailma pilkkasi häntä, ystävät hylkäsivät, eripuraisuus ja riita häiritsivät seurakuntaa vielä suuremmissa määrässä kuin ennen. Tätä kaikkea vanhus ei jaksanut kestää. "Vaikka olen syytön teidän eripuraisuuteenne" lausui hän kaupungin asukkaille "tahdon uhrata itseni niinkuin Jona, jotta laiva pelastuisi". Jättäen hyvästi seurakunnalleen matkusti Gregorius Nazianziin. Lähellä tätä kaupunkia oli paikka, missä hän lapsena monta kertaa oli iloisena leikkinyt, nuorukaisena sykkivin sydämin usein toivonut voivansa vaikuttaa suuria kirkon hyväksi ja Herran kunniaksi, sekä miehenä miettinyt noita syviä ajatuksia, joilla hän kirjallisesti ja suullisesti niin monesti oli esiintynyt puhdasoppisuuden puolustajana. Tämän paikan valitsi Gregorius vanhojen päiviensä kodiksi. Kuinka oli kaikki muuttunut! Vielä visersivät linnut lehdikossa, vielä lirsi puronen, tuo lapsuutensa rakas tuttava, mutta itse hän oli aivan toinen kuin ennen. Vaan hän ei valittanut. Taivasta kohti loi hän silmänsä, siellähän, isänmaansa olikin. Hiljaa joutui aika, vuodet vierivät hitaasti, mutta yhä lähemmäksi tuli Gregoriuksen pelastuksen aika. Se saapui v. 390.

Neljä vuotta myöhemmin (394) kuoli Basilius suuren veli *Gregorius Nyssalainen*, joka, ollen oikeauskoisuuden etevimpiä puolustajia hänkin, tehokkaasti otti osaa aikakauden uskonnollisiin taisteluihin. Vuodesta 372 oli hän ollut piispana pienessä Nyssan kaupungissa. Konstantinopolin kirkolliskokous, joka tavalla ja toisella osotti hänelle suurta kunnioitusta, uskoi hänelle Arabian ja Palestinan seurakuntien tarkastuksen. Tällä matkalla teki hän minkä voi auttaaksensa sikäläistä kristikuntaa siitä rappiotilasta, johon se pitkälisten oppiriitojen kestäessä oli sortunut. Gregorius Nyssalainen oli Origineksen opin puolustajia ja eksyi monen kysymyksen suhteen noudattamaan opettajansa uskonopillisia virheitä. Suuren maineen on hän puhujana saavuttanut, vaikka hänen puheitaan usein pilaa liikanainen koristelemine ja sanojen paljous. Hän on tässä kohden aikansa lapsi.

Basilius Suuri ja molemmat Gregoriukset olivat kaikki syntyperältään Kappadocialaisia. He ovat tunnetut yhteisellä nimellä "suuret kappadocialaiset kirkkoisät", ja tämän nimen he hyvin ansaitsevat.

VIII.

Milanon piispa Ambrosius.

— seisokaat vyötetyt kupeista totuudella ja vanhurskauden rintaraudalla puेतut,

Ja jalat valmiiksi kengitettyt saarnaamaan rauhan evankeljumia.
Ef. 6: 14-15.

Itämaissa oli ariukselainen oppiriita alkunsa saanut. Siellä sen päätaistelut taisteltiin ja siellä kirkko

lopullisesti kukisti tuon vaarallisen harhaopin, joka lähes kaksi vuosisataa uhkasi kristillistä tunnustusta perikadolla, Mutta ulottuivatpa sen vaikutukset länsimaihinkin, saivatpa Ariukselaiset sikäläisen kirkonkin monessa paikoin horjumaan, ennenkuin puhdasoppisuuden voitto oli ratkaistu. Useimmat sankarit totuuden puolustukseksi tämän riidan vaiheissa varusti itäinen kirkko, mutta tapaammepa niitä länsimaissakin. Samaan aikaan kuin nuo "suuret kappadocialaiset isät" ariukselaisuuden kotimaissa hengen aseilla vastustivat tätä harhaoppia, vetää etenkin yksi länsimaiden kirkkoisista puhdasoppisuuden puolustajana huomiomme puoleensa. Tämä mies on *Milanon* piispa *Ambrosius*.

Surkuteltavan huono oli Italian tila tähän aikaan. Esi-isien isänmaanrakkaus ei enää jalostuta tämän veltostuneen, turmeltuneen sukupolven ihmisiä; sisälliset kapinat, uskonnollinen eripuraisuus lannistavat tuon muinoin kuuluisan maan asukkaiden voimat, ja barbarit uhkaavat sen aluetta. Jos milloin, niin oli nyt mies semmoinen kuin Ambrosius täällä tarpeen. Ollen syntyperältään gallialainen, oli hän noin v. 350 isänsä kuoltua muuttanut Roomaan äitinsä kanssa. Saatuansa täällä tieteellisen kasvatuksen, antautui hän asianajajan uralle. Hänen loistava puhelajansa, miehekäs luonteensa ja etevä kykynsä herättivät pian huomiota ja ennen pitkää uskottiin *Ligurian* ja *Aemilian* maaherrakunnat hänen hoidettavilleen. Tätä vaikeata virkaa toimitti hän maltilla, vakavuudella ja taidolla, kunnes hän sai vielä painavamman toimen. V. 374 joutui näet Milanon piispanistuvin avonaiseksi. Ariukselaiset, jotka täällä olivat hyvin lukuisat, pyrkivät kaikin voimin saada puolueensa miestä piispaksi. Vaali oli toimitettava kirkossa; kilvan sinne nyt kiiruhtivat oikeauskoiset ja ariukselaiset äänivaltaansa käyttämään. Mielet olivat kiihtyneet ja ankara meteli syntyi. Ambrosius saapui kirkkoon maaherrana kiistaa asettamaan ja järjestyttä valvomaan. Silloin kuultiin lapsen äänen huutavan: "Ambrosius piispa". Tätä pidettiin Jumalan viittauksena ja koko seurakunta yhtyi siihen. Ambrosius säikähti. Hänkö, syntinen, saastainen ihminen, joka vasta oli vain katekumeni eikä siis vielä kastettukaan, kelpaisi Herran seurakuntaa piispana paimentamaan? Mahdotonta! Kaikin voimin koetti hän päästä tätä tavatonta luottamusta vastaanottamasta, mutta kun kansa ei luopunut vaatimuksestaan, jota sitä paitsi hallituskin kannatti, täytyi hänen vihdoin siihen suostua. Ambrosius kastettiin ja vihittiin 8 päivää myöhemmin Milanon piispaksi. Hän oli siihen aikaan ainoastaan 34 vuoden ikäinen.

Vähän tämän jälkeen pääsivät Valentinianus I:sen pojat *Gratianus* ja *Valentinianus II* länsimaiden keisareiksi. Viimmemainittu, joka asui Milanossa, oli vielä alaikäinen ja hänen äitinsä *Justina* ohjasi hallitusta. Tämä oli ariukselainen ja ryhtyi kiivaudella puolustamaan uskonheimolaisiaan. Ambrosius sai käskyn luovuttaa kaupungin läheisyydessä olevan Portiana nimisen kirkon Ariukselaisille. Hamasta lapsuudestaan oli hän hartaudella omistanut Nicaean tunnustuksen syvät totuudet, hänen sukunsa kun oli vanhaa marttyyrisukua, jonka tapana ei ollut tyytyä pintapuolisiin tunnustuksiin, ja sittemmin oli hän, etenkin piispaksi päästyänsä, tosikristityn tavalla vannonut horjumattoman uskollisuusvalan totuudelle ja sen puolustukselle. Jyrkästi kieltäysi hän tottelemasta keisarinnan käskyä, lausuen: "mikä Jumalan on, siihen ei uletu keisarin valta, Palatsit ovat keisarin, mutta kirkot Jumalan huoneita, ja näiden suojeleminen on pappien pyhä velvollisuus". Justinan täytyi peräytyä, mutta v. 386 uudisti hän vaatimuksensa. Oli pääsiäisaika. Ambrosius toimitti jumalanpalvelusta Milanon pääkirkossa, minne paljo kansa oli kokoontunut kuuntelemaan jalon paimenen saarnaa. Keisarinna lähetti sotamiehiä kirkon ovia vartioitsemaan. Pariin vuorokauteen ei ketään laskettu ulos kirkosta. Marttyyriakakauden koetukset olivat jälleen uudistua, mutta tämän ajan kristityt pelkäsivät, vapisivat. Kun Ambrosius ei enää kehotussanoillaan voinut vaikuttaa hämmästyneeseen kansaan, korotti hän mahtavan äänensä ja alkoi veisata kolmiyhteisen Jumalan kunniaksi. Hän oli tunnettu virrenseppittäjä ja latalainen kirkkoveisuus oli hänen kauttansa kohonnut entistä verrattoman korkeammalle kannalle. Vaikutus oli suuri. Seurakunta yhtyi piispansa ylistykseen ja vainottujen veisuun raikkaat säveleet kaikuivat pian kauas kirkon ulkopuolelle. Eikä aikaakaan, niin ne saivat vartioitsevain sotamiesten sydämmetkin sykkimään; ovet avattiin, vapaa oli Ambrosius ja hänen sanankuulijansa, ja voimaton oli keisarinnan viha rakentamaan salpoja Milanon oikeauskoisten voittosalle riemulle.

Muutaman vuoden kuluttua (392) murhattiin nuori Valentinianus II (*Gratianus* sekä hänen seuraajansa valtaistuimelle *Maximus* olivat jo ennen menettäneet valtansa ja henkensä) päällikkönsä *Arbogastin* toimesta. Tämä asetti länsimaiden keisariksi erään *Eugeniuksen*, mutta molemmat saivat surmansa v. 394, kun Teodosius, joka jo vuodesta 388 on pidettävä koko valtakunnan herrana, voitti edellisen sotajoukot *Aqvilejan* tappelussa. Täten joutui koko Rooman keisarikunnan hallitus vielä kerran yhden hallitsijan käsiin. Jo ennen on kerrottu, miten jäntevästi tämä keisari, Teodosius Suuri, ryhtyi juurtajaksain hävittämään ariukselaisuutta itäisestä kirkosta. Hän oli ensimmäinen keisari, joka sielunsa koko innolla oli antautunut kristinuskoon. Tähän saakka sallitut pakanalliset uskonmenot supisti hän yhä ahtaammalle, kunnes hän lainsäädännöllä kielsi kaikki uhrin. Monessa paikoin hävitettiin temppelitkin. Näin katosivat ainaiseksi ajaksi kreikkalais-roomalais-maailman jumalat, ja itse Victorian (voitonjumalattaren) alttari otettiin pois senaatista todistukseksi että keisarikunta nyt turvasi elävään Jumalaan. Kun Rooman praefekti *Symmachus* valittaen rukoili hallitusta säilyttämään niitä jumalia, jotka muka olivat karkottaneet Hannibalin Italiasta ja Gallialaiset Kapitoliumilta sekä korottaneet valtakunnan kunnian korkeimmalle kukkulalle, sekaantui Ambrosiuskin kysymykseen ja kirjoitti kristittyjen puolesta: "Rooman suuruus on meillekin ihastuksena — mutta tämä suuruus on

ainoastaan Jumalalta".

Moni on väittänyt Teodosiuksen liiallisella säälimättömyydellä hävittäneen pakanuuden jäännökset valtakunnasta sekä arvellut hänen uskonnollisen innostuksensa yleensä monessa tilaisuudessa esiintyneen hyvinkin epäiltävänä, jos sitä kristinuskon mitalla arvostellaan. Kernaasti myönnämme sen kiivauden, millä hän ryhtyi työksi uskonnollisella alallakin, usein vivahtaneen itsevaltiaan ylpeään kunnianhimpoon, mutta että Kristuksen oppi syvään oli juurtunut hänen sydämeensä sekä häneen luonut uuden ihmisen, sen todistaa hänen ystävyytensä Ambrosiusta kohtaan sekä etenkin eräs kohtaus, jonka seuraavassa kerromme, koska se samalla mitä kauniimmalla tavalla kuvaa meille tuon jalon piispan kristillistä urhoollisuutta.

Tessalonikan asukkaat olivat nostaneet kapinan keisaria vastaan (390). Tämä julmistui ja päätti, Ambrosiuksen varoituksista huolimatta, säälimättä kostaa rikoksellisille. Hän toimitti suuret näyttäjäiset Tessalonikassa, ja kun kansa oli saapunut paikalle, karkasivat keisarilliset sotamiehet paljastetuilla miekoilla yleisön päälle. Nyt alkoi hirveä verenvuodatus: 7000 henkeä joutui keisarin koston uhriksi. Saatuansa tietää tästä julman kavalasta murhasta, kirjoitti Ambrosius keisarille kirjeen. Se oli täynnä rakkautta, mutta samalla ankarana vakava. Hän kehotti Teodosiusta nöyrytykseen kaikkien herrojen eteen, niinkuin David teki, kun hän oli syntiä tehnyt, sekä uhkasi olla jakamatta Herran p. ehtoollista, kun keisari saapuisi kirkkoon, ellei tämä sitä ennen olisi osottanut todellista parannusta. Kirjeestä huolimatta meni Teodosius muutaman päivän perästä kirkkoon, aikoen käydä pyhällä ehtoollisella, mutta urhoollisesti astui Ambrosius häntä vastaan, lausuen: "keisarillinen valtasi, Augustus, estää sinua syntiäsi tuntemasta! Tahdotko hurmeisilla käsillä vastaanottaa Herran pyhää ruumista? Pois, äläkä kokoa rikosta rikoksen päälle!" Sortunein sydämin poistui Teodosius. Kahdeksaan kuukauteen häntä ei nähty Herran huoneessa, sillä horjumattoman jäykästi vaati Ambrosius häntä julkisesti tunnustamaan syntinsä, jotta kaikki näkisivät, että keisarin katumus oli todellinen. Nöyränä, masentuneena saapui Teodosius vihdoon kirkkoon, heittäysi polvillensa ja huokasi: "minun sieluni makaa tomussa, armahda minua, Herra, sanasi jälkeen!"

Tätä merkillistä tilaisuutta muistaessamme, on meidän vaikea ajatella; sitä tapahtuneeksi aikana, jolloin kristittyjen elämä alituisten oppiriitojen, maailman ystävyden ja yhä karttuvan turmeluksen kautta useimmissa oli jähmettynyt ulkonaisen tavan kylmän kuoren alle. Jos kaikki piispat tällä tavoin olisivat käyttäneet velvollisuutensa tämän maailman mahtavia kohtaan, niin olisivat katumuksen terveelliset kyneleet, joita syntisten Vapahtaja etsii ihmisissä voidaksensa heitä auttaa, vuotaneet monen ruhtinaan silmistä, joka suruton vaelsi ijankaikkisuutta kohtaan. Konstantinus Suuren ajoista asti on valtiokirkko koettanut säilyttää tämän maailman mahtavain ystävyttä silloinkin, kun Jumalan sana selvästi on vaatinut sen paimenia ankarasti nuhtelevaan veripunaisia syntiä. Lukemattomat kuninkaat ja keisarit ovat muuttaneet ijankaikkisuuteen saamatta kertaakaan kuulla siitä parannuksesta, joka Jumalalle kelpaa. Heitä on tavallisesti vain ylistetty, lohdutettu, nukutettu, kunnes kuolema on temmannut heidät tämän elämän petollisista meluista vanhurskaan Jumalan tuomion eteen! Kuinka jalona esiintyy Ambrosius, jos häntä vertaamme noihin muinais- ja nykyajan orjamielisiin hovisaarnaajiin, joiden omantunnon äänen ihmispelko ja kunnianhimo ovat pakottaneet vaikenemaan.

V. 395 kuoli Teodosius Suuri jalon ystävänsä Ambrosiuksen syliin, ja kaksi vuotta myöhemmin pääsi tämäkin lepoon. Tuskin on jalompi ruhtinas milloinkaan ystävyden siteillä ollut kiinnitettynä jalompaan piispaan.

Ei kukaan ole hoitanut piispanvirkaansa ahkerammin, tunnokkaammin kuin Ambrosius. Kaiken joutilaan aikansa käytti hän hartaudentarjoituksiin ja lukemiseen, ahkeroiden perin pohjin perehtyä uskonnon tieteelliseenkin käsitykseen. Etenkin tutki hän Clemens aleksandrialaisen, Origineksen sekä Basilius Suuren teoksia. Piispaksi päästyänsä lahjoitti hän kaiken omaisuutensa kirkolle; suuret tulonsa käytti hän köyhien avuksi. Ambrosiuksen luonteessa esiintyvät mitä kauniimmassa, kristinuskon pyhittämässä muodossa, muinais-roomalaiset hyveet: isänmaan-rakkaus, urhoollisuus ja syvä oikeudentunto. Kun hän ajatteli valtakunnan rappioutilaa, valtasivat haikeat tunteet hänen sydämensä ja hartaasti huokasi hän Jumalan puoleen, rukoillen Häneltä apua onnettomalle isänmaallensa. "Huono se poika, joka vaaran hetkenä heittää isänmaansa oman onnensa nojaan" oli hänen tapansa sanoa. Mutta Siionin vartijana muisti hän rakkaudella barharejakin, pyrkien levittää evankeliumin valoa germanialaisiin kansanheimoihin.

Vaikka Ambrosiuksen kanta uskonnollisten riitakysymysten suhteen oli horjumattoman vakaa, vaikka hän jäykästi, taitavasti puolusti kirkon oppia, etenkin Ariukselaisia vastaan, riippuu hänen suuruutensa epäilemättä enemmän hänen pyhitetyn luonteensa jaloudesta, kuin mistään muusta. Hänen merkitykseensä virrensepittäjänä ja roomalaisen kirkollisveisuun perustajana olemme jo ennen viitanneet, Ambrosiuksen kirjoituksista on hänen kirjansa "Velvollisuuksista", jonka esitustavan hän on lainannut Ciceron samannimisestä teoksesta, etevin. — Kuolinvuoteellansa lausui Ambrosius muiden ohessa nämäkin lohdulliset sanat: "en pelkää kuolla, sillä minulla on armollinen Jumala".

IX.

Kirkon ensimmäinen verituomio.

Kaikki haikeus, ja närkästys, ja viha, ja huuto, ja sadatus olkoon kaukana teistä kaiken pahuuden kanssa. Ef. 4: 31.

Kauvas oli kristillinen kirkko valtion lempilapsena, maallisten etujen suosimana eksynyt Herransa osottamalta tieltä. Kaikki, joille ristin salaisuus vielä oli kallis, surviving katkerasti Jesuksen tunnustajain suruttomuutta, velttoutta, siveellistä turmelusta. Turvaten Herran voimaan, kehottivat kirkon suuret johtavat henkilöt, joista tämä aika on verrattoman rikas, urhoolliseen taisteluun syntiä ja maailmaa vastaan. He eivät peräytyneet Siionin muureilta, vaikka kuinka ankarasti vihollinen hyökkäsi heitä vastaan, sillä he tiesivät, että Herra on läsnä seurakuntaansa loppuun asti. Mutta heidän jalosta kehotuksesta ja esimerkistään huolimatta luopui moni kristitty, nähdessään kristikunnan turmeluksen, kirkosta, arvelen Herran sen ylönantaneen, koska Hänen Henkensä ei enää elähyttänyt sen jäseniä. Täten syntyi moniaita erikoisseurakuntia, joiden yleisenä tunnusmerkkinä on vaatimus ankaraan kuriin ja ruumiinkidutukseen. — Neljännen vuosisadan alkupuolella perusti syyrialainen *Audius* tämänkaltaisen erikoisseurun. Ankarasti moittien papiston yöllistä elämää ja maallista mieltä, terotti hän lahkolaistensa sydämiin, miten kristityn ehdoton velvollisuus on elämässään noudattaa apostolisen aikakauden yksinkertaisia tapoja, sen maallista köyhyyttä, nöyryyttä ja pyhyttä, joita avuja kirkko, ylpeyden ja maailman ystävyuden peittämänä, yhä enemmän oli unohtanut. Kovasti vainottuina pakenivat *Audiukselaiset* erämaihin ja synkkiin metsiin, missä heidän jälkensä vähitellen katoavat. Samaan suuntaan opetti armenialainen piispa *Eustathius*. Häinkin perusti erikoisseurun, jonka jäsenet sitoutuivat mitä ankarimpiin ruumiinkidutuksiin; avioliittoakin pitivät he syntinä.

Älkäämme kevytmielisesti tuomitko näitä lahkolaisia, kuinka suuret heidän erehdyksensä monessa kohden sitten ovatkin. He vihasivat syntiä, surviving kirkon turmelusta sekä uskalsivat julkisesti moittia mahtavan, kunniasansa aran papiston maallista loistoa ja epäkristillistä elämää, ja tämä on heidän kunniansa kaiken vastaväitöksen uhallakin. Itsekkäisesti he luopuivat kirkosta, vaikkei Herran sana oikeuta ketään sitä tekemään, se kun päinvastoin vaatii jokaista kristittyä uskollisesti uhraamaan kaikki voimansa Heiran seurakunnan hyväksi sekä urhoollisesti taistelemaan siinä ilmaantuvia paheita vastaan, olkoon tämä taistelu lihalle ja verelle kuinka vaikea ja vastahakoinen hyvänsä. Mutta vaikka tämä totuus on muuttumattoman varma ja vaikka kirkkohistoria selvästi todistaa, että kirkosta luopuneiden eriuskoisseurat yhä kauemmas ovat eksyneet oikealta tieltä, kadottaneet elinvoimansa ja ennemmin tahi myöhemmin kokonaan kadonneet, siten todistaen ettei Herran siunaus ole heitä seurannut, niin varma on kuitenkin toiselta puolen, että hyvä paimen löytää eksyneet lampaansa maailman korvesta Siionin muurien ulkopuoleltakin, jos ne kuulevat Hänen äänensä. Ja sen tekevät kaikki, jotka nöyrällä sydämmellä totuutta etsivät. Ken uskaltaa kieltää näissäkin lahkolaisissa semmoisia löytyneen, miten ankarasti silloinen kirkko heitä sitten tuomitsikin ja vainosi?

Vanhoista harhaoppisista lahkoista eli manilaisuus vielä. Sillä oli monta ystävää ei ainoastaan Persiassa ja muualla itämaissa, vaan länsimaissakin. Etenkin rehotti sen rikkaruoho Pohjois-Afrikassa, mistä sen turmiolliset siemenet levisivät Italiaan sekä muihin maihin. Tuon tuostakin joutuivat Manilaiset vainon alaisiksi, mutta vaikka heidän lukunsa täten paljon väheni, ei lahkoa saatu kukistumaan, sen tunnustajat kun sukkelasti älysivät asettautua asianhaarojen mukaan. Osaksi muuttuneessa muodossa esiintyi tämä harhaoppi siinä lahkossa, jonka espanjalainen *Priskillus* neljännellä vuosisadalla perusti. Se saavutti monta tunnustajaa ja levisi laajalta Pyreneitten niemimaalla. Kirkon menettely Priskillusta kohtaan vaatii meitä kertomaan hänen oppinsa pääpiirteet, jos kohta nämä ovatkin suurimmaksi osaksi manilaista harhaoppisuutta eivätkä siis sisällä mitään uutta.

Hyvän alkuolennon rinnalla — niin hän opetti — on ijankaikkisuudesta olemassa, saatanan hallitsema aineen valtakunta. Jumalasta, samoinkuin pimeyden ruhtinaasta, on lähtenyt lukemattomia henkiä, jotka ovat alkuolentonsa kanssa sukua. Johtuen Jumalasta, ovat ihmissielut asettuneet taisteluun saatanaa ja hänen valtakuntaansa vastaan ja voitettuina tässä taistelussa ovat ne sortuneet aineellisen ruumiin kahleisiin. Kanssakäymisen kautta taivaallisten henkien kanssa saapi tuo jumalallinen ihmissielu kuitenkin voimia säilymään turmeltumattomana, pahojen henkien sitä viettellessä. Täydellisesti vapahtamaan ihmisiä astui Kristus valeruumiissa maan päälle. Hän opetti ihmisiä, miten he ruumiinkidutuksilla saavuttaisivat yhä suuremman vapauden ja voiton aineen saastuttavasta, turmelevasta vaikutuksesta. — Priskillukselaiset vastustivat etenkin avioliittoa sekä lihan-syömistä, pitäen näistä y.m.s. luopumisen pyhityksen miltei nimenomaisena tunnusmerkkinä.

Tämmöisen opin arvosteleminen ei ole vaikea. Se on miltei kokonaan pakanallinen ja semmoisenakin ilman mitään syvempää ydintä. Sitä tuskin kannattaisi mainitakaan, ellei niin moni olisi takertunut sen pauloihin ja ellei kirkko taistelussa sitä vastaan ensi kerran olisi tarttunut mestaajan veriseen

miekkaan, siten todistaen, kuinka kauas se jo tähän aikaan oli eksynyt oikealta tieltä menetystavassaan lahkolaisten suhteen.

V. 380 kokoontuivat Espanjan papit *Saragossan* kirkolliskokoukseen, missä Priskillukselaisten lahko julistettiin harhaoppiseksi. Piispat *Itacius* ja *Idacius* vaativat hallitusta avuksensa näitä lahkolaisia vastaan, ja keisari Gratianus julisti säädännön, jonka mukaan Priskillukselaiset olivat karkoitettavat Espanjasta, vieläpä kokonaan hävitettävät maan päältä. Erään keisarillisen maaherran vaikutuksesta saivat vainotut kuitenkin tämän päätöksen peräytetyksi, mutta Maximuksen hallitessa kävi heidän asemansa vaikeammaksi, kuin milloinkaan ennen. *Bordeauxissa* pidetty kokous tuomitsi heidät uudelleen. Priskillukselaiset vetosivat keisariin, joka silloin oleskeli *Trierissä*. Tänne saapuivat nyt lahkon johtajat sekä *Itacius* ja *Idacius*, jotka viimmemainitut kehottivat Maximusta kuoleamalla rankaisemaan harhaoppisia. Toursin mainio piispa *Martinus* (k. 400), joka sattui olemaan kaupungissa, koetti kaikin voimin estää keisaria ryhtymästä verenvuodatuksiin, mutta tämä ei auttanut. Priskillus, kaksi hänen lahkoonsa vasta kääntynyttä piispaa sekä monta muuta tuomittiin kuolemaan ja mestattiin miekalla (385). Ensi kerran vuodatti kirkko nyt eriuskolaisten verta — vaan tämä ei ollut viimeinen. Tämä tapaus ennustaa meille noita verisiä vuosisatoja, joiden vieressä kirkko miekalla, rovioilla ja lukemattomilla muilla kidutuskeinoilla raivosi kaikkia eriuskolaisia vastaan. Näistä ajoista alkaen ei 12-13 vuosisataan ole olemassa uskonvapautta maailmassa! — Älköön kukaan kuitenkaan väärin käsittääkö meidän tarkoitustamme. Emme suinkaan millään tavoin tahdo puolustaa senkaltaista uskonvapautta, joka, irroittaen itsensä Jumalan sanasta, vaatii samoja oikeuksia ja mitä rajattominta vapautta kaikille seuroille ja lahkoille, olivat nämä sitten mitä laatua tahansa; päinvastoin on kirkon velvollisuus kaikkina aikoina ankarasti vastustaa ja keskuudestansa poistaa kaikkia eksyttäviä, p. raamatun sanasta poikkeavia harhaoppeja, vaan miekkaan se ei saa tarttua, sillä Herra ei uskonut sille semmoista asetta. Ennen vainottiin kirkkoa ja sen jäseniä surmattiin, nyt vainoo ja surmaa kirkko itse. Milloin se paremmin käsitti velvollisuutensa, milloin se voittosammin taisteli, vainottunako vai vainoovana? Ei kaippaa se kysymys vastausta.

Ajan puolustukseksi tulee meidän kuitenkin muistaa, etteivät kaikki hyväksyneet kirkon menettelyä Priskillukselaisia kohtaan. Ambrosius lausui mitä jyrkimmän moitteen tästä verisestä teosta sekä rikkoi kaiken yhteyden niiden piispojen kanssa, jotka olivat sitä puolustaneet. Samoin käytti itsensä vastamainittu Martinus Toursilainen. Urhoollisesti pakotti hän Maximuksen peruuttamaan käskyn, jonka mukaan kaikki Priskillukselaiset olivat surmattavat. Vielä oli siis tuo tunnettu vakuutus, ettei kirkko halaja vuodattaa verta, tosi sana ainakin muutamain kirkon edustajain suussa. Myöhempinä aikoina oli sen matkiminen mitä törkeintä ivaa!

X.

Johannes Krysostomus.

Herra on minun paimeneni: ei minulta mitään puutu. Ps. 23: 1.

Mainion tiedemiehen ja puhujan *Libaniuksen* kerrotaan kuolinvuoteellaan vastanneen ystävilleen, kun nämä kysyivät, kenen hän soisi jälkeläiseksensä: "Johanneksen, elleivät kristityt jo ole saaneet häntä puolellensa". Tällä nimellä tarkoitti hän erästä antiokialaista nuorukaista, joka muutaman vuoden kuluessa lukemattomain muiden kera hänen mainiossa koulussaan oli viisautta ammentanut ja ahkeruudellaan, erinomaisella älyllään sekä loistavalla puhelahjallaan himmentänyt kaikkien muiden maineen. Libanius oli pakana eikä käsittänyt kristinuskon vaikutusta siinä ihmissydämessä, jota sen säteet pääsevät valaisemaan, mutta hän oli nähnyt tämän uskon vastustamattoman voittoretken maailmassa sekä aavistanut sen vaikuttaneen Johannekseenkin. Johdattaessaan oppilaitaan pakanallisen tieteen ja taiteen aarteita omistamaan ja ihaillemaan, oli hän kyllä nähnyt, että tuon aaterikkaan nuorukaisenkin silmät ilosta välkkyivät, mutta opettajan kokenut aisti tarkkasi niiden säteilevän toisestakin valosta, jota hänen oppinsa ei ollut niissä virittänyt, ja sentähden hän epäili, oliko Johannes milloinkaan antautuva vanhan helleeniläisen viisauden tulkiksi. Eikä Libaniuksen aavistus ollut perätön: Jesus Kristus oli voittanut nuorukaisen sydämen ja uskonut hänelle suuren tehtävän valtakuntansa edistämiseksi maan päällä. Hänestä oli tuleva valittu Herran välikappale, jonka saarnan kautta Kaikkivaltiaan voima oli herättävä tuhansia synnin unesta elävää Jumalaa palvelemaan.

Johannes Krysostomus syntyi Antiokiassa v. 347. Hänen isänsä, joka oli korkea virkamies, kuoli varhain, ja pojan kasvatus jäi nyt kokonaan äidin huoleksi. Mutta vaikka tämä hänen nimensä oli *Antusa* — oli varsin nuori (hän jäi leskeksi 20 vuoden vanhana), ymmärsi hän kasvattaa lastansa "kurissa ja

Herran pelvossa", ollen yksi noita Jumalan ulkonaisesti vähäpätöisiä, kaukana julkisen elämän näyttämöltä hiljaisuudessa toimivia välikappaleita, joiden kautta Herra monesti on johdattanut valtakuntansa jaloimmat sankarit ristien salaisuutta käsittämään. Epäilyksettä salli Antusa poikansa käydä koulua Libaniuksen luona, sillä hän luotti vakaasti siihen, että se Herra, joka nuorukaisessa hyvän työn oli alkanut, myös varjelisi häntä eksymästä oikealta tieltä. Eikä hänen toivonsa pettynyt. Krysostomus palasi koulusta runsas tietovarasto mukanaan, mutta tämä ei painanut hänen ajatuksiensa maahan, se vain kehotti häntä ylentämään sydämensä Jumalan puoleen, joka on kaiken tosiviisauden alku ja loppu. Loistavan tulevaisuuden maailmassa tarjosi nerokkaalle nuorukaiselle etenkin asianajajan, tähän aikaan suuressa kunniaa pidetty ammatti, mutta nuo viekkaat kujeet ja sukkelat mutkat, joita tällä uralla runsaasti käytettiin, illettivät häntä eikä hän saattanut siihen antautua. Hän alkoi nyt ahkeraan tutkia raamattua, sen totuudet tunkeutuivat syvään hänen sydämeensä, ja, päättäen uhrata koko elämänsä Herralle, antoi hän kastaa itsensä. Hän oli silloin 18 vuoden ikäinen.

Sydämensä hartaimman halun ja monen tämän aikakauden hurskaan nuorukaisen esimerkin kehottamana aikoi Krysostomus ruveta munkiksi, saadaksensa eksyttävän maailman häntä häiritsemättä yksinäisyydessä palvella Herraa. Mutta ikäänkuin jumalallisen ilmoituksen ohjaamana vastusti Antusa, tuo kaikkiin poikansa toiveisin mieltäytyväinen, alttiiksiantavainen äiti, järkähtämättä tätä päätöstä. Hän vei Krysostomuksen siihen huoneeseen, missä hän oli hänen synnyttänyt, ja kertoi täällä äidin rakkauden vastustamattomalla kielellä, mitä hän oli kärsinyt hänen edestänsä, miten rukouksensa, toivonsa, murheensa, ilonsa ajan vaihdellessa aina yhtä uskollisesti oli tarkoittanut ainoastaan hänen ainoata poikaansa, "Ja nyt sinä minun heittäisit toisen kerran leskeksi" lausui hän kyönelet silmissä, "älä vihoita Jumalaa saattamalla äitisi murheelliseksi". Tämmöisen äidin rukouksilta ei voinut Krysostomus sulkea sydäntänsä; hän jäi Antiokiaan ja ryhtyi jumaluusoppia tutkimaan. Suureksi avuksi tässä työssä oli hänelle kaupungin vanha, arvokas piispa *Meletius*, joka sydämen ystävyydellä otti häntä neuvoaksensa. Tämä aika oli Krysostomuksen kehitykselle varsin tärkeä.

Muutamien vuosien kuluttua kuoli Antusa, ja nyt vetäysi Krysostomus lähellä olevaan vuoriseutuun, missä hän kuusi vuotta oleskeli munkkina, viettäen aikaansa miettimisellä, lukemisella ja rukouksella. Masentunein ruumiinvoimin, mutta palavin sydämin ja kokeneen kristityn vakavalla mielellä palasi hän tämän ajan kuluttua Antiokiaan. V. 381 vihittiin Krysostomus tšekäläisen seurakunnan diakoniksi ja viisi vuotta myöhemmin presbyteriksi.

Jos kukaan, sopi Krysostomus suuren kaupungin papiksi. Hienosti sivistyneenä ja oppineena tajusi hän oikein arvostella kaikkia noita vaihtelevia, monivärisiä ilmiöitä, joihin ihmiselämä tämmöisissä paikoissa pukeutuu, sekä oikein sovittaa sanansa eri olojen mukaan. Mutta hän ei ollut noita omaa kunniaansa etsiviä saarnaajia, jotka säilyttääkseen maailman ystävyyttä, huutavat: "rauha, rauha", vaikkei rauhaa olekaan; säälimättä paljasti hän Antiokian seurakunnan turmeluksen, säästäen yhtä vähän rikkaiden ja ylhäisten, kuin köyhäin ja alhaisten syntejä. Krysostomus oli oikeauskoinen, hän vihasi harhaoppisuutta sekä vastusti ankarasti kaikkea raamatun mielivaltaista selittämistä, joka tapa tähän aikaan oli käynyt hyvinkin yleiseksi, mutta tämä ei suinkaan ollut hänen ainoa ansionsa. Oppiriitojen aikakaudella, jonka kuluessa n.s. puhdasoppisuuden kuollut poostavi sai yhä suuremman merkityksen ja kristillisen elämän ehdot ja tunnusmerkit jäivät syrjäiseikoiksi, tähtäsi Krysostomuksen saarna aina sanankuulijoitteiden sydämiin, joita hän pyrki herättää elävään synnintuntoon, katumukseen, uskoon, toivoon, rakkauteen. Hänen saarnansa ytimenä oli tuo jumalallinen totuus "Jumalan valtakunta ei ole puheessa, vaan voimassa", ja tätä totuutta tahtoi hän sovitetuksi kaikkiin elämän oloihin. Eikä tarvinnut hänen sanoja hakea, ne oli hänellä aina valmiina, sujuen ihmeen helposti pukemaan hänen ajatuksensa mitä kauniimpaan muotoon. Krysostomus oli vanhan kirkon suurin puhuja; salaman kirkkaudella valasi hänen saarnansa synnin pohjattomat syvyydet, mahtavan kevättulvan voimalla särki se pirstaleiksi nimikristillisyyden rakentamat heikot tukeet, joilla tämä koetti suojella noita muka viattomia huvejansa maailman iloisilla rannoilla. Mutta hän ei saarnannut ainoastaan lakia, hän oli päinvastoin evankeelinen paimen, vaikka hän ei julistanut syntien anteeksiantamisen autuaallista sanomaa muille kuin katuvaisille syntisille, jotka isoivat ja janoivat vanhurskautta. Voimakkaasti hänen puheessaan kaikui Siinain pitkäisten jylinä, sanomattoman suloisesti kuului siinä evankeliumin todistus syntisten pelastuksesta Karitsan veressä. 12 vuotta vaikutti Krysostomus pappina Antiokiassa arvaamattomaksi siunaukseksi sikäläiselle lukuisalle seurakunnalle, kunnes hän sai toisen, vielä laajemman vaikutusalan.

Teodosius Suuren kuoltua olivat hänen poikansa *Honorius* ja *Arkadius* jakaneet valtakunnan keskenänsä; edellinen otti länsimaat, jälkimmäinen itämaat hallitaksensa. Suuren keisarikunnan mahtavuuden päivät olivat menneet; kaikkialla ilmaantui sen perikadon enteitä. Etenkin oli turmeluksen rutto nähtävänä suurissa kaupungeissa. Itäisen valtakunnan pääkaupunkina oli Konstantinopoli. Ulkonaisen mahtavuuden ja prameuden loistavan peitteen alla vietti pimeyden ruhtinas suuria voittoja, uhaten kokonaan tukehuttaa kaiken kristillisen elämän tässä kuuluisassa kaupungissa. Turhaan oli Konstantinopolin kokous (381), josta ennen on kerrottu, tšekäläiselle piispalle

omistanut patriarkan arvon: ulkonaista, maailman silmiin pistävää loistoa oli ennestään yltäkyllin, eikä Jumalan valtakuntaa milloinkaan ole edistetty arvonimillä, ihmiskunnian ja maallisen voiton etsimisellä. Muualta oli apu tuleva, ja se tulikin. Pelastuksen Jumala tahtoi vielä kerta herättää Konstantinopolin seurakuntaa synnin unesta. Välikappaleena käytti Hän Krysostomuksen.

Eräs Arkadiuksen hovin mahtava virkamies nimeltä *Eutropius* oli kuullut Krysostomuksen saarnaavan Antiokiassa, ja hänen vaikutuksestaan kutsuttiin tämä pääkaupungin piispaksi (397). Hyvin tietäen, miten vaikea tämä virka oli, ei Krysostomus millään ehdolla tahtonut sitä vastaanottaa, mutta turhat olivat kaikki hänen yrityksensä saada hovin päätöstä muutetuksi ja seuraavana vuonna hän vihittiin Konstantinopolin patriarkaksi. Raskaat olivat tästä alkaen hänen päivänsä, kovaa taistelua loppuun asti hänen elämänsä, mutta hän ei vaikeroinnut, masentunut, sillä hän tiesi Kristuksen seuraajan tien olevan ristin tien eikä odottanut lepoa ja rauhaa täällä viheliäisyyden ja synnin laaksossa.

Moni jalo opettaja oli ennenkin saarnannut Konstantinopolin seurakunnalle, mutta ei ollut kukaan niin voimakkaasti todistanut ristiinnaulitusta Vapahtajasta, kuin Krysostomus. Kun hän nousi saarnatuolille, ei silloin nukuttu kirkossa, miten lukuisa ja sekalainen kuulijakunta sitten olikin. Jumalan sanan terävällä miekalla iski hän sanankuulijoittensa sydämiin, repien palasiksi kaikki nuo itsevanhurskauden kurjat verhot, joilla kääntymätön ihminen huolellisesti koettaa muilta ja itseltänsä salata kadotetun tilansa. Eikä Krysostomus nuhdellut ainoastaan noita törkeitä, kaikkea siveellisyyttä loukkaavia syntejä; rohkealla kädellä riisti hän maailman kevytmielisiltä huveilta ja turhilta menoilta sen vaipan, jonka alla tämän maailman jumala sivistyksen, ihannetaiteen y.m. varjonimellä levitti valtakuntaansa Kristuksen seurakunnassa, sekä todisti Jumalan sanalla, miten mahdoton on kahden herran palveleminen. Yhteiskunnan kaikkiin oloihin loi hän tarkan silmänsä, kaikkea pystyi hän arvostelemaan, kaikkeen uskalsi hän koskea. Keisarillisen palatsin komeat muurit, sen kullasta ja kalliista kivistä hohtavat huoneet eivät häikässeet häntä; teaterit, kilpa-ajonäytelmät, tämän maailman mahtavain loistavat seurukset ja ylölliset pidot eivät voineet häntä pettää, sillä hän punnitsi nämä kaikki kristinuskon vaa'alla, jolla niiden arvo supistui höyhenen painoksi. Synti vain painoi äärettömästi — sen pohjaton turmelus oli havaittavana kaikkialla. Sitä vastustamaan, sitä vastaan taistelemaan oli Krysostomus tullut pääkaupunkiin — vaan eikö taistelu ole turha, eikö hän siinä ole horjuva, sortuva, lukemattomat ja mahtavat kun ovat hänen vastustajansa? Ei, hän ei pelkää, kuinka voimaton ja heikko hän itsessään onkin, sillä hän taistelee totuuden puolesta, Jumala on hänen kanssansa ja näkymättömät, taivaalliset sotajoukot vartioitsevat häntä.

Saiko Krysostomus esteettömästä, kenenkään häntä häiritsemättä saarnata parannusta valtakunnan suuressa pääkaupungissa, jonka pimeyden ruhtinas oli valloittanut? Jos niin olisi ollut, epäilisimme täydellä syyllä, ansaitsiko hän todella sen nimen [Nimi Krysostomus merkisee kultasuu.], jonka jo hänen oman aikansa kristityt hänelle omistivat. Ei ole vielä kukaan oikein, s.o. Jumalan sanan vaatimuksen mukaan, koskenut ihmissydämmen turmelukseen, hankkimatta itselleen vihamiehiä, eikä ollut Krysostomus monta kertaa saarnannut Konstantinopolissa ennenkuin kaupunki oli täynnä hänen vihamiehiänsä.

Heti alussa riitaantui hän yllämainitun Eutropiuksen kanssa. Tämä oli koettanut riistää kirkolta n.s. asyyli-oikeuden, jonka mukaan jokainen vainottu, paettuaan kirkon alttarin juurelle, oli turvassa, ja Krysostomus puolusti jäykästi tätä, samoin kuin muita kirkon oikeuksia, maallisen vallan sortoa vastaan. Sitä paitsi oli piispa monesti julkisestikin moittinut tuon mahtavan miehen hurjaa ja jumalatonta elämää. Eutropius koetti kostaa saattamalla piispan epäluulon alaiseksi hovin silmissä, toivoen tällä tavoin saavansa hänen poistetuksi kaupungista. Yrityksestä ei tällä kertaa kuitenkaan mitään tullut, Eutropius kun itse takertui toisten turmioksi kutomiin verkkoihinsa. Petoksillaan ja röyhkeän ylpeällä käytöksellään oli näet hänkin saavuttanut monta vihamiestä. Hovinkin luottamuksen oli hän ennen pitkää kadottanut eikä hänellä lopuksi ollut muuta neuvoa kuin, turvaten kirkon asyyli-oikeuteen, jota hän itse oli sortanut, paeta Herran huoneeseen. Täällä tapasi hänen Krysostomus eräänä päivänä pelosta vapisevana alttarin juurella. Käyttäen tilaisuutta kuvasi hän tämän kohtauksen johdosta seurakunnalle maallisten olojen vaihtelevaisuutta, turhuutta, muistuttaen onnetonta, miten hän hyvillä ja ankarilla sanoilla oli häntä neuvonut, varoittanut, nuhdellut, vaan aina turhaan. Saarna, jonka hän silloin piti, on meille säilynyt; se sisältää syviä totuuksia, joita Krysostomus tapansa mukaan on pukeutunut verrattoman kauniisiin sanoihin ja vertauksiin. Jalolla saarnallaan sai piispa onnettoman hengen tällä kerralla pelastetuksi vimmastuneen kansan ja sotamiesten vihalta, mutta kun Eutropius myöhemmin pakeni kirkosta ja matkusti Kyproon, vangittiin hän siellä ja mestattiin.

Mutta Krysostomuksella oli muitakin mahtavia vihollisia, niiden joukossa keisarinna *Eudoxiakin*, jonka jumalattomuutta hän monesti oli nuhdellut. Hyvin hän tiesi, miten vaarallinen hänen asemansa oli, vaan eivät varoitukset eivätkä uhkaukset saaneet häntä muuttamaan saarnatapaansa. Yhdeltä ainoalta kerjäksi hän armoa, ja Hänelle tahtoi hän pysyä uskollisena elämänsä loppuun asti, huolimatta ihmisten ystävydestä, pelkäämättä heidän vihaansa. Näin asiain ollen leimahti maailman viha häntä kohtaan piankin ilmituleen.

Länsimaissa oli Origineksen teoksia jo kauan luettu epäluulolla. Itämaissa sitä vastoin arvosteltiin häntä toisin, ja puhdasoppisuuden täkäläiset etevimmät edustajatkin, niinkuin Atanasius, Basilius y.m., jotka suureksi osaksi olivat koonneet jumaluusopillisen sivistyksensä juuri tuon mainion kirkkoisän uskonopista, pitivät häntä suuressa arvossa. Kuitenkin oli täälläkin vastapuolue syntynyt, joka väitti ariukselaisen harhaopin saaneen alkunsa Origineksen vääristä väitelmistä ja senvuoksi kovasti vastustivat hänen kirjoituksiaan. Alussa taistelivat egyptiläiset munkit keskenänsä tämän riitakysymyksen johdosta, mutta sittemmin levisi kiista muuallekin. Etenkin Palestiinassa kävi se hyvin kiihkosaksi. V. 394 tuli *Salaminin* piispa *Epifanius* (k. 403) Jerusalemiin, Hän saarnasi Originesta vastaan, jota taas täkäläinen piispa Johannes innokkaasti puolusti. Yhä kiivaammaksi yltyi riita, kunnes Aleksandrian piispa *Teofilus*, joka oli mieltynyt Originekseen, sai sen täällä asettumaan. Tämä kunnianhimoinen, tämän maailman tavaroihin rakastunut mies oli kuitenkin syynä siihen, että sama kiista ennen pitkää syntyi uudelleen. Taistelu siirtyi tällä kertaa Konstantinopoliin, tarjoen Krysostomuksen lukuisille vihamiehille kauan odotetun tilaisuuden hyökätä häntä vastaan.

Asian laita oli seuraava. Teofilus oli suuttunut entisille ystävilleen, muuttanut mielipiteensä, niinkuin senkaltaiset miehet helposti tekevät, sekä ajanut maanpakoon suuren joukon egyptiläisiä munkkeja. Vainotut pakenivat Konstantinopoliin ja Krysostomus otti suojellaksensa heitä. Hän kyllä selvästi näki näiden munkkien joutuneen harhateille opin suhteen eikä suinkaan puolustanut niitä Origineksen mielipiteitä, jotka olivat antaneet aiheita heidän eksytyksiinsä, mutta hän ei saattanut hyväksyä Teofiluksen menetystapaa heitä kohtaan sekä oli liiaksi valistunut kannattaaksensa niiden käsitystä, jotka muutamien erehdyksien vuoksi vaativat kirkkoa kiroomaan miestä, semmoista kuin Origines. Saatuansa kuulla, että Krysostomus ystävällisesti oli munkit vastaanottanut, lähti Teofilus Konstantinopoliin. Hän tiesi, miten voimakkaasti Krysostomus oli vastustanut syntiä ja todistanut Herrasta tässä kaupungissa, mutta tämä seikka ei arveluttanut häntä, päinvastoin oli se hänelle kehotukseksi ryhtymään taisteluun tuota kuuluisaa miestä vastaan, jolla juuri täällä oli monta vihamiestä. Ystävällisesti pyysi Krysostomus Teofilusta luonansa asumaan, mutta tämä kieltäysi ja sai nyt asunnokseen erään keisarillisen huvilan kaupungin ulkopuolella. Täällä hän ahkeraan kutoi verkkojaan, sepitteli juoniaan, ja kaikkialta tulvasi hänen luoksensa samanmielisiä hengellisiä. Kun nämä, peläten kansaa, eivät uskaltaneet esiintyä Konstantinopolissa, kokoontuivat he kirkolliskokoukseen Kalcedoniin, missä Krysostomuksen kanta päivän kysymyksen suhteen muka oli tutkittava. Mitä törkeimmällä tavalla tuli kokouksen oikea tarkoitus heti ilmi. Krysostomusta vastaan tehtiin jos minkälaisia syytöksiä: hän oli muka tuhlannut kirkon omaisuutta, laiminlyönyt kristillisen vieraanvaraisuuden vaatimuksia, nukuttanut seurakuntaa myötäpänsä kehottamalla sitä parannusta tekemään sekä yllyttänyt kansaa kapinaan. Yksimielisesti päätettiin, että Krysostomus oli erotettava virastansa. Päätös lähetettiin keisarin vahvistettavaksi; sitä seurasi näin kuuluva kirjoitus: "Hurskas keisari valvokoon tuomitun poistamista kirkosta sekä että hän saa erityisen rangaistuksen majesteetirikoksestaan, sillä ei sovi meidän, piispojen, sitä tutkia".

Näitä vehkeitä toimitettaessa, oli Krysostomus tyyni, horjumaton, niinkuin kallio myrskyn lähestyessä. Noin neljäkymmentä uskollista paimenta oli kokoontunut hänen luoksensa. Heille hän puhui lohdullisia, vakavia sanoja, jommoisia ainoastaan se puhuu, joka Kristuksen seuraamisessa on oppinut voittamaan maailman. Saatuansa tiedon Kalcedonissa tehdystä päätöksestä, kiiruhti kansa joukottain rakkaan piispansa luoksi, puolustaaksensa häntä väkivaltaa vastaan. Krysostomus esiintyi asumuksensa edustalla. "Aallot kuohuvat" lausui hän "mutta me emme pelkää hukkaa, sillä me seisomme kalliolla. Meri pauhaa, mutta Jesuksen laiva ei milloinkaan joudu haaksirikkoon. Sanokaat, mitä me pelkäisimme? Kuolemaako? Kristus on minun elämäni ja kuolema on minun voittoni. Maanpakoako? Maa on Herran ja kaikki mitä sen päällä on. Tahi pelkäisimmekö kadottaa maallisen omaisuutemme? Emme ole mitään maailmaan tuoneet emmekä saata mitään täältä viedä muassamme. Minä ylönkatson mitä tämä maailma kutsuu pelättäväksi, sen loistoa minä pilkkaan. Köyhyyttä en pelkää enkä halaja rikkautta. En kammoksu kuolemaa enkä toivo saavani elää, ellei se ole teille hyödyksi. Sentähden kehotan teitä levollisuuteen. Ei kenkään ole minua teistä erottava, sillä Jumala on meidät yhdistänyt... En minä omiin voimiini luota: minulla on Herran lupaus, joka kuuluupi näin: minä olen läsnä teitä joka päivä maailman loppuun asti. Kristus on minua läsnä, ketä minä pelkäisin! Kohotkoot meren aallot vaikka kuinka korkeiksi, raivotkoon tämän maailman ruhtinas minua vastaan — kaikkea tätä pidän hämmähäkin verkkoa heikompana. Alituisesti minä huokaelen: tapahtukoon Herra sinun tahtosi, ei niin eikä näin, vaan niinkuin Sinä tahdot. Hänen sanansa on minun linnani, minun kallioni, se sauva, johon luottamuksella saatan turvautua. Jos meidän paikan suhteen täytyisiki toisistamme erota, olemme kuitenkin rakkaudessa yhdistetyt. Ei kuolemakaan voi meitä toisistamme erottaa; jos ruumiini kuolee, on minun sieluni elävä ja muistava seurakuntaa. Olen valmis tuhannen kertaa uhraamaan henkeni teidän edestänne; älkää minua siitä kiittäkö — minä teen vain velvollisuuteni, sillä jokainen hyvä paimen antaa henkensä lampaitten edestä. Kuolema vie minun kuolemattomuuteen, vainot tuottavat minulle oikean turvan. Ei minua vainota synnin tähden, rakkauteni tähden teitä kohtaan minua maailma vihaa, koska olen taistellut poistaakseni paha seurakunnastani, jotta ei viekas vihollinen pääsisi raatelemaan lampaita".

Vasta jos häntä väkivallalla pakotettaisiin, oli Krysostomus päättänyt peräytyä. Keisarinnan viha kiehui ja hän sai puolisonsa lähettämään sotamiehiä piispaa kiinniottamaan. Levollisena seurasi tämä vartijoitaan, jotka veivät hänen laivaan. Mutta tuskin oli tämä purjehtinut satamasta, ennenkuin kansa niin jäykästi alkoi vaatia Krysostomusta takasin tuotavaksi, että hallituksen täytyi peruuttaa tuomio. Kun rakastettu paimen jälleen saapui pääkaupunkiin, otti kansa hänen vastaan äärettömällä riemulla. Kiittäen Jumalaa kaikesta mikä oli tapahtunut, ryhtyi Krysostomus jälleen virkatoimiinsa. Mutta lyhyt oli hänen ystäväinsä ilo.

Jonkun ajan kuluttua pystytettiin aivan lähelle kirkkoa hopeasta tehty kuvapatsas keisarinnan kunniaksi. Sen vihkiminen tapahtui melskaavilla huveilla, näytelmillä ja tansseilla. Krysostomus, joka aina oli vihannut tämänkaltaisia turhuuksia, moitti juhlaa eräässä saarnassa. Keisarinnan viha kiihtyi entistä julmemmaksi. Piispaa vastaan nostettiin uusia kanteita, eikä aikaakaan, niin purjehti hän taas sotamiesten vartioimana maanpakoon (404). Pitkään aikaan Krysostomuksen ystävät eivät tienneet mitään jalon paimenen kohtalosta. Vihdoin tuli tieto että hän oleskeli kaukaisessa *Kaukasus* nimisessä kaupungissa sekä että hänen terveytensä pitkän ja kovan matkan, alituisten murhayritysten ja sanomattomain muiden tuskain ja kiusausten kautta oli käynyt hyvin huonoksi. Myöhemmin saapui häneltä kirjeitä, joista kaikki huomasivat hänen mielialansa olevan saman kuin ennen, sillä kirjeet olivat täynnä Herran kiitosta ja sitä iloa, jota uskollinen Kristuksen palvelija tuntee, lähestyessään ijankaikkisen rauhan majoja.

V. 405 kutsui vanhurskas Jumala heikumallisen ja julman Eudoxian tuomionsa eteen. Krysostomuksen ystävät koettivat nyt saada kauan kaivatun paimenensa takasin pääkaupunkiin, mutta tämä yritys tuotti hänelle ainoastaan uusia kärsimisiä. Kerrassaan katkaistaksensa kaiken yhteyden hänen ja hänen seurakuntalaistensa välillä, vaativat vastustajat keisaria karkottamaan vanhan, elämän vaivoista nääntyvän paimenen vielä kaukaisempaan maahan. Kurja ruhtinas suostui vaatimukseen, ja Krysostomus tuomittiin vietäväksi Mustan meren itäpuolella olevaan *Pituy*s nimiseen kaupunkiin. Mutta hän ei kestänyt matkan vaivoja, taikka oikeammin: armon Jumala, jota hän kaikissa vaiheissa uskollisesti oli palvellut, oli päättänyt kutsua hänen kotiin. Saavuttuaan *Komanan* kaupunkiin, sai Krysostomus vähän levähtää sikäläisessä kirkossa. Turhaan rukoiltuaan vartijoitaan suomaan hänelle hiukan pitempää lepoa, täytyi hänen jo seuraavana päivänä jatkaa matkaa, vaan ei ehditty pitkälle, ennenkuin piispan uupuvat voimat pakottivat hänen seuraajansa palajamaan mainittuun kirkkoon takasin. Siellä puki Krysostomus valkeat vaatteet päällensä, nautti Herran ehtoollisen ja rukoili hetken hiljaa. Kun hän tuns pelastuksensa lähestyvän, korotti hän vielä kerran äänensä ja lausui tunnetut lempisanansa: "Herra olkoon kiitetty kaikesta, amen!" Kirkkoon oli saapunut paljo väkeä todistamaan tuon kuuluisan piispan poislähtöä, jonka maine oli levinnyt kristikunnan kaukaisimpiinkin maihin. Krysostomuksen kauniit silmät loistivat kirkkaammin kuin milloinkaan ennen, niissä välkkyi ylönluonnollisessa valossa hänen kirkastettu henkensä, joka nyt muutti ikuisen kunniaan. — Tämä tapahtui syyskuun 14 p. 407.

Näin elää, tällä tavoin kuolee ainoastaan se, jolle Jumalan valtakunnan voitto ja Herran kunnia on kaikkea muuta kalliimpi. Ristiinnaulitun kuninkaan lähettiläiden vaellus maan päällä on *aina* ristin tie, jos he pysyvät Herralle uskollisina eivätkä suostu solmimaan liittoa maailman kanssa, siten hankkiaksensa itselleen rauhallisia päiviä tässä elämässä. Vasta kuoleman kautta pääsevät he lepoon, mutta silloin onkin heidän ilonsa ikuinen Karitsan istuimen edessä taivaassa. Kuinka ihmeen kauniisti säteilee tämä totuus meitä kohtaan Krysostomuksen taistelusta totuuden puolesta ja hänen voittosasta kuolemastansa! Mikä kehotus myöhempien aikojen kristityille pelkäämättä uhraamaan kaikki, kaikki Herran kunniaksi! Myötä- ja vastoinikäymisessä, ilon niinkuin murheen päivinä *aina* kiittäen tyytyä Herran ihmeelliseen kuljetukseen — tuossa lihalle ja verelle vaikeassa oman itsensä kieltämisessä kristityn elämä harjaantuu, kasvaa, kirkastuu! Krysostomus oli vanhan kirkon suurin puhuja, mutta vielä voimakkaammin, kuin jaloilla sanoillaan, saarnasi hän uskollisella vaelluksellaan Jesuksen seuraamisessa siitä uskosta, joka voittaa maailman, ja siitä Herrasta, joka heikoissa ihmisissäkin voi Kristuksen kunnian kirkastaa.

Krysostomuksen puheet ovat seuraavat: 1) hänen raamatunselityksensä, jotka käsittävät monta vanhan testamentin kirjaa sekä koko uuden testamentin; 2) puheita pyhän historian eri aloilta; 3) puheita kristillisestä elämästä; 4) juhlasaarnoja; 5) saarnoja satunnaisten tilaisuuksien johdosta. Sitä paitsi on hän kirjoittanut "pappeudesta" nimisen kirjan.

XI.

Sinun sanas on minun jalkaini kynttilä ja valkeus minun teilläni.

Ps. 119: 105.

Vanhimmista ajoista saakka oli raamatun puhtaana, Pyhän Hengen välittömän valistuksen kautta syntyneen sanan rinnalla kirkossa olemassa suuri joukko muita kirjoituksia, joita pidettiin suurella arvossa ja ahkeralla luettiin. Moni jalo Herran veritodistaja oli myöhempien aikojen kristityille jättänyt kirjallisen todistuksen uskostaan, kehottaen heitä urhoollisesti vaeltamaan tuota veristä tietä, jolla hän oli kunnian kruunun saavuttava. Kalliina aarteena säilytti kirkko Polycarpuksen kehoituksia, Ignatiuksen kirjeitä, Irenaeuksen varoituksia, emmekä saa kummastella, että tämmöiset kirjoitukset myöhemmin aikoina saavuttivat yhä suuremman maineen. Vasta taistelun päätyttyä luetaan kuolleet taistelutantereella, vasta rauhan tultua ehditään sankarien urotoita täydellisesti arvostella. Marttyyrien aikakausi tiesi kyllä kunnioittaa niitä Jesuksen tunnustajia, jotka olivat uhranneet henkensä totuuden puolustuksessa, mutta Herran kunniaa tämä kunnioitus ei vielä ainakaan mainittavassa määrässä päässyt himmentämään, sillä silloiset kristityt olivat koetusten, vaarojen ja vainojen kuumassa pätsissä tottuneet luottamaan ainoastaan ristiinnaulittuun kuninkaasensa sekä Häntä ainoastaan palvelemaan. Kun kristityt myöhempien aikojen etäisyydestä katselivat tuota verratonta taistelutannerta, missä marttyyrien verestä vihdoinkin kohosi rauhan aurinko kirkon tulevaisuuden taivaalle, olivat heidän silmänsä jo himmentyneet eivätkä he enää selvästi nähneet, ettei veritodistajain kunnia ollutkaan näiden oma kunnia, vaan Herran. Ja samoin kuin marttyyrejä ruvettiin liiallisesti kunnioittamaan, omistettiin heidän kirjoituksilleenkin miltei jumalallinen arvo, niin ettei enää aina tarkkaan erotettu näitä kirjoituksia eikä muuta kirkon omistamaa hengellistä kirjallisuutta raamatun sanasta. Tämmöinen erehdys on kaikkina aikoina ollut arvaamattomaksi vahingoksi Kristuksen seurakunnalle. Yksi ainoa sana on oleva "jalkaimme kynttilä ja valo meidän tiellämme" ja tämä sana on Jumalan, s.o. p. raamatun sana. Se ei eksytä eikä petä ketään, joka lapsen nöyrällä mielellä antautuu sen johdatettavaksi, sillä siinä puhuu, vaikka ihmisten kautta, Pyhä Henki itse, ja Hän on totuuden Henki. Miten syvämieliset, totuutta harrastavat ja valistuneet muut hengellisen alan kirjailijat monesti olivatkin, ei saa kenkään heihin ehdottomasti luottaa, sillä he saattavat erehtyä, ja ovatkin usein erehtyneet tahi ainakin antaneet aihetta eksyttäviin mielipiteisiin, heidän sanansa kun eivät sisällä jumalallisen ilmoituksen täydellistä totuutta. P. raamattu vain on se elävä lähde, jossa elämän vesi sekoittumattoman puhtaana löytyy; siitä juoksevaan virtaan on moni puronen ja joki tämän maailman saastaisilta mailta tuonut mutaa ja lokaa, eikä kangastu taivas tässä vedessä niin kirkkaasti, kuin lähteessä. Tämmöinen virta on kirkon kirjallisuus; raamatusta se johtuu, mutta siinä löytyy lukemattoman paljon vieraita aineksia, jotka eivät ole jumalallisen totuuden mukaisia. Näin asiain ollen, oli varsin tärkeätä, että raamatun kirjat jo varhain koottiin ja tarkasti erotettiin kaikista muista.

Mitä vanhan testamentin kirjoihin tulee, vakaantui itäisessä kirkossa se mielipide, jota etenkin Origines oli puolustanut, että ainoastaan n.s. *kanonis* kirjat ovat pidettävät ehdottomasti totena Jumalan sanana. Länsimaiden kirkko sitä vastoin eksyi omistamaan saman arvon *apokryffisillekin* kirjoille, vaikka nämä silminnähävästi eivät voi vetää vertoja edellisille. Uuden testamentin kirjojen suhteen johtuivat molemmat kirkot lopullisesti samaan loppupäätökseen, vaikka monta toisistansa eroavaa mielipidettä tässä kohden ilmaantui. Muutamia näistä kirjoista, niinkuin Johanneksen toista ja kolmatta, Jaakopin, Judaan, Pietarin toista epistolaa sekä Johanneksen ilmestyskirjaa, luettiin monessa paikoin suurella epäilyksellä eikä tahdottu niille myöntää kanonista arvoa, mutta jota tarkemmin niitä tutkittiin, sitä selvemmäksi kävi niiden jumalallinen syntyperä. Itäisessä kirkossa vallitsi kuitenkin Ilmestyskirjan suhteen jonkunmoinen epävarmuus kuudenteen vuosisataan asti. Eikä sortunut kirkko uuden testamentin kirjakokoelmaan ottamaan muita kirjoja kuin niitä, jotka olivat syntyneet Pyhän Hengen välittömästä valistuksesta, vaikka harhaoppisuuden ja tuhansien erehdyksien rikkaruoho rehottaen kasvoi Herran viljavainiolla. Kauas oli kristikunta aikojen kuluessa eksyvä oikealta tieltä; ihmisneuvoja oli se monesti noudattava, ihmisten sanaa oli se pitävä Jumalan sanana, mutta kaiken tämän uhallakin säilyi kirkossa muuttumattoman puhtaana kallis aarre, jonka vertaista ei löydy toista: Jumalan p. raamatusta ilmoitettu sana. *Hippon* (393) ja *Kartagon* (397) kirkolliskokoukset määräisivät kanonisiksi ainoastaan ne kirjat, jotka löytyvät meidän raamatussamme, sillä erotuksella kuitenkin, että tämä arvo omistettiin vanhan testamentin apokryffisillekin kirjoille, joita me emme pidä P. Hengen välittömän valistuksen synnyttäminä.

Kristinuskon levittyä Länsi-Rooman keisarikunnan maihin, kävi raamatun kääntäminen latinan kielelle vuosi vuodelta yhä tarpeellisemmaksi. Neljännellä vuosisadalla ryhtyi tähän vaikeaan työhön eräs tämän aikakauden merkillisimpiä henkilöitä, kirkkoisä *Hieronymus*, jonka elämäkertaa meidän senvuoksi tässä sopii lyhyesti silmäillä.

Hieronymus syntyi noin v. 340 Dalmatiassa. Hänen isänsä, joka oli varakas, lähetti hänen nuorena Roomaan. Täällä tutustui ja mieltä nuorukainen klassilliseen kirjallisuuteen; Cicero, Plato y.m. pakanuuden jalot kirjailijat valloittivat aluksi koko hänen sydämensä, saattamatta kuitenkaan kokonaan tukehtua tuota ijankaikkisen elämän kaipua, joka siinä lapsuudesta asti oli kytenyt. Sisällisen äänen kutsumana kävi Hieronymus usein katakombeissa. Kuinka erinkaltaista oli kaikki

täällä, verrattuna siihen vilkkaaseen elämään, joka leikiten liikkui näiden maanalaisten, synkästi äänettömäin kammioiden yläpuolella! Hänestä oli kuin tahtoisivat näkymättömät henget kutsua hänen pois tämän maailman turhista menoista sekä kehottaa häntä työhön Jumalan valtakunnan edistämiseksi. Hieronymus antoi kastaa itsensä, mutta hän jäi vielä pitkäksi ajaksi maailman orjaksi, jatkaen tutkimuksiaan klassillisen kirjallisuuden alalla. Mutta tämä työ ei tyydyttänyt häntä; levoton oli hänen mielensä, rauhaton hänen omatuntonsa. Matkustettuaan Galliaan sekä käytyään useissa Rein-virran varrella olevissa kaupungeissa, saapui Hieronymus v. 372 koillis-Italian kukoistavaan *Aqvileja* nimiseen pääkaupunkiin, missä hän oleskeli noin vuoden ajan, seurustellen arvokkaan piispan *Valerianuksen* sekä muutamain nuorten hengellisten miesten kanssa, joista *Rufinus* oli kuuluisin. Nämä viettivät hiljaista, maailman tavoista kokonaan eriävää munkin tapaista elämää, uhraten aikansa hartausharjoituksiin ja tieteellisiin tutkimuksiin uskonnon alalla. Heidän esimerkkinsä vaikutti paljon Hieronymukseen, herätti eloon hänen luonteensa taipumuksen elää erillään hyörintän yhteiselämän vaihtelevista oloista ja johdatti hänen askeleensa erämaan hiljaisuuteen. Itsessään tämä seikka ei kyllä ole omiansa herättämään mitään suurempaa huomiota, etenkin koska ajan henki sai tuhansia ihmisiä ainakin ulkonaisesti jättämään hyvästi meluavalle maailmalle sekä vetäytymään erämaihin ja luostareihin, mutta Hieronymuksen poistuminen julkisen elämän näyttämöltä tuotti kirkolle arvaamattoman suuren hyödyn ja on siitä syystä varsin tärkeä. Lähtekäämme siis erämaahan häntä hakemaan. Me löydämme hänen Syyrian korvessa. Hän huokaaee ja vaikeroitsee. Me kysymme häneltä syytä tähän hänen sortuneeseen mielialaansa. "Rooman puistot, nuo kevytmieliset, irstaiset seurat, joihin nuorena otin osaa" vastaa hän "ympäröivät minua täälläkin kaikkialla, houkutelten, vietellen minua palajamaan maailmaan takasin". Yhä kovemmaksi käy hänen tuskansa, taistelunsa yhä ankarammaksi, kunnes hän masentuneena huutaa: "minä heittäyn Kristuksen ristin juureen, kastelen Häntä kyöneilläni, pyhin Häntä hiuksillani ja kukistan kapinallisen lihani alituisella paastoomisella". Hetkeksi asettuu myrsky hänen sydämissään, hän siirtyy etäämmäksi erämaahan ja voittosasti kuulemme hänen täällä riemuitsevan: "täällä ei ole kuin enkeleitä".

Jo tähän aikaan alkoi Hieronymus tutkia heprean kieltä. Mutta tämä ei ensinkään miellyttänyt häntä, se oli päinvastoin hänestä rumaa, raakaa, ja vastustamattomalla lumousvoimalla saivat klassilliset kirjailijat, joiden teoksia hänellä oli mukana, hänen luopumaan raamatun lukemisesta. Kummallinen tylsyytys ja välinpitämättömyys valtasi hänen sielunsa, kunnes hän sairastui kovaan tautiin. Unessa luuli hän seisovansa tuomarinsa edessä. "Ken olet" kysyi tämä; "kristitty" oli hän vastaavinaan. "Sinä valehtelet" lausui Herra "cicerolainenhan sinä olet, sillä missä tavarasi on, siellä on sydämessikin". Parattuaan taudistansa, luopui Hieronymus Cicerosta ja muista pakanallisista kirjailijoista, käyttäen tästä alkaen aikaansa pääasiallisesti raamatun tutkimiseen.

V. 379 tuli Hieronymus Antiokiaan, missä hän vihittiin papiksi, vaikkei hän milloinkaan antautunut pappisvirkaan. Matkustaessaan paikasta toiseen, saapui hän Konstantinopoliin samaan aikaan, kuin toinen yleinen kirkolliskokous siellä oli suorittamassa vaikeata tehtäväänsä. Vaikka Hieronymus oli oppinein ainakin kaikista läntisen kirkon kirkkoisista, ei hän ottanut osaa keskusteluihin, sillä hänen uskonoppinsa oli hyvin pintapuolinen eikä hän milloinkaan perehtynyt kirkon oppia kehittämään. Sitä vastoin käänsi hän ahkeraan kreikkalaisten kirkkoisien teoksia latinaksi sekä toimitti niille arvokkaita selityksiä. Kun hän v. 382 saapui Roomaan, oli hänen nimensä jo tunnettu koko kristikunnassa, ja hänen tavaton oppinsa teki hänen päivä päivältä yhä kuuluisammaksi. Mutta karsain silmin häntä monikin katseli, kun hän nyt ryhtyi tuohon mainioon työhön, joka on pystyttänyt hänelle murtumattoman muistopatsaan kirkon historiassa.

Oli olemassa vanha latinalainen *Itala* niminen raamatunkäännös. Se oli hyvin vaillinainen ja virheellinen. Hieronymus, joka oli lukenut vanhaa testamenttia alkukielellä sekä hyvin perehtynyt tähän samoin kuin kreikan kieleen, rupesi mainittua raamatunkäännöstä korjaamaan. Tämä herätti huomiota kaikkialla. Vanha testamentti oli hyvin vähän tunnettu länsimaissa, missä heprean kieltä tietysti osattiin vielä vähemmin, kuin itämaissa. Täkäläiset oppineet pystyivät korkeintaan vertaamaan latinalaista käännöstä septuaginta nimiseen kreikkalaiseen vanhan testamentin kirjain käännökseen, joka monessa suhteessa kaipasi parannuksia. Hieronymus, joka korjasi alkukielen mukaan, joutui epäluulon alaiseksi etenkin kääntäessään vanhan testamentin kirjoja, eikä tahdottu hyväksyä hänen uuden testamentinkaan latinalaisessa käännöksessä toimittamia korjauksiaan, orjamielisesti kun riiputtiin kiinni tuossa vanhassa, virheellisessä latinalaisessa raamatussa. Tästä huolimatta työskenteli Hieronymus vuosien vierieissä ahkeraan ja v. 392 rupesi hän toimittamaan aivan uutta latinalaista raamatunkäännöstä. Se valmistui v. 404 ja on tunnettu nimellä *Versio vulgata*.

Jo monta vuotta aikuisemmin oli Hieronymus taas siirtynyt itämaihin, mieltäen yhä enemmän munkkielämän yksinäisyyteen. Täällä hän jatkoi tutkimuksiaan heprean kielessä sekä valmisti tuon suuren elämäntyönsä, jonka vasta mainitsimme. Tuon tuostakin puuttui hän kirkon oppiriitoihin, vaan niihin hän, kuten jo mainitsimme, ei paljoa vaikuttanut. Uskonopillisissa kiistoissa oli hän äreä, kiivas, suvaitsematon ja pintapuolinen. Kun häntä vertaamme Krysostomukseen, Ambrosiukseseen, Augustinukseen, vieläpä muihinkin hänen aikansa etevimpiin henkilöihin, supistuu hänen arvonsa

mitättömän pieneksi, jos tarkoitetaan luonteen jaloutta, ajatusten syvyyttä, miehuutta ja tosi-kristillistä mieltä, ja epäilemättä on hänen käsityksensä kristinuskon päätöuksista hyvinkin epäselvä. Paljon viehättävää tarjoo meille hänen elämänsä, etenkin loppupuolella, kun hän, innostuneena pyhän historian muistoista, eleli aikansa niissä paikoin, missä Jumalan suurimmat ilmoitukset olivat tapahtuneet. Seuraten Hieronymuksen esimerkkiä, saapui näille seuduille paljo ihmisiä länsimaistakin, niiden joukossa muutamia korkeasukuisia naisia, joiden kanssa hän Roomassa ollessaan oli tutustunut. Pieniä munkki- ja nunnayhdistyksiä syntyi siellä täällä pyhässä maassa. Puhuessaan ystävilleen Mamren tammistossa, Betlehemin seuduilla tahi muilla merkillisillä paikoilla, oli Hieronymuksen tapana lausua: "täällä vasta pyhän historian oikein voipi käsittää". Monesta syystä viihdymme kernaasti näiden erakkojen luona täällä pyhien muistojen ihmeellisessä maassa, ja epäilemättä ansaitsee tuo vanha, harmaapäinen, oppinut munkki, joka, voimiaan säästämättä, kääntää kirjojen kirjaa kansansa kielelle, suurta huomiota, mutta toinen kysymys on, oliko Hieronymus käsittänyt kristinuskon ytimen ja elikö hän itse sitä elämää, jolle Kristus päivä päivältä käy yhä kalliimmaksi. Näyttääpä siltä kuin olisi hän mieltynyt omaan itseensä ja ulkonaisesti ankaraan elämäänsä sekä käynyt vieraaksi sille kerjäläisasemalle, joka ei tyydy muuhun lohdutukseen, kuin siihen armoon, mikä syntisille Jesuksen ristin juurella tarjona on. Hyvin sattuva on oppi-isämme Lutheruksen arvostelu Hieronymuksesta: "en tiedä ketään opettajaa, joka olisi niin moitittava, kuin Hieronymus; hän kirjoittaa vain paastoomisesta, ruuasta, naimattomasta säädystä y.m.s. Jos hän puhuisi uskon töistä, niin olisi toista; mutta hän ei opeta mitään uskosta, eikä toivosta, rakkaudesta eikä uskon hedelmistä". — Hieronymus kuoli munkkina Betlehemissä v. 420.

Mutta arvosteltakoon tätä kirkkoisää miten ankarasti tahansa, arvaamattoman suuresta merkityksestä oli hän kirkolle. Nyt löytyi raamattu latinan kielellä, nyt voitiin länsimaissakin tutustua tuohon kirjojen kirjaan, jonka vertaista ei löydy toista. Vaan alistettiin kaikki riitakysymykset opin suhteen yksin raamatun sanan alle ja mukaantuivatko kirkon johtavat henkilöt tämän sanan vaatimusten mukaan, noudattamatta muita neuvoja, huolimatta ihmisten säännöistä ja päätelmistä? Pidettiinkö tätä kirjaa muuta kalliimpana, luettiinkö sitä ahkerammin, hartaammin kuin muita? Ajan jaloimmat henkilöt tiesivät kyllä mikä kirja raamattu on. Niinpä lausuu esim. Krysostomus: "lukea p. raamattua on seurustella Jumalan kanssa; armosta valitsi Jumala kalastajia ja muita oppimattomia miehiä sitä kirjoittamaan, jotta jokainen saattaisi sitä lukea ja käsittää;" vastustaen niitä, jotka sanoivat harhaoppisuuden syntyvän siitä, että oppimattomatkin tutkivat raamattua, väittää hän kaikkien erehdyksien saaneen alkunsa sekä kehittyneen juuri siitä syystä, ettei raamattua tarpeeksi oltu viljelty. Tähän suuntaan ajattelivat kristikunnan etevimmät edustajat vielä oppiriitojen aikakaudella. He pitivät p. raamattua Jumalan sanana eivätkä omistaneet millekään muulle sanalle tätä arvoa. Mutta tätä käsitystä vastustamaan oli syntymäisillään toinenkin mielipide, joka, perustuen siihen erehdykseen, että muka Pyhä Henki yhä edelleenkin on vaikuttamassa kirkossa samalla tavoin kuin Apostolein aikana, tahtoi pitää kirkolliskokousten päätöksiä, kirkon sääntöjä, kirkkoisien ja muiden etevien opettajain kirjoituksia, vieläpä kirkossa suullisesti säilyneitä tarinoitakin raamatun vertaisina. Mitä surkeimmalla tavalla paljastaa keskiajan kirkkohistoria tämän erehdyksen seuraukset, mutta tapaammepa niitä jo aikuisemminkin. Ne vakuuttavat meitä siitä, ettei Herra suostu jakamaan kunniaansa muiden kanssa, vaan jättää ihmiset eksytysten ja valheiden valtaan, kun he eivät taivu tottelemaan Hänen muuttumatonta ja pyhää sanaansa.

XII.

Antiokialainen ja Aleksandrialainen oppikunta; Nestoriuksen harhaoppi; kolmas yleinen kirkolliskokous Efesuksessa (431).

Älkää antako teitänne vietellä moninaisilla ja muukalaisilla opetuksilla; sillä se on hyvä että sydän vahvistuu armolla, ja ei ruualla, joista ei ne mitään hyötyneet, jotka niissä vaelsivat. Hepr. 13: 9.

Yksimielisesti oli kristikunta toisessa yleisessä kirkolliskokouksessa hylännyt Apollinariksen opin. Kirkon etevimmät edustajat, niinkuin Atanasius, Gregorius Nyssalainen, Gregorius Nazianzilainen y.m. olivat kirjoittaneet häntä vastaan, viitanneet hänen oppinsa puutteisiin sekä osottaneet, miten vaarallisiin johtopäätöksiin jouduttaisiin, jos uskonnollista tunnustusta kehitettäisiin semmoisen perustuksen nojalla; mutta käsitys Kristuksen persoonasta ei silti suinkaan ollut selvä, päinvastoin kaipasi kirkollinen tunnustus juuri tässä kohden tarkempia selvityksiä, ja näiden määrääminen vaati mitä suurinta malttia, tarkkuutta ja taitoa. Ei niin, kuin saattaisi kirkko milloinkaan tunnustuksen muodossa täydellisesti lausua Kristuksen persoonan salaisuuden, sillä tämä salaisuus on kätkeytyä

suurimpaan ihmeeseen, joka koskaan on maailmassa tapahtunut, mutta välttämätöntä oli, että oppi Kristuksen persoonasta siinä määrin kehitettiin, että kaikki harhaoppiset, s.o. raamatun todistuksesta poikkeavat, väärille teille johtavat väitteet poistettiin kirkosta. Mutta vaikea oli tämä tehtävä, ja vasta pitkien taistelujen kautta saatiin kysymys ratkaistuksi. Ilmaantui monta eri mielipidettä, toinen suistui tälle, toinen tuolle väärälle uralle, jota paitsi tämä pitkälinen taistelu tuon tuostakin mitä surkeimmalla tavalla paljastaa silloisen kirkon turmeluksen. Nuo monet ristiriitaiset väitökset jakaantuvat kahteen pääryhmään, joita *antiokialainen* ja *aleksandrialainen oppikunta* edustavat.

Antiokialaiset puolustivat niin yksipuolisesti Kristuksen inhimillisen ja jumalallisen luonnon eroitusta toisistansa, että Hänen persoonansa jakamaton yksyys hävisi heidän oppijärjestelmästänsä, jota paitsi jumalallinen luonto ei siinä päässyt täysiin oikeuksiinsa. Koettaessaan selittää tätä vaikeata kysymystä, sortuivat Aleksandrialaiset ihan vastakkaiseen erehdykseen. He näet liittivät Vapahtajan molemmat luonnot niin likeisesti toisiinsa, ettei jäänyt minkäänlaista eroitusta niiden välille. Kammoksuen ariukselaisuuden vaarallista erehdyttä, he eivät myöntäneet Kristuksen inhimillisen luonnon täydellistä merkitystä, vaan selittivät sen ikäänkuin kadonneeksi Hänen jumalalliseen luontoonsa. — Vähitellen oli tämä erimielisyys muodostunut, hitaasti eripuraisuuden tuli kytenyt, kunnes se viidennellä vuosisadalla leimahti ilmituleen, synnyttäen kaksi vaarallista harhaoppia, joiden vastustaminen on kirkon vaikeimpia tehtäviä oppiriitojen aikakaudella.

V. 428 korotettiin eräs antiokialainen presbyteri nimeltä *Nestorius* Konstantinopolin patriarkaksi. Krysostomuksen ajoista asti oli Antiokian seurakunta suuressa maineessa, ja kenties siitä syystä valittiin nytkin sikäläinen pappi itäisen kirkon arvokkainta virkaa hoitamaan. Mutta ei ollut Nestorius mikään Krysostomus — eroitus oli suuri. Vaarallinen oli aika, harhaoppisuutta, kiistaa, riitaa kaikkialla, vaan vähän vakaata puhdasoppisuutta, rakkautta ja kristillistä mieltä. Epäillen tervehti pääkaupungin kansa uutta patriarkkaa, se muisteli vielä Krysostomuksen päiviä. Nestorius oli kyllä hurskas ja rehellinen, mutta samalla tuima ja malttamaton; hänen käytöksensä ilmaisi jo heti alussa ahdasmielisen munkin ja suvaitsemattoman kirkkoruhtinaan mieltä. Rukoillen valistusta Herralta oli Krysostomus astunut Konstantinopolin patriarkanistuimelle, eikä hän milloinkaan ryhtynyt väkivaltaisiin, epäkristillisiin keinoihin eri-uskolaisia eikä muita vastustajiansa vastaan, kuinka miehuullisesti hän sitten puolustikin puhdasta oppia ja koetti poistaa paheita seurakunnasta. Tultuansa Konstantinopoliin kirjoitti Nestorius silloiselle keisarille *Teodosius II*: "anna minulle harhaoppisuudesta puhdistettu maa, minä sen sijaan annan sinulle taivaan. Auta minua lahkolaisia kukistamaan, niin minä autan sinua Persialaisia voittamaan". Kuinka suuri oli juopa näiden molempain patriarkkain välillä, vaikka Nestorius verrattuna niihin henkilöihin, joita vastaan hän taisteli, esiintyy jokseenkin puhtaana.

Jo varhain huomaamme kirkossa taipumusta omistamaan pyhille henkilöille jumalallista kunnioitusta. Etenkin oli neitsy Mariaa monessa paikoin ruvettu miltei jumaloimaan. Aleksandrialaisen koulun edustajat eivät löytäneet sanoja, joilla voisivat tarpeeksi ylistää tuota ihmeellisesti siunattua ja armoitettua vaimoa, vaikka raamattu ei missään paikassa anna syytä tämänkaltaisiin lauselmiin. Eräessä saarnassa lausui muuan tämän väärän käsitystavan edustajista muun ohessa seuraavatkin sanat: "meri ja maa kunnioittavat Jumalan äitiä; hän on neitsyyden saastuttamaton aarreaitta, toisen Aadamin hengellinen paratiisi, se morsiuskammio, missä sana tuli lihan yljäksi, vieno pilvi, joka kantaa hänen, jonka valtaistuinta kerubit ympäröivät; hän on neitsy, vaan samalla kertaa taivaskin." Nestorius oli oikeassa, vastustaessaan tämänkaltaisia lausetapoja, sillä niiden takana piileili kokonaan väärä käsitys Vapahtajamme inhimillisen luonnon suhteen, jota paitsi ne voimakkaasti edistyttävät sitä epäjumalanpalvelusta, jonka neitsy Marian kunnioittaminen oli synnyttänyt. Kun asiaa tältä kannalta arvostelemme, täytyy meidän hylätä itse tuo aleksandrialaisien yleisesti käyttämä nimityskin "Jumalan äiti", joka oli nestoriukselaisen riidan lähinnä synnä.

Presbyteri *Anastasius*, jonka Nestorius oli tuonut mukanaan Antiokiasta ja jota hän hyvin suosi, lausui julkisesti: "älköön kukaan nimittäkö neitsy Mariaa Jumalan äidiksi, sillä hän oli ihminen, eikä ihminen saata Jumalaa synnyttää". Vielä suuremman huomion herätti erään toisen antiokialaisen oppikunnan edustajan Konstantinopolissa pitämä saarna, jossa muiden ohessa kuultiin nämäkin sanat: "kirottu olkoon jokainen, joka nimittää Mariaa Jumalan äidiksi". Selvästi huomattiin, että patriarkka kannatti samaa mielipidettä, vaikka hän ei heti ottanut kysymystä julkisesti puheeksi. Näyttää siltä, kuin olisi Nestorius ainakin alussa koettanut karttaa tätä riidanalaista seikkaa. Vasta kun häiriö kävi niin suureksi, että seurakunta keskeytti niiden pappien saarnoja, jotka vastustivat nimitystä "Jumalan äiti", täytyi hänen esiintyä julkisesti. Koettaen selvittää, kuinka harhaoppisiin väitöksiin tuonkaltaiset lausetavat väkisinkin johdattavat, moitti hän niitä saarnoissaan. Hänen kerta puhuessaan tähän suuntaan, huudahti eräs maallikko: "ijankaikkinen Sana itse on antanut toisen kerran synnyttää itsensä". Kirkossa syntyi meluava melske, toiset puoltivat mainittua maallikkoa, toiset Nestoriusta, joka kiivastuneena soimasi vastustajiaan. Tämänkaltaisia häiritseviä kohtauksia sattui tuon tuostakin; turhat olivat Nestoriuksen yritykset saada kiistaa asettumaan, turhaan koetti hän selvittää oppiansa. Häntä syytettiin siitä, että hän saarnoissaan oli kieltänyt Jesuksen jumaluuden sekä täten herättänyt ariukselaisuuden uuteen eloon. Eikä käy kieltäminen, että Nestoriuksen oppi johdonmukaisesti tähtää

samaan suuntaan, vaikka hän itse ei suinkaan sitä tarkoittanut. Kokien vastustaa neitsy Marian yhä tavallisemmaksi käynnyttä jumaloimista sekä aleksandrialaisen tähän erehdykseen liittyvää väärää käsitystä Vapahtajan persoonasta, jonka mukaan se totuus, että Jumalan ainoa Poika lunastaaksensa syntiin langennutta ihmiskuntaa "otti orjan muodon päällensä ja tuli muiden ihmisten vertaiseksi", supistui aivan vähäpätöiseksi, miltei kokonaan kiellettiin, eksyi Nestorius vastakkaiselle harhatielle. Hän näet opetti seuraavaan tapaan: "Jumalalla ei ole äitiä, neitsy Maria on synnyttänyt vain ihmisen jumaluuden välikappaleeksi ja tässä ihmisessä on Jumalan Poika ottanut asuaksensa". Liiaksi terottaen Vapahtajan molempain luontojen eroitusta toisistansa, sortui Nestorius itse teossa väittämään Kristuksen yhdessä, jakamattomassa persoonassa olevan kaksi persoonaa: Marian poika ja Jumalan Poika, jotka olivat asettuneet jonkunlaiseen suhteeseen toisiinsa. — Nestoriuksen pahin vastustaja oli aleksandrialainen patriarkka *Cyrillus* (k. 444), yhtä maineenhimoinen kuin oppinut mies. Puolustaan nimitystä "Jumalan äiti" sekä yleensä aleksandrialaisen oppikunnan muka puhdasoppista kantaa, kirjoitti hän Nestoriusta vastaan ankaria kirjoituksia. Tämä vastasi yhtä kiivaasti, ja kiista yltyi yhä kiihkoisemmaksi. Nestoriuksen puolustajista oli kirkkoisä *Teodoretus* (k. 457) etevin. Koettaen korjata antiokialaisen uskonopin erehdyttäviä kohtia, paljasti tämä oppinut ja syvämielinen mies arvokkaissa teoksissa aleksandrialaisen oppikunnan raamatusta poikkeavan kannan, Cyrilluksen sitä vastoin onnistui saada puolelensa muiden muassa Rooman piispa *Coelestiuskin*. Kumpikin puolue syytti toistansa harhaoppiseksi ja riita, johon tavallisuuden mukaan hovikin sekaantui, kasvoi yhä arveluttavammaksi, kunnes keisari Nestoriuksen pyynnöstä kutsui kokoon *kolmannen yleisen kirkolliskokouksen*, joka pidettiin *Efesuksessa* (431). Cyrillus puolueineen saapui aikuisemmin kaupunkiin kuin Nestoriuksen ystävät, joiden matka sattuneiden esteiden kautta tuli viivytetyksi. Odottamatta näiden tuloa, vaikka he eivät olleet kuin muutaman päivän matkan päässä kaupungista, avasi Cyrillus kesäkuun 22 p. kokouksen. Mielivaltaisesti kohteli hän heti alussa Nestoriusta kanteenalaisena, ja kun tämä näillä ehdoin kieltäysi saapumasta kokoukseen, julistettiin hän harhaoppiseksi sekä virkansa menettäneeksi. Kun antiokialaisen oppikunnan edustajat pari päivää myöhemmin saapuivat kaupunkiin, saivat he kummaksensa kuulla, että asia jo oli ratkaistu. He kokoontuivat nyt vastakokoukseen, Antiokian piispa *Johannes* puheenjohtajana. Cyrillus sekä hänen uutterin apumiehensä näissä vehkeissä, Efesuksen piispa *Memnon* suljettiin kirkon yhteydestä. Teodosius, jonka Nestoriuksen vihamiheet olivat voittaneet puolelensa, vaan joka oli suuttunut Cyrillukselle tämän mielivaltaisen käytöksen vuoksi Efesuksen kokouksessa, vahvisti kummankin puolueen päätöksen, vaan Cyrilluksen onnistui vanhojen ystäviensä avulla sekä ostamalla itselleen uusia puolustajia jälleen päästä hovin suosioon, niin että Memnon ja hän saivat pitää virkaansa. Näiden rettelöiden ohessa kielsi keisari Efesukseen kokoontuneita piispoja eriämistä, ennenkuin riitakysymys tarkan tunnustuksen kautta oli saatu selville. Jonkunlainen semmoinen saatiinkin toimeen, toiset väittävät sen Teodoretuksen, toiset vasta mainitun Johannes piispan tekemäksi. Tämän tunnustuksen mukaan myönsi kokous neitsy Marian olevan Jumalan Pojan äidin, mutta tärkeänä voittona täällä kokoontuneiden hengellisten monessa kohden moitittavista toimista on se määräys pidettävä, että Vapahtajan molemmat luonnot ovat tarkasti toisistansa eroitettavat, jotta niitä ei sekoitettaisi yhteen. Tämä muistutus osotti näet kirkolle sitä suuntaa, johon kristillinen uskontunnustus, kehittyäkseen tarkemmaksi ja täydellisemmäksi tämän vaikean kysymyksen suhteen, oli kääntyvä.

Väärin arvosteltuna, lukemattomain vihamiesten vainoomana ja taisteluun väsyneenä luopui Nestorius vapaaehtoisesti virastansa. Hän vetäysi Antiokian läheisyydessä olevaan luostariin, missä hän nuorena oli oleskellut. Täällä vietti hän kolme verraten rauhallista vuotta, joiden kuluttua hän karkoitettiin maanpakoon Egyptiin. Monta kovaa kohtaloa tuotti hänelle tämänkin jälkeen hänen vihamiestensä katkera viha, kunnes hän vihdoon kärsimisistä kuoli (440). Häneltä puuttui monta niistä ominaisuuksista, joita tapaamme noissa kirkkohistorian suurissa henkilöissä, mutta silti emme saa häntä halveksien tuomita. Epäilemättä on hän vaikuttanut paljon sen riitakysymyksen selvittämiseksi, joka hänen aikansa häiritsi kirkkoa, eikä kukaan voi kieltää että hän pysyi vakuutuksellensa uskollisena loppuun asti. "Jesus Kristus on tuominut Nestoriuksen tämän kokouksen kautta" näillä sanoilla julisti Efesuksen kokous päätöksensä Nestoriuksen harhaopin suhteen. Mikä röyhkeä itseensä-tyytyminen, mikä hirveä erehdys. Ja kuitenkin on Herra nytkin läsnä seurakuntaansa, johdattaen sitä eksytysten pimeässä totuuden löytämään, "sillä hänen neuvonsa on ihmeellinen, ja sen jalosti toimittaa".

XIII.

Aurelius Augustinuksen nuoruudenaika.

— — niin totta kuin minä elän, sanoo Herra, Herra, ei minulle kelpaa jumalattoman kuolema, mutta että jumalatoimien kääntäytyis tiestänsä ja eläis. Hes. 33: 11.

Täynnä erehdyksiä, turmelusta ja mitä törkeimpiä syntejä on sen miehen nuoruudenaika, jonka elämäkertaa nyt lähdemme silmäilemään. Säälimättä hellän äitinsä kyyneleitä, huolimatta hurskasten ihmisten varoituksista, kulki hän kauas sillä tiellä, jonka loppu on kadotus ja jolla lukemattomat nuorukaiset ovat menettäneet ajallisen ja ijankaikkisen onnensa. Ei ole tämä vaellus omiansa herättämään meissä ilon ja toivon tunteita, me kun siinä näemme vain miten sielunvihollinen voittaa puolellensa lahjakkaimmat, nerokkaammatkin ihmisten lapsista, saaden heitä uhraamaan nuo Jumalan heille antamat rikkaat lahjat pimeyden valtakunnan palveluksessa. Miksi siis seuraamme tämän nuorukaisen onnettomia askeleita kadotuksen tiellä? Sentähdenkö vain on kirkkohistoria lehdillensä piirtänyt kertomuksen *Aurelius Augustinuksen* nuoruudenajasta että se on tahtonut jälkimaailmalle säilyttää tuon hurskaan *Monican* muistin, mistä kristillisen äidin ja nöyrän Jumalan lapsen sisällinen elämä niin ihmeen kauniisti säteilee meitä kohtaan, ettemme usein tapaa sen vertaista ihmiselämän turhissa oloissa? Kallis on tämä muisti jokaiselle, joka täällä kyyneleitten laaksossa rukoilee apua, odottaa lohdutusta ainoastaan pelastuksen Herralta, ja yksin tämä seikka oikeuttaisi meitä kertomaan tuosta turmeltuneesta, vieraasen maahan, kauas eksyneestä tuhlaajapojasta, joka on *Monican* huolten ja huokausten syypäänä; mutta kehottaapa meitä siihen toinen, vielä tärkeämpikin seikka Tuosta *Monican* "kyynelten pojasta" kasvattaa ihmeiden Jumala itselleen valitun välikappaleen valtakuntansa edistämiseksi maan päällä.

Aurelius Augustinus syntyi *Tagesten* kaupungissa Numidiassa v. 343. Isältänsä *Patriciukselta*, joka vasta elämänsä viimeisinä aikoina kääntyi kristinuskoon, oli hän perinyt kiivaan, hehkuvan luonteen, vaan hänen hurskas äitinsä *Monica* kylvi lapsen sydämmeeseen elämän sanan siemenen. Se iti tämä siemen, Augustinus oppi tuntemaan Jesuksen ja lähestymään Häntä rukouksissaan, mutta usein ilmaantui hänessä jo varhain synnin turmelus mitä arveluttavimmassa muodossa. Silloin tulivat kyyneleet *Monican* silmiin ja haikeat aavistukset valtasivat hänen sydämensä. *Patricius* ei käsittänyt vaimonsa huolehtivaa murhetta, hän iloitsi pojan vilkkaasta luonnosta ja hyvästä älystä sekä toivoi hänelle loistavaa tulevaisuutta. *Moni* helläsydäminen äiti on ollut samassa asemassa, mutta harva on niin hartaasti rukoillut apua Herralta, kuin *Monica*! Augustinus sai käydä koulua ensin kotikaupungissaan, sitten lähellä olevassa *Mandurassa*. Hän ei ollut tavallinen oppilas: toisia aineita hän luki halusta ja tavattomalla menestyksellä, toisista, niinkuin suuruustieteestä ja kreikan kielestä, hän ei ensinkään huolinut, herättäen huomiota yhtä paljo erinomaisilla lahjoillaan, kuin huolimattomuudellaan ja huonolla käytöksellään. Usein rangaistiin hän tottelemattomuudesta, uppiniskaisuudesta, valehtelemisestä, vieläpä varkaudestakin, mutta tämän ohessa ilmaantui hänessä jaloutta, helläsydämyyttä, ylevää mieltä. Kaksi luontoa taistelee herruudesta hänen sydämissään; kumpi on voittava? *Monican* sydän on särkyä surusta, kun hänen pojastansa alkaa kuulua yhä huolettavimpia huhuja, mutta vielä hän ilolla odottaa sitä hetkeä, jolloin hän jälleen oli sulkeva Augustinuksensa syliinsä. Jonkun ajan kuluttua (se oli pitkä *Monicalle*!) joutui tämä hetki. Augustinus palasi kotia *Manduran* koulusta. Hän oli silloin 16 vuoden vanha. Kadonnut oli tuo lapsellinen mieli, joka ennen oli hetyntynyt itkemään vanhempien nuhteista, poissa kaikki kainous ja avosydämyisyys, unohtunut Jesus Kristus! Mitä *Monica* tunsu sydämissään, kun hänen poikansa tylästi, äreästi, ylönkatseellisesti kohteli häntä ja äitiänsä säälimättä eli mitä hurjimmalla tavalla hänen silmiensä edessä, sen tiesi yksin Hän, joka ei jätä omaisiansa epätoivon valtaan, vaikka hän käsittämättömässä viisaudessaan usein pitkäksi-ajaksi kätkee kasvonsa heiltä.

Isänsä tahdosta lähti Augustinus vähän tämän jälkeen Kartagoon lukujansa jatkamaan. Sama kaupunki, jossa Tertullianus voittosasti oli taistellut syntiä vastaan ja Cyprianus uhrannut henkensä Jesuksen kunniaksi, oli nyt todistava Augustinuksen yhä syvempää paatumista. Kiiruhtaen huvista toiseen, ikäänkuin olisi hän pelännyt kuulevansa omantuntonsa heikkoa ääntä, jos hän hetkeksikin seisahtuisi miettimään tulevaisuuttansa, tuli hän pian täälläkin kuuluisaksi tuhlaavaisuudestaan ja epäsiiveillisestä elämästään. Antaen viimeiset roponsa (*Patricius* oli jo kuollut), koetti *Monica* ylläpitää poikaansa Kartagossa, sillä vielä hän odotti apua Jumalalta, toivoen näkevänsä sen päivän, jolloin Augustinus, herättyään synnin unesta, oli palajava Herran tykö sekä rupeava kirkon palvelukseen. Ja näyttipäkin joskus siltä kuin olisi Augustinus kyllästynyt teatereihin, pitoihin ja noihin iloisiin seuroihin y.m. huveihin, joissa maailman lapset kuluttavat joutilaan aikansa, eivätkä pakanallisten kirjailijain teoksetkaan aina häntä tyydyttäneet. Oliko taivaallinen Isä kuuleva *Monican* rukoukset, oliko Augustinus vielä löytävä lapsuutensa Jumalan? Uskollinen on Herra, laupias ja armollinen kaikille, jotka häneen turvaavat!

Tähän aikaan oli Manilaisten harhaoppi hyvin levinnyt Pohjois-Afrikassa, ja etenkin Kartagossa oli tällä lahkolla monta tunnustajaa. Omituista on nähdä miten ihmiset, hylättyään elävän Jumalan sanan, kaikkina aikoina ovat olleet valmiit uskomaan jos minkälaisia hullutuksia ja niistä etsimään ravintoa sieluillensa. Syynä on se etteivät he tahdo kuulla Pyhän Hengen nuhteita, sillä nämä iskevät kipeästi luonnollisen ihmisen sydämmeeseen eivätkä taivu siihen jättämään mitään hyvää, ei rahtuakaan, johon hän

saattaisi mieltynyt tyytyä. Ylpeys on ihmisen perussynti, senpätähden hän vastustaa sitä Henkeä, joka nuhtelee synnistä, koettaen salata onnetonta tilaansa jos minkäkaltaisilla verhoilla ja peitteillä, jotta ei Jumalan sanan säde pääsisi tuhaksi polttamaan tuota vanhan ihmisen syntimajaa sydämessä. Lapsuutensa muistojen ja armaan äitinsä rukousten kehottamana, joita hän ei milloinkaan saattanut kokonaan unohtaa, luki Augustinus silloin tällöin raamattuakin, mutta perkeleen, maailman ja oman lihansa peittämänä, laski hän jälleen pyhän kirjan pois luotaan, siten sammuttaen itseltänsä ainoan valon, joka olisi voinut johdattaa hänen askeleensa totuuden ja rauhan tielle. Ja totuutta hän etsi, rauhaa hän kaipasi, sillä ajan pitkään hän ei saattanut tyytyä kevytmielisten, pintapuolisten ystäväinsä kurjaan, jokaisen tuulen ajelehtamaan elämään. Tähän aikaan tutustui hän Manilaisten kanssa. Heidän ihmeelliset, hehkuvista vertauksista uhkuvat puheensa, nuo salaiset, kummallisia aavistuksia herättävät kokoukset, joihin ainoastaan lahkon vanhimmat ja viisaimmat jäsenet saivat ottaa osaa, lumosivat Augustinuksen mielikuvitusta, eikä aikaakaan, niin hän jo istui manilaisten oppilaiden penkillä. Hän oli silloin 19 vuoden ikäinen.

Haikea oli Monican suru, mutta pilvien lomasta pilkotti vielä toivon tähti. Hän ei ollut noita suuresta uskosta kerskaavia, aina iloisia kristityitä, jotka eivät vielä milloinkaan ole päässeet ristin salaisuutta oikein käsittämään; hän oli nöyrä, syntejänsä sureva Jesuksen palvelija, joka, turvaten ijankaikkiseen Armahtajaan sekä sydämessään huoaten "Herra minä uskon, auta minun epäuskoni", tyytyi odottamaan, toivomaan, ja semmoisten rukoukset kuulee Jumala. Suureksi lohdutukseksi oli hänelle näiden kovien kärsimisten aikana erään vanhan piispan sanat: "ole vain hiljaa; niin totta kuin sinä elät, on mahdotonta, että niin monien kyynelten poika saattaa joutua hukkaan".

10 vuotta kuunteli Augustinus Manilaisten opetuksia, levottomasti odottaen sitä päivää, jolloin hän, oppiaikansa päätettyä, pääsisi lahkon kokoneiden, valittujen viisasten joukkoon, joille kaikki salaisuudet muka esiintyivät tosiviisauden kirkkaassa valossa. Vähitellen alkoi hän kuitenkin epäillä tämän opin pätevyyttä, etenkin kun hän tuon tuostakin sai kuulla Manilaisten harjoittamista ilkitöistä. Toiveittensa peittämänä päätti hän vihdoinkin luopua koko lahkosta sekä matkustaa Roomaan, saadaksensa täällä rauhassa jatkaa lukujansa, Monica pyysi rukoillen häntä jäämään tahi ainakin ottamaan hänet mukaansa, mutta Augustinus, jolle seurusteleminen tuon hellän äidin kanssa vuosi vuodelta oli käynyt yhä vastahakoisemmaksi, lähti salaa satamassa olevaan laivaan eräänä yönä, jolloin hänen äitinsä läheisessä kappelissa rukoili hänen sielunsa edestä. Kun Monica aamulla meni rannalle, oli laiva poissa, poissa hänen poikansa, eivätkä Välimeren huokailevat aallot kertoneet mitään hänen matkastansa!

Augustinus saapui Roomaan. Sikäläisetkin Manilaiset koettivat saada häntä pysymään lahkossa, mutta hän ei enää luottanut heihin, vaan rupesi nyt tutkimaan uusplatonilaista filosofiaa. Kuten haaksirikko joutunut, aaltoja vastaan taisteleva ihminen korottaa kätensä tarttuaksensa heikoimpaankin tukeeseen, koetti Augustinus tässä tieteessä saavuttaa rauhaa levottomalle sydämmellensä, mutta kaikki hänen yrityksensä olivat turhat. Muutaman kuukauden perästä muutti hän Milanoon, missä hän sai opettajan viran kaunopuhelijaisuuden silloin suuressa arvossa pidetyssä taiteessa. Me tiedämme kuka tähän aikaan oli länsimaiden kuuluisin puhuja, tiedämme että Ambrosius silloin saarnasi Milanossa. Tutkiaksensa oliko miehen kaunopuhelijaisuus todellakin niin suuri, kuin hänen maineensa, meni Augustinus häntä kuulemaan. Hänen sydämensä alkoi nopeammin sykkiä eikä hän saattanut salata itseltänsä, että Ambrosiuksen sanat tekivät häneen syvän vaikutuksen. Tuon tuostakin nähtiin hän kirkossa, joka kerta yhä suuremmalla hartaudella kuunnellen jalon piispan saarnaa, mutta kova oli hänen taistelunsa, ennenkuin hän vihdoinkin päätti ruveta katekumeniksi. Samaan aikaan saapui Monica Milanoon. Pelkäämättä pitkän matkan vaivoja, muistamatta kivuloisuuttansa ja korkeata ikäänsä, oli hän tullut hakemaan "kyyneltensä poikaa". Hän kyllä iloitsi Augustinuksen muutoksesta, mutta hän epäili tuota hänen selvästikin vain puolinaista kääntymistänsä, sillä hän oli kokenut kristitty ja tiesi, että Jumala voi pelastaa ainoastaan sen, joka on altis antamaan koko sydämensä Hänelle. Ahkeraan luki Augustinus raamattua; mutta hänen sydämensä oli vielä maailmassa ei tahtonut se nöyryä Jumalan sanan nuhteista eikä heltyä hyvän paimenen äärettömästä pitkämielisyydestä ja rakkaudesta. Oi miten ääretön on synnin valta ihmissydämessä, kuinka vaarallista on vuosikautia kulkea sillä tiellä, millä jokainen askel viepi vaeltajan kauas pois Herrasta!

Öin, päivin rukoili Monica ylhäältä valoa poikansa pimitetylle sielulle. Verrattomassa teoksessaan "*Confessiones*" (tunnustukset), missä Augustinus sittemmin kertoo entisen kadotetun tilansa, lausuu hän äidistänsä muiden ohessa nämäkin kauniit sanat: "rukouksissaan kantoi hän minun ulos ajatustensa paarilla, jotta Sinä, oi Jumala, rupeisit paariin ja sanoisit lesken pojalle: nuorukainen, minä sanon sinulle: nouse ylös, ja jotta kuollut nousisi istumaan, rupeisi puhumaan ja Sinä antaisit hänen hänen äidillensä". Vastustamattomalla voimalla heräsivät Augustinuksen muistissa entiset ajat perkeleen palveluksessa, ja hän lankesi vielä nytkin törkeisiin synteihin, etenkin rikkoi hän kuudetta käskyä vastaan. Silloin sattui Syyskuussa v. 386 eräs kohtaaminen, joka Monican sanomattomaksi iloksi kehotti häntä luottamaan siihen, että "Väkevämpi" oli voittanut hänen poikansa sydämen. Eräs keisarillisen hovin korkeimmista virkamiehistä — hänen nimensä oli *Pontitianus* — tuli tervehtimään Augustiuusta ja tämän ystävää *Alypiusta*, Hän kertoi näille nuorukaisille, jotka vielä ontuivat maailman ja Jumalan

valtakunnan välillä, miten muuan hänen ystävistään oli tullut käännetyksi lukemalla kertomuksen Antoniuksen elämäkerrasta. Minkä vaikutuksen nämä Pontitianuksen sanat tekivät Augustinukseen, näemme hänen omasta kertomuksestaan, jonka löydämme hänen "tunnustuksissaan". "Kun olin mennyt sisälle huoneeseeni ja omaan sydämmeeni", kirjoittaa hän, "käännyin äkkiä Alypiusta kohtaan, huudahtaen, myrsky sielussani ja otsallani: mitä tämä tietää? Mikä meille on tapahtunut? Oppimattomat nousevat ja vetävät luoksensa taivaan valtakunnan, ja me, mitä me kaikkine tietoinemme, taitoinemme olemme, ryvetessämme lihan töissä? — Sydämmeni myrsky vei minun nyt pois ystäväni luota, joka äänetönnä, hämmästyneenä katseli minua. — Asumuksemme läheisyydessä oli pieni puutarha, sinne olin kiiruhtanut, paetessani sitä myrskyä, joka raivosi sydämmessäni, jotta ei kukaan häiritsisi kovaa taistelua, ennenkuin se oli loppuun taisteltu. Mutta miten se oli päättyvä, sen tiesit Sinä, Jumala, vaan en minä! Minä vetäysin kauemmas puutarhaan, ja Alypius seurasi minua. Me valitsimme paikan, joka oli niin kaukana, kuin mahdollista asumuksestamme. Myrskyn kiivaudella valitin katkeraa suruani siitä, etten alistunut Sinun tahtosi alle, etten suostunut Sinun liittoosi, oi Sinä, minun Jumalani, vaikka kaikki minun luuni huusivat, että minun pitäisi se tehdä. Enhän tarvitsisi laivoja enkä ratsuja ei minulta vaadittu niin pitkää jalkamatkaakaan, kuin olin kulkenut asumuksestani siihen paikkaan, missä nyt istuimme, päästäkseni Sinun liittoosi. Saadakseni vapaasti tuskaani valittaa, nousin minä ylös ja erosin Alypiuksesta. Tietämättä mitä tein, heittäysin maahan fiikunapuun juurelle; virtana juoksivat kyöneleeni; se uhri kelpasi Sinulle. Paljon minä silloin puhuin tähän tapaan, jos kohta en juuri näillä sanoilla: Herra, kuinka kauan tahdot Sinä julmistua? Älä ajattele minun entisiä rikoksiani. — Valittaen minä tuskissani huusin: kuinka kauan? kuinka kauan? Huomenna, — ja taas huomenna! Mikset heti tee häpeästäni loppua? Näin minä puhuin, vuodattaen katkeria kyöneleitä sydämmestäni, joka nyt oli kerrassaan sortunut. Äkkiarvaamatta kuulin lasten muutamasta läheisestä asumuksesta laulaen kertovan nämä sanat: lue, lue! Minä nousin seisomaan, pitäen tätä jumalallisena ilmoituksena sekä käskynä avaamaan raamatun ja lukemaan sen luvun, joka ensiksi sattuisi tulemaan esille. Minä menin siihen paikkaan takasin, missä Alypius yhä vielä istui, sillä sinne olin erotessani hänestä jättänyt Paavalin epistolat. Heti otin kirjan käteeni, aukasin sen ja luin hiljaa itsekseeni siitä luvusta, johon ensin loin silmäni, nämä apostolin sanat: *Vaeltakaamme soveliaasti niinkuin päivällä, ei ylönsyömisessä, eikä juopumisessa, eikä kammioissa, eikä haureudessa, ei riidassa ja kateudessa; vaan pukekaat päällenne Herra Jesus Kristus, ja älkää holhoko ruumistanne haureuteen.* Minä en tahtonut, eikä minun nyt tarvinnutkaan enempää lukea. Pantuani merkin kirjaan, suljin sen sekä ilmoitin Alypiukselle kaikki mitä oli tapahtunut. Hän pyysi nähdä mitä olin lukenut. Kun hänelle osotin vasta mainitut sanat, näytti hän minulle niitä seuraavat, joita en ollut lukenut. Ne kuuluvat näet: heikkouskoista korjatkaat. Sovittaen nämä sanat itseensä, osotti hän ne minulle. — Nyt menimme äitini luo ja puhuimme hänelle, millainen meidän tilamme oli. Kun kerroimme, miten kaikki oli tapahtunut, ilmaisi hän sanoilla ja koko käytöksellään sanomattoman suuren ilonsa. Riemuten hän kiitti Sinua, joka kaikki ylönpalttisesti voit tehdä kaiken senkin ylitse mitä rukoilemme taikka ymmärrämme".

Pääsiäisjuhlan aikana seuraavana vuonna otettiin Augustinus kasteen kautta katolisen kirkon yhteyteen. Hartailla rukouksilla oli hän valmistaunut tähän autuaalliseen hetkeen ja hiljaa ylistäen ihmeiden Herraa kuunteli Milanon seurakunta tuon ennen suruttoman pakanan ja ylpeän tiedemiehen nöyrästi lausuvan kristillisen uskontunnustuksen. Lähellä häntä polvistui vanha Monica. Ken kuvaa hänen tunteitansa!

Oi, jos kaikki äidit kasvattaisivat lapsiansa, niinkuin Monica, jos he niinkuin hän rukoilisivat eksyneiden, kadotuksen tiellä vaeltavien omaistensa puolesta! Jumala on armollinen eikä anna semmoisten rukoilijain häpeään joutua. — Kun Monica muutaman viikon perästä kiittäen, ylistäen muutti tästä kyynelten laaksosta taivaan iloon, jätti hän sille kirkolle, jonka yhteydessä hän oli oppinut Herraa tuntemaan ja palvelemaan, jalon poikansa, tuon länsimaiden suurimman kirkkoisän, jonka siunauksista rikasta vaikutusta Kristuksen seurakunnassa ei kenkään pysty täydellisesti arvostelemaan. Näin oli hänen Jumalan ihmeellisellä avulla onnistunut kasvattaa poikansa, sillä hän rukoili hartaasti, rukoili lakkaamatta! Mikä kaunis, kehottava esimerkki, mikä kallis, himmentymätön muisti kirkkohistorian lehdillä!

XIV.

Kirkkoisä Augustinus.

— — niinkuin yhden ihmisen kuulemattomuuden tähden monta ovat syntiseksi tulleet, niin myös monta tulevat yhden kuuliaisuuden tähden vanhurskaaksi. Rom. 5: 19.

Augustinus oli matkalla Afrikaan, kuu hänen äitinsä kuoli. Sama maa, missä hän oli viettänyt lapsuutensa päivät ja missä hän sitten oli tuhannut nuoruutensa ajan maailman ja synnin palveluksessa, oli myös todistava hänen jaloa, arvaamattoman tärkeätä työtänsä kristillisen kirkon hyväksi. Kiittäen, ylistäen Herraa, kätki hän rakkaan äitinsä kuolleen ruumiin Italian maan poveen; hän ei saattanut itkeä tämän haudan partaalla, sillä Monican kaunis, voittosa kuolema kehotti häntä katsomaan taivasta kohti, missä kaikki ne ovat ikuisessa ilossa, jotka pysyvät uskollisina loppuun asti, eikä hän itse muuta toivonut, kuin pian päästä luokse Herran, joka hänenkin oli "kutsunut pimeydestä ihmeelliseen valoonsa". Mutta monta pitkää vuotta täytyi hänen vielä taistella maan päällä, monet vaivat, kärsimiset, tuskat kestää, ennenkuin hänelle lopullisen voiton suuri päivä koitti. Mitä Augustinus ajatteli purjehtiessaan samalla merellä, millä hän pari vuotta ennen, paeten äitiänsä, omaatuntoansa, Jumalaa oli kiiruhtanut Italiaan hankkiakseen itselleen suurta tulevaisuutta maailmassa? Millaisilla tunteilla astui hän jälleen maalle sille rannalle, jolla hän ennen, pilkaten Herran pitkämielisyyttä, oli paaduttanut sydäntänsä Hänen armollensa? Eivät olleet nämä ajatukset ja tunteet omiansa herättämään iloa hänen sydämissään, mutta omasta kokemuksesta tiesi hän nyt, millainen ihminen ja kuinka ääretön Jumalan armo on. Elämän kovassa taistelussa oli hän kehittynyt ja yhä edelleenkin kehittyvä maailmalle julistamaan tuota kristinuskon perustotuutta, raamatun oppia *synnistä* ja *armosta*.

Tultuaan Afrikaan (388), eli Augustinus vuoden ajan luostarintapaisessa yksinäisyydessä muutamain ystäväin kanssa, viettäen aikaansa hartaudenharjoituksilla, rukouksilla, lukemisella ja kirjoittamisella. Pian saavutti hän suuren maineen ja v. 389 kutsuttiin hän presbyteriksi *Hippo*n. Rukoillen apua Herralta vastaanotti hän tämän viran. Muutamia vuosia myöhemmin (395) valittiin hän saman seurakunnan piispaksi. Keskeymätöntä taistelua oli näistä ajoista alkaen Augustinuksen elämä loppuun asti. Jalosti suoritti hän suuren tehtävänsä, puolustaen miehuullisesti kirkkoa lahkolaisten hyökkäyksiä vastaan, ja turhaan ponnistivat harhaoppiset voimaansa vastustaaksensa hänen mahtavaa neroansa. Jos kohta ei käykään kieltäminen, että Augustinus taistelun helteessä joskus erehtyi opin suhteen tahi yltyi kiivaaksi, vieläpä suvaitsemattomaksikin, on meidän häntä arvostellessa muistaminen, miten äärettömän vaikea hänen asemansa oli aikana, jolloin uskonnolliset, samoin kuin valtiolliset olot valmistuivat pukeutumaan kokonaan uuteen muotoon. Kun meri on tyyneenä, näkyvät karit ja kalliot vedenpinnalle ja niitä on silloin verraten helppo karttaa; myrskyn raivotessa estävät kuohuvat aallot laivaväkeä niitä näkemästä, ja kulku on silloin vaikeampi. Augustinuksen elämäntyö oli suoritettava tällaisen myrskyisänä aikana. Silloista kirkkoa saattaa verrata kuohuvalla merellä purjehtivaan laivaan, joka, vihollisten ja alituisten vaarojen uhkaamana, taistelee aaltoja vastaan ja jonka johtavat henkilöt jännittävät kaikki voimansa, pysyttääksensä sitä oikealla uralla. Etevin näistä henkilöistä oli Augustinus, häneltä kysivät kaikkia neuvoa ja opetusta; ken oudoksuisi, kummastelisi sitä, että hän joskus erehtyi?

Ensin ryhtyi Augustinus taisteluun Manilaisia vastaan. Hän kirjoitti useita kirjoituksia, joissa hän nerokkaasti paljasti heidän oppinsa mitättömyyden. Omasta kokemuksesta tiesi hän aivan hyvin, kuinka kykenemätön se oli tyydyttämään ihmishengen ijankaikkisuuden janoa, sekä tunsikin kaikki tämän lahkoon edustajain sukkelat mutkat ja lumoavat lupaukset, joilla he viekkaasti houkuttelivat ihmisiä pauloihinsa. Parempaa puolustajaa tätä petollista harhaoppia vastaan ei ole kirkolla milloinkaan ollut.

Kovana vitsauksena semminkin afrikalaiselle kirkolle oli jo lähes sata vuotta Donatukselaisten lahko ollut. Keisari Julianuksen hallitessa, joka, kuten ennen on mainittu, sortaaksensa kristinuskoa suosi lahkoja ja erikoisseuroja, saivat he jälleen haltuunsa kaikki heiltä ennen poisotetut kirkot. Pitäen näitä saastutettuina, särkivät he kirkkoastiat, maalasivat seinät uudestaan, pesivät alttarit sekä soimasivat kaikkia, jotka eivät kannattaneet heidän mielipiteitään. Turhaan heitä nyt väkivallalla koetettiin pakottaa kuuliaisuuteen; tehden jäykkää vastarintaa samosivat he ryöstäen, polttaen paikasta toiseen, hävittäen minne vain saapuivat kaiken laillisen järjestyksen. Selvästi tajusi semmoinen mies, kuin Augustinus oli, että Rooman sotajoukot olivat liika heikot saamaan häiriötä asettumaan, jonka vuoksi hän kehotti toisiin keinoihin. Lahkon etevimpäin ja sävyisimpäin edustajain kanssa piti hän usein keskusteluja, koettaen sanan voimalla saada heitä palajamaan kirkon yhteyteen jälleen. Kun Donatukselaiset yhä edelleen yksipuolisesti riippuivat kiinni mielipiteissään, saatiin Augustinuksen vaikutuksesta toimeen kirkolliskokous Kartagossa (411), missä heidän oppinsa julkisen keskustelun kautta oli tarkastettava. Tässä tilaisuudessa oli saapuvilla 286 katolista ja 279 donatukselaista piispaa. Viimmemainitut puolustivat jyrkästi tuota lahkoon vanhaa väitöstä, että kirkko on puhtaitten yhtiö eikä siis saa keskuudessaan suvaita eikä yhteyteensä milloinkaan ottaa ketään, joka tavalla tai toisella on eksynyt pois oikealta tieltä. Noudattaen Augustinuksen mielipidettä, selvittivät katoliset piispat kirkon yksyyden aatetta, huomauttaen Herran vertauksesta nisusta ja ohdakkeista sekä muistuttaen siitä, että kirkko Herran perustamana jo itsestään on pyhä eikä suinkaan siihen kuuluvien ihmisten kautta. — Kokous ei saavuttanut tarkoitustansa, päinvastoin vakuuttivat Donatukselaiset jyrkästi pysyvänsä entisissä mielipiteissään. Tämä antoi aiheita uusiin vainoihin, joita valitettavasti kyllä Augustinuskin, aikansa yleisen käsityksen peittäjänä, eksyi puolustamaan.

Samaan aikaan kuin Nestoriukselaisen riidan vaiheet alkoivat häiritä itäistä kirkkoa, ilmaantui

länsimaissa toinen vielä vaarallisempi harhaoppi, joka on ollut kristikunnalle suuremmaksi vahingoksi kuin mikään muu. Me tarkoitamme *Pelagiuksen harhaoppia* sekä siitä johtuvaa *Semipelagiukselaisuutta*.

Jota kauemmas kristityt eksyivät tuolta kapealta tieltä Jesuksen seuraamisessa sekä hengellisten vihollistemme voittamina, alkoivat tyytyä nimikristillisyyden varjoon, kävivät he vieraiksi sille totuudelle, että ihminen on perinpohjin turmeltunut sekä itsestään kerrassaan kykenemätön kaikkeen hyvään. Muista kristinuskon totuuksista kyllä keskusteltiin, taisteltiin, mutta kysymys synnistä jäi yhä enemmän syrjälle. Semminkin itäisen kirkon vaiheet osottavat selvästi, miten tämä uskonoppimme tärkeä kohta, jonka oikeasta käsityksestä kaikki kristillinen oppi ja elämä lopullisesti riippuu, aikojen kuluessa yhä enemmän himmentyi ja unohtui. Suurimmatkin opettajat, niinkuin Origines, käsittelivät sitä aivan pintapuolisesti. Sen kehittäminen oli uskottu latinalaiselle kirkolle, ja välikappaleenansa tässä työssä käytti Herra sitä miestä, joka omasta kokemuksestaan jos kukaan tiesi, miten ääretön synnin voima ihmisessä on. Jumalan armon kautta herättyään synnin unesta, näki Augustinus Pyhän Hengen virittämässä valossa turmeltuneen, kadotetun tilansa ja masentuneena lankesi hän sen Vapahtajan jalkain juureen, joka tuli maailmaan syntisiä pelastamaan. Tästä alkaen on Jesus Kristus hänelle kaikki, hän itse tuo köyhä, kurja syntinen, joka Herran armotta on toivottomuuden ja ijankaikkisen kuoleman oma. Jokapäiväisen parannuksen ja uudistamisen kautta yhä enemmän perehtyen raamattuun, semminkin apostoli Paavalin kirjeisin, kehittyi hän kristikunnalle julistamaan noita muuttumattomia, unohduksiin joutuneita totuuksia Jumalan armon pohjattomasta rikkaudesta ja inhimillisen luonnon äärettömästä turmeluksesta. Eikä aikaakaan, niin ilmaantui päivän selvästi, miten välttämätön näiden totuuksien selvittäminen juuri nyt oli.

V. 409 oleskeli eräs britannialainen munkki, nimeltä *Pelagius* Roomassa. Hän oli oppinut, ulkonaisessa elämässään hyvin nuhteeton mies sekä nautti suurta kunnioitusta kaikilta, jotka hänen tunsivat. Pelagius oli elänyt kaiken aikansa luostarissa ja koko hänen kristillinen katsantotapansa oli jähmettynyt munkkilaissiveyden ahtaan kuoren alla. Ei mikään törkeä, julkinen synti kalvanut hänen omaatuntoansa, ja Jumalalle oli hän muka koko elämänsä pyhittänyt. Vuosien vierieissä oli hän yhä enemmän alkanut tyytyä omaan itseensä sekä eksynyt luottamaan omaan siveelliseen voimaansa. Roomaan tultuansa, tutustui hän tuon etenkin Augustinuksen kannattaman, aivan vastakkaisen opin kanssa, jonka mukaan ihminen omasta voimastaan on kelvoton kaikkeen hyvään. Pelagiukselta puuttui kristillistä elämäkokemusta, hän ei päässyt käsittämään kristinuskon ydintä, sillä "Jumala seisoo ylpeitä vastaan". Pitäen Augustinuksen oppia muka vääränä ja vaarallisena jo siitäkin syystä, että useat ihmiset väärinkäyttivät sitä lihallisten himojensa ja siveellisen hitautensa peitteeksi, rupesi Pelagius saarnaamaan ankaraa siveysoppia, kehottaen ihmisiä pyrkimään autuuteen siveellisen tahdon voimalla. — Pelagiuksen harha-opin pääpiirteet ovat seuraavat: Ensimmäisten ihmisten syntiinlankeemus on vahingoittanut ainoastaan heitä, vaan ei heidän jälkeisiään; ihminen syntyy vielä nytkin maailmaan turmeltumattomana, s.o. heikontumattomalla voimalla valitsemaan hyvää taikka pahaa; epäilemättä on synti yleinen ihmiskunnassa, mutta tämä tulee huonoista tavoista ja pahasta esimerkiksi, eikä suinkaan siitä, että ihminen muka itse olisi turmeltunut ja hyvään kykenemätön; päinvastoin voi jokainen omasta voimastaan voittaa synnin, kehittyä siveelliseen täydellisyyteen sekä saavuttaa ijankaikkisen elämän; on löytynyt ja voipi vastakin löytyä synnittömiä ihmisiä; Jumalan armo Jesuksessa Kristuksessa ei siis ole ehdottomasti välttämätön kenellekään, se on vain hyödyllinen, tarjoen meille täydellisen siveellisen esikuvan, joka kehottaa meitä syntiä karttamaan ja siveyttä noudattamaan, jotta me ansaitsisimme syntien anteeksiantamisen ja ijankaikkisen elämän. — Pelagiuksen oppi julistettiin harhaopiksi Efesusuksen kirkolliskokouksessa (431).

Perustuen raamatun horjumattomaan sanaan, jonka hänen omatuntonsa ja koko hänen elämän kokemuksensa todisti oikeaksi, alkoi Augustinus vastustaa tätä vaarallista harhaoppia. Hän opetti seuraavaan tapaan: Ihminen luotiin mahdolliseksi kaikkeen hyvään, mutta hän saattoi myös väärinkäyttää tuota vapaata tahtoa, jolla Jumala oli hänen varustanut. Jos hän olisi valinnut hyvän ja hylännyt pahan, niin olisi hän kehittynyt täydelliseen vapauteen: hänen tahtonsa olisi siihen määrin harjaantunut hyvää noudattamaan, ettei hän enää olisi saattanutkaan syntiä tehdä. Mutta Adam lankesi syntiin, tuottaen täten itsellensä kuoleman ja ijankaikkisen kadotuksen, josta hän ei omin voimin mitenkään voinut itseänsä pelastaa. Adamissa ovat kaikki ihmiset syntiä tehneet; hänen turmeluksensa ja kadotetun tilansa ovat kaikki hänen jälkeisensä häneltä perineet. Syntyessään maailmaan on ihminen perinpohjin turmeltunut, ainoastaan pahaa, vaan ei mitään hyvää, voi hän omasta voimastansa tuntea, ajatella, tahtoa, tehdä, ollen tässä tilassa kuoleman ja ijankaikkisen kadotuksen oma. Tästä pohjattomasta onnettomuudesta voi *ainoastaan* Jumalan armo ihmisen pelastaa: Jesus Kristus on tullut maailmaan syntisiä pelastamaan, itse he eivät voi pelastukseensa ensinkään mitään. — Näin pitkälle on Augustinus oikeassa, emmekä saata muuta kuin ihmetellä sitä hengellistä valistusta ja syvää tarkkuutta, jolla hän kehittää näitä kristinuskon perustotuuksia, joille hänen aikuisensa kirkonoppi jo oli käynyt miltei kokonaan vieraaksi, mutta valitettavasti on hän uskonnollisen järjestelmänsä lopussa eksynyt pois oikealta uralta. Koska siis — niin hän näet kysyy — Jumalan armo vaikuttaa kaikki, eikä ihminen itse voi pelastustansa tahtoakaan, vielä vähemmin mitään sen

saavuttamiseen vaikuttaa, mikä on syynä siihen, että toiset ihmiset tulevat autuaiksi, toiset joutuvat kadotukseen? Himmientymättömän elävästi muistaa hän, miten hän vuosi vuodelta pakeni, vastusteli, kammoksui Jumalan armoa, kunnes se "vastustamattomalla voimalla" hänen voitti, käänsi ja otti holhottavaksensa. Tästä hän ei pääse mihinkään; — hän tutkii, mieltii, ajattelee, kunnes hän, yksipuolisesti käsittäen muutamia raamatunkohtia, järkensä avulla johtuu seuraavaan päätelmään: Jumala on ijankaikkisessa neuvossaan päättänyt pelastaa toiset ihmiset, kadottaa toiset. — Edellisiin vaikuttaa Hänen armonsa ja rakkautensa vastustamattomalla tavalla, jälkimmäisiä kohtaan ilmaisee Hän pyhän vanhurskautensa. — Lohduton, toivoton on tämä oppi. Jesuksen Kristuksen Isän, "joka tahtoo kaikkia ihmisiä autuaaksi ja että he totuuden tuntoon tulisivat", Hänen, joka ei säästänyt ainoata Poikaansa, voidaksensa pelastaa ihmiset synnistä, kuolemasta ja perkeleen vallasta, väittää hän siis olevan armahtamattoman Jumalan, joka mielivaltaisesti, vaan ei rakkautensa määräämänä, tuomitsee ja säästää, hukuttaa ja pelastaa. Itse kammoksui Augustinus tätä uskonoppinsa toivottoman kolkkoa ja kovaa johtopäätöstä eikä hän hirvennyt sitä likemmin selittää eikä pitemmälle kehittää. Ainoastaan sen lisäyksen hän siihen teki, että Jumala vasta syntiinlankeemuksen jälkeen on valinnut toiset ihmiset armonsa, toiset vanhurskautensa esineeksi. Kuinka turmeltunut ja kaikkeen hyvään mahdoton inhimillinen luonto onkin, täytyy meidän kuitenkin raamatun todistuksen mukaan olettaa, ihmisen pelastuksen siinä määrin riippuvan hänen tahdostaan, että hän, Jumalan armahtavan kutsumuksen etsintänä, saattaa joko korottaa kättänsä hänelle valmistettua ja tarjottua pelastusta vastaanottamaan taikka, omaan itseensä tyytyen, yhä edelleen poistua Herrasta. Tätä Augustinus ei myönnä, pitäen väitöstä turmeltuneen ihmisluonnon puolustamisena ja jumalallisen armon halveksimisena, vaikei sille ihmiselle, joka omistaa tämän Jumalan hänelle tarjooman avun, jää enempää ansiota, kuin kuolemaan tuomitulle, joka suostuu hyväksensä käyttämään esivallan hänelle julistaman armoitussanomana. Lausuihan Vapahtaja itse: "Jerusalem, Jerusalem, sinä joka tapat profeetat ja kivillä surmaat ne, jotka sinun tykösi lähetetyt ovat! kuinka usein minä tahdoin koota sinun lapses, niinkuin kana kokoo poikansa siipeinsä alle? ja te ette *tahtoneet*", siten todistaen, että Jumalan kaikille ihmisille valmistava pelastus voi olla siunaukseksi ainoastaan niille jotka sen *tahtovat* ottaa vastaan.

Luonnollista oli, että Augustinuksen oppi Jumalan edeltäkäsini-määräämisestä herätti suurta huomiota ja sekasortoa. Toiset joutuivat kokonaan epätoivon valtaan, toiset käyttivät sitä suruttoman elämänsä puolustuksena, arvellen tarpeettomaksi, turhaksi ajatella ja rukoilla sielunsa pelastusta, koska ihmisen tulevaisuus ja lopullinen kohtalo kuitenkin on edeltäkäsini määrätty. Vaikea, mahdoton oli Augustinuksen tyydyttää kaikkia niitä, jotka tämmöisten väitösten johdosta vaativat häneltä tarkempaa selitystä. Hän kyllä koetti vastata, lausuen muun ohessa: "ei kenkään voi tietää, autuuteenko vai kadotukseenko Jumala on hänen määrännyt; sentähden älköön kukaan antautuko epätoivoon taikka lihalliseen suruttomuuteen, vaan eläköön jokainen uskossa;" mutta ei ole hänen puolustuksensa tyydyttävä. Päinvastoin täytyy meidän myöntää, että Augustinus tätä kysymystä koskevissa väittelyissä huonosti kannatti ajattelijamainettansa. Mutta tämä on hänen sydämmensä syy, joka — me uskallamme sen väittää — ei milloinkaan hyväksynyt eikä omistanut tuota hänen järjestelmänsä lohduttoman kovaa oppia Jumalan edeltäkäsini-määräämisestä, jonka hänen järkensä johdonmukaisesti eksyi oikeaksi oletamaan.

Selvittämällä oppia perisyntistä, ihmisluonnon kerrassaan turmeltuneesta tilasta sekä Jumalan armosta Jesuksessa Kristuksessa on Augustinus tuntuvammin kuin mikään muu kirkkoisä vaikuttanut kristillisen tunnustuksen kehittämiseen raamatun mukaan, jos kohta hänen oma aikakautensa jo oli poistunut niin kauas oikealta tieltä, että se nimeksi vain saattoi omistaa hänen syvän oppinsa. Augustinus oli kristitty sanan syvemässä merkityksessä, hän ei suostunut tekemään myönnytyksiä niiden eduksi, jotka kammoksuen karttavat tosi kristillisyyden peruuttamattomia totuuksia ja sovittamalla koettavat saada niitä jossakin määrin mukaantumaan ylpeän ihmissydämmen pintapuolisten vaatimusten mukaan, eikä hän epäillyt kokonaan paljastaa sen turmeltunutta tilaa, kuinka kovilta hänen sanansa sitten kuuluivatkin kaikkien niiden korvissa, jotka, säälien omaa itseänsä, ainoastaan puolittain tahtoivat alistua Jumalan sanan tuomion alle. Sentähden ilmaantui Augustinuksen tunnustuksen rinnalla eräs välittävä oppi, joka koki lieventää suuren kirkkoisän muka liika jyrkkää väitöstä ihmisen turmeltuneesta tilasta, siten väittäen Pelagiuksen oppia ainakin osaksi oikeaksi. Tämä uusi harhaoppi on tunnettu *Semipelagiukselaisuuden* nimellä. Sen etevin edustaja oli *Massilian* luostarin abboti *Johannes Cassianus* (k. 432). Hän opetti seuraavaan tapaan: Syntiinlankeemuksen jälkeen on ihmisluonto kyllä turmeltunut, vaan ei kuitenkaan kokonaan syntiin kuollut. Se on vain heikontunut ja sairas, taipuvainen hyvää tahtomaan, vaikka kykenemätön sitä omin voimin harjoittamaan. Jos ihminen oikein käyttää vapaata tahtoansa, saapi hän palkinnokseen Jumalan armon avun, joka auttaa hänen omaa hyvää pyrkimistönsä, niin että hän voipi kääntyä synnin palveluksesta elämän tietä vaeltamaan. — Jo Augustinus itse taisteli semipelagiukselaisuutta vastaan, osottaen selvästi, ettei tämä ollut kuin pelagiukselaisuutta, vaikka hiukan salatussa muodossa, ja hänen kuolemansa jälkeen jatkoivat hänen ystävänsä taistelua. Vastustajat toivat esille kaikenlaisia syytöksiä suuren kirkkoisän oppia vastaan, muun ohessa väittäen Augustinuksen muka lausuneen, että Jumala on edeltäkäsini määrännyt toisia ihmisiä syntiä tekemään. Monesti oli voitto kallistua semipelagiukselaisien puolelle, kunnes *Arausion kirkolliskokous* julisti heidät harhaoppisiksi (529). Samassa tilaisuudessa

keskusteltiin myös Augustinuksen opista Jumalan edeltäkäsien määräämisestä, vaan tämän kysymyksen suhteen ei muuta päätöstä tehty kuin se, ettei Jumala ole määrännyt ketään syntiä tekemään.

Näin hyväksyi siis sekä itäinen että läntinen kirkko Augustinuksen syvän, raamatun selvän todistuksen mukaan kehittämän opin synnistä ja armosta, hyläten nuo vaaralliset harhaopit, jotka koettivat suistaa kristillistä tunnustusta ihmisen oman vanhurskauden osottamalle petolliselle tielle. Omituista on nähdä, miten kristikunta kaikkina aikoina on ollut taipuvainen eksymään juuri tämän tärkeän kysymyksen suhteen. Nuo lukemattomat lahkot ja erikoisseurat, joista kirkkohistoria tietää kertoa, ovat suurimmaksi osaksi vain pintapuolisesti omistaneet sen totuuden, että ihminen on köyhä syntinen sekä ettei hän milloinkaan saa unohtaa tätä, jos hän toivoo pelastusta siltä Vapahtajalta, joka todistaa: "autuaat ovat murheelliset, sillä he saavat lohdutuksen; autuaat ovat hengellisesti vaivaiset, sillä heidän on taivaan valtakunta". Mutta tälle tunnustukselle ei ole ylpeä ihmissydän halukas pysymään uskollisena, sillä siihen perehtyminen opissa ja elämässä tuottaa joka päivä kuoleman vanhalle ihmiselle, eikä tämä ole altis luopumaan vallastansa. Unohtaen Jesuksen sanat "se portti on ahdas, ja se tie on kaita, joka vie elämähän", eksyi kirkollinen tunnustuskin olettaman kristityn vaellusta maan päällä vanhalle ihmiselle mieluisammaksi, kuin se Herramme muuttumattoman opetuksen mukaan on. Niin — vaikeaa on luopua omasta itsestään, kuolla synnille ja elää Jumalalle! Lihalle ja verelle on tämä mahdotonta, Herra Jesus yksin saattaa meille voiton antaa ja meidät perille viedä, jos me, kokonaan epäillen omaa voimaamme, antaamme Hänen armonsa hoidettaviksi. Tätä totuutta oppi Augustinus Pyhän Hengen koulussa opissa ja elämässä maailmalle saarnaamaan. "Nöyryys" niin oli hänen tapansa sanoa "on Jumalan valtakunnan ensimmäinen, nöyryys sen toinen ja viimeinen sääntö", ja tämä tunnustus, jonka todenperäisyyttä koko hänen elämänsä hänen kääntymisestään asti todistaa, on hänen jalon maineensa kauniin muisti. Se osottaa meille samalla, miksi hän oli yksi noita "harvoja", jotka löytävät tuon ahtaan portin ja kaitaisen tien, sillä nöyrille antaa Jumala armon. Totta on että kristikunta vähitellen poistui Augustinuksen tunnustuksesta ja yhä enemmän kallistui semipelagiukselaisuuteen, totta että koko keskiajan kirkko käsitti opin synnistä ja armosta kokonaan tämän harhaopin kannalta, mutta tämä seikka ei suinkaan vähennä tuon suuren kirkkoisän ansiota kristillisen tunnustuksen kehittämisen suhteen. Kun uskonpuhdistuksen valosa päivä vihdoin koitti keskiajan pimeästä, heräsi hänen oppinsa uuteen eloon, sillä totuus ei voi milloinkaan kuolla, kuinka pitkäksi ajaksi se sitten onkin unohtunut.

Paitsi ennen mainitut "tunnustukset" on Augustinus kirjoittanut monta muuta arvokasta teosta, joista "*Jumalan valtakunnasta*" ja "*Kolminaisuudesta*" nimiset kirjansa ovat etevimmät. Kaikissa puhuu meille sama valtava, syvä henki; Jumalan sanan ohjaamana, kehittyi Augustinus kirkkaudesta toiseen. Jos kysytään kielen kauneutta, lauserakennuksen suloutta, vertausten rikkautta y.m.s., on Augustinuksella monta vertaista, eikä hän puhujana voi kilpailla Ambrosiuksen ja Krysostomuksen kanssa, mutta jos ajatusten syvyyttä lähdetään mittaamaan, ei kukaan vanhan kirkon suurista henkilöistä apostolisen aikakauden loputtua voi vetää hänelle vertoja. Hänen luonteensa muistuttaa paljo Paavalista, ja epäilemättä on tämä apostoli enemmän kuin kukaan muu raamatun kirjailijoista vaikuttanut häneen, vaikka Augustinus, totuutta kuin hän rakasti, sydämessään oli vakuutettu siitä, että kaikki raamatun kirjat ovat syntyneet Pyhän Hengen välittömän ilmoituksen kautta, ja yhtä ehdottomalla luottamuksella etsi viisautta niistä kaikista. Juuri kuuliaisuutensa tähden *koko* Jumalan sanalle kehittyi hän tuoksi suureksi kirkkoisäksi ja jaloksi kristityksi, jonka vertaista ei joka aika synnytä.

XV.

Bonifacius kutsuu Vandalilaiset Afrikaan; Augustinuksen kuolema.

Kallista korvas minun puoleeni, auta minua äkisti: ole minulle vahva kallio ja linna minua auttamaan.

Sillä sinä olet minun kallioni ja minun linnani, ettäs siis sinun nimes tähden minua taluttaisit ja veisit;

Ettäs minun kirvottaisit verkosta, jonka he minun eteeni virittivät, sillä sinä olet minun väkevyteni. Ps. 31: 3-5.

Niiden vaiheiden ohessa, joista vasta olemme kertoneet, joutui Rooman keisarikunnan perikato suurin askelin yhä lähemmäksi. Kansainvaelluksen kuohuvat aallot levittivät kauhujaan paikasta toiseen, eivätkä veltostuneen, turmeltuneen valtakunnan sotajoukot jaksaneet rakentaa salpoja tuolle

hävityksen hurjalle tulvalle, joka oli määrätty toimittamaan vanhurskaan Jumalan tuomion vanhan maailman mädänneissä oloissa. Ryöstäen, polttaen, tappaen kulkivat barbarit maakunnasta toiseen, hävittäen ennen viljivat maat ja kukoistavan sivistyksen kotiseudut autioiksi erämaiksi. Harvat paikkakunnat olivat vielä säilyneet heidän ryöstöltänsä, vaan niihinkin ennätti turmeluksen virta ennen pitkää. Yksi näitä maita oli Pohjois-Afrikan maaherrakunta; sitä hallitsi tähän aikaan maaherrana mainio *Bonifacius*.

Tultuaan synnintuntoon, oli tämä mies vaimonsa kuoltua aikonut kokonaan luopua kaikista maallisista toimista sekä ruveta munkiksi, mutta Augustinus oli hänelle selvittänyt, kuinka paljon enemmän hän saattaisi hyödyttää Jumalan valtakuntaakin, jos hän pysyisi virassaan ja näinä sekasorron aikoina vastakin kokisi puolustaa oikeutta, ja, noudattaen jalon ystävänsä neuvoa, oli Bonifacius väsymättömästi koettanut hoitaa virkaansa, kunnes ajan kehnous vaikutti häneenkin, siten tuottaen hänelle itselle sekä sille maakunnalle, jonka hallinto oli hänelle uskottu, mitä surkeimpia onnettomuuksia. Kehnon Honoriuksen kuoltua (423) oli näet eräs *Johannes* anastanut valtaistuimen. Tämän puolustajana oli tuo kuuluisa roomalainen sotapäällikkö *Aetius*, joka vanhastaan kadehti ja vihasi Bonifaciusta. Johannes kuoli jo v. 425 ja nyt onnistui Honoriuksen sisaren *Galla Placidian* saada alaikäinen poikansa *Valentinianus III* Länsi-Rooman keisariksi. Luottamuksella tervehti Bonifacius tätä hallitsijan-muutosta; hän oli vastustanut Johannesta ja puolustanut nuoren Valentinianuksen oikeutta valtaistuimeen, eikä hän saattanut pelätä mitään pahaa Placidialta, joka poikansa alaikäisyyden aikana ohjasi hallitusta, kuinka epäluotettavat kaikki valtiolliset olot tähän aikaan yleensä olivatkin. Mutta Aetius oli juonikas, kavala mies eikä luopunut yrityksistään hankkiakseen Bonifaciukselle perikadon. Vieksasti sepittäen vehkeitään, onnistui hänen ennen pitkää saattaa Bonifacius epäluulon alaiseksi hovin silmissä. Noudattaen luultun ystävänsä neuvoa, kutsutti äkkinäinen, malttamaton Placidia Afrikan maaherran Ravennaan, missä valtakunnan hallitus tähän aikaan oli, tutkiaksensa oliko niissä huhuissa perää, jotka kertoivat Bonifaciuksen valmistuvan kapinaan hallitusta vastaan. Jos tämä noudattaisi kutsumusta — muka selvitti Aetius — olisi huhu selvästi perätön; muussa tapauksessa olisi hallitus hyvissä ajoin varonut suurta vaaraa. Vähän ennenkuin Bonifacius sai Placidian käskyn kiirehtiä Italiaan, saapui hänelle kirje Aetiukselta, joka muutamia vuosia oli teeskennellyt mitä uskollisinta ystävyyttä häntä kohtaan; se kuului näin: "Sinulle on surma valmistettu; Placidia on muuttanut mielensä. Sinua aiotaan houkutella Italiaan, mutta jos Afrikasta lähdet olet kuoleman oma." Hetkeäkään epäilemättä Aetiuksen ystävyyttä ja rehellisyyttä, kiivastui Bonifacius hovin kiittämättömyydestä ja kurjan kehnosta käytöksestä, antoi kopean vastauksen Placidian lähettiläille ja valmistautui vastarintaan. Näin sortui onnettoman valtakunnan jaloin palvelija, ajan turmeltuneen hengen ja noiden alituisten rettelöiden, juonien ja ilkitöiden peittämänä kapinoitsijan kehoaan ammattia toimittamaan! Kun Bonifacius ei tullut Italiaan, julisti hallitus hänelle sodan (427). Koko maakunta varustautui puolustamaan jaloa maaherraansa, joka alussa voitollisesti taisteli Rooman tänne lähettämiä sotajoukkoja vastaan. Mutta käyttäen tilaisuutta alkoivat lähiseutujen raa'at kansat hyökätä maakunnan viljaviin maihin, Rooman hallitus lähetti uusia sotajoukkoja, ja Bonifacius älysi selvästi, ettei hän ajan pitkään voinut kestää taistelussa. Synkäksi kävi hänen mielensä. Tuo hänen ennen kukoistava maakuntansa, jonka viljavuus oli sille hankkinut nimen "Rooman vilja-aitta", oli monessa paikoin autiona, sen asukkaat nääntymäisillään sodan, ruton ja puutteen rasituksista. Ajattellessaan rehellisiä ponnistuksiaan hänelle uskotun maakunnan hyväksi, jota nyt perikato uhkasi, muistelllessaan miten Rooman hallitus oli palkinnut hänen uskollisuutensa ja hänen uutteran työnsä isänmaan palveluksessa, julmistui Bonifacius silmittömästi, eikä hän enää saattanut mieltänsä ensinkään maltaa. Kustoa vaati hänen sydämmensä, säälimätöntä kustoa tuolle kurjalle hallitukselle, joka yksin oli synnä kaikkeen tähän onnettomuuteen.

Haikealla surulla oli vanha Augustinus nähnyt ystävänsä Bonifaciuksen lankeemuksen ja peläten vielä surkeampia seurauksia siitä, kirjoitti hän hänelle kirjeen. Sitä lukiessamme, on meistä kuin myrskyn raivotessa kuuluisimme pyhän rauhan kuiskauksen siitä maasta, jonka rannalla tämän elämän kuohuvat aallot laskeutuvat lepoon. Lainaamme siitä muutamat sanat: "Poikani, oi rakas poikani" kirjoitti Augustinus "muistele entistä elämääsi. Muista ken olet ollut; muista miten sinä ensimmäisen vaimosi kuoltua lupasit pysyä maailmassa ainoastaan sillä ehdolla, ettet maailmalta mitään pyytäisi". Lempeästi, vaan vakavasti nuhdeltuaan Bonifaciusta niistä onnettomista yrityksistä, joihin tämä oli ryhtynyt, jatkaa Augustinus kirjeensä seuraavilla sanoilla: "Sinä kentiesi vastannet: minä olen oikeassa; syy on niiden, jotka ovat minulle väärin tehneet. Sitä en tiedä enkä voi sitä tutkia. Mutta muistapa ettei sinun tule ajatella ainoastaan ihmisiä; sinä olet kristitty ja sinun on pelkääminen vihoittaa Jumalaa. Luo silmäsi Kristukseen, joka on niin paljon hyvää tehnyt ja niin paljon pahaa kärsinyt. Jos Rooman valtakunta on sinulle tehnyt hyvää — maallista ja katoavaista hyvää, jommoinen se itsekin on — niin älä kosta sille hyvää pahalla; jos se sinulle pahaa on tehnyt, niin älä pahaa pahalla kosta. Mitä tehnetkin, pysy Jumalalle uskollisena. Jos sinun vielä täytyy sotaa jatkaa, niin tee se ainoastaan rauhaa tarkoittaen. Oi armahin poikani! kristillinen rakkaus on minua vaatinut tätä sinulle kirjoittamaan. Pyhä raamattu sanoo jossain paikassa: nuhtele viisasta, niin hän sinua rakastaa; nuhtele hullua, ja hän vihaa sinua. Viisaallehan minä olen tahtonut kirjoittaa".

Sopisi odottaa tällöisten sanojen tehneen syvän vaikutuksen jalomieliseen, kristinuskon

vaatimuksiin perehtyneeseen Bonifaciukseen, mutta niin ei ollut. Hän oli jo niin kokonaan antautunut viljan ja kostonhimon valtaan, ettei enää tiennyt mitä teki. Gibraltarin salmen pohjoisella puolella oleskelivat *Vandalilaisten* hurjat joukot. Hävittäen, ryöstäen olivat he kulkeneet paikasta toiseen, odottaen sopivaa tilaisuutta päästäksensä yli salmen Afrikan rikkaita maita katsomaan. Kuten moni muu kansainvaellusten kansoista, olivat Vandalilaisetkin ruvenneet kristinuskoon, mutta että he ainoastaan nimeksi olivat omistaneet evankeliumin sanan, sen todistaa heidän raakuutensa ja julmuutensa, joka on tullut sananparreksi. Sitä paitsi olivat he ariukselaisia ja vainosivat katolista kirkkoa taikauskoisten pakanain mitä hurjimmalla vihalla. Tämmöinen oli se apu, johon onneton Bonifacius, huolimatta omantuntonsa, järkensä ja jalon ystävänsä Augustinuksen varoituksista, sortui turvaamaan. Kernaasti tarjoutuivat Vandalilaiset häntä muka auttamaan hänen vihollisiansa vastaan; Bonifacius toimitti heille laivaston ja Toukokuussa v. 429 astui Vandalilaisten kansa maalle Afrikan rannalle. Heidän kuninkaansa *Genserik* oli yhtä taitava virittämään eripuraisuutta vihollisten kesken, kuin hän oli julma ja saaliinhimoinen. Pian sai pettynyt maaherra katua varotonta, onnetonta yritystänsä, kun nuo kutsutut vieraat, joihin maan syntyperäiset asukkaat sekä vainotut Donatukselaiset joukottain liittyivät, rupesivat valloittamaan roomalaista Afrikaa omaksensa. Ravennan hallituskin huomasi nyt, vaikka myöhään, mille onnettomalle kannalle tuon ennen kukoistavan maakunnan olot olivat joutuneet. Se toimitti lähettiläitä Afrikaan tekemään sovintoa Bonifaciuksen kanssa, jonka kummallista käytöstä oli ruvettu huomaamaan jonkun salaisen syyn vaikuttamaksi. Tämä näytti lähettiläille Aetiuksen kirjeen. Kaikki kävi selväksi, Bonifacius oli heti valmis sopimaan hallituksen kanssa, mutta maakuntansa perikatoa hän ei sillä enää voinut estää, Voi, jos hän olisi noudattanut Augustinuksen neuvoa — nyt oli kaikki myöhäistä! Sortunein sydämmin marssitti hän Rooman sotajoukot noita hurjia rosvojoukkoja vastaan, vaan sotaonni oli hänen hyljännyt, barbarit voittivat tappelussa, ja Bonifaciuksen täytyi vetäytyä Hippon, jota Vandalilaiset nyt rupesivat piirittämään.

Synkkiä pilviä oli kokoontunut taivaalle, mitä haikeinta huolta täynnä olivat Augustinuksen viimeiset päivät täällä synnin ja kaikenkaltaisten onnettomuuksien laaksossa. Tuon tuostakin luopui piispoja, Donatukselaisten ja Vandalilaisten pakottamina, vainotun, sorretun kirkon yhteydestä, Augustinuksen varoituksia ei enää kuultu, kaikki näytti ennustavan perikatoa koko hänen elämänsä työlle, ja kauhistuksella kuuli hän piirittävien barbarilais-joukkojen hurjat huudot kaupungin edustalta. Hän oli jo lähes 80 vuoden vanha, lepoa ja rauhaa olisi hän tarvinnut, mutta sitä ei hänelle suotu; ja pian oli hän kenties näkevä oman kaupunkinsakin perikadon, missä neljäkymmentä vuotta oli työskennellyt Herran seurakunnan palveluksessa. Mutta älkäämme kysykö miksi Herra ei säästänyt tätä uskollista palvelijaansa näkemästä näitä kovan koetuksen synkkiä päiviä, sillä väärin me siten kunnioittaisimme Augustinuksen muistoa. Hän oli tottunut luottamaan pelastuksensa Jumalaan ja nöyränä tyytymään sen Herran ihmeelliseen kuljetukseen, joka ei hylkää niitä joiden uskoa Hän kärsimisten kuumassa pätsissä koettelee. Usein kyllä, semminkin näinä hänen elämänsä viimeisinä päivinä, heräsi hänen nuoruutensa syntien kauhea muisti uudelleen, himmentäen joskus häneltä ijankaikkisen elämän toivon, jonka kirkkaus niin monesti oli täyttänyt hänen sydämensä sanomattomalla ilolla, mutta tämmöisinä hetkinä lausui hän turvallisesti: "Jumala on suurempi kuin minun sydämeni", tarttui yhä kovemmin kiinni kerjäläissauvaansa, rukoili yhä hartaammin. Lukien Daavidin katumussalmeja, toivoi hän apua, odotti pelastusta ainoastaan armon Jumalalta. Jota likemmäksi ihminen lähestyy Herraa, sitä saastaisempi, syntisempi on hän omissa silmissään; hänelle käy samoin kuin morsiamelle, joka Korkeassa veisussa valittaa: "minä olen musta; päivä on minun polttanut". Mutta tämä tunnustus on armoitetun sydämen tunnustus, joka Jesuksen Kristuksen tähden luottamuksella myöskin voipi sanoa "minä olen sangen otollinen". Tämmöinen oli Augustinuksen usko ollut hänen kääntymisestään asti, vaan ei esiinny se milloinkaan niin syvänä ja kirkkaana, kuin hänen kuolinvuoteellaan. — Augustinus oli rukoillut Herraa säästämään häntä näkemästä Hippon perikatoa. Herra kuuli tämän rukouksen; elokuussa v. 430 pääsi hän lepoon.

Pari vuotta myöhemmin perustivat Vandalilaiset valtakunnan Pohjois-Afrikassa. Ei milloinkaan enää tointunut tämä jalojen muistojen maa niistä onnettomuuksista, jonka alaiseksi se oli joutunut. Sen monista mainehikkaista pojista oli Augustinus epäilemättä suurin.

XVI.

Monofysitillinen harhaoppi; neljäs yleinen kirkolliskokous
Kalcedonissa (451.)

Olkaat keskenänne yksimieliset. Älkää itsestänne paljon pitäkö, vaan pitäkää teitänne nöyräin kaltaisena. Älkää itseänne ylön viisaana pitäkö. Room. 12: 16.

Nestoriuksen jälkeen oli eräs Cyrilluksen ystävä ja aleksandrialaisen oppikunnan edustaja nimeltä *Proclus* päässyt Konstantinopolin piispaksi. Nestoriuksen puolustajat joko pakotettiin väkivaltaisesti myöntämään kirkon menettelyä häntä kohtaan oikeaksi taikka erotettiin virastansa. Ei ainoastaan Konstantinopolissa, vaan kaikkialla missä vain Nestoriukselaisia löytyi vainottiin heitä kovasti. Etenkin sai *Edessan* koulu Mesopotamiassa, joka kannatti antiokialaisen oppikunnan mielipiteitä, paljon kärsiä voitolle päässeen vastapuolueen ahdasmielisen suvaitsemattomuuden tähden. Eräs sen opettajista nimeltä *Barsumas* pakeni Persiaan. Täkäläiset kristityt ottivat hänen ystävällisesti vastaan ja asettivat hänen *Nisibiksen* piispaksi. Täällä syntyi pian kukoistava koulu, joka vaikutti paljon persialaisen kirkon hyväksi. Joukottain pakenivat Nestoriukselaiset tähän syrjäiseen maahan, missä he voittivat yhä suurempaa alaa, kunnes koko persialainen kirkko *Seleuciassa* (499) pidetyn kokouksen päätöksen mukaan julkisesti tunnustihe nestoriukselaisuuteen. Uusi kirkko, jonka jäsenet ottivat nimekseen *Kaldealaiset kristityt*, levitti kristinuskoa aina *Itä-Indiaan*, ollen täten, vaikka halveksittuna ja ylönkatsottuna, jumalallisen armon välikappaleena evankeliumin julistamisessa kaukaisissa pakanamaissa. Vielä meidän aikoinamme löytyy nestoriukselaisia erikoisseurakuntia Itä-Indiassa, Mesopotamiassa ja Persiassa.

Voitolle päässyt aleksandrialainen puolue eksyi suvaitsemattomuutensa ja hengellisen ylpeytensä pettämänä yhä kauemmas, paljastaen pian oppinsa yksipuolisuuden mitä arveluttavimmalla tavalla. Mitä antiokialaisten tunnustuksessa oli oikeata ja raamatun mukaista se unohtui taistelun helteessä yhä enemmän, ja ylpeyteen yltyneet voiton riemu tahtoi sen kokonaan sortaa. Eräs vanha arkimandrita (luostarin johtaja) Konstantinopolissa nimeltä *Eutyches* esiintyi sillä opilla, ettei Kristuksella, Hänen ihmiseksi tultuaan, olekaan kuin yksi luonto, sillä Hänen inhimillinen luontonsa on sulannut yhteen jumalallisen luonnon kanssa ja siihen kokonaan kadonnut. Tämä vaarallinen harhaoppi, joka kirkkohistoriassa on tunnettu *monofysiläisyyden* nimellä, kieltää siis Vapahtajamme tosi ihmisyyden, täten kumoten raamatun selvän todistuksen, että Kristus kaikissa oli meidän kaltaisemme paitsi siinä, ettei Hänellä ollut syntiä. Herramme koko pelastustyö, Hänen alentumisensa, kärsimisensä ja kuolemansa muuttuu, jos sitä arvostellaan tämän harhaopin kannalta, tyhjäksi varjoksi, eikä saata se tuottaa rauhaa kenellekään, joka, peläten Jumalan vanhurskautta, etsii apua särjetylle sydämmelleen. Kuten odottaa sopii, herätti Eutycheksen oppi suurta huomiota, ja moni etevä mies, muiden ohessa kirkkoisä Teodoretuskin, rupesi sitä vastustamaan. Konstantinopolin patriarkka *Plavianus* kutsui kokoon kirkolliskokouksen Konstantinopoliin, missä monofysiläisyys julistettiin harhaopiksi ja Eutyches erotettiin kirkon yhteydestä (448). Mutta tämän puolustajana esiintynyt Cyrilluksen jälkeläinen Aleksandrian patriarkkaistuimella, vallanhimoinen, väkivaltainen ja kiivas *Dioskorus*, eikä aikaakaan, niin tämä sai asiat kokonaan toisaalle kääntymään. Teodosius II:sen käskystä kutsuttiin kokoon kirkolliskokous Efesukseen, mutta jo kutsumiskirjeestäkin saattoi ennakoita päättää, millä tavoin riitaa aiottiin ratkaista. Siinä olivat, näet, muiden ohessa nämäkin sanat luettavina: "Efesukseen kokoontuvan kokouksen tehtävänä on kerrassaan hävittää Nestoriuksen harhaopin pirullinen juuri". Ei kukaan saanut ottaa osaa keskusteluihin, jota ei varmaan tiedetty Eutycheksen ystäväksi, ja puheenjohtajaksi määrättiin Dioskorus. Huonot enteet kaikelle maltilliselle, puolueettomalle keskustelulle! V. 449 nähtiin Efesuksessa outo näkö, joka ei ole omiansa herättämään meissä korkeita ajatuksia tämän aikakauden pappien siveellisyydestä ja kristillisestä mielestä. Kaupunkiin kokoontuneiden röyhkeän ylpeä käytös pistää heti silmiimme ja heidän imarteleva luottamuksensa keisarin armolliseen apuun herättää meissä inhoa. Miekka kädessä vartioitsivat sotamiehet sitä kirkkoa, jossa kokous pidettiin, jotta ei kenkään epäluulonalainen pääsisi sisään; raa'at merimiehet, kiihkosat munkit olivat osallisina tässä surkeassa vartija-toimessa. Me kysymme hämmästyneinä: tällä tavoinko aiotaan edistää totuuden ja puhdasoppisuuden voittoa, tätenkö noudatetaan rauhanruhtinaan käskyä — Hänen opetustansa, jonka valtakunta ei ole tästä maailmasta? Mutta kuinka toivottomalta kaikki näyttääkin, miten surkeasti Efesuksen kokous suorittikin tehtävänsä, ei anna kirkon uskollinen Herra totuuden lopullisesti sortua, vaikka Hän hetkeksi näyttää luovuttavan valtikkansa valheen ja vääryyden ruhtinaalle.

Dioskorus avasi kokouksen vahvistamalla ensimmäisen ja kolmannen yleisen kirkolliskokouksen päätöksen, saavuttaen täten alusta alkaen läsnäolevissa suuren maineen puhdasoppisuuden edustajana. Häntä kohdeltiin mitä suurimmalla kunnioituksella: "eläköön Dioskorus, uskon jalo vartioitsija" kuului tänne kokoontuneen papiston huuilta. Mahdotonta oli saada puhua sanaakaan nestoriukselaisen opin ja Flavianuksen puolustukseksi. Kun *Dorylaieumin* piispa *Eusebius*, joka Flavianuksen kera kanteenalaisena oli kokouksessa saapuvilla, yritti puhumaan Vapahtajan kahdesta luonnosta, kaikui häntä vastaan huuto: "Eusebius hakattakoon kahtia, samoin kuin hän on jakanut Herran kahteen osaan". Turhaan koettivat Rooman piispan *Leo Suuren* tänne toimittamat lähettiläät kokouksen mietittäväksi esittää erään mainitun piispan Flavianukselle kirjoittaman kirjeen, missä oppi Kristuksen molemmasta luonnosta yhdessä persoonassa oli erinomaisen taitavasti ja nerokkaasti esiteltyä: Dioskorus lykkäsi sen lukemisen päivästä toiseen, silmännähtävästi siinä tarkoituksessa, ettei kukaan pääsisi häiritsemään hänen mielivaltaisia tarkoituksiaan. Kokouksen kantaa ja tuota puhdasoppisuuden muka suurta harrastusta hyvin kuvaava on muun ohessa sekin seikka, että, kun erästä pappia julkisesti syytettiin epäsiiveellisestä elämästä, tätä pidettiin niin vähäpätöisenä asiana, ettei sitä ryhdytty tutkimaan. Kaikki tyytyivät Dioskoruksen selitykseen: "täällä ei ole kysymys mistään muusta kuin puhtaasti *opin*

voitosta". Syytöksenalainen pappi sai pysyä virassaan, häntä ei kukaan tuominut, mutta Flavianus ja Eusebius suljettiin kirkon yhteydestä ja Teodoretus ajettiin maanpakoon. Läsnäolijat pakotettiin nimensä kirjoittamalla vakuuttamaan, että olivat hyväksyneet kokouksen päätöksen. Tarkasti valvottiin, ettei kukaan saisi kirjoittaa yhtäkään poikkeavaa sanaa; toisille annettiin allekirjoitettaviksi puhtaat paperit, jotka sitten täytettiin, allekirjoittajain tietämättä, mitä niihin kyhailtiin. Eikä tässä kylkiä: Dioskorus kävi käsiksi Flavianukseen ja räökkäsi häntä niin pahasti, että vanhus muutaman päivän perästä heitti henkensä. — Parempaa nimeä tämä kokous ei ansaitse, kuin se, jonka kirkkohistoria on sille antanut: *Efesuksen rosvokokous*.

Mutta ei saattanut kirkko jättää asiaa tälle kannalle. Rooman piispanistuimella oli mies, joka, ollen totuutta rakastava, nerokas ja oppinut, sitä paitsi kaikin voimin koetti kartuttaa piispallista arvoansa. Tarkoitamme äskensmainittua Leo Suurta. Mielipahalla ja inholla oli tämä seurannut Efesuksen kokouksen moitittavaa ja häpeällistä menetystapaa, ja heti sen päätyttyä kääntyi hän Teodosiuksen puoleen, rukoilemalla pyytäen häntä valvomaan sitä, ettei Kristuksen evankeliumi raakojen väkivaltaisuuksien kautta joutuisi sorron ja häväistyksen alaiseksi. Mutta keisari oli hyväksynyt rosvokokouksen päätöksen eikä ollut kuulevinaankaan jalon piispan pyyntöä. Kaikeksi onneksi kuoli hän jo seuraavana vuonna (450), jättäen valtaistuimensa sisarellensa *Pulcheriale*, joka oli naituna sotapäällikölle *Marcianukselle*. Nämä lupasivat Leolle, että riitakysymys oli uudelleen tutkittava julkisessa kokouksessa. Leo olisi suonut kokouksen pidettäväksi Italiassa, mutta Marcianus arveli Konstantinopolin seutuja sopivammiksi ja määräsi kokouspaikaksi Kalcedonin kaupungin. Tänne kokoontui v. 451 kristikunta *neljänteen yleiseen kirkolliskokoukseen*. Osanotto siihen oli suurempi, kuin mihinkään edelliseen kokoukseen; tänne saapui näet 630 piispaa — kaikki itäisen kirkon edustajia, paitsi kaksi afrikalaista piispaa ja Leo Suuren kolme lähettilästä. Täällä saattoi jokainen vapaasti lausua ajatuksensa, ja heti kävi selväksi, ettei yleinen mielipide suinkaan ollut Dioskoruksen eduksi, vaan että tämä väkivaltaisesti oli laatinut Efesuksen kokouksen surkean päätöksen. Hän erotettiin, näet, virastansa ja julistettiin kirkon pannaan, kenenkään lausumatta sanaakaan hänen puolustukseksensa. Ne jotka olivat allekirjoittaneet Efesuksen kokouksen päätöksen, vaan, katuen kurjaa heikkouttansa, nyt tunnustivat rikoksensa, saivat sen anteeksi ja virkansa pitää.

Mitä itse pääkysymykseen s.o. tuohon pitkään riitaan Kristuksen persoonasta tulee, niin laskettiin Leon yllämainittu kirje keskustelun perustukseksi ja kysymys ratkaistiin siinä löytyvien ohjeiden, riitakysymystä hyvin valaisevien viittausten mukaan. Mainitsemme tässä kirjeen pääkohdat, huomauttamalla että Leo on lainannut ajatuksen, osaksi sanatkin, Augustinukselta, jonka valtava nero ja syvät mietteet siis tätäkin kysymystä ratkaistaessa oli kirkolle suureksi avuksi: "Tosi ihmisen täydellisessä luonnossa on Jumala syntynyt, täydellisenä oman luontonsa, täydellisenä meidän luontomme puolesta. Hän pukeutui orjan muotoon, synnin häntä saastuttamatta, ylensi ihmisyyden jumaluutta solvaisematta. Sillä hänen itsensä paljastamisensa, jonka kautta näkymätön esiintyi näkyväisenä, kaikkien Luoja ja Herra rupesi kuolevaisten kaltaiseksi, oli armollista armahtavaisuutta eikä voiman puutetta. Kumpikin luonto säilyttää täydellisen omituisuutensa. Samoin kuin ei Jumalan muoto tee orjan muotoa mahdottomaksi, ei orjan muotokaan halvenna Jumalan muotoa. Hän, joka on tosi Jumala, on tosi ihminenkin, sillä inhimillinen alhaisuus ja jumalallinen korkeus ovat Hänessä toisiinsa yhtyneet, Kumpikin luonto toimittaa yhteydessä toisen kanssa mitä kummallekin on omituista. Toinen ilmaantuu kirkkaudessa ihmetöissä, toinen häväistyksen alaisena. Hän, joka ihmisenä on perkeleen kiusauksen esineenä, vastaanottaa Jumalana enkelein palveluksen. Isota, janota, väsyä, nukkua, se on selvästikin inhimillistä. Mutta ravita viisituhatta ihmistä viidellä leivällä, vakavin askelin kulkea meren aalloilla, asettaa myrskyt — se on jumalallista. Niinkuin ei sama luonto saata itkien kaivata kuollutta ystävää ja jälleen herättää häntä, hänen oltua kolme päivää haudassa, niin ei myöskään sama luonto saata todistaa: 'Minä ja Isä olemme yksi' ja 'Isä on minua suurempi'. Persoonan eksyyden vuoksi, joka on olemassa kahdessa luonnossa, sanotaan ihmisen pojan astuneen alas taivaasta ja Jumalan pojan tulleen lihaksi neitsyn kautta". — Kauan keskusteltuaan tästä vaikeasta kysymyksestä, päätti kokous, hyläten sekä nestoriukselaisuuden että monofysiläisyyden yksipuolisuudet, että *Kristuksen yhdessä persoonassa on kaksi luontoa sekaantumatta ja muuttumatta, mutta liestymättä ja eriämättä toisiinsa yhtyneinä*.

Taas oli siis totuus voittanut. Oppi Kristuksen persoonasta oli tarkan tunnustuskaavan kautta määrätty pitkäksi ajaksi; vasta uskonpuhdistuksen aikana ruvettiin sitä uudelleen tutkimaan ja kehittämään Kalcedonissa tehdyn tunnustuksen hyvällä perustuksella. Meidän täytyy ihmetellä sitä tarkkuutta, suurta oppia ja neroa, jolla silloisen kirkon edustajat selvittivät tuota uskonoppimme miltei vaikeinta kohtaa, ja kuka kristitty ei ole altis ylistäen kiittämään kirkon uskollista Herraa, joka kaiken inhimillisen heikkouden ja synnin uhallakin niin voitollisesti taisteli totuuden puolesta, Jos milloinkaan, niin on meidän tässä myöntäminen, että kunnia on Herran eikä ihmisten, sillä mitä surkeimmalla tavalla paljastaa kristikunta juuri näiden vaiheiden ohessa turmeltuneen tilansa. Missä ovat tuon kehtun puhdasoppisuuden hedelmät, joita paitsi se ei ole kuin paljas kuori vain? Maailman rakkaus, ylpeys, tora, riita, kateus, ihmispelko ja ylöllinen elämä tahraa, turmelee kaiken hengellisen elämän: usko sammuu, toivo eksyy, rakkaus jähmettyy. Kun keisari saapui kokouksen päätöstä vahvistamaan,

tervehdittiin häntä näillä sanoilla: "eläköön jumalallinen keisari, uusi Konstantinius" Maalliseen ruhtinaasen oli kirkko turvaunut kokousta alotettaessa, samaa ruhtinasta se kiitti totuuden voitosta! Ja miten tarkkaan oppi Kristuksen persoonasta määrättiin, sai neitsy Marian jumaloiminen juuri tässä kokouksessa julkisen vahvistuksensa, täällä kun hyväksyttiin nimitys "Jumalan äiti". Tästä ajasta alkaen omistettiin Vapahtajamme äidille yhä suurempi kunnioitus, ja häntä ruvettiin pitämään välittäjänä Jumalan ja ihmisten välillä.

XVII.

Leo Suuri; Länsi-Rooman valtakunnan perikato.

Katso Herran, Herran silmät näkevät syntisen valtakunnan, niin että minä sen juuri maan päältä peräti kadotan, vaikka en minä kuitenkaan Jaakopin huonetta ratki kadota; sanoo Herra. Am. 9: 8.

Näiden vaiheiden ohessa esiintyvät Länsi-Rooman keisarikunnan kuolemanenteet vuosi vuodelta yhä selvemmin. Sen maakunnissa, Galliassa, Britanniassa, Hispaniassa ja Afrikassa asui germanilaisia kansoja, "liittolaisina" taikka julki-vihollisina määräten kaikki olot mielensä mukaan, ja mahdoton on kuvailla sitä hajanaisuutta, sitä henkistä ja aineellista kurjuutta, joka on havaittavana kaikkialla tuossa ennen mahtavassa valtakunnassa. Itse Italiaankin tunkeutuivat barbarit tuon tuostakin, siten selvästi osottaen, ettei Rooman suuruus enää ollut kuin tyhjä nimi, jota ei kukaan pelännyt. V. 410 marssitti *Länsi-gotilaisten* kuningas *Alarik* sotajoukkonsa "ikuisen" kaupungin edustalle, valloitti yöllisellä rynnäköllä tuon "voittamattoman" Rooman, joka ei kahdeksaan vuosisataan ollut nähnyt vihollisia muuriensa sisäpuolella. Kolme päivää kaupunkia ryöstettiin, ainoastaan kristittyjen kirkkojen kalliit koristukset ja kultaiset astiat säästettiin. Viidennen vuosisadan keskipalkoilla lähti *Hunnilaisten* kuningas *Attila*, tuo "Jumalan vitsa", jonka paljas nimi oli kansainvaellusten hirveisiin verenvuodatuksiin tottuneen aikakauden kamalin kauhu, kauan oltuaan Itä-Rooman vitsauksena, läntistä keisarikuntaa miekan terällä valloittamaan. Ryöstäen, polttaen, hävittäen kulki hän aina Loire-joelle asti, kunnes Aetiuksen kuuluisa voitto *Katalaunian tasangolla* (451) keskeytti hänen voittoretkensä. Paluumatkalla poikkesi Attila, joka ei suinkaan pitänyt itseään voitettuna, Italiaan, marssittaen sotajoukkonsa Roomaan asti. Mitä kurjimmalla tavalla paljastaa keisarikunta kykenemättömyytensä tätä, samoin kuin lukuisia muita vihollisiansa vastustamaan, se on kuin kuoleman kanssa taisteleva vanhus, joka ei enää jaksa kättänsäkään nostaa. Ruostunut, murtunut on Rooman ennen voittoa miekka; veltostunut, voimaton sen kansa. Mutta Attilan uhatessa tuota "ikuista kaupunkia", astuu sen muurien takaa häntä vastaan aseeton mies, jota barbari ei kykene vastustamaan, siten antaen meidän aavistaa, että Rooman mahtavuuden aika ei vielä ole mennyt, vaikka se vastedes esiintyy aivan toisella tavalla kuin ennen. Tämä mies on Rooman piispa *Leo Suuri*. Hänen arvokas käytöksensä ja vakava puheensa teki niin syvän vaikutuksen Attilaan, että tämä ikäänkuin näkymättömän voiman pakottamana suostui rauhaan sekä poistumaan Italiasta.

V. 440 oli tämä Leo päässyt Rooman piispaksi. Hän on sama mies, joka niin tuntuvasti otti osaa Kalcedonin kirkolliskokoukseen, ja koko hänen käytöksensä osottaa selvästi, että hän piti itseään etevämpänä kirkon kaikkia muita palvelijoita sekä vaati itselleen vastaavaa kunnioitusta. Samaan suuntaan olivat muutkin Rooman piispat jo ennen Leon aikoja työskennelleet, vaikka tämä heidän tarkoituksensa ei vielä niin selvästi esiintynyt. Tällainen vaatimus, jolle "ikuisen kaupungin" vanha maine lisäsi voimaa, perustui siihen väärään käsitykseen, että muka Vapahtaja, lausuessaan Pietarille "tälle kalliolle tahdon minä seurakuntani rakentaa" oli hänelle uskonut koko kirkon hallituksen ja ikäänkuin määrännyt hänen muiden apostolein ruhtinaaksi. Tähän liittyi se taru, että mainittu apostoli oli ollut Rooman seurakunnan ensimmäinen piispa. Hänen muka jälkeläisinä tahtoivat Rooman piispat itselleen omistaa kirkollisen ylimysvallan. Myöntää täytyy sitä paitsi, että sikäläiset piispat usein olivat etevä miehiä, jotka uskonnollisissa riitakysymyksissä tavallisesti kannattivat oikeata mielipidettä, ja tämä seikka lainasi heidän vallanhimoisille vaatimuksilleen oikeuden varjon ainakin taikauskoisen kansan silmissä. Millä tavoin papistokin jo tähän aikaan käsitti Rooman piispan aseman kristikunnassa todistaa muun muassa seuraava seikka. Kun Leon kirje luettiin Kalcedonin kokouksessa, huusivat kokouksen jäsenet riemastuneina: "tuo on isien usko, apostolein usko. Kirottu olkoon jokainen, joka ei myönnä oikeaksi mitä pyhä Pietari on puhunut Leon suun kautta". — Leo oli oppinut, vakaa, taipumaton ja nerokas mies; suuremmalla menestyksellä kuin kukaan ennen hänen aikojaan hän kaikin voimin kartuttaa Rooman piispanistuimen mainetta. Syntymäisillään on *paavikunta*, sen enteet ovat jo näkyvissä, vaikka sen mahtavuuden-aika vielä piileilee tulevaisuuden hämärässä. — Leo suuri kuoli v. 461.

"Minne Attilan hevosen jalka koski, siinä ei enää ruohoa kasvanut" sanoo vanha sananlasku. Voimakaskin valtakunta olisi työläästi tointunut tämmöisistä vammoista, ja sitä paitsi uhkasivat onnetonta keisarikuntaa lukemattomat muut viholliset. Vandalilaisetkin tulivat Afrikasta, jonka maakunnan he, kuten tiedämme, olivat valloittaneet, hyökkäsivät Roomaan ja ryöstivät kaupunkia neljätoista päivää (455). Keisarikunta ei enää yrittänytkaan pitää itsestensä huolta; muutamia vuosia vain kestää vielä sen pitkää kuolemankamppausta, kunnes rugilainen *Odoaker* tekee siitä lopun (476).

Toisten kansain verellä ja kyyneleillä oli Rooman keisarikunta mahtavuutensa perustanut, suuruutensa saavuttanut; mutta kalliina perintönä jäi roomalais-kristillinen sivistys vastaisten sukupolvien nautittavaksi, ja aikojen kuluessa oli Tiberin kaupunki vielä toistamiseen, mutta tällä kertaa hengellisillä aseilla maailman valloittava. Sentähden lausui jo Leo Suuri eräässä saarnassa: "pakanallinen Rooma voitti maan, valloitti meren; Pietarin istuimen kautta pääsi se kristityn maailman ruhtinattareksi, ja vallitsee nyt jumalallisen uskonsa kautta laajemmalta, kuin ennen maallisella vallallaan". — Herra pelasti "Jaakopin huoneen" joutumasta tuohon yleiseen perikatoon, johon koko sivistynyt maailma hukkuu, armollisesti suojellen kirkkoansa, vaikka se ylpeytensä ja maallisen mielen pettämänä oli eksyvä kauas, kauas oikealta tieltä.

XVIII.

Länsimaiden munkkilaitoksen alku.

— pysykääät siinä vapaudessa, jolla Kristus meitä vapahtanut on, ja älkääät — teitänne sekoittako orjuuden ikeeseen. Gal. 5: 1.

Kuten tiedämme oli munkkilaitos, tuo merkillinen, vuosisatojen kuluessa varsin tärkeä ilmiö kristikunnan historiassa, syntynyt itämaissa. Erakkoelämästä sai se alkunsa ja kehittyi vähitellen järjestetyiksi yhtiöiksi, kehottaen lukemattomia ihmisiä luopumaan maailmasta ja antautumaan hiljaiseen, miettivään, hartaudelle ja rukoukselle pyhitettyyn elämään, kaukana julkisuuden meluavista oloista. Työläästi saavutti se kannatusta länsimaiden kansoilta, nämä kun luonteeltaan olivat taipuvaiset toimintaan ja käytännöllisyyteen. Ajanvaiheet vaikuttivat kuitenkin, että sitä täälläkin vähitellen ruvettiin suosimaan. Me tiedämme minkä vaikutuksen kertomus "pyhästä" Antoniuksesta teki Augustinukseen, eikä hän ollut ainoa, jonka sydämessä erakkojen esimerkki herätti yksinäisyyden ikävää. Päinvastoin kävi mieltymys munkkien Jumalalle pyhitettyyn elämään vuosien vierieessä yhä yleisemmäksi länsimaissakin. Tuo ääretön tapainturmelus, kristittyjen siveellinen velttous, barbarein alituiset hyökkäykset Rooman alueelle, joiden hävityksille ja ryöstöille kaikki seudut olivat alttiit — kaikki saarnasi voimakkaasti maallisen elämän viheliäisyydestä, kehottaen ihmisiä vetäytymään yksinäisyyteen, siten kokonaan irtautuaksensa tämän maailman katoavaisista tavaroista, sen pettävästä unelmista ja toiveista. Etevimvät henkilöt, kuten Augustinus, Ambrosius y.m. puolustivat munkkilaisuutta ja asettivat yksityisen elämänsä sen vaatimusten mukaan. Semminkin Hieronymuksen esimerkki houkutteli monen, yhteiskunnan monivärisiin, häiritseviin oloihin kyllästyneen miehen ja naisen jättämään hyvästi kotiseudulle ja etsimään rauhallisemman asunnon kaukaisissa itämaissa, missä yksinäisyys, pyhien muistien vartioimana, muka voimakkaammin korotti heidän ajatuksensa taivasta kohti.

Ajan henki synnytti vähitellen luostareita länsimaissakin. Niitä perustettiin lukuisasti Italiassa, Afrikassa ja Espanjassa. Galliassa saavutti etenkin tuo ennen mainittu Toursin piispa Martinus suuren maineen luostarein perustajana ja niiden innokkaana suosijana. Kun hän kuoli, saattoi 2000 munkkia hänen ruumiinsa hautaan. Mutta länsimaiden munkkielämän järjestäjä ja varsinainen perustaja oli *Benediktus Nursialainen*. Roomassa oleskellessaan, kävi hän murheelliseksi sielunsa tilasta ja päätti paeta yksinäisyyteen, vaikka hän tähän aikaan vielä oli hyvin nuori. Matkallansa saapui hän Neapelin läheisyydessä olevaan jylhään erämaahan: se miellytti häntä ja hän päätti elää täällä erakkona. Asunnokseen valitsi hän erään kolkon vuorirotkon, minne läheisyydessä asuvat munkit toimittivat hänelle ruokaa; vaatteena oli hänellä vain lammasnahka. Tuosta yksinäisestä miehestä alkoi pian kuulua kummallisia kertomuksia. Munkit olivat kuulleet hänen huokailevan ja vaikeroivan sekä nähneet, miten hän tuon tuostakin alastonna heittäysi orjantappurapensasiin. Muiden ihmisten ei ollut onnistunut saada häntä nähdä, paitsi muutamien paimenten, jotka säikähtyneinä kummallisen ilmiön kamalasta ulkonäöstä luulivat hänen eläimeksi. Tällä tavoin saavutti hän päivä päivältä yhä suuremman maineen: hänen pyhytensä oli kuulusa koko seudussa. Kun erään lähellä olevan luostarin johtaja sattui kuolemaan, pysyivät sikäläiset munkit Benediktusta abbotiksensa. Tämä alussa kieltäysi vastaanottamasta virkaa, arvellen munkkien piankin katuvaan vaalia, mutta kun nämä eivät luopuneet

pyynnöstänsä, suostui hän vihdoinkin vaikka epäillen muuttamaan heidän luostariinsa. Pian sai Benediktus katkerasti katua, että hän oli jättänyt piilopaikkansa vuoren rotkossa. Munkit, näet, eivät tyytyneet uuteen abbotinsa ylen ankaraan komentoon, hänen vaatimuksensa kävivät heille päivä päivältä yhä tukalammiksi ja he alkoivat miettiä, miten he pääsisivät hänestä. Kun ei muista neuvoista näkynyt apua olevan, päättivät he myrkyttää hänen. Benediktus huomasi hankkeen, jätti haikain sydämmin hyvästi munkeille ja palasi takasin luolaansa. Kuulusan miehen yhä kasvavan maineen kehottamina, saapui samaan seutuun paljo erakoita, eikä aikaakaan, niin syntyi täällä luostari toisensa perästä. Mutta Benediktus ei enää viihtynyt näillä paikoin; hän päätti lähteä muualle. *Monte-Kassinon* vuorella näki hän vanhan linnan rauniot, seutu oli mitä kauniimpia, lähellä sivistynyttä maailmaa, ja kuitenkin siitä erotettuna, jylhien vuorien, rämeiden ja syvien laaksojen ympäröimänä kun se oli. Tänne hän päätti perustaa luostarin, aavistamatta kuitenkin, minkä suuren maineen se piankin oli saavuttava, Monte-Kassinon luostari kohosi, näet, ennen pitkää länsimaiden luostarein malliksi, eikä mikään luostari ole tullut niin kuulusaksi, kuin se. Tietysti ei paikka tätä vaikuttanut, ei Benediktuksen maineeseen, vaan pääasiallisesti ne säännöt, joilla hän järjesti ja ohjasi sikäläisten munkkien elämän. Nämä säännöt valmistuivat v. 529. Koska länsimaiden munkkilaitos suurimmaksi osaksi mukaantui näiden ohjeiden mukaan, mainittakoot tässä muutamia niiden pääkohdista:

Jokaiselle, joka ilmoitti itsensä luostariin otettavaksi, tehtiin sisäänpääsö niin vaikeaksi kuin mahdollista. Monta päivää nöyryytettiin munkiksi pyrkijää kaikin tavoin; sitten hän vierasten huoneesta käskettiin nuorten munkkien huoneeseen, missä joku vanha munkki kertoi hänelle, miten vaikea se tie on, joka viepi Jumalan luokse. Jos hän pysyi päätöksessään, sai hän jäädä luostariin. Hänelle luettiin munkki-säännöt, jotka kerrottiin kuuden ja sitten neljän kuukauden perästä. Jos tyydyttiin hänen käytökseensä, pidettiin häntä soveliaana pääsemään munkiksi. Omaisuutensa antoi hän luostarille tahi köyhille. Sitten kirjoitti tahi kirjoitutti hän anomuskirjansa, jossa hän sitoutui pitämään munkkilupaukset. Nämä kerrottuansa luostarin rukoushuoneeseen kokoontuneen veljeskunnan kuullen, laski hän anomuskirjansa alttarille, jonka alla pyhien jäännökset olivat, jotta nämäkin olisivat hänen lupauksensa todistajina. Tästä hetkestä oli hän munkkina luostariin sidottuna.

Seitsemän kertaa vuorokaudessa pidettiin jumalanpalvelus. Välitunneilla toimittivat munkit käsitöitä taikka viljelivät luostarin maata; abboti valvoi tarkasti heidän työtänsä; laiskuutta pidettiin kaiken paheen siittäjänä. Ainoastaan sairaat saivat syödä lihaa; toiset nauttivat ravinnokseen kasveja, munaa ja kalaa. Aterian aikana, jonka kestäessä mitä suurin hiljaisuus vallitsi, luki yksi veljistä ääneen raamatusta tahi jonkun katolisen kirjailijan kirjoittamasta kirjasta. Pieninkin poikkeus munkki-säännöistä rangaistiin ankarasti. Syyllinen sai yksityisen tahi julkisen nuhteen; jos hänen rikoksensa oli törkeä, täytyi hänen kärsiä nälkää, taikka suljettiin hän veljeskunnan yhteydestä, taikka rangaistiin ruumiinkurituksella, rikoksen laadun mukaan. Se, joka oli erotettu veljeskunnasta, ei saanut pitää kanssakäymistä kenenkään kanssa; kun toiset olivat rukoushuoneessa, täytyi hänen olla polvillaan oven takana sekä polvistuen lähestyä jokaista, joka tuli ulos huoneesta. Kovin rangaistus oli luostarista erottaminen.

Erityistä huomiota ansaitsevat ne säännöt, jotka koskevat abbotia. Hän on Kristuksen sijainen; häntä tarkoittivat Herran sanat: joka teitä kuulee, hän kuulee minua. Sen tähden on kuuliaisuus abbotia kohtaan munkin ensimmäinen velvollisuus: ei kukaan saa häntä vastustaa, ei hänen läsnäollessaan istuakaan erityisettä kehotuksetta. Abboti ei saa opettaa mitään, joka on Kristuksen käskyjä vastaan. Hän muistakoon, että hänen Herran tuomionistuimen edessä on tekeminen tili virastansa ja opistansa. Hänen tulee opettaa munkkeja enemmän elämällään kuin sanoilla, ja hän varokoon ettei hän, toisia neuvoessa, itse ole syyllinen. Hän ei tehkö erotusta niiden munkkien välillä, jotka luostariin tullessa olivat vapaita, ja niiden, jotka orjina munkeiksi olivat ruvenneet. Sillä Kristuksessa me kaikki olemme yksi, eikä Jumala katso ihmisen muotoa. Abbotin velvollisuus on rangaista pahe heti alussa, muistaen Eliaa ja hänen poikiansa.

Varsinaiset munkkilupaukset olivat kolme: puhtaus s.o. naimattomuus, köyhyys ja kuuliaisuus. Paljon puhutaan Benediktuksen säännöissä nöyryydestä, josta hyveestä mainitaan 12 eri astetta. — Ei käy kieltäminen, että hänen määräyksensä tähtäävät tuohon evankeliseen vapauteen, joka lapsen mielellä antautuu taivaallisen Isän vaatimuksia noudattamaan, mutta itse munkkilaitos ei ollut omiansa vapauttamaan ihmisiä lain orjuudesta, se päinvastoin laski heidän niskoillensa ikeen, jota he eivät voineet kantaa. Arvaamattoman suuri on luostarein vaikutus länsimaiden historiassa ollut. Kun kansainvaelluksen kuohuvat aallot toimittivat hävitystyötänsä kaikissa maissa, kun vanhan maailman oppilaitokset olivat raunioina, yleinen sekasorto ja turvattomuus vallitsi, eikä muuta oikeutta ollut olemassa, kuin väkevemmän miekan terään perustuva voima, olivat luostarit henkisten rientojen ja kaiken aatteellisen elämän ainoat turvapaikat. Benediktuksen säännöt kehottivat, näet, munkkeja nuorisolle opettamaan sivistyksen alkeita, ja kun oppinut *Kassiodorus* v. 438, liittyen Benediktuselaisten munkkiyhdistykseen, perusti *Vivariumin* luostarin Kalabriassa, alkoivat munkit, hänen esimerkkiänsä noudattaen, tieteitäkin harrastamaan. Samoin kuin he ahkeralla työllään saivat luostarein autioiden erämaiden ympäröimät alueet kukoistamaan ja viljelyksen hedelmiä kasvamaan,

samoin virittivät he sivistyksen valoa rauhoitetuista, hiljaisista asunnoistaan henkisen elämän viljavainiolle. Kaukaiseen pakanamaailmaankin ulottui luostarein vaikutus, sillä niissä kasvatettiin lähetyssaarnaajia, jotka levittivät Kristuksen evankeliumia keskiajan kansoissa. Mutta kuinka suuri luostarein merkitys, miten viehättävä munkkien hiljainen, hartaalle miettimiselle vihitty elämä monessa suhteessa onkin, varma on toiselta puolen, että munkkilaitos jo varhain paljastaa arveluttavia paheita, siten osottaen alusta alkaen rakentaneensa väärälle perustukselle. Luostarein muurien sisällä on moni nääntynyt epätoivoon lain ikeen alla, löytämättä Häntä, joka yksin voi syntistä auttaa, vapahtaa, pelastaa; lukemattomat sydämmet ovat näissä elävien haudoissa ikävästä särkyneet; arvaamattoman monet ihmiset, joiden vapaan, urhoollisen toiminnan kautta julkisen elämän alalla Jumalan valtakunta olisi voittanut suuria voittoja maailmassa, ovat näissä ihmissäöntöjen vartioimissa kammioissa menettäneet vapautensa, tylstyneet toimettomuudesta, kuihtuneet ja kuolleet, käyttämättä niitä lahjoja, joilla Herra oli heidät varustanut taisteluun tämän maailman jumalaa ja hänen valtakuntaansa vastaan.

Luostarit olivat sen piispan tarkastuksen alaisina, jonka hiippakunnassa ne olivat. Mutta kun piispat usein väärinkäyttivät oikeuksiansa, mielivaltaisesti kohtelivat abboteja, vieläpä koettivat itselleen anastaa heidän talonsakin, osti moni luostari heiltä n.s. *vapaakirjeen*, joka maallisen oikeuden vahvistamana suojeli munkkeja papiston mielivallalta. Alussa olivat munkit maallikkoja, mutta vähitellen ruvettiin heitä papeiksi vihkimään. Muuten saavuttivat luostarit tuon suuren historiallisen merkityksensä, johon olemme viitanneet, vasta myöhemmin aikoina, niin että täydellisempi kertomus munkkilaitosta koskevista seikoista kuuluu keskiajan historiaan.

XIX.

Viides yleinen kirkolliskokous Konstantinopolissa (553).

Niin ajattele siis, kuinka sinä saanut ja kuullut olet, ja pidä se ja tee parannus. Ellet sinä siis valvo, niin minä tulen sinun päälles niinkuin varas, ja et sinä tiedä, millä hetkellä minä sinun päälles tulen. Ilm. k. 3: 3.

Mielipahalla ja katkerin sydämmin jätti moni keskustelujen päätyttyä Kalcedonin kokouksen. Toiset olivat tyytymättömät siitä, että olivat suostuneet allekirjoittamaan sitä päätöstä, jonka mukaan Nestorius julistettiin harhaoppiseksi; suuri osa kokouksen jäsenistä taas oli mieltynyt monofysitismiin eikä hyväksynyt uutta tunnustuskaavaa, se kun oli poistanut kirkon opista sanotun harhaopin yksipuolisuudet. Uusia rettelöitä syntyi tuon tuostakin, ja levottomuus kävi päivä päivältä yhä suuremmaksi. Surkea näköala esiintyyi silmäimme eteen. Kaikkialla erimielisyyttä, kiistaa, riitaa — ei enää itse opista, sillä sitä ei pystytä arvostelemaan, vaan sanoista ja lauseparsista. Totuuden pyhä Henki on poistunut taistelutantereelta, kiivas puoluekiihko määrää riidan vaiheet. Semminkin tuottivat Monofysiitit sanomatonta häiriötä kirkolle. He pyysivät suojelusta hallitukselta ja saivat aikaan, että uskonnolliset riidat muuttuivat valtiollisten puolueiden aseiksi; pian vaikuttivat kirkolliset puolueet hovissa ja pääkaupungissa tapahtuviin vallankumouksiinkin. Kaupungeissa ja maalla oli ääretön joukko joutilaita pappeja ja munkkeja, jotka olivat valmiit asettumaan kiihkosten kansanlaumain johtajiksi ja usein tapahtui verisiä kahakoita, etenkin Konstantinopolissa, missä uskonnolliset kiistat takertuivat kannattamaan valtiollisten puolueiden, *sinisten* ja *vehreäin*, [Näitä puolueita, joiden verisistä kahakoista Itä-Rooman keisarikunnan historia tietää paljon kertoa, saivat nimensä pukunsa värin johdosta.] hurjaa taistelua kaduilla ja kilpa-ajopaikalla. Ei Herran kunnia eikä Hänen valtakuntansa voitto enää ole kristittyjen silmämääränä eikä Häneltä apua rukoilla, vaikka koko itäisen kirkon tulevaisuus näyttää niin kolkon toivottomalta. Oma etu, maallinen arvo ja kunnia ohjasi heitä ja keisariin he turvasivat saavuttaaksensa tarkoituksensa. Voi miten surkeata, kun ihmiset, paaduttaen sydämmensä Pyhän Hengen varoituksilta ja nuhteilta, käyvät suruttomiksi sielunsa tilasta ja etsivät tämän maailman katoovaisia aarteita, sen mahtavain apua ja suosiota! Silloin poistuu Herran Henki seurakunnasta ja Hänen vihansa tuomio lähestyy.

Poistaaksensa eripuraisuutta kirkosta, toimitti keisari *Zeno* v. 482 sovituskavaan, jolla hän toivoi saavansa kirkolliset riidat asettumaan. Se oli pintapuolinen ja epäselvä, hyväksyi nicaealais-konstantinopolilaisen tunnustuksen, mutta hylkäsi myöhempien kokousten tekemät päätökset sekä kielsi kaikki uskonnolliset riidat. Kummankin puolueen, semminkin ankarain monofysiittain halveksivana lisäsi se vain kiistaa ja puolueiden lukua. Etenkin munkit, jotka itsensäkieltämisessä muka olivat kokonaan hyljänneet maailman ja kuitenkin vallanhimosta pyysivät sitä vallita, ottivat kiihkolla osaa taisteluun. Konstantinopolissa syntyi kapina; vimmastunut kansa kantoi seipään päässä ihmisen päätä kadulta toiselle, huutaen raivoissaan: "katsokaat kolminaisuuden vihollista." Meteli kyllä asettui,

kun keisari esiintyi kapinoitsevain keskuudessa, riisti kruunun päästänsä ja uhkasi luopua hallituksesta, ellei kansa taipuisi sovintoon ja rauhaan; mutta uusia samankaltaisia häiriöitä sattui tuon tuostakin, eikä paremmista ajoista enää näkynyt olevan toivoakaan. Mennyt on itäisen kirkon tosi kristillisyyden synnyttämäni hyveiden ja hengellisen valistuksen jalo aika, jonka ylevät muistot ovat kirkkohistorian kalliimpia. Samoin kuin tautivuoteella sairastava hourailen uneksii siitä, mitä hän ennen terveenä on ajatellut ja toimittanut, samoin matkii kreikkalainen kirkko nyt tyhjillä sanoilla muinoin toimittamia urotöitään, käsittämättä niiden merkitystä, kykenemättä kartuttaa menneiden aikojen sille jättämää suurta perintöä. Se ei enää ajattele mitä se on "saanut ja kuullut;" ja sentähden on Herran Henki siitä luopunut.

Tällä kannalla olivat itäisen kirkon olot, kun *Justinianus I* astui Konstantinopolin keisarien valtaistuimelle (527). Hänen hallituksensa, jota kesti aina vuoteen 565, oli verraten rauhallinen ja loistava, vaikkei hän itse ensinkään ollut mikään etevä henkilö. Justinianuksen suuret sotapäälliköt vapauttivat Afrikan Vandalilaisten ja Pohjois-Italian Itä-gotien rasittavasta ikeestä, mainiot tiedemiehet ja oppineet työskentelivät henkisellä viljavainiolla; — näyttääpä hetkeksi siltä, kuin heräisi kreikkalais-roomalais maailman vanha maine jälleen uuteen eloon. Mutta siltä näyttääpi vain, sen aika on loppunut, sen elinvoima ainaiseksi kuihtunut, kukistunut; iltarusko tuo on, eikä aamukoitto, joka vielä hohtaa taivaan reunalla, ennenkuin itäisenkin keisarikunnan kuolinhetki on tullut. Turhaan ryhtyi Justinianus rakentamaan tuota maailman mainiota Konstantinopolin kirkkoa, jonka komeudelle ei yksikään vanhan ajan kirkoista voinut vetää vertoja. Sille kyllä annettiin nimeksi: "Sofian (viisauden) kirkko" ja sitä katsellessa kerrotaan keisarin ihastuneena huudahtaneen: "minä olen sinun voittanut, Salomo;" mutta "Jumala on henki ja totiset rukoilijat rukoilevat häntä hengessä ja totuudessa!" Mistä arvosta oli tuo kaunis nimi, mistä merkityksestä kaikki ulkonainen loisto ja suuruus, kun ei etsitty viisautta ylhäältä eikä Jumalalta rukoiltu sitä Henkeä, joka totuudessa johdattaa? Tyhjä kuori, lumoava varjo vain!

Justinianus harrasti puhdasta oppia ja koetti kaikin voimin säilyttää Kalcedonin kokouksen päätöstä kirkon tunnustuksessa. Mutta hovin jumaluusppineet sekä keisarinna *Teodora*, joka oli mieltynyt monofysitismiin, kokivat kilvan eksyttää hänen hyvää tahtoansa, eikä tämä suinkaan ollut vaikeata, Justinianukselta kun kokonaan puuttui valistusta ja käsitystä uskonnollisella alalla. Ensin saivat he hänen hyväksymään tuon Monofysiittain käyttämän lauseen "Jumala on ristiinnaulittu" (533). Vastapuolueen kyllä onnistui saada Origines toisen kerran kirotuksi, mutta Teodora kosti sille, viekkauksellaan pakottamalla keisaria harhaoppiseksi julistamaan kolmen etevän antiokialaisen opettajan teokset (544). Kun useat hengelliset kieltäysivät allekirjoittamasta tätä päätöstä, kutsui Justinianus kokoon *viidennen yleisen kirkolliskokouksen*. Se pidettiin *Konstantinopolissa* v. 553. Kuinka kurjan mitätön on tämä kokous, verrattuna niihin kuuluisiin kokouksiin, joissa itäinen kirkko ennen oli kehittänyt kristillistä tunnustusta siunaukseksi ja ohjeeksi tuleville sukupolville! Tyydyttääksensä Monofysiittain vaatimuksia ja sovittaaksensa heidät kirkon kanssa, nosti Justinianus uudestaan kysymyksen noiden kolmen antiokialaisen opettajan harhaoppisuudesta. Tämän ajan kristityt olivat tottuneet enemmän kiroomaan, kuin siunaamaan, ja pitkittä keskusteluita hyväksyi kokous keisarin ehdotuksen, jonka mukaan nuo kolme opettajaa julistettiin harhaoppisiksi. Ei muusta ollut kysymystäkään — siinä kaikki. Ja tämä on Atanasiuksen, Basiliuksen, Krysostomuksen kuulusa kirkko! Miten surkea on nyt sen tila! Justinianus pettyi suuresti toiveissaan saada Monofysiitat yhtymään kirkkoon. Päinvastoin kasvoi heidän tyytymättömyytensä päivä päivältä, eikä aikaakaan, niin rikkoivat he kaiken yhteyden katolisen kristikunnan kanssa ja muodostivat oman kirkkokuntansa, johon kuuluivat: 1) *koptilaisten* kristittyin kansalliskirkko Egyptissä ja Abessiniasa; 2) *armenialaiset* kristityt, joita vielä nykyäänkin on paljon Armeniasa, Persiasa, Turkinmaassa ja Venäjällä; 3) *jaakopilaiset* Syyriassa ja Mesopotamiassa (nimensä saaneet päämiehestään *Jaakop Baradaista*).

Samoin kuin itäinen kirkko, hajosi itäinen valtakuntakin hajoomistaan. Se kyllä oli nimeksi vielä olemassa lähes tuhannen vuotta, mutta ei ole sen historia tästälähin muuta kuin kertomus pitkästä kuolemankamppauksesta. Katsellessamme itäisen keisarikunnan yhä surkeampaa tilaa, emme saata olla muistamatta, miten etenkin tämä valtakunta marttyyriakakauden verisinä päivinä oli raivonnut kristikuntaa vastaan; ja kun näemme tämän aikakauden, maailmaan mieltyneiden kristittyjen valtion lempilapsina yhä lukusammin joutuvan tuon yleisen turmeluksen pyörteeseen, eivätkä eksyneet ihmiset enää kuningasten kuninkaalta rukoile apua onnettomalle isänmaallensa, on meistä kuin sen sijaan kuulisimme veritodistajain tuolla ylhäällä taivaissa rukoillen huutavan: "sinä pyhä ja totinen Herra! kuinka kauan et sinä tuomitse ja meidän vertamme kosta niille, jotka maan päällä asuvat?" Ken ei Itä-Rooman keisarikunnan vaiheistakin jo tähän aikaan huomaa, miten vanhurskaan Jumalan tuomio lähestyy tämän maailman valtakuntia ja niiden katoavaa kunniaa, jos kohta se viipyykin, sillä "yksi päivä on Herran edessä niinkuin tuhannen ajastaikaa".

Jumalanpalvelus ja juhlat.

Jumala on henki, ja jotka häntä rukoilevat, niiden pitää hengessä ja totuudessa häntä rukoileman. Joh. 4: 24.

Kun kristikunta vainotusta asemastaan pääsi valtion lempilapseksi, ei tarvinnut sen enää, kuten marttyyriaikakauden vaarallisina aikoina, piilopaikoissa eikä halvissa rakennuksissa toimittaa jumalanpalvelustansa. Tämän maailman mahtavat tarjoutuivat kilvan sitä suosimaan, laskien tavaransa ja rikkautensa kristittyjen jalkain juureen. Kaupungeissa ja maaseuduilla ruvettiin rakentamaan kauniita kirkkoja, ja pian saattoi niiden yhä karttuvasta luvusta nähdä, että pakanuuden valta oli sortunut ja kristinuskon päässyt voitolle maailmassa. Semminkin olivat suurten kaupunkien jalot kirkot omiansa herättämään ihmettelyn huomiota kaikissa ja ylentämään ihmisten sydämiä sen Herran puoleen, jonka kunniaksi ne olivat rakennetut.

Länsimaiden kirkot rakennettiin vanhojen *basilikain* [Näitä rakennuksia tapaamme pakanuuden aikakaudella paljon Rooman keisarikunnan maissa. Niitä käytettiin palatseina taikka julkisen oikeuskäynnin huoneina. Kristinuskon päästyä keisarikunnan valtioneuskonnoksi, muodostettiin basilikoista monessa paikoin kirkkoja.] mallin mukaan ja saivat senvuoksi saman nimenkin. Ne muodostivat säännöllisen suorakaiteen, ja niiden suunta oli tavallisesti idästä länteen. Itäisessä päässä, joka oli kaaren muotoinen, oli lattia korkeammalla kuin kirkon muissa osissa. Pitkin tuota kaarevaa seinää istuivat presbyterit, keskellä oli piispan muita korkeampi istuin. Viimmemainitun paikan ja varsinaisen kirkon välissä oli ehtoollispöytä eli alttari, joka siis oli erikseen seinästä eikä, niinkuin meidän kirkoissamme, siinä kiinni. Alttarin oikealla puolella olevalle pöydälle pantiin seurakunnan vapaaehtoiset lahjat, kunnes ne ehtoollis-leiväksi ja viiniksi siunattiin; vasemmalla puolella oli säiliö, jossa kirkon astiat puhdistettiin, ennenkuin ne, jumalanpalveluksen päätyttyä, vietiin sakaristoon. Alttarin edustalta laajeni kirkko kummallekin puolelle. Tämä osa oli laiva, miksi sitä sekä sen muodon että sanan kuvannollisen merkityksen vuoksi sanottiin, muodosti varsinaisen, idästä länteen oikoavan rakennuksen kanssa ristin. Eivät aavistaneet pakanat, kun he tähän muotoon basilikansa rakensivat, että näiden mykät seinätkin, kristityiksi kirkoiksi muodostettuina, kerta olivat todistavat Hänestä, joka Golgatan ristillä sovitti maailman Jumalan kanssa.

Poikkiristi ja tuo siihen yhtyvä kaareva äärimmäinen pää olivat verhotetulla aidalla erotettuina kirkon pääläivästä, jonka kaksi pilaririviä jakoi kolmeen osaan. Lähinnä aita istuivat seurakunnan varsinaiset jäsenet, heidän takanansa katekumenit; etäämmällä ne, jotka olivat suljetut seurakunnan yhteydestä ja katuvasina pyrkivät päästä kirkon armovälikkäpaltten täyteen osallisuuteen jälleen. Konstantinus Suuren ajoista asti oli keisarein tuoli kirkon pyhimmässä s.o. väliaidan sisäpuolella, kunnes Ambrosius, Teodosius Suuren suostumuksella siirsi sen pääläivaan. Miehet ja naiset istuivat erikseen; itämaiden kirkoissa oli viimmemainittujen paikka lehtereillä. Viimmemainitut kirkot erosivat rakennustavan suhteen latinalaisista. Niiden ristilaiva jakoi näet pääläivan kahteen yhtä suureen osaan, jota vastoin se länsimaiden kirkoissa kohtasi pääläivan enemmän itäisellä puolella, niin että se osa, missä seurakunta istui, oli suurin. Länsimaissa käytettiin lakeita, itämaissa kaarevia kattoja, jotka sitä paitsi ristin kohdalla olivat varustettuina korkealla kupolilla. — Itämaiden kirkoista oli Sofian kirkko Konstantinopolissa, josta ennen on mainittu, komein.

Neljännellä vuosisadalla aljettiin kaunistaa kirkkoja taideteoksilla, joita kristityt tähän saakka olivat käyttäneet ainoastaan kodeissansa, katakombeissa ja kirkkomaille. Gregorius Nyssalainen kertoo eräässä kirkossa nähneensä lisäksi uhrausta kuvaavan maalauksen, jota hän sanoo monesti kyynelsilmin katselleensa. Hän oli hyvin mieltynyt tämänkaltaisiin koristuksiin, lausuen muun ohessa "mykkä maalaus kirkon seinällä puhuu ja vahvistaa", ja samaan tapaan ajatteli ja puhui moni muikin silloisen kirkon etevä opettaja. Toiset vastustivat jyrkästi tätä katsantotapaa, pitäen sitä rikoksena sen Jumalan käskyä vastaan, joka laissansa lausuu "ei sinun pidä tekemän itselles kuvaa eli jonkun muotoa". Mutta kaiken vastustuksen uhallakin ruvettiin yhä yleisemmin kaunistamaan kirkkoja veistokuvilla, maalauksilla sekä muilla koristuksilla. Vapahtajaa kuvattiin tavallisesti karitsan muotoseksi. Miten viatonta tämä itsessään olikin, piileili siinä paljo taikauskoa ja epäkristillistä mieltä, joka aikojen kuluessa esiintyi yhä törkeämmässä muodossa, jota enemmän Henki poistui seurakunnasta ja jumalanpalvelus hengellisen hartauden salaisuudesta muuttui ulkonaiseksi tavaksi ja sielullisten tunteiden ja nautintojen välikappaleeksi. Tähän aikaan ruvettiin myös yhä huolellisemmin kokoamaan sekä kunnioittamaan pyhimysten muistoja, heidän omistamia vaatteitansa ja muuta tavaraa. Jos kirkko (tämä tapahtui hyvin usein) rakennettiin jonkun pyhimyksen muistoksi, koottiin hänen jäännöksensä ja asetettiin alttarin alle. Pian ei tietänyt kristikunta mitään rajaa tällaisten kuolleiden esineiden epäjumaloimiselle, ja paljo petostakin harjoitettiin niillä. Niinpä säilytettiin ja kaupiteltiin puun

kappaleita, joita väitettiin Kristuksen ristin [Tämän oli tarun mukaan Konstantinus Suuren hurskas äiti Helena, käydessään pyhässä maassa, muka löytänyt, vaikkei Eusebiuskaan, joka ei suinkaan ole liika arka historiallisen totuuden suhteen, kun keisarillisen perheen maine on kysymyksessä, siitä sanaakaan mainitse.] osiksi ja niitä sanottiin ihmeitä tekeviksi. Marttyyrein ja pyhimysten oleellisista ja tarunmukaisista jäännöksistä seipitettiin mitä kummallisimpia kertomuksia ja niiden kunnioittaminen kävi yhä yleisemmäksi. Useat kirkkoisät, niinkuin esim. Augustinus, puhuivat vakavia sanoja karttuvaa taikauskoa ja siihen perustuvaa epäjumalanpalvelusta vastaan, ja Teodosius Suuri kielsi erityisellä lainsäädännöllä kaikki tämän-kaltaiset pakanalliset tavat, mutta yleinen mielipide kannatti niitä, niin että niiden poistaminen kristikunnasta oli mahdoton. Ja tämä aikakausi on puhdasoppisuuden suurten voittojen aika! Ei riitä suullinen tunnustus eivätkä tarkimmatkaan uskonnolliset oppikaavat suojelemaan kristittyjä joutumasta pimeyden ruhtinaan verkkoihin. Totuudessa johdattaa voipi yksin Jumalan Pyhä Henki, mutta hänen neuvonsa, varoituksensa ja opetuksensa ovat siunaukseksi ainoastaan niille, jotka, tunnustaen oman sokeutensa ja kykenemättömyytensä, etsivät valoa Häneltä. Tämän aikakauden kristityt alkoivat tyytyä omaan itseensä sekä kirkon jalojen voittojen kautta saavutettuun tunnustukseen, he pitivät itsensä viisaina, rikkaina ja — eksyivät, pettyivät!

Ennenkuin jumalanpalvelus alkoi, kokoontuivat kristityt kirkon edustalla olevalle, kivimuurin ympäröimälle esikartanolle, missä he vanhan tavan mukaan pesivät kätensä täällä löytyvässä vesisäiliössä. Sitten teki jokainen ristin merkin otsallensa ja astui sisälle kirkkoon. Jumalanpalvelus alkoi veisuulla, johon koko seurakunta otti osaa, vaikka erityinen laulukunta oli asetettu säveleitä ohjaamaan. Virren päätyttyä lausui yksi diakoneista korkealla äänellä: "olkaamme hartaat", jonka jälkeen lectori kirkon päälaiivassa olevalta korotetulta istuimelta, jota sanottiin *amboniksi* [Varsinaisia saarnatuoleja ruvettiin käyttämään vasta keski-aikana.], tervehti läsnäolijoita näillä sanoilla: "rauha olkoon teille". Seurakunta vastasi "niin sinunkin henkesi kanssa", ja lectori alkoi lukea määrättyjä paikkoja vanhasta ja uudesta testamentista; lukujen välissä veisasi seurakunta. Nyt alkoi saarna. Diakonit saarnasivat ambonilta, presbyterit alttarilta, piispat tavallisesti omalta paikaltansa, joskus, niinkuin esim. Krysostomus, ambonilta. Saarnan päätyttyä pidettiin lyhyt rukous, jonka jälkeen katekumenit ja seurakunnan rangaistuksen alaiset, katuvaiset poistuivat kirkosta. Tähän päättyi jumalanpalveluksen edellinen osa. Nyt kuuluivat jälleen diakonin kehotussanat: "olkaamme hartaat", piispa lausui: "Jumalan rauha olkoon teidän kaikkien kanssa", ja seurakunta vastasi: "niin sinunkin henkesi kanssa". Taas korottaapi diakoni äänensä, lausuen: "suudelkaat toinen toistanne pyhällä suudelmalla", jonka jälkeen papit antavat suuta piispalle ja seurakunnan jäsenistä miehet miehille ja naiset naisille. Vakaalla äänellä huutaa diakoni: "älköön täällä olko kukaan katekumeni, uskonon tahi harhaoppinen. Älköön kenelläkään olko mitään toistansa vastaan, älköön tulko kukaan tänne teeskennellen". Lausuttuaan muitakin kehotus- ja varoitussanoja, viepi hän sitten uskovaisten lahjat alttarille, missä piispa, juhlapukuun puettuna, ottaa ne vastaan ja tekee niiden päälle ristin merkin. Sitten lausuu piispa: "olkoon teidän sydämmenne ja ajatuksenne tuolla ylhäällä", johon seurakunta vastaa: "me ylennämme sydämmemme Herran puoleen". Taas kuuluu piispan ääni: "kiittäkäämme Herraa"; kaikki vastaavat: "se on soveliasta ja oikein". Alottaen sanoilla: "totisesti on soveliasta ja oikein" rukoilee piispa, ylistäen koko maailman luojaa ja ylläpitäjää ja kiittäen Jumalaa, joka on lähettänyt ainoan Poikansa maailmaan ihmisiä pelastamaan, sekä kertoo muutamia kohtia Jesuksen kärsimisen historiasta, jonka jälkeen hän ryhtyy vihkimään ehtoollisaineet. Tämä tapahtui seuraavilla sanoilla: "Sinulle, oi kuningas ja Jumala, tuomme Kristuksen käskystä tämän leivän ja viinin, kiittäen Sinua Hänen kauttansa siitä, että olet pitänyt meitä mahdollisina astumaan Sinun eteesi tätä pyhää palvelusta toimittamaan, ja rukoilemme Sinua armollisesti katsomaan näitä lahjoja ja niihin mielistymään voideltusi kunniaksi. Lähetä Pyhä Henkesi, Jesuksen Kristuksen kärsimisen todistaja, tätä uhria siunaamaan, ja valkeuteen tuomaan tämän leivän ja viinin voideltusi ruumiina ja verenä, jotta ne, jotka siitä osallisiksi pääsevät, saisivat syntinsä anteeksi, vapahdettaisiin perkeleen petoksista, täytettäisiin Pyhällä Hengellä, olisivat otolliset Sinun voideltullesi ja saisivat ijankaikkisen elämän". Sitten rukoiittiin kirkon, sen palvelijain, keisarin, sotajoukon, pyhimysten, kansan, vielä niidenkin edestä, jotka vainosivat Herran seurakuntaa sekä "Isä meidän". Kehotettuaan läsnäolijoita hartauteen, lausui piispa: "mikä pyhä on se pyhille annetaan", johon seurakunta vastasi: "yksi on pyhä, yksi on Herra, yksi Kristus, ylistetty ijankaikkisesti, amen". Lopuksi lausui piispa seuraavat ylistyssanat: "kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, maan päällä rauha ja ihmisille hyvä tahto. Hosianna Davidin poika, joka tulee Herran nimessä, ja Hän on meille ilmoitettu. Hosianna korkeudessa"! Ensin nautti piispa, hänen jälkeensä läsnäolevat papit Herran ehtoollisen, joka sitten jaettiin seurakunnalle. Jokainen vastaanotti käsin leivän, jota antaessa piispa lausui "Kristuksen ruumis;" diakoni taritsi viinin, sanoen: "Kristuksen veri, elämän juoma". Kun tämä pyhä toimitus oli loppunut, vastaanotti seurakunta polvistuen piispan siunauksen ja poistui kirkosta.

Tämmöiseksi muodostui jumalanpalvelus oppiriitojen aikakaudella. Sen pääpiirteet ovat samat kuin marttyyrein aikana, ja kuitenkin on erotus suuri, jos asiaa likemmin tarkastelemme. Pieni oli se seurakunta, joka vainojen kovina päivinä siellä täällä oli koolla rukoilemassa ja ylistämässä ristiinnaulittua kuningasta, verrattuna noihin lukusiin kuulijakuntiin, jotka keisarein komeissa kirkkoissa tuhansien kynttiläin kirkkaassa valossa uteliaina katselivat kaikkea tuota suurta ulkonaista loistoa ja,

uskonnollisiin riitakysymyksiin perehtyneinä, tarkkaan kuuntelivat, oliko pappi puhdasoppinen. Nuo pakanain väijymät Jesuksen tunnustajat tyytyivät yksinkertaisiin saaroihin, heidän virsien säveleet eivät taiteellisessa suhteessa olleet suuresta arvosta, samoin kuin koko heidän jumalanpalveluksensa maailman arvostelun mukaan tarjosi hyvin vähän viehättävää; mutta heidän katsannostaan loisti ylönluonnollinen kirkkaus, vaikka surun kyneleet sen usein, hyvin usein salasivat, ja heidän tunnustuksensa, heidän uskonoppinsa oli syvä ja rikas, vaikei se ollut harjaantunut pukeutumaan tieteellisesti tarkkoihin ja oppineisiin sanoihin. Tämän aikakauden kristityt vaativat täydellisiä, oppineita ja kauniista vertauksista uhkuvia saarvoja, he sepittivät ihanasti sointuvia virsiä, valmistivat yhä täydellisempiä kaavoja jumalanpalvelukselle, mutta hartaus ei ole sama kuin ennen, eikä syki kirkon sydän enää tuosta Pyhän Hengen siihen vuodattamasta rakkaudesta ja kotikaipuusta niin puhtaita tykityksiä, kuin vainojen verisinä päivinä. Ja kuinka tarkka, monipuolinen ja syvämietteisiä määräyksiä täynnä kirkon tunnustus ja oppi onkin, eksyy se monessa kohden arveluttavalla tavalla, synnyttäen raamatusta poikkeavia uskonnollisia tapoja ja neuvoja, joiden turmiolliset siemenet sitten rehottaen kasvavat keski-ajan kirkon vainiolla. Me olemme nähneet, miten Kalcedonin kokouksen hyväksymä tunnustus "Jumalan äiti" sai neitsy Marian jumaloimisen vakaantumaa kristikunnan jo ennen tähän suuntaan kallistuvassa käsitystavassa, ja että tämä erehdys pian synnytti uusia samankaltaisia, sen tiedämme myös. — Jota enemmän pyhimyksille aljettiin omistaa jumalallista kunnioitusta ja heidän esirukouksiinsa ja ihmeitä tekevään voimaan ruvettiin luottamaan, sitä enemmän himmentyi kristikunnassa tuo muuttumaton totuus, että Jumala on yksi ja yksi välittäjäkin Hänen ja ihmisten välillä. Herran ehtoollisenkin suhteen, joka, jos mikään, tarkoittaa, säilyttää ja vahvistaa yksinkertaista, lapsellista uskoa ja veljellistä rakkautta Jesuksen tunnustajissa, ilmaantui jo tähän aikaan erimielisiä, tieteellisiin tutkimuksiin perustuvia, mutta samassa eksyttäviä mielipiteitä. Toiset tahtoivat pitää tätä sakramenttia vain Kristuksen ruumiin ja veren kuvana eli merkinä, toiset taas valmistivat erehdyttävillä mielipiteillään tuota keskiajan vääriä oppia, jonka mukaan leipä ja viini Herran ehtoollisessa papillisen siunauksen kautta muuttuu Kristuksen ruumiiksi ja vereksi. Me emme puhukaan noiden lukemattomien nimikristittyjen suruttomasta, epäsiiveellisestä elämästä tuolla ulkona maailmassa; ajan paheet ovat nähtävinä kirkon jaloimmisakin edustajissa. Vihollinen on saavuttanut suuren vallan kristikunnassa: hän on vaikuttamassa sen kaikkein pyhimmässä: kirkon tunnustuksessa ja jumalanpalveluksessa Herran huoneessa.

Niin, synkät varjot himmentävät kirkkohistorian lehtiä oppiriitojen aikakaudella, mutta onpa niissä valoakin ja kirkkautta. Mitä erittäin jumalanpalvelukseen tulee, muistamme noita jaloja henkilöitä, jotka, Jumalan Hengen valaisemina, opillaan ja saarvoillaan urhoollisesti todistivat Herrasta ja pelkäämättä maailman vihaa julistivat Hänen totuuttansa seurakunnille. Läntisen kirkon saarnaajista olivat Ambrosius, Augustinus ja Leo Suuri etevimmät; itäisessä kirkossa saavuttivat suuren maineen etenkin Gregorius Nyssalainen, Basilius Suuri ja Gregorius Natzianzilainen sekä Krysostomus, tuo vanhan kirkon jaloista saarnaajista suurin. Samoin synnytti tämä aika monta etevää virrensepittäjää, joiden kauniita, hengellisiä lauluja vähitellen ruvettiin käyttämään julkisessa jumalanpalveluksessa, jossa ennen ei suvaittu veisattaviksi kuin raamatusta otettuja virsiä. Itäisen kirkon virrensepittäjistä on *Edessan* piispa *Efraim* (k. 378) etevin, vaan ei voi hän ensinkään vetää vertoja länsimaiden hengellisille runoilijoille, joista mainittakoot *Poitiersin* piispa *Hilarius* (k. 368), *Prudentius* (k. 405) sekä Ambrosius, jonka maine tässä suhteessa himmentää kaikkien muiden.

Jo v. 321 määräsi Konstantinus Suuri että *sunnuntai* oli pidettävä pyhänä. Eivät mitkään virkakunnat sinä päivänä saaneet työskenellä, ja kaikki työ, jota vain saattoi jättää vastaiseksi, oli kielletty. Sitä paitsi vietettiin *keskiviikkoa* ja *perjantaita* pyhäpäivinä, jolloin paastottiin, nämä päivät kun olivat pyhitetyt Kristuksen kärsimisen muistolle. Suurin juhla oli *Pääsiäinen*, jota, kuten ennen on kerrottu, Nicaean kokouksen päätöksen johdosta vietettiin länsimaisen tavan mukaan. Sen edellä oli 40 päivän pitkä paastonaika, jonka viimeistä viikkoa sanottiin piinanviikoksi eli pitkäksi viikoksi, siihen kun kuuluivat Herran kärsimisen katkerimmat päivät. Merkillisin näistä oli *pitkäperjantai*. Sitä vietettiin hiljaisilla, surua ja sortunutta mieltä kuvaavilla juhlamenoilla; edellisenä iltana oli juhlallinen Herran ehtoollisen vietto. Pääsiäisjuhla kesti 8 päivää. Valitettavasti elettiin silloin monessa paikoin hyvin ylöllisesti. Juhlallinen oli kyllä jumalanpalvelus ja etenkin yöllä vasten pääsiäispäivää pukeutui se mitä kauniimpaan ulkomuotoon, mutta tämä ei estänyt kristityiltä ottamasta osaa kaikenlaisiin turhamaisiin menoihin ja harjoittamasta mitä törkeintä epäsiiveellisyyttäkin juuri juhlan aikana. Jumalanpalvelus kehotti kristikuntaa iloitsemaan ylipaimenen suuresta voitosta, jonka muistoksi juhlaa vietettiin, mutta se kehotti sitä iloitsemaan Herrassa — ja kristityt iloitsivat maailmassa. Ken ei jo tässä huomaa meidän onnettoman aikamme paheiden enteitä, nyt kun ihmiset kilvan rientävät teatereihin, soitantoihin, kansanhuveihin y.m. maallisiin ja syntisiin huvituksiin juuri kirkon suurimpina juhlapäivinä? Erotus on vain se, että meidän aikamme nimikristillisyyksellä paljon törkeämmällä tavalla paljastaa maallisen, Jumalasta poistuneen mielensä.

50 päivää säilytti jumalanpalvelus tämän juhlallisen ja iloisen muodon. Koko aikana ei paastottu eikä polvistuen rukoiltu. Suurimmat juhlapäivät olivat 40:s eli *Kristuksen taivaasen-astumisen päivä* ja *Helluntai*, jota vietettiin 10 päivää myöhemmin. Kirkon muista juhlista on semminkin *Joulu* huomattava.

Sitä vietettiin Kristuksen syntymisen muistoksi joulukuun 25 p. [Vanhan kertomuksen mukaan olisi Kristus, näet, sinä päivänä syntynyt.], sen mukaan kuin tiedetään ensikerran v. 360. Itäisessä kirkossa pyhitettiin *Epifanian juhla* jo vainojen aikana tämän suuren tapahtuman muistoksi, mutta kun Joulun viettäminen täälläkin neljännellä vuosisadalla tuli yleiseksi tavaksi, sai ensinmainittu juhla toisen merkityksen. Sitä, näet, ruvettiin itämaissa viettämään Kristuksen kastamisen muistoksi, länsimaissa viisaiden miesten käynnin muistoksi Vapahtajan luona, joka tässä tilaisuudessa ilmoittaikse pakanainkin pelastajana. Aika määrättiin tammikuun 6 päiväksi. Joulun 2:nen päivä vietettiin Stefanuksen, kesäkuun 24 p. Johannes Kastajan, saman kuun 29 p. Pietarin ja Paavalin muistoksi, jota paitsi muidenkin pyhimysten muistopäivät saivat sijansa kirkon juhларыhmässä. Neitsy Marialle pyhitettiin kolme eri juhlaa.

Ei siis ollut puutetta juhlapäivistä eikä loistavista juhlamenoista oppiriitojen aikakaudella. Mutta kuinka paljo maailman rakkautta, riitaa, toraa, eksytystä ja kaikkea muuta pahaa piileili tämän kauniin vaipan alla!

XXI.

Papisto; Gregorius Suuri.

Niin pitää myös seurakunnan palvelijat toimelliset oleman, ei kaksikieliset, ei juomarit, ei häpiällisen voiton pyytäjät;

Jotka uskon salaisuuden puhtaassa omassatunnossa pitävät; 1 Tim. 3: 8-9.

"Jos keisarit ovat ruvenneet kristityiksi, onko sen takia perkelekin kristityksi muuttunut?" kysyy Augustinus katkeralla ivalla, katsellessaan aikansa siveettömyyttä ja kirkon karttuvaa turmelusta. Rakas oli hänelle tämä kirkko jaloine muotoineen ja kalliine aarteineen. Sen yhteydessä oli hän oppinut tuntemaan sen Herran, joka verellensä on meidät Jumalalle ostanut, jotta me, vapautettuina synnin orjuudesta, vaeltaisimme vakaita askeleita rauhan tiellä, ja usein oli hän ystävänsä seurassa tuntenut sydämensä sykkivän sanomattomasta ilosta, ajatellessaan ijankaikkisen autuuden majoja tuolla ylhäällä, missä Herran palvelijat, uskossa taisteltuaan tämän elämän taistelut, enkelein kielillä saavat virittää ylistysvirttä Karitsan. Mutta kuinka vähän vastasivat hänen aikuisen kirkon olot tuota korkeata tarkoitusta olla valmistuksena sille voittosalalle seurakunnalle, joka, täydellisesti vanhurskaana, sanomattomassa ilossa ja kirkkaudessa ikuisesti kiittää Jumalaa! Miten himmeä oli nyt käsitys riemuitsevan ja taistelevan seurakunnan yhteydestä, miten mieltyneet maailmaan olivat kristittyjen sydämmet, kuinka turmeltunut kirkko! Tuo ulkonainen loisto ja tämän maailman mahtavain suosio häikäsi Jesuksen tunnustajain silmät, kiinnittäen heidän ajatuksensa ja mielensä katoavaisiin; he kävivät veltoiksi, suruttomiksi, ja yhä lukusimmat heistä nukkuivat synnin uneen. Augustinus oli tottunut seurustelemaan Herran kanssa, hän oli perehtynyt Jumalan valtakunnan salaisuuksiin, niissä oli hän oppinut etsimään turvaa tämän elämän vaaroissa, lohdutusta sen tuskissa, mutta kuinka oli tämä valtakunta kokonaan poistua hänen aikuisesta kirkosta, kuinka kuolleeksi oli miltei kaikki hengellinen elämä jähmettynyt keisarein maallisen mahtavuuden suojelemissa, pettämissä seurakunnissa! Haikein sydämin katselivat ajan jalot henkilöt, miten valtion kirkko kävi yhä vieraammaksi tosikristillisyyden vaatimuksille; ei ollut Augustinus ainoa, joka Herran sanan voimalla koetti herättää ihmisiä synnin unesta, mutta useimmat vartijat nukkuivat Siionin muureilla taikka pakenivat, peläten maailman vihaa, ja jättivät lampaat sutten raadeltaviksi. Ajan yleinen turmelus ja hengellinen velttous oli iskenyt syviä vammoja etenkin pappeihin, houkuttelemalla heitä pyrkimään maalliseen mahtavuuteen ja etsimään niitä tavaroita, joita "koi ja ruoste raiskaavat". Silmäilkäämme tässä papiston tilaa oppiriitojen aikakaudella.

Ennen on kerrottu, miten metropoliitat vähitellen saavuttivat korkeamman arvon ja mahtavuuden kuin muut piispat. Vielä suuremman merkityksen saivat arkkipiispat, ja heitäkin mahtavammiksi kohosivat patriarkat. Viimmemainitun arvonimen saivat, kuten tiedämme, Nicaean kokouksessa (325) Rooman, Aleksandrian ja Antiokian piispat, Konstantinopolin kokouksen (381) päätöksen mukaan siellä asuva piispa, ja Kalcedonin kokous (451) korotti Jerusalemin piispan samaan arvoon. Ei ollut tämä papiston jakaminen eri luokkiin, joista toinen korkeamman asemansa vuoksi oli toista mahtavampi ja kristittyjen silmissä arvokkaampi, omiansa seurakunnan palvelijoissa säilyttämään tuota nöyrää, alttiiksiantavaista mieltä, joka ei omaansa etsi, vaan Kristuksen rakkauden pakottamana on valmis uhraamaan kaikki Jumalan valtakunnan hyväksi. Päinvastoin kehotti se heitä ylpeyteen, vietti heitä

maailman kunniaa etsimään, samalla kuin veljellisen rakkauden side Kristuksen evankeliumin julistajain välillä kävi yhä heikommaksi. Kilvan he pyrkivät päästä yhä korkeampiin virkoihin, kadehtien, väijyen toinen toistansa. Piispat koettivat saada puolelensa alhaisemman papiston, käyttäen usein väkivaltaisia ja epärehellisiä keinoja saavuttaaksensa siltä kannatusta itsekkäille hankkeille. Moni pappi sortui myymään vakuutuksensa pakosta tahi oman voiton pyynnöstä ja etenkin oli hovin suosio sekä ylhäisille että alhaisille seurakunnan palvelijoille tärkeä, sillä siitä riippui usein heidän asemansa ja maallinen onnensa. Gregorius Nazianzilainen moittii ankarasti pappien orjamaista, imartelevaa nöyryyttä tämän maailman mahtavain suhteen, joiden suosiollista kannatusta he kerjäten pyysivät, sekä kaikkia noita ylönkatsottavia välikappaleita, joita ensinmainitut käyttivät päästäksensä yhä suurempaan mahtavuuteen. Hän lausuu muun ohessa: "kristikunnan jaloin ammatti on kerrassaan joutua pilkan alaiseksi". Basilius Suuri vastusti vakavasti piispanvirkojen myymistä, ja Kalcedonin kokous määräsi, että piispa, joka tällä tavoin on päässyt virkaansa, on heti siitä erotettava. Oppiriitojen aikakaudella syntyneissä n.s. *apostolisissa määräyksissä* säädettiin niinikään, että piispa tahi presbyteri, joka rahalla oli virkansa ostanut, oli siitä erotettava sekä suljettava kirkon yhteydestä, ja sama rangaistus kohtasi sitäkin, joka tällaisen papin oli virkaan asettanut.

Tällaiset muistutukset ja säädännöt ilmaisevat oppiriitojen aikakauden papiston turmeluksen, huomauttaen meille miten vaarallinen maailman ystävyys on. Mutta löytyipä semmoisiakin Herran seurakunnan palvelijoita, jotka, muistaen Jesuksen sanat: "ei ole palvelija suurempi Herraansa eikä sanansaattaja suurempi kuin se, joka hänen lähetti", pysyivät nöyrinä, vaatimattomina, eivätkä sortuneet epäjumalia palvelemaan, kuinka monilla kiusauksilla kavala sielunvihollinen ja petollinen maailma koettivatkin saada heitä verkkoihinsa. Todistuksena ovat semminkin nuo suuret opettajat, joiden jalosta taistelusta totuuden puolesta ennen olemme kertoneet. Mutta sentähden saivatkin he paljon kärsiä sekä suruttomilta virkaveljiltään että maailmalta; he vaelsivat Herran seuraamisessa ja sentähden muodostui heidän tiensä ristin tieksi. Ja olipa Herralla rehellisiä palvelioita niidenkin pappien joukossa, jotka eivät ole saavuttaneet suurta nimeä kirkkohistorian lehdillä, he kun työskentelivät syrjäisissä seurakunnissa tahi eivät julkisesti ottaneet osaa noihin suuriin riitakysymyksiin, joiden selvittäminen on tuottanut kirkkoisille ja muille kirkon johtaville henkilöille kuuluvan nimen. Niinpä lausui esim. Augustinus: "tunnen monta rehellistä piispaa, presbyteriä ja diakonia, joiden siveys on sitä kiitettävämpi, jota vaikeampi sen säilyttäminen on tämän myrskyisän elämän vaaroissa". Semmoisen miehen sanat y.m. samankaltaisten jalojen totuuden puolustajain todistukset vakuuttavat meitä siitä, että oppiriitojen kirkollakin oli paljon tosikristillisiä palvelijoita, kuinka yleinen papiston turmelus silloin olikin, sillä ei antanut Augustinus enemmän kuin muutkaan silloisen kirkon suurista henkilöistä tällaisia todistuksia kenelle hyvänsä. Päinvastoin vaativat he paljon juuri papeilta. "Ei siinä ole kylliksi" lausuu esim. Gregorius Nazianzilainen "että pappi karttaa paheita; hänen tulee esiintyä hyveiden harjoittajana, olla esikuvana seurakunnallensa sekä kristillisen elämän tehokkaana edustajana. Häneltä ei saa vaatia jumaluuden salaisuuksien täydellistä käsitystä, sillä tämä on mahdotonta puuttuvalle ihmishengelle, mutta hänen tulee suuremmassa määrässä kuin muiden sydämissään omistaa totuuden kuva, jotta hän, ollen Jumalan, Sanan ja Pyhän Hengen välikappaleena, voisi siitä muille todistaa".

Vaikea oli kirkon asema oppiriitojen vaarallisissa vaiheissa, vaikea sen opettajain taistelun helteissä säilyttää sitä veljellistä rakkautta, jonka Herra todistaa opetuslastensa nimenomaiseksi tunnusmerkiksi. Kuinka monta surkeata esimerkkiä pappien kiistoista ja kostonhimoisista riidoista kertoo meille näiden vuosisatojen kirkkohistoria! Toraa, uhkauksia kuuluu kirkolliskokouksissa, kirouksia, säälimätöntä tuomitsemista täynnä ovat niiden pöytäkirjat. Lukemattomiin puolueisin hajonneina, vihasta vimmastuneina taistelevat rauhan evankeliumin julistajat toinen toistansa vastaan usein enemmän oman voittonsa ja kunniansa vuoksi, kuin puhtaasti opin edistymisen tähden, siten tuottaen arvaamattoman paljon onnettomuutta Herran seurakunnalle. Sentähden lausui Krysostomus eräässä saarnassa: "ei mikään ole pakanoille niin suureksi pahenukseksi, kuin se, ettei meidän välillämme ole rakkautta ensinkään. Me, juuri me olemme syynä siihen, että he vielä ovat pimeydessä. Sillä uskontonsa mitättömyyden ovat he jo aikoja sitten tajunneet, ja meidän uskontoamme kiittävät hekin; mutta meidän *elämämme* on heille esteenä, Viisastella sanoilla on heistä helppoa, siihen on, moni heistäkin ollut hyvin perehtynyt. He etsivät todistuksia töistämme; mutta kun he näkevät meidän petojen tavalla raatelevan toinen toistamme, nimittävät he meitä maailman turmelukseksi. Missä rakkaus vallitsee, siinä tuntevat uskottomatkin Kristuksen opetuslapset. Tämä tunnusmerkki on kaikkia muita merkkejä ja ihmeitä suurempi". Mikä kaunis tosikristillisyyden valo säteilee meitä kohtaan näistä sanoista! Mutta ne ovatkin Krysostomuksen sanoja! Eivät puhuneet, kaikki saarnaajat tähän tapaan!

Eipä kummallista, että munkkilaitos saavutti niin suurta kannatusta aikana, jolloin kirkon maailmaan takertuneet olot ja pappien vallanhimo ja kunnianpyyntö herätti mielipahaa ja surua kaikissa tosikristityissä. Munkit eivät riidelleet arvonimistä ja kunniaapaikoista, he tahtoivat elää veljellisessä rakkaudessa eivätkä pyytäneet tämän maailman katoavaisia tavaroita. Siitä syystä olivat he monen silmissä muita pyhemmät, kunnes ajan paheet alkoivat ilmaantua heissäkin, kuinka erikseen maailmasta he sitten kokivatkin elää.

Ajan turmelus on nähtävänä semminkin itäisen kirkon oloissa. Useat sikäläisistä piispoista elivät äärettömän ylöllisesti; heidän komeille pidoillensa eivät hovinkaan juhlat aina voineet vetää vertoja. Kun piispaa puhuteltiin, nimitettiin häntä "sinun pyhyytesi", ja keisarinkin pöydän ääressä tarjottiin hänelle ensimmäinen malja. Kuinka olivat olot muuttuneet, miten turmeltunut on oppiriitojen aikakauden papisto, verrattuna noihin menneiden vuosisatojen jaloihin evankeliumin julistajiin, jotka, maailman vihaamina, väijyminä, saarnallaan ja esimerkkillään taistelivat syntiä vastaan! Krysostomuksen jälkeen ei synnytä itäinen kirkko enää ketään edustajaa, joka voisi vetää vertoja menneiden aikojen suurille henkilöille. Sitä vastoin esiintyy läntisen kirkon papisto paremmassa valossa. Sikäläiset metropoliitat eivät saavuttaneet läheskään sitä merkitystä kuin itämaissa, ja vielä vähemmin pääsi patriarkka-järjestys täällä juurtumaan. Tämä seikka oli monessa suhteessa suureksi eduksi tšekäläiselle papistolle, joka, näet, sen kautta ainakin suureksi osaksi estettiin takertumasta noihin alituisiin, ikäviin riitoihin korkeista arvonimistä ja suurta mahtavuutta tuottavista ylimys-viroista. Mutta sen sijaan pyrkivät kaikki läntisen kirkon olot kannattamaan aatetta kirkon yksyydestä, luovuttaen *yhdelle* ainoalle henkilölle kirkon hallituksen ja asettaen hänen edustamaan Kristuksen kuninkaallista valtaa maan päällä. Tämä henkilö oli Rooman piispa eli *paavi* [Edellisinä vuosisatoina kutsuttiin kaikkia piispoja nimellä "papa" (isä); nyt omistettiin tämä nimi ainoastaan Rooman piispalle.], jolla nimellä häntä tästä alkaen ruvetaan nimittämään. Ennen on kerrottu miten paavin valta vähitellen syntyi ja saavutti kannatusta länsimaiden kirkossa, tässä vain huomautettakoon siitä, että kansainvaelluksen tuottamat suuret muutokset vaikuttivat paljon sen kartuttamiseen. Kun barbarit hyökkäsivät Länsi-Rooman keisarikunnan alueelle ja lohkasivat siitä maakunnan toisensa perästä, joutuivat valloitetujen maiden kirkot monessa paikoin hyvinkin turvattomiksi. Sillä vaikka useat valloittajat olivatkin nimeksi kristityitä, uhkasivat he kirkkoa monessa paikoin perikadolla, he kun itse teossa olivat raakoja pakanoita. Vandalilaisten hävitykset Pohjois-Afrikassa ovat tarpeeksi osottamaan, millainen kansainvaelluksen kansojen sivistys ja kristinusko oli. Länsimainen kirkko oli hajota ja miltei kokonaan masentua noiden suurten mullistusten aikana, jolloin läntinen keisarikunta, turhaan ponnistaen viimeiset voimansa, kukistui ja lakkasi olemasta, mutta ei aikaakaan niin nousi se virkein voimin vallitsemaan pakanamaailmaa ja niitä uusia valtakuntia, joita barbarit olivat perustaneet keisarikunnan raunioille. Nuo hajaalla olevat kristilliset seurakunnat, joiden keskinäinen yhdysside jo näytti ainaseksi katkenneen, löysivät piankin keskuuden ja maallisen turvan, liittyen siihen lujemmilla siteillä, kuin milloinkaan Rooman keisarikunnan hallitukseen. Tämä keskus, turva oli *paavi* ja *paavikunta*.

Kaikkia edellisiä paaveja mainehikkaampi on *Gregorius I Suuri* (590-604). Hän syntyi Roomassa noin v. 540. Hänen isänsä, joka oli ylhäistä sukua, antoi hänelle hyvän kasvatuksen, aikoen kehittää häntä eteväksi valtion virkamieheksi, mutta Gregoriuksen vakaa luonne kieltäysi antaumasta tälle uralle. Hän kyllä ahkeraan luki klassillista kirjallisuutta, mutta hän ei milloinkaan siihen oikein mieltynyt. Isänsä kuoltua perusti hän suurella perityllä omaisuudellaan kuusi luostaria, valiten aluksi yhden näistä kodikseen. Tähän aikaan vallitsi Itä-Rooman keisarikunta Italiassakin, ja paavi, joka turvautui sen valtaan, valvoi valtuutetun lähettilään kautta oikeuksiaan Konstantinopolin hovissa. Päästyänsä ensin paavi *Pelagius II:sen* diakoniksi, herätti Gregorius sittemmin hänen lähettiläänänsä Konstantinopolin hovissa nerollaan ja etevillä ominaisuuksillaan suurta huomiota, niin että hän, Pelagiuksen kuoltua v. 590, määrättiin hänen jälkeiseksensä.

Gregorius aloitti vaikutustaan paavina kehottamalla kansaa katumaan syntejensä ja tekemään parannusta. Vakavalta kuului hänen saarnansa, mutta hän saarnasi enemmän lain ulkonaisista töistä, kuin sydämen sisällisestä muutoksesta, sillä hän ei käsittänyt kristinuskon ydintä eikä sitä persoonallista suhdetta, jossa uskovainen on Kristukseen. Paljon hän puhui kristityn Jumalalle pyhitetystä elämästä, teroittaen sanankuulijoihinsa muistiin, miten kristinusko vaatii meitä luopumaan synnistä ja harjoittamaan hyvää, mutta ei ollut hän tarpeeksi valistunut Jumalan valtakunnan salaisuuksia arvostelevaan, niin että olisi tietänyt neuvoa ihmisiä ainoastaan Kristukselta etsimään voimaa pyrkimään eteenpäin kapealla tiellä. Kiitettävällä innolla ja voimalla paransi hän kirkkokuria, joka monessa paikoin oli joutunut kokonaan rappiotilaan, ollen tässä kohden, samoin kuin monessa muussakin suhteessa, jalona esimerkkinä myöhempien aikojen sielunpaimenille, mutta hän tähtäsi pääasiallisesti vain kristittyjen elämän ulkonaisiin oloihin, tietämättä että näiden parantuminen riippuu siitä, miten jokainen sydämessään omistaa Kristuksen ja sisällisen ihmisen puolesta vahvistuu Hänen yhteydessään. Suurimmalta kirkkoisältään Augustinukselta oli läntinen kirkko kyllä perinyt puhtaan, raamatunmukaisen opin synnistä ja armosta, mutta se alkoi jo eksyä siitä pois ja joutua semipelagianismin harhateille. Syntymäisillään on keski-ajan kirkko omatekoisine pyhimyksilleen ja kuolleine hyvine töineen. Kaikkien jalojen ominaisuuksiensa ja hyvien tointensa uhallakin on Gregorius tehokkaasti vaikuttanut moneen keski-aikana ilmaantuneeseen kirkon erehdykseen.

Keisaria kohtaan noudatti Gregorius mitä nöyrintä kuuliaisuutta. Kerran piti hän velvollisuutenaan vastustaa erästä *Mauritius* keisarin julkaisemaa lainsäädäntöä, mutta silloinkin puhutteli hän maallisen vallan edustajaa miltei inhottavalla kunnioituksella, lausuen muun ohessa: "ken minä olen, tomu ja mato, että uskaltaisin herraani puhutella?" Eikä siinä kylliksi: hän peruutti muistutuksensa, ja tuo keisarillinen sääntö astui voimaan. Kun *Mauritius* jonkun ajan perästä murhattiin, ja murhaaja astui

Konstantinopolin valtaistuimelle, kunnioitti Gregorius viimmemäistä keisarina! Valtiolliset syyt kehottivat häntä tällä tavoin menettelemään, ja hän noudatti niitä enemmän kuin muita. Maalliseen valtaan ja mahtavuuteen pyrkii kirkko kaikin voimin, ja kun kristikunta kerran alkaa unhottaa Herran sanat; "minun valtakuntani ei ole tästä maailmasta", sortuu se käyttämään valtioviisauden mutkiakin päästäksensä tarkoitustensa perille. Huomattava on kuitenkin että Gregorius keisarinkin suhteen säilytti jonkunmoisen itsenäisen kannan; hän oli näet länsimaiden ainoa patriarkka ja Italian rikkain maanomistaja, jota paitsi hän paljon vaikutti tämän maan olojen hallitsemiseen. Huomattava on myöskin, että miehen arvokas käytös ja jalomielisyys ei voinut olla tuottamatta hänelle kunnioitusta tämän maailman mahtaviltakin.

Jumalanpalveluksesta koetti Gregorius pitää huolta sekä saarnoillaan että uusien juhlallisten menojen määräämisellä. Hänen messukaavansa [Missa eli messu, joksi se Suomen kielessä on muodostunut, merkitsee alkuansa niiden poislaskemista kirkosta, jotka eivät saaneet olla läsnä jumalanpalveluksen jälkimmäistä ja pyhimpää osaa toimitettaessa. Sittemmin käytettiin sitä merkitsemään niitä rukouksia, joita pappi ehtoollistoimituksessa piti alttarilla.] eli ehtoollisjärjestyksensä pääsi vähitellen voimaan läntisessä kirkossa. Mutta kuinka kauniita kohtia me tässä tuon tuostakin tapaammekin, esiintyy siinä arveluttavia erehdyksiäkin, joiden vaaralliset seuraukset sitten ilmaantuvat keski-ajan kirkon opissa. Niin esim. edustaa Gregorius paljoa selvemmin, kuin mikään edellinen opettaja, sitä käsitystä, jonka mukaan leipä ja viini Herran ehtoollisessa papillisen siunauksen kautta muuttuu Kristuksen ruumiiksi ja vereksi. Niinikään syntyi hänen aikansa myöhemmän katolisen kirkon väärä oppi *kiirastulesta*, jossa kuolleet kärsivät tuskia ja rangaistusta niistä synneistä, joita he eläessään maan päällä eivät ole saaneet anteeksi. Puolustaaksensa tätä oppia, viittaa Gregorius muutamiin raamatunlauseisiin, jotka eivät ole missään yhteydessä koko kysymyksen kanssa. Muistuttaen Herran sanoista Math. ev. 12: 31-32, joiden mukaan toiset synnit annetaan anteeksi tässä, toiset muka vasta tulevassa elämässä, olettaa Gregorius, että täytyy löytyä kiirastuli, jossa ihmiset puhdistetaan muutamista "pienistä" synneistä, ennenkuin viimeisen tuomion päivä saapuu. Mikä pintapuolinen, vaarallinen oppi!

Gregorius Suuri muodosti roomalaisen kirkkoveisuun, muuttaen Ambrosiuksen luomat raikkaat säveleet, juhlalliseen, vaan ykstoikkoiseen ja kankeaan nuottiin. Jumalanpalveluksessa rakasti hän suurta komeutta ja loistoa, Niinpä puolusti hän innokkaasti kuvien käyttämistä kirkkojen koristuksina, vieläpä kehotti kansaa niitä kumartaen kunnioittamaan. Itsekin nähtiin hän polvistuvan kuvien edessä. Kun toiset vastustivat tätä tapaa, väittäen sitä epäjumalain palvelukseksi, lausui Gregorius: "me emme palvele kuvaa, vaan sitä, jota se kehottaa meitä muistamaan". — Miten paljon hyvää Gregorius onkin vaikuttanut barbarien uhkaaman kirkon ulkonaisen suojelemisen ja järjestämisen suhteen hengellisen elämän salaisuuksien käsityksessä ei hän suinkaan ollut "suuri".

Gregorius kävi kaikkialla käsiksi asioihin, niihin vain hänen vaikutuksensa ulottui. Kuten seuraavassa luvussa saamme nähdä, toimitti hän evankeliumin sanoman kaukaiseen Britanniaan, teroittaen täälläkin sitä oppia, että paavi muka on Kristuksen asettama kirkon pää sekä Hänen sijaisensa maan päällä. Hän auttoi köyhiä, puolusti vainotuita, holhoi sorrettuita sekä kutsui itsensä "Jumalan palvelijain palvelijaksi", mutta miten soveltui kaikki tämä alttiiksiantavainen rakkaus ja tuo muka vaatimaton nöyryys noihin vallanhimoisiin hankkeisiin, joilla hän laskee paavikunnan ylpeän komean rakennuksen perustuksen. Totta on, että jokainen henkilö on arvostettava oman aikansa katsantokannan mukaan, ja Gregoriuksenkin pyrintöjä kannattavat hänen aikansa kristityt, mutta Herran sanan kannalta, joka kaikkina aikoina tahtoo olla "meidän jalkamme kynttilä ja valo meidän tiellämme", on arvostelu toinen. Se sana ei eksytä ketään, joka siitä etsii neuvoa, vaan johdattaa kirkkaudesta toiseen. Gregorius kysyi neuvoa maailman hengeltä, mutta ei ole tämä henki Kristuksen Henki. Sentähden hän eksyi, samoin kuin kristikuntakin, rakentaen hänen laskemalle perustukselle, sortui vieraalle tielle, jolla se sitten monta vuosisataa haparoitsee yön pimeässä, turhaan etsien valoa, lohdutusta ja rauhaa.

XXII.

Kristinuskon leviäminen pakanamaailmassa.

— — hamasta auringon koitosta niin sen laskemiseen asti pitää minun nimeni suureksi tuleman pakanain seassa ja joka paikassa pitää minun nimelleni suitsutettaman, ja puhdas ruokauhri uhrattaman; sillä minun nimeni pitää suureksi tuleman pakanain seassa, sanoo Herra Zebaoth. Mal. 1: 11.

Ensimmäisinä kansainvaellusten kansoista tutustuivat *Länsi-gotilaiset* kristinuskon kanssa. Kuten jo

ennen on mainittu, vihittiin Ulfilas v. 348 heidän piispaksensa. Hän toimitti raamatunkäännöksen heidän omalle kielellensä ja vaikutti heidän luonansa evankeliumin saarnaajana kuolemaansa asti (388). Keisari Valens antoi Länsi-gotilaisille oikeuden muuttaa Moesiaan sillä ehdolla, että he tunnustausivat ariukselaisuuteen. Kansan raakuus ja hurja voiton- ja saaliinhimo eivät kuitenkaan kauan tyytyneet Itä-Rooman maihin. Länsi-gotilaiset vaelsivat länteenpäin, ryöstäen, hävittäen, mihin vain saapuivat, kunnes he vihdoin, kyllästyneinä tuohon alituisen siirtolaiselämänsä, perustivat valtakunnan Espanjassa (475), *Toledo* pääkaupunkina. Ollen yhä edelleen ariukselaisia, vainosivat he kovasti maan katolilaisia asukkaita. Vasta v. 589 suostui heidän kuninkaansa *Reccared* valtiollisten syiden ja, kuten kerrotaan, omantuntonsakin kehottamana *Toledossa* pidetyssä kokouksessa luopumaan ariukselaisuudesta ja kansansa kera yhtymään katolisen kirkon yhteyteen.

Ariukselaisia olivat niinkään *Sveviläiset* ja *Manilaiset* sekä, kuten tiedämme, *Vandalilaisetkin*, jotka kaikki olivat perustaneet valtakuntia Espaniassa. Tämä onneton maa, jonka kauheasta hävityksestä, barbarien siihen muutettua, löytyy mitä hirvittävimpiä kertomuksia, pääsi kuitenkin, vaikka hitaasti, tointumaan vammoistansa, kun Vandalilaiset Alanilaisten kera siirtyivät Afrikaan ja Sveviläiset, samoin kuin sittemmin Länsi-gotilaiset, 6:nen vuosisadan keskipalkoilla kääntyivät katolilaisuuteen. Ennen on kerrottu Vandalilaisten hurjista töistä Afrikassa. Juurtajaksain hävitettiin tämä kukoistava maakunta, ja tšekäläinen kirkko joutui miltei kokonaan perikadon omaksi. V. 434 tekivät Itä-Rooman sotajoukot Vandalilaisten valtakunnasta lopun ja tuo ennen niin kuulusa afrikalainen kirkko virkistyi hetkeksi uuteen eloon, kunnes Arabialaisten hävitysretket keskiajan alussa jälleen sammuttivat kaiken sen valon.

Heti Attilan kuoleman jälkeen vaikutti italialainen *Severinus Norikumissa* suurella menestyksellä evankeliumin saarnaajana näiden seutujen asukasten keskuudessa. Hän on saanut nimen Norikumin apostoli. Severinus ei kuitenkaan ollut ensimmäinen, joka näillä paikoin julisti ijankaikkisen elämän sanaa; jo aikoja sitten oli kristinusko täällä saavuttanut monta tunnustajaa. Nämä kuuluivat tietysti kaikki katoliseen kirkkoon, kunnes kansainvaellusten aikana tänne muuttaneet germanilaiset rupesivat täälläkin levittämään ariukselaisen harhaopin myrkyllisiä siemeniä. Kooten ympärillensä monta ystävää, joiden yhteydessä hän eli luostarinkaltaista elämää, herätti Severinus heti alussa suurta huomiota, saavuttaen ankaralla ja hurskaalla elämällään päivä päivältä yhä suurempaa kunnioitusta. Hänen maineensa levisi pian kauas; likeltä ja kaukaa tulvasi hänen luoksensa ihmisiä pyytämään neuvoa ja etsimään apua koetusten ja onnettomuuksien heitä kohtaessa. Niin suuri oli hänen maineensa, että häntä yleisesti pidettiin ihmeiden tekijänä, joka sanallansa voipi parantaa kovimmatkin taudit. Itse Severinus ei millään tavoin tahtonut ylläpitää tällaisista luuloa kansassa; hän päinvastoin vakaasti kielsi ihmeitä milloinkaan tehneensä. Severinuksen toimesta syntyi Norikumissa monta luostaria, ja hänen väsymätön intonsa ja uskollisuutensa Herran palveluksessa vaikutti sanomattoman paljon hyvää koko maakunnassa. Ei voinut ariukselaisuus näillä seuduin kauan kestää taistelussa kirkkoa vastaan, jolla oli näin hurskas edustaja; se menetti pian kaiken arvonsa kansan silmissä ja hävisi ennen pitkää koko maakunnasta. — Severinus kuoli v. 482.

Kun *Itä-gotilaiset*, Attilan kuoltua (453), pääsivät vapaiksi Hunnilaisten raskaasta ikeestä, asettautuivat he ensin asumaan *Pannoniaan*. Urhoollisen kuninkaansa *Teodorik Suuren* johtamina vaelsivat he sitten v. 488 Italiaan, missä he perustivat mahtavan valtakunnan, jonka pääkaupunkina ensin oli *Ravenna*, sittemmin *Verona*. Hekin olivat ariukselaisia, mutta soivat maan alkuperäisille asukkaille täyden oikeuden uskonnollisissa asioissa. Tämä oli valistuneen ja vapaamielisen Teodorik Suuren ansio. Hän näet kannatti sitä mielipidettä, ettei kukaan saa mahtisanoilla määrätä toisen uskontoa, koska ei ketään saata pakottaa uskoon, hänen sitä tahtomatta. Justinianus I:lle kirjoitutti hän (hän ei osannut itse kirjoittaa) seuraavat merkilliset sanat: "kun Jumala sallii monta uskontoa, emme uskalla vaatia alamaisiamme yhtä ainoata hyväksymään. Sillä me muistamme joskus lukeneemme, että ihmisen tulee uhrata Herralle vapaaehtoisesti, eikä pakosta. Jokainen, joka muulla tavoin koettaa menetellä, rikkoo selvästikin taivaallisia käskyjä vastaan". Teodorik oli monta vuotta panttivankina oleskellut Konstantinopolin hovissa ja siellä oppinut tuntemaan ja rakastamaan sivistystä ja järjestettyjä valtio-oloja. Sentähden nautti muiden kera tuo oppinut Kassiodoruskin, joka, kuten ennen on kerrottu, sittemmin vaikutti niin paljon hyvää Benediktuksen perustamassa munkkiyhdistyksessä, häneltä suurta suosiota, toimittaen jonkun aikaa korkeata valtiovirkaakin hänen valtakunnassaan. Kun Teodorik v. 526 kuoli, alkoi hänen valtakuntansa pian heikontua, ja v. 553 teki Justinianus I:sen sotajoukot siitä lopun. Mutta kauan ei saanut Italia olla Itä-Rooman keisarikunnan ja katolisen kirkon suojeluksen alla. *Longobardilaiset*, jotka olivat asuneet *Elben* varrella, hyökkäsivät kuninkaansa *Alboinin* johtamina v. 568 pohjois-Italiaan, missä he perustivat oman valtakunnan; etelä-Italia kuitenkin yhä edelleenkin jäi Itä-Rooman vallan alle. Longobardilaisetkin olivat ariukselaisia, mutta he käyttivät itsensä aivan toisin katolista kirkkoa kohtaan, kuin Itä-gotilaiset. Hävittäen luostareita ja kirkkoja, koettivat he kokonaan masentaa kaikki valtakuntansa katoliset asukkaat, kunnes roomalaisten lähetyssaarnaajain vähitellen onnistui muuttaa heidän mielensä ja he kuninkaansa *Grimoaldin* (k. 671) hallitessa kääntyivät katolisen kirkon oppiin.

Arvaamattoman suuresta merkityksestä Jumalan valtakunnan vaiheille Euroopassa oli *Frankilaisten* kääntyminen kristinuskoon. Kun tämä kansa v. 486 valloitti pohjoisen Gallian ja täällä perusti valtakunnan, *Pariisi* pääkaupunkina, oli sen tulevaisuus vielä kätkeytyneenä pakanuuden pimeään yöhön. Frankilaisten silloinen kuningas *Klodvig* ryhtyi pian uusiin valloituksiin, laajentaen valtakuntaansa loistavilla voitoilla. Jo kauan oli hänen kristitty puolisonsa, vaikka turhaan, koettanut kääntää hänen sydäntänsä kristinuskoon, kunnes sattui tapahtuma, jota kaikkivaltias Jumala käytti ratkaisemaan Klodvigin ja koko hänen kansansa tulevaisuuden. Pakanalliset, raa'at ja saaliinhimoiset *Allemannilaiset* varustautuivat sotaan Frankilaisia vastaan, uhaten perikadolla heidän valtakuntaansa samoin kuin koko Gallian kirkkoa. Klodvig marssitti sotajoukkonsa heitä vastaan, ja *Tolbiakumin* luona syntyi verinen tappelu v. 494. Voitto oli kauan ratkaisematon, mutta vihdoinkin alkoi se kallistua Allemannilaisten puolelle. Hädässään huusi Klodvig: "minä näen, ettei minun jumalillani ole voimaa, koska he eivät auta niitä, jotka heihin turvaavat. Nyt minä rukoilen sinua Jesus ja lupaan uskoa sinuun ainoastaan sen tähden, että auttaisit minua vihollisteni käsistä". Se oli sokean pakanan köyhä, pimeässä haparoitseva rukous, mutta Herra kuuli sen kuitenkin. Allemannilaiset lyötiin tappelussa, heidän kuninkaansa kaatui ja heidän valtakuntansa yhdistettiin Frankilaisten valtaan. Kotia tultuaan, ilmoitti Klodvig puolisolleen, miten hän oli voittanut tappelun avuksihuutamalla kristittyjen jumalaa. Tämä kutsui heti luoksensa *Rheimsin* arkkipiispan *Remigiuksen*, joka rupesi kehottamaan kuningasta luopumaan niistä kuolleista epäjumalista, joita hän sokeudessaan ennen oli palvellut. "Kernaasti minä sinua kuuntelen" vastasi Klodvig; "vaan ei tahdo minun kansani jumalistansa luopua; mutta minä tahdon puhua sille sinun sanasi mukaan". Sitä hänen ei kuitenkaan tarvinnut tehdä. Frankilaiset vakuuttivat tahtovansa luopua jumalistansa ja palvella sitä kuolematonta jumalaa, josta Remigius oli puhunut. Heti ruvettiin valmistamaan suurta juhlaa. Se oli kansallisjuhla sanan kauniimmassa merkityksessä. Klodvig ja 3000 hänen kansansa ylimyksistä nähtiin juhlasaatossa vaeltavan — ei taistelutantereelle miekka kädessä saavuttaaksensa uutta sotamainetta verisessä tappelussa, vaan Herran huoneeseen saadaksensa siellä polvistua kaikkien kuningasten kuninkaan eteen. Oudot, ennen tuntemattomat aavistukset valtaavat heidän sydämiänsä, heidän läheystyessään Rheimsin kirkkoa, mistä lukemattomani kynttiläin valo säteilee heitä kohtaan, kehottaen heitä tulemaan Hänen luoksensa, jonka Jumala "valmisti kaikkien kansain valkeudeksi". Juhlan vuoksi oli kirkko kauniisti koristettu ja alttarilta, missä oli suuri vesisäiliö kastetoimitusta varten, levittivät vähänhajuista suitsutusta tuoksensa kaikkialle. Kastaessaan kuninkaan, lausui Remigius seuraavat sanat: "taivuta pääsi, sigambrilainen, palvele mitä ennen olet polttanut, polta mitä ennen olet palvellut".

Näin olivat siis Frankilaisten kuningas ja heidän ylimyksensä pyhän kasteen kautta yhdistetyt katoliseen kirkkoon, ja muut seurasivat pian heidän esimerkkiänsä. Jos missään, niin huomaamme tässä Jumalan kaikkivaltiaan käden, joka ohjaa kansojen vaiheet ja suojelee, lisää seurakuntaansa maan päällä. Jos Allemannilaiset olisivat voittaneet Tolbiakumin tappelussa, olisi katolisen kirkon tulevaisuus koko läntisessä Euroopassa ollut kätkeytyneenä toivottomuuden synkkään pimeään; sillä tämä raaka ja voimakas kansa palveli vielä kuolleita epäjumalia ja muut näihin seutuihin asettuneet kansanheimot olivat, kuten tiedämme, ariukselaisia sekä vainosivat katolista kirkkoa taikauskosten pakanain hurjalla innolla. Viisaassa neuvossaan valitsi kaikkivaltias Jumala Frankilaiset, joiden valtakunta uusien voittojen kautta pian kohosi muita mahtavammaksi, kirkkonsa maalliseksi tukeeksi aikana, jolloin hajonneet yhteiskunnalliset olot, yleinen raakuus, alituiset taistelut ja hävitysretket uhkasivat perikadolla kaikkea rauhallista työtä sivistyksen ja hengellisen elämän viljavainiolla. Tästä emme kuitenkaan saa päättää, että Frankilaiset syvemmissä merkityksessä olisivat omistaneet kristinuskon. Päinvastoin olivat he sydämissään kokonaan pakanoita ja koko heidän historiansa on vielä kauan tämän jälkeen täynnä kertomuksia mitä julmimmista ilkitöistä ja verenvuodatuksista. Mutta vaikka esim. Klodvig kasteensa jälkeen oli yhtä raaka, kavala ja julma kuin ennen, vaikka hän kristinuskon varjolla usein salasi valloitushimoansa, emme saa olettaa hänen valtioviisauden pakottamana kääntyneen kristinuskoon ja ainoastaan siitä syystä sitä sittemmin puolustaneen. Petollista, teeskentelevää sydäntä hän ei tässä kohden osota; hän vain paljastaa kristinuskonsa äärettömän alhaisen kannan. Ja semmoinen kuin hän itse oli, semmoinen oli hänen kansiansakin. Ken saattaa muuta odottaakaan raaoilta pakanoilta, joille kaikki henkinen viljelys ja sivistys aina tähän asti on ollut ventovieras?

Saksanmaalla oli monista Roomalaisten vanhoista leiripaikoista vuosien kuluessa syntynyt kukoistavia kaupunkeja, joista kristinuskon levitti valoansa lähiseutujen väestöön. Jo 3:lla ja 4:llä vuosisadalla löytyi piispoja *Kölnissä*, *Trierissä*, *Wormsissa*, *Strassburgissa*, *Baselissa* y.m. kaupungeissa. Saksalaisten ensimmäinen lähetyssaarnaaja oli irlantilainen *Kolumbanus*, joka 12 muiden munkkien kera asettui asumaan *Vogesein* seudulle (590) ja täällä perusti monta luostaria. Varsinainen lähetystoimi alkoi keski-Euroopassa, vasta myöhemmin.

Viidennen vuosisadan keskipalkoilla lähtivät Rooman sotajoukot pois *Britanniasta*, jota he eivät enää voineet pitää vallassansa, Maan omat asukkaat, jotka eivät jaksaneet vastustaa pakanallisten *Pikttiläisten* ja *Skottilaisten* hurjia hyökkäyksiä, kutsuivat avuksensa (449) Elben seuduilla asuvat *Anglilaiset* ja *Saksilaiset*, vaan nämä käänsivät ennen pitkää voittoa aseensa Britannialaisia vastaan,

valloittivat heidän maansa, jota tästä alkaen nimitetään *Englandiksi*, ja jakoivat sen seitsemään pieneen kuningaskuntaan. Näiden vaiheiden ohessa, joiden verisiä näytelmiä kesti toista vuosisataa, oli pakanallinen raakuus ja germanilaiset epäjumalain kuvat miltei kokonaan karkoittaneet roomalaisen sivistyksen ja kristinuskon koko maasta. Mutta Gregorius Suuri, joka suurella innolla seurasi kristinuskon vaiheita etäisimmissäkin maissa ja itse nuorena oli aikonut lähteä Britanniaan täällä uudelleen virittämään kristinuskon sammunutta valoa, ryhtyi tehokkaiisiin toimiin kukistaaksensa pakanuuden vallan tuon kuulusan saaren rannoilta. V. 596 lähetti hän Italiasta sinne monta lähetyssaarnaaja, joiden johtajana abboti *Augustinus* oli. He pääsivät perille seuraavana vuonna; *Kentin* kuningas *Edilbert* otti heidät suosiollisesti vastaan, ja he saivat vapaasti saarnata evankeliumia ristiinnaulitusta Vapahtajasta. Kummastellen vaan yhä suuremmalla uteliaisuudella kuuntelivat sikäläiset pakanat pelastuksen sanomaa, kunnes Jumalan sanan säteet pääsivät luomaan valoa heidän sydämiinsä. V. 598 kastettiin 10,000 anglosaksilaista kristinuskoon, johon kuningaskin jonkun ajan perästä tunnustausi. Augustinus määrättiin *Kanterburyn* arkkipiispaksi. Jumala soi siunauksensa Gregoriuksen toimelle: Britanniassa syntyi kukoistava kirkko, jonka, jäsenten syvä hartaus ja uskonnollinen innostus on loistavana valona keskiajan pimeässä.

Jo varhain saavutti kristinusko *Irlandissa* vakavan aseman. Täällä perustettiin useita luostareita ja kouluja, jotka kylvivät kristillisen sivistyksen siemeniä saaren asukkaisiin sekä kasvattivat lähetyssaarnaajia todistamaan Herrasta vieraisakin maissa. Irlantilaisen kirkon varhainen kukoistus on etenkin sen ensimmäisen lähetyssaarnaajan "pyhän" *Patriciuksen* ansio, joka vaikutti täällä vuodesta 432 kuolemaansa asti (460). Hänen väsymättömästä, Kristuksen rakkauden pyhittämästä työstään Herran viinamäessä löytyy monta kaunista kertomusta, mutta näiden historiallinen totuus eksyy silminnähävästi tuon tuostakin sadun ja mielikuvituksen harhateille, niin että niihin ei ole paljo luottamista. — Irlandista levisi kristinusko *Skottlandiin*, missä irlantilainen abboti *Kolumba* (k. 597) sitä ensiksi saarnasi. Hän perusti (563) pienellä *Jona* nimisellä saarella luostarin, jonka munkit kauan olivat suuressa maineessa sekä tieteellisten harrastuksensa että etenkin uskonnollisen innostuksensa vuoksi. Tästä kristinuskon pohjoisimmasta kodista lähti moni uskollinen Herran palvelija kaukaisille maille julistamaan Jumalan armosta Jesuksessa Kristuksessa.

Tämän aikakauden länsimaisen lähetystoimen kanssa ei evankeliumin saarnaaminen itämaissa ensinkään kestä vertoja. Ainoa maa *Afrikassa*, jossa kristinusko pääsi leviämään, oli *Abyssinia*. V. 316 joutui eräs tieteellisillä matkoilla oleva Tyrukselainen laiva haaksirikkoon sanotun maan rannalla. Pelastuneiden joukossa oli kaksi kristittyä nuorukaista, *Prumentius* ja *Aedesius*, jotka, jonkun aikaa oltuaan vankeudessa Abyssinian kuninkaan luona, rupesivat saarnaamaan kristinuskoa maan pakanallisille asukkaille sillä menestyksellä, että täällä pian syntyi lukusa kristillinen seurakunta, jonka ensimmäiseksi piispaksi Frumentius vihittiin. Ariukselaisen riidan vaiheissa riippui Abyssinian kirkko uskollisesti kiinni Atanasiuksen opissa. — Jo marttyyrikirkon aikakaudella oli kristinuskoa saarnattu *Persiassa*, jonka maan pakanallisissa asukkaissa sitä sitten 4:llä vuosisadalla yhä edelleen levitettiin. Ollen täällä löytyvän vanhan pakanallisen uskonnon kiihkosain pappien ja valtiollisten rettelöiden vainoomana, alkoi tšekäläinen kirkko vähitellen kuihtua, kunnes se antausi vainottujen Nestoriukselaisten johdatettavaksi, jotka loivat siihen uutta elinvoimaa. Miten tehokkaasti Persian kristityt tämän jälkeen ottivat osaa itämaiseen lähetystoimeen on ennen mainittu. — Samaan aikaan kuin Abyssiniassa syntyi *Armeniassakin* kristillinen seurakunta, joka, kuten tiedämme, myöhemmin sortui monofysitismiin, jonka eksyttävillä poluilla se vielä nytkin haparoitsee. Vanhan armenialaisen kirkon etevimmät henkilöt ovat *Gregorius Illuminator*, joka kasto i kuningas *Tiridateksen* ja väsymättömällä innolla koetti levittää Jesuksen evankeliumia tässä maassa kuolemaansa asti (340), sekä *Miesrob*, joka käänsi raamatun Armenian kielelle. — *Arabiassa* ja *Indiassa* vaikutti lähetyssaarnaajana *Teofilus Diusta* 4:n vuosisadan keskipalkoilla.

Vähän on meillä tietoja näiden lähetyssaarnaajain vaikeasta työstä pakanain kaukaisissa, hengellisen pimeyden varjoomissa maissa. Ken on lukenut ja jälkimaailmalle kertonut heidän monet raskaat askeleensa, heidän vaivansa ja kärsimisensä Herran sanan tähden? Mutta jos pohjolan lumi tahi etelämaiden kuuma santa ihmisiltä on salannut heidän yksinäisen vaelluksensa askeleet, on yksi heidän vaivansa nähnyt, yksi ne muistanut Hän, joka ei pidätä arvopaikkaansa niiltä, jotka uhraavat kaikki voimansa Jumalan valtakunnan edistytämiseen maan päällä.

Syrjälle jäävät tästä lähin vähitellen itämaiden kansat; niiden hengellinen elämä lakastuu, kuihtuu. Sikäläinen kirkko on väsynyt, vanhentunut, kuoleman kylmä hengähdys on kokonaan sammuttaa sen ennen niin kirkkaan valon. Sortunut, masentunut on roomalais-maailmakin; raunioina sen kuulusa sivistys. Uudet kansat ovat astuneet historian näyttämölle edustamaan Jumalan valtakuntaa maan päällä ja ihmiskunnan edistymistä sivistyksen tiellä. Vaikka nämä kansat omistavat paljon luonnollisia hyveitä, ei ole heidän kantansa omiansa meissä herättämään ilon ja toivon tunteita, sillä he ovat raakoja, kaikelle hengelliselle elämälle kokonaan vieraita eivätkä he moneen vuosisataan voi omistaa kristinuskoa kuin ainoastaan nimeksi, kuinka uskollisesti lähetyssaarnaajat tekevätkin työtä heidän keskuudessaan. Keskiajan yö levittää synkät varjonsa vanhan maailman kuulusiin maihin. Kolkko ja

pitkä on tämä yö, monta vuosisataa eksyy kristikunta eksymistään totuuden tieltä, ja näyttääpä monesti siltä kuin olisi Herra ainaiseksi jättänyt ihmiset pimeyden valtaan. Mutta niin ei kuitenkaan ole; Herra on uskollinen eikä unohda lupaustansa. Aamu koittaa, vaikka myöhään, sillä keski-ajankin kirkkoa läsnä on Hän, joka on "maailman valkeus".

XXIII.

Katsahdus oppiriitojen aikakauteen.

— — minä tiedän sinun tekos; sillä sinulla on nimi, ettäs elät, ja olet kuollut.

Ole valpas ja vahvista niitä muita, jotka kuolemallansa ovat; sillä en minä löytänyt sinun tekojas täydelliseksi Jumalan edessä. Ilm. k. 3: 1-2.

Riemulla kuulivat vainotut kristityt Konstantinus Suuren julistavan kristinuskon keisarikunnan valtionuskonnoksi ja ylistäen Herraa katselivat he pakanuuden kukistuvan ja vaipuvan kuolemaan kaikissa maissa. Tuo pitkä, verinen taistelu oli loppuun taisteltu, voitto voitettu ja rauhan toivosa päivä koittanut. Mutta oliko tämä uusi, ulkonaisesti niin turvallinen aika ilman vaaroita Herran seurakunnalle? Ei suinkaan! Oppiriitojen aikakauden historia, jonka vaiheista edellisessä olemme kertoneet, opettaa meille joka lehdellä, että maailman ystävyys on paljo vaarallisempi kuin sen viha. Kuinka taipuvainen on ihminen menestyksen päivinä unohtamaan kaikkien hyvien lahjojen antajaa, miten altis rakastumaan ja turvaumaan maailmaan, kun sen tavarat hänelle tarjotaan! Tämän elämän vaivoista ja tuskista loivat marttyyrit silmänsä taivasta kohti, toivoen, odottaen sitä hetkeä, jolloin Herra oli ottava heidät luoksensa; keisarein kirkon jäsenet tyytyivät, vieläpä mieltyivätkin maalliseen isänmaahansa, jossa heille niin paljo hyvää oli tarjona. Kuinka surkeasti lakastui ja kuihtui vähitellen kristikunnan hengellinen elämä! Missä on nyt marttyyrein palava rakkaus, missä heidän harras toivonsa, missä heidän luja uskonsa? Yhä harvemmassa tapaamme näitä tosikristillisyyden hyveitä, maailma on voittanut Jesuksen tunnustajain sydämmet ja himmentänyt heidän silmänsä, niin että useammat eivät enää näe, miten vihollinen voittaa alaa seurakunnassa. Sentähden lausuikin Krysostomus: "Jos tarkastelemme nykyistä tilaamme, niin huomaamme, miten terveelliset vainot ovat. Rauhaa nauttiessamme olemme vaipuneet syvään ja täyttäneet kirkon lukemattomilla paheilla. Kun meitä vainottiin, olimme paljo viisaammat, hartaammat, innokkaammat. Sillä samoin kuin kulta puhdistuu tulesa, samoin puhdistuu sielukin koetusten kuumeessa." Mutta tähän suuntaan puhuivat harvat; muutamat vain uskalsivat Jumalan sanan terävällä miekalla taistella syntiä ja maailmaa vastaan. Ja mikä oli heidän palkkansa täällä? Katkera viha, säälimätön vaino! Ei ollut maailma muuttunut, vaikka sen paheet piileilivät kristinuskon kauniin vaipan alla!

Mutta kaikkine varjopuoliseen on oppiriitojen aikakausi monessa kohden jalo ja loistava aika. Tuskin on kirkko milloinkaan synnyttänyt niin monta suurta henkilöä kuin silloin. Mitkä puheet vetävät vertoja Krysostomuksen saarnoille, ken on lausunut syvempiä ajatuksia kristinuskon salaisuuksista, kuin Augustinus? Kuka on urhoollisemmin taistellut tämän maailman mahtavia vastaan kuin Ambrosius, ken kaikkipuolisemmin perehtynyt aikansa jumaluusopin eri aloihin kuin Hieronymus? Ja mikä aika on kristilliselle tunnustukselle luonut tarkempia määräyksiä kuin oppiriitojen aikakausi? Nicaealais-Konstantinopolilaisen ja 5:llä vuosisadalla pääasiallisesti Augustinuksen toimesta syntyneen n.s. *Atanasiuksen tunnustuksen* perustukselle on kristikunta sittemmin rakentanut oppikaavansa, siten kartuttaaksensa sitä suurta perintöä, jonka oppiriitojen aikakausi pitkällä taisteluillaan ja uutteralla jättäjäistyöllään jälkeisille sukupolville valmisti. Nuo meidän aikamme kevytmieliset ja muka vapaamieliset kerskaajat, jotka pyrkivät erikseen kristinuskon vaatimuksista ja kirkon vanhasta, hyvästä tunnustuksesta, eivät sokeudessaan aavistakaan, kuinka kallis tämä perintö on ja mitä sen kokoaminen on maksanut. Mutta puhukoot he kuinka ylönkatseellisesti hyvänsä oppiriitojen kirkon suuresta työstä, koettakoot he järjellään luoda jos minkälaisia mietelmiä ja tieteellisiä ohjeita ihmishengen vaatimuksia tyydyttämään: turha on heidän ponnistuksensa kumota kirkon vanha tunnustus oleva, sillä tämä perustuu siihen sanaan, joka ei milloinkaan ole hukkuva. Kautta vuosisatojen on se säilyvä todistuksena oppiriitojen aikakauden uutterasta työstä puhdasoppisuuden palveluksessa ja ennen kaikkea siitä Herrasta, joka kaikkien inhimillisten eksytysten uhallakin suojelee sanansa totuuden sukukunnasta toiseen.

Mutta juuri tämä oppiriitojen aikakauden innokas työ puhtaan opin kehkeyttämiseksi tuotti kirkolle toiselta puolen suuria vaarojakin. Ei siinä kylliksi, että syntisen ihmisluonnon itsekkäisyys noiden alituisten taistelujen helteessä, kuten olemme nähneet, usein yltyi kiivauteen ja vihaan, kylväen

eripuraisuuden myrkyllisiä siemeniä Herran seurakuntaan — lukemattomat kristityt mieltyivät niin kokonaan kirkolliseen tunnustukseen ja puhtaaseen oppiin, että heidän sydämensä usko joutui haaksirikkoon. Heidän uskontonsa oli kuollut poostavi vain, joka ei voi muuttaa kenenkään mieltä, oli suun tunnustus sitten miten puhdas tahansa. Kuvaava on eräs Gregorius Nyssalaisen arvostelu Konstantinopolin kristityistä. Hän lausuu: "vielä löytyy lukemattomia, jotka muinaisten Ateenalaisten tavoin eivät halaja muuta kuin saada kuulla jotain uutta. Useat, jotka eilen tahi toissapäivänä työskentelivät käsityöläisten työhuoneissa, esiintyvät nyt yhtäkkiä uskonnon opettajina. Moni, joka vasta oli orjana ja pakeni palveluksestaan, keskustelelee nyt suurin sanoin vaikeimmistakin kysymyksistä. Koko kaupunki on täynnä semmoista väkeä. Jos sinä kysyt leivän hintaa, niin sinulle vastataan: 'Isä on Poikaa suurempi'. Jos sinä sanot: 'kylpy on juuri kohtuullisen lämmin, niin vastaa palvelija vakuuttavalla äänellä: 'Poika on luotu tyhjistä'. Kristityt alkavat kerskaella opistansa, viisastella sanoilla — mutta ylpeys ei johdata totuuteen, se päinvastoin pettää ja viepi harhateille." Oppiriitojen aikakausi eksyy arvostelemaan Jesuksen opetuslapsia heidän suullisen tunnustuksensa täydellisyyden mukaan, unohtaen, ettei tämä riitä sen Jumalan edessä, joka "tutkii sydämet ja munaskut". Turhaan saarnasivat nuo jalot opettajat aikansa paheita vastaan, he kun omasta kokemuksestaan tiesivät "ettei Jumalan valtakunta ole sanoissa, vaan voimassa". Niinpä lausui esim. Augustinus seuraavat syvämieliset sanat: "Jollei totuutta etsitä sydämen koko hartaudella ei sitä milloinkaan löydetä. Mutta kun sitä etsitään oikein, ei saata se olla salattuna niiltä, jotka sitä rakastavat. Anokaat, niin te saatte; etsikää, niin te löydätte; kolkuttakaat, niin teille avataan. Ei mikään ole salattuna, joka ei tule päivän valoon. *Rakkaus* se on, joka rukoilee, *rakkaus*, joka etsii, *rakkaus*, joka kolkuttaa, *rakkaus*, joka avaa, *rakkaus*, joka löytää leponsa siinä, joka sille avataan. Ainoastaan totuus voittaa; mutta totuuden voitto on *rakkaus*". — Se kirkko, joka ei kuuntele eikä kätke tällöisen opettajan opetuksia, vetää päällensä Jumalan tuomion. Eikä viipynykään tämä tuomio, sen olemme nähneet. Koko itäinen kristikunta nukkui yhä sitkeämpään suruttomuuden uneen ja läntinen kirkko oli kukistua sekin kansainvaellusten kovissa myrskyissä!

Yöllisyys kasvoi päivä päivältä, houkutellen kristityltä kokoamaan itselleen tämän maailman katoavaisia tavaroita, jotta voisivat ottaa osaa sen huveihin ja nautintoihin. Jesuksen tunnustajat olivat kutsutut voittamaan maailman, mutta maailma voitti heidät. He eivät enää nähneet rajaa Jumalan valtakunnan ja maailman välillä; valtio ja kirkko ovat yksissä kukistaneet rajamerkit ja muodostavat nyt yhden suuren valtakunnan, jossa kahta herraa palvellaan!

Ja kuitenkin viihdymme kernaasti ajatuksissamme oppiriitojen aikakauden kirkossa, sillä kaikkien erehdyksiensä uhallakin tarjoaa se paljon jaloa ja suurta, jonka vertaista me sitten seuraavina vuosisatoina turhaan etsimme kirkkohistorian lehdiltä. Seisoessamme keskiajan kynnyksellä, luomme kernaasti silmämme taaksepäin, samoin kuin matkamies, joka auringon valaisemilta kukkuloilta astuu alas synkkään, pimeyden peittämään laaksoon, jota auringon säteet vain silloin tällöin virkistyttäen valaisevat. Eteemme aukeaa keskiajan kolkko viljamaa, jonka tou'ot niin hitaasti kasvavat. Mutta älkäämme epäilkö kirkon tulevaisuudesta, kuinka toivottomalta se nyt näyttääkin, sillä Jesuksen Kristuksen valtakunta ei voi milloinkaan joutua perikatoon!

Muista siis kustus lankesit pois, ja
tee parannus, ja tee niitä ensimmäisiä töitä;
vaan jos ei, niin minä tulen ja syökseen pois sinun
kynttiläjalkas sijaltansa,
ettet sinä tee
parannusta.

Ilm. k. 2: 6.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KERTOMUKSIA KIRKKOHISTORIAN ALALTA 1:
VANHA AIKA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States

with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™ .

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the

second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses.

Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.